ROST

Revistă de cultură creştină şi politică

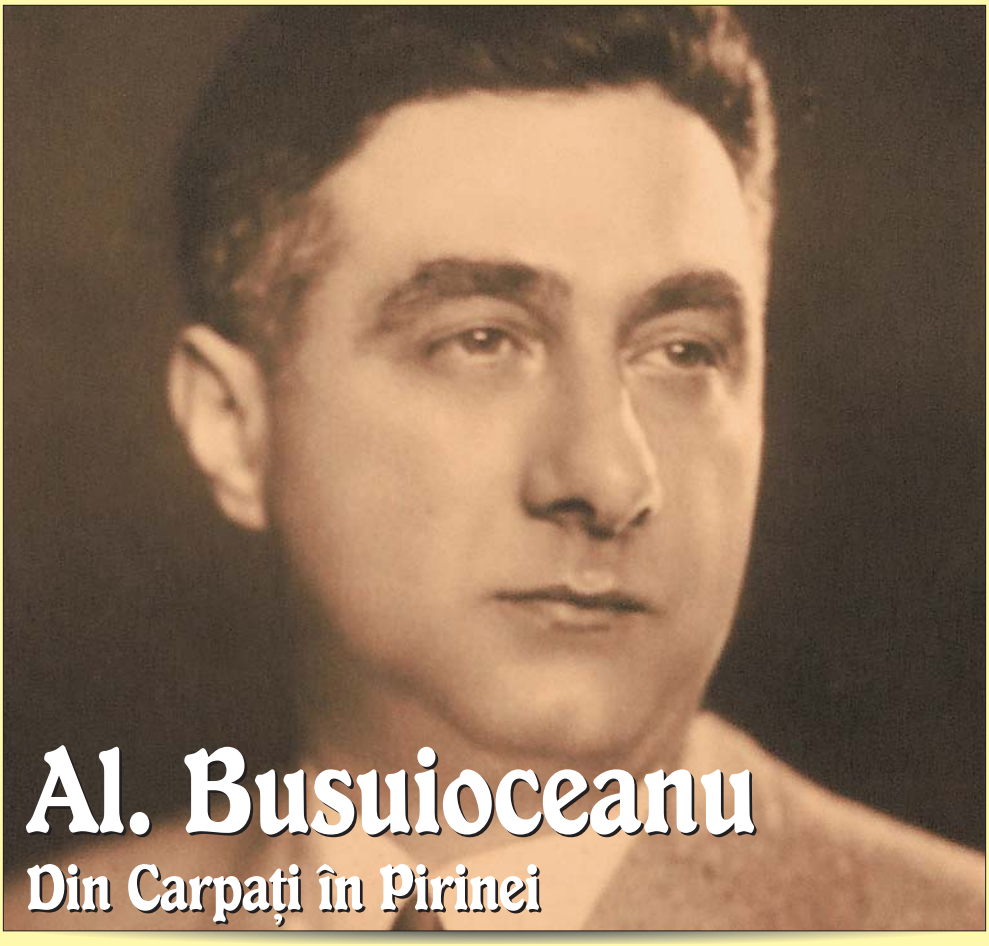

Al. Busuioceanu
Din Carpaţi în Pirinei

Biserica luptătoare pierde un mare ierarh
de Claudiu Târziu

Familia românească în Anul Sfintei Cununii
de Marcel Răduț Selişte

Eminescu şi unirea românilor
de Radu Ilaş

Dragostea ca mijloc de cunoaştere
de George Popescu Glogoveanu

an IX ● nr. 95 - 96 ● ian. - feb. 2011 ● 6 lei ● 3 €

www.rostonline.org

Coperta I: Alexandru Busuioceanu

sumar

numărul 95 - 96 • ianuarie - februarie 2011

EDITORIAL

Leul în iarnă al Ardealului ortodox
de Răzvan Codrescu 3

IN MEMORIAM

Biserica luptătoare pierde un mare ierarh - Bartolomeu Anania
de Claudiu Târziu 5

Un senior dintre cei de demult
de Teodora Roşca 7

Radu Preda: „ÎPS Bartolomeu îşi dorea o Biserică liberă de corupţie“
de Mihnea Măruţă 9

Valeriu Anania - Cronologie 13

10.000 de credincioşi l-au petrecut pe ÎPS Bartolomeu pe ultimul drum 20

Testament 21

MARTORI AI VEACULUI

Idei, vorbe, fapte 22

Cardul de sănătate, un experiment pe pielea noastră
de Iulian Capsali 29

S-a stins încă un luptător de elită, Raul Volcinschi 33

Conferinţele „Mircea Vulcănescu“ la Muzeul Ţăranului Român 34

„15 ianuarie e pentru mine o zi sfîntă...“ 38

Căderea paşnică a comunismului în Polonia
de Florin – Ciprian Mitrea 39

REPERE

Al. Busuioceanu, omul universal sub stelele polului getic 44

Alexandru Busuioceanu – jurnalist în Spania
de Irina Dogaru 46

Introducere la Mitul dacic
de Alexandru Busuioceanu 55

DECANTĂRI

„Individualismul posesiv“ în Rusia
de Anca Simitopol 57

Marele roman al eliberării: Petru Dumitriu, „Incognito“ (II)
de Paul S. Grigoriu 66

Teologia necazurilor şi a smereniei în Miorița
de Prof. Dr. Const. Miu 70

Dragostea ca mijloc de cunoaştere
de George Popescu Glogoveanu 72

Dragostea este mai mare decât toate...
de Pr. Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu ..76

Prietenie şi adevăr
de Claudiu Târziu 83

CEALALTĂ ROMÂNIE

„Decomunizarea“ Republicii Moldova
de Dr. Octavian Țicu 85

VIA SACRA

Familia românească în Anul Sfîntei Cununii
de Pr. Marcel Răduț Selişte 90

LA ROST

Viza umană – un eşec al multiculturalismului
de Alina Ioana Dida 94

Erorile catolicismului (III)
de Mihail Băcăuanu 97

Eminescu şi unirea românilor
de Radu Ilaş 105

Feminism marxist cu panaş la PDL, via FCD
de Alina Ioana Dida 114

SEMNAL EDITORIAL

Provocarea cărţilor
de Ion Alexandru Mizgan 120

OFERTĂ

Revista ROST caută distribuitori în toată țara: biserici de mir, mănăstiri, firme locale de difuzare a presei, librării şi persoane particulare. Oferim comision atractiv. Pentru detalii, luați legătura cu directorul publicației, Claudiu Târziu, la telefon 0740.103.621 ori pe e-mail revistarost@gmail.com.

ROST
Revistă de cultură creştină şi politică

Fondată 2002

Revistă naţională editată de Asociaţia ROST

DIRECTOR
Claudiu TÂRZIU
tel.: 0740.103.621
revistarost@gmail.com

SENIOR EDITORI
Răzvan CODRESCU
Paul GHIȚIU

REDACŢIA
Mihail ALBIŞTEANU
Pr. Antonio ARONEASA
Constantin MIHAI
Pr. Marcel RĂDUȚ SELIŞTE

COLABORATORI PERMANENŢI
Mihail BĂCĂUANU
Flori BĂLĂNESCU
Adrian CHERHAȚ
Chesarie GHEORGHESCU
George Popescu GLOGOVEANU
Paul S. GRIGORIU
Const. MIU
Viorel PATRICHI
Teodora ROŞCA
Paul Gabriel SANDU
Constantin N. STRĂCHINARU

CORECTURĂ
Nicu BUTNARU

EDIŢIE INTERNET
www.rostonline.org
Ionuț TRANDAFIRESCU

CORESPONDENŢĂ
OP 23, CP 27 – Bucureşti

TIPAR
Tipografia DOCUPRINT & Editura BABEL
Tel-fax: 0234 - 588 930 ☎ 0744 - 774 818
docuprint@clicknet.ro Bacău, str. Letea nr. 30 bis

DIFUZARE & ABONAMENTE
Asociaţia ROST
tel.: 0740.103.621

ISSN
1583-6312

Reproducerea unor articole apărute în revista ROST este permisă numai cu acordul scris al redacției.
ROST este difuzată în țară şi în comunitățile românești din Europa, SUA şi Canada.

Leul în iarnă al Ardealului ortodox

În seara zilei de 31 ianuarie (ora 19.25), la Secția de Terapie Intensivă a Clinicii Chirurgie I din Cluj-Napoca, s-a curmat aventura pământească a vlădicăi Bartolomeu, scriitorul Valeriu Anania, slujitorul fără preget al lui Dumnezeu şi al Limbii Româneşti. Pe 18 martie ar fi împlinit 90 de ani, dar voia dumnezeiască a fost să-i ridice mai din vreme crucea suferinței şi să-l adauge în plină iarnă la neamul lui cel adormit.

Răzvan Codrescu

Turpitudinea monumentală a televiziunii (ruşinii) noastre naționale n-a întîrziat să pună început unei posterități confuze, ingrate şi indigne, prezentîndu-l, în loc de înfiorată pomenire, ca pe un "legionar" şi ca pe un "securist" ajuns în scaunul arhiepiscopal şi mitropolitan de la Cluj. Iată că insinuările sau deducțiile vicioase, pe care le-a răbdat creştineşte în iarna vieții, îi războiesc sufletul şi după moarte. Nici lămuritoarele sale *Memorii*, nici fermele sale declarații publice, nici lipsa oricăror dovezi că ar fi săvîrşit ceva reprobabil ca "legionar" sau că ar fi făcut mai tîrziu "poliție politică" n-au putut pune capăt voluptăților calomnioase ale abjecției noastre ambiante. Din fericire, adevărata judecată nu aparține oamenilor, ci lui Dumnezeu, Care i-a dat robului Său Bartolomeu Valeriu ani îndelungați, putere şi har ca să-I tălmăcească Scripturile şi să-I păstorească turma, la răscruce de veacuri şi de milenii.

Sigur că, în anii tinereții, drumul vieții "călugărului Anania" s-a intersectat, ca al aproape întregii lui generații, cu complexul şi controversatul "fenomen legionar", mai ales prin intermediul Frăților de Cruce, dar tînărul scriitor şi monah n-a fost nici membru fanatic al Legiunii şi nici propagandist ulterior al ideilor legionare, ci doar un creştin cu firească atitudine anticomunistă, lider aproape legendar al protestelor studențeşti de la Cluj din 1946, iar după aceea client al temnițelor comuniste (unde i s-a pus teribila etichetă – în mare măsură abuzivă – care avea să-l urmărească în viață şi în moarte). Iar ca fost deținut politic, sigur că a avut de-a face în fel şi chip cu Securitatea, atît în anii de închisoare, cît şi

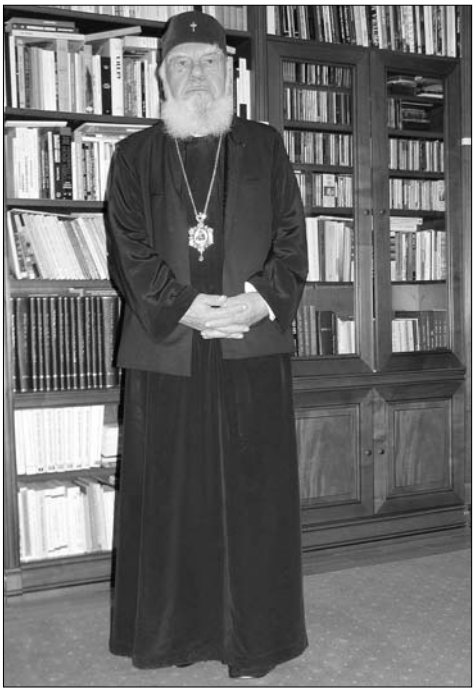

după aceea. Este cazul tuturor foştilor deţinuţi politici, care constituie o categorie aparte, ca victime directe şi predilecte ale terorii. Aceştia s-ar cuveni judecaţi – într-o lume a oamenilor cu frică de Dumnezeu, iar nu a bestiilor vorbitoare – cu alte criterii decît cei care n-au luat în viaţa lor o bîtă pe spinare, ci au acceptat compromisuri doar din dorinţa de a se pune bine cu puterea şi a profita de pe urma oportunismului cinic sau laş. S-a speculat mult despre "misiunea" pe care "călugărul Anania" ar fi avut-o din partea Securităţii în anii cît a stat în America, dar faptele arată că n-a făcut rău nimănui – nici episcopului Trifa, nici structurilor bisericeşti de acolo, nici altcuiva. Ba mai mult, a băgat frica în securişti că, dacă nu-l vor lăsa în pace cu presiunile lor, va da totul în vileag în presa americană. Securitatea va fi avut planuri cu el, dar pur şi simplu "n-a mers". Iar astăzi la C.N.S.A.S. sînt vreo 11 dosare ale sale, dar numai dosare de *urmărire*, care mai degrabă îl onorează decît să-l înjosească (aşa cum probabil că şi-ar dori, cu instinctele lor impure de trepăduşi senzaţionalişti, firţîngăii şi pitipoancele maidanelor noastre "mediatice").

Sînt cu totul alte lucruri – esenţiale şi incontestabile – care s-ar cădea ştiute şi mărturisite despre cel căruia în tîrziul vieţii i s-a spus "Leul Ardealului": că este unul dintre marii scriitori creştini români ai secolului XX (poet, dramaturg, prozator), tălmăcitor al Bibliei şi cărturar bisericesc, monah de la 20 de ani, arhiereu autoritar (şi la un pas – fără a şi-o dori cu tot dinadinsul – de a fi fost chiar Patriarhul României), vajnic luptător anticomunist şi fost deţinut politic, paznic nezdruncinat al Ortodoxiei şi al tradiţiilor naţionale. Informaţii mai detaliate despre viaţa şi opera sa puteţi găsi în paginile următoare ale revistei.

Eu unul l-am socotit şi îl socotesc pe Înaltul Bartolomeu drept cel mai experimentat şi mai prestant arhiereu postdecembrist al Bisericii mele şi mi-ar fi plăcut să-l văd în ultimii săi ani pe scaunul patriarhal, avînd în vedere şi faptul că merituosul mitropolit Daniel oricum ar fi ajuns patriarh după aceea, fiind limpede că n-avea vreun concurent hotărît şi redutabil în generaţia sa. Ar fi fost frumos ca imediat după greu încercatul Părinte Patriarh Teoctist, să vină în fruntea Bisericii, fie şi doar pentru puţini ani, tot un om din aceeaşi generaţie, dar cu alt „traseu", din ceata nu puţin numeroasă a răscumpărătorilor de vremuri, luptător împotriva ateismului comunist, prigonit pentru Hristos, scriitor şi cărturar de seamă, şi acesta să predea ştafeta generaţiei următoare, în numele şi în duhul martirilor crucii din Gulagul românesc. Sînt şi voi rămîne încredinţat că Înaltul Bartolomeu ar fi fost un patriarh cum n-am mai avut pînă acum şi cum poate nici nu vom avea vreodată, căci oameni de forţa şi înzestrarea sa nu se nasc în fiecare generaţie şi nu sînt experienţial repetabili. Din grabă interesată sau din alte pricini (aici oficialii Patriarhiei m-ar trage de mînecă, şoptindu-mi doct: „Duhul Sfînt!"), n-a fost să fie aşa. În orice caz, a-l preţui pe unul (Dumnezeu să-l ierte) nu înseamnă a-l disprețui pe celălalt (Dumnezeu să-l ţină), aşa cum, dacă îmi aleg drept patron spiritual un anume sfînt, nu înseamnă că-i desconsider pe ceilalţi sfinţi. *Honni soit qui mal y pense!*

Azi, omul unic şi irepetabil nu mai e printre noi. În ce ne-a rămas nepervertit, îl plînge Ardealul şi toată ţara. Ce va fi în urma lui? Îşi va asuma Sf. Sinod al B.O.R. imaginea publică a slăbiciunii versatile şi va reface Mitropolia Ardealului după cum a fost înainte de 2006, dîndu-i mitropolitului de la Sibiu satisfacţia de a recupera acum ceea ce a pierdut atunci? Are vreo şansă la scaun – fie el mitropolitan sau doar arhiepiscopal – P. S. Irineu, vicarul de la Cluj pe care răposatul mitropolit şi l-ar fi numit succesor, cu limbă de moarte? Va scăpa P. S. Ioan Selejan (favorit, se pare, al celor din Deal) de crucea Covasnei şi Harghitei? Un lucru e cert: oricine şi în orice variantă i-ar urma în scaun, nu-i va fi deloc uşor să se măsoare cu umbra marelui răposat şi să dea impresia că acesta ar fi lăsat în urmă un gol mai mic decît a lăsat de fapt. Ceea ce rămîne deocamdată de sperat este că nu ne-am pervertit şi n-am decăzut într-atît încît să confirmăm româneşte proverbul că "de leul mort îşi bat joc pînă şi iepurii"...

Deocamdată să-l petrecem cu toată cuviinţa pe ultimul drum şi să ne rugăm pentru pacea sufletului său. Şi ca Dumnezeu să ne facă vrednici de dreapta lui pomenire.

Biserica luptătoare pierde un mare ierarh: Bartolomeu Anania

Claudiu Târziu

Luni, 31 ianuarie, ora 19.25, ÎPS Bartolomeu Anania, mitropolitul Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului, şi-a încheiat viaţa pământească.

A murit Leul Ardealului! Vestea a cuprins ţara, în câteva minute, ca o flacără mânată de vânt. Chiar dacă medicii ne preveniseră, am păstrat speranţa până la sfârşit. Iar când am aflat că vlădica s-a stins, pentru o clipă am simţit că ni se goleşte sufletul. Căci nu ne-a părăsit o statuie, ci un părinte. Un părinte te iubeşte fără să te strice, te învaţă binele prin propriul exemplu, te apără şi te ajută fără să te facă neputincios, te dojeneşte fără să te rănească, nu aşteaptă laude şi recompense, ci tânjeşte numai după puţină dragoste.

Nu ştiu câtă dragoste i-au arătat românii arhiereului Bartolomeu cât a fost în viaţă, dar am văzut cât îl iubesc, după moarte. Mii de creştini din toată ţara au mers la Catedrala Mitropolitană din Cluj, unde a fost depus, pentru a-şi lua rămas bun.

Mitropolitul Bartolomeu s-a mutat la cele veşnice la aproape 90 de ani de viaţă şi 70 de călugărie, lăsând în urmă o vastă operă cărturărească şi arhierească, pentru care, fără îndoială, va fi pomenit din neam în neam. A atins excelenţa în tot ce a făcut: ca scriitor creştin (poet, dra-

maturg, prozator, cu 30 de volume publicate), traducător al Bibliei (cea mai bună variantă în limba română de până acum), excelent predicator, ierarh cu mari realizări pastorale şi misionare, patriot neînfricat şi luptător anticomunist, fost deţinut politic (singurul din Sf. Sinod al BOR), apărător neclintit al Ortodoxiei şi al tradiţiilor naţionale.

Născut lider, n-a căutat niciodată să iasă în faţă cu tot dinadinsul, dar evenimentele şi calităţile sale incontestabile l-au obligat să-şi asume responsabilităţi. Aşa a ajuns, de pildă, conducător al revoltei studenţeşti din 1946 de la Cluj. Tot la Cluj a fost ales arhiepiscop, în 1993, de către Sf. Sinod, fără voia sa şi în absenţa lui. Apoi a acceptat arhieria ca pe o chemare sub drapel a unui *bătrân oştean*. Iar în 2006, când majoritatea episcopilor ortodocşi ardeleni au cerut o mitropolie la Cluj, s-a pus chezaş pentru ea. În fine, un an mai târziu, când a murit PF Teoctist, deşi a refuzat ferm să candideze la demnitatea de patriarh, în ultimul ceas vlădica Bartolomeu s-a lăsat înduplecat de rugăminţile foştilor săi camarazi din temniţele comuniste. Şi a fost foarte aproape să urce şi această treaptă a ierarhiei bisericeşti.

L-am cunoscut pe vlădica Bartolomeu la începutul anilor 2000, într-o împrejurare fericită. Îl însoţeam pe Părintele Gheorghe Calciu, unul dintre părinţii sufletului meu, la Patriarhie, cu oarece treburi, şi acolo m-a prezentat Înaltului Bartolomeu. În chilia ierarhului din Palatul Patriarhiei, am asistat, intimidat şi fericit, vreme de vreun ceas, la revederea a doi prieteni buni, cu adevărat îndumnezeiţi.

De atunci, am ţinut o lungă corespondenţă cu vlădica Bartolomeu şi ne-am mai întâlnit în câteva rânduri. Şi mi l-am apropiat tot mai mult ca model. Era imposibil să nu te cucerească dragostea sa pentru oameni, curajul mărturisitor, neastâmpărul creator, libertatea incandescentă – toate alcătuind o personalitate care i-a atras supranumele de "Leu al Ardealului".

Ultima oară ne-am întâlnit faţă către faţă în primăvara lui 2008, la reşedinţa sa de la Nicula. Pentru că nu mai fusesem acolo, întâi mi-a arătat, cu febrilitatea celui care vrea să împărtăşească o bucurie unui prieten, mănăstirea şi superba sa casă construită în stil brâncovenesc – după pla-

nurile lui. Pe urmă, am petrecut o după amiază întreagă discutând despre problemele Bisericii, Sfânta Scriptură şi proiectele sale literare. Între altele, mi-a cerut părerea dacă să-şi publice *Memoriile* antum sau postum. Am opinat că mai bine e să le tipărească înainte, pentru a putea răspunde şi da explicaţii dacă va fi cazul. S-a declarat de acord.

A fost cea mai emoţionantă întrevedere a noastră, pentru că i-am simţit mai mult decât oricând delicateţea sufletească. Şi m-am temut să nu fie ultima, chiar dacă ierarhul era încă viguros. Mi-am propus să revin la Nicula, dar diferitele mele urgenţe profesionale şi apoi boala lui, ne-au împiedicat să ne mai întâlnim.

Astăzi, dinaintea mormântului său, îmi amintesc o spusă a părintelui Bartolomeu Anania cu valoare de crez de viaţă: „Mama ne zicea nouă, copiilor, un proverb pe care-l moştenise de la înaintaşii ei: *Decât să întind în unt şi să mă uit în pământ, mai bine să întind în sare şi să mă uit la soare*. Dacă m-ar întreba cineva «Ce-ai învăţat de la mama dumitale?», i-aş răspunde: A*sta am învăţat: să mă uit la soare. Şi dacă Dumnezeu va hărăzi această lumină şi dincolo de mormânt, voi fi într-adevăr fericit*".

Dumnezeu să-i împlinească aşteptarea!

Un senior dintre cei de demult

Teodora Roşca

Privesc pe geam printre cei câțiva fulgi ai unei dimineți geroase de februarie, adică undeva de la gradația de – 10, câteva linii în jos. În lumina soarelui, jocul lor pare ireal, dar este o dimineață perfectă – alb, argint şi lumină – de început de lume. De fapt, privesc undeva departe, dincolo de zapădaă şi lumină, spre jumătatea vieții mele de până acum, pe-atunci când l-am auzit vorbind prima dată pe un om despre care aflasem că este episcop şi scriitor. Nu ştiam prea bine ce face un episcop şi nu eram sigură nici că la biserică sunt slujbe în alte zile în afară de duminică şi joi, când aveau loc şi seri duhovniceşti.

Aşadar am ajuns la conferință şi, din pricina alurei mele de liceancă de la Arte Plastice, am fost nevoită să iau loc mai în spatele sălii. Îmi amintesc doar că se vorbea şi despre Miorița, iar ceva din elocința oratorului a deschis o poartă spre inima mea. Aşa că, în zilele următoare, am renunțat, nu fără oarecare regret, la geanta *handmade* atipică, pe care, dimpreună cu geaca de blugi, o bănuiam cauza distanței pravoslavnice dintre mine şi Biserică şi am început să citesc din scrierile episcopului Bartolomeu al Clujului, în viața literară Valeriu Anania. De fapt, orizontul pe care îl dechidea acest om era cu mult deasupra oricăror probleme de etichetă şi cel mai important lucru pe care l-am învățat de la el a fost poziția verticală: şi a sufletului, şi a trupului.

Prima dată față către față l-am întâlnit atunci când pregăteam dosarul pentru examenul de admitere la teologie, la începutul toamnei anului 1995. Formal, toți candidații făceau o cerere ierarhului, aşa că am vrut să-l văd pe ierarh în persoană. Şi chiar dacă mi s-a explicat că nu se poate (în sensul probabil şi că nu era necesar), m-am dus foarte hotărâtă, m-am înscris în audiență şi m-a primit. Numai că n-am mai putut eu vorbi. În fața mea era un om impunător, care aştepta cu răbdare...

După câteva luni reveneam în cabinetul său, de data asta cu probleme „foarte importante". Era în timpul unui festival organizat de ASCOR. Îmi amintesc doar că purtam o ie de Bistrița şi, când am intrat, a zâmbit larg şi m-a întrebat direct, poate uşor amuzat: „Cu ce îți pot fi de folos?"

În acei ani ai studenției, întâlnirile „de lucru" cu ierarhul meu deveniseră o bucurie constată. Îmi luam ceva de citit, aşteptam răbdătoare până îmi venea râdul lîn audiență sau, uneori, mai săream peste el – singură sau în „grup organizat" – şi Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu se obişnuise cu acele adevărate pomelnice cu caracter managerial. Şi, printre altele, cum nu se poate spune că studenții sunt prea bogați şi internetul era doar la începuturile sale, faxul arhieresc avea parte de o gamă variată de mesaje. Ba, mai mult, părintele mitropolit chiar răspundea la celular. Odată l-am sunat imtempestiv. Mă aştepta deîndată, să vadă care-i problema. Doar că eu eram la Cluj şi dânsul la Nicula...

Pot spune că în preajma acestui om m-am obişnuit şi cu răspunderea cuvântului scris, în sensul că, fiind vorba despre calitatea mea de redactor la publicația lunară editată de ASCOR şi ulterior la revista „Renaşterea", ştiam că toate textele mele (sau parcurse şi de mine) erau lecturate de Înaltul Bartolomeu, până la diacritice.

Uneori mai invoca vârsta înaintată, în fața ofensivei culturale studențeşti, atunci când doream să îl aducem la conferințe, expoziții, şi câte mai pot gândi tinerele minți universitare, dar nota în agendă şi, când putea, răspundea invitației noastre. Antologic rămâne un moment în care, pe fondul presiunilor din partea unei organizații civice atee, fuseseră interzise, prin 1998, conferințele religioase în universități. A trecut şi asta, aşa cum a trecut şi scandalul icoanelor, dar

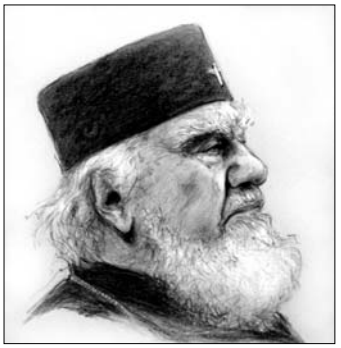

Portret realizat de Nane Crăsnean

atunci noi nu am luat în calcul ucazul, am făcut afişele şi i-am spus simplu secretarei de la rectorat că va conferenția Înaltul Bartolomeu Anania. Totul a ieşit bine. Şi, mai mult decât atât, în decursul anilor am remarcat modul practic în care a reuşit să armonizeze relațiile între cele două medii şi să fie apreciat ca om de mare valoare de către eminențe ale culturii române.

Când scriu despre ierarhul meu că era un om vertical şi înțelegător în acelaşi timp, îmi amintesc de diferite situații, dintre care două se leagă între ele, îmi revin în minte chiar cu umor şi, metaforic spus, pot face parte din gama întâmplărilor neobişnuite în *hortus conclusus*.

Într-o dimineață am aflat că am făcut-o lată. Aşa că am urcat cu nădejde şi teamă cele două şiruri de trepte care mă despărțeau de nuiaua arhierească. În loc de asta, de fapt am întâlnit un om cu multă înțelegere pentru tineri. A luat ca pe un fapt întâmplat constituirea ad-hoc a Ligii Studenților în Facultatea de Teologie, fără să se supere că nu i-am cerut binecuvântare. Dar deja de a doua zi unii dintre liderii asociației nu-şi mai aminteau că au constituit-o, aşa că...

Dincolo însă de zâmbetul pe care nu mi-l pot opri când îmi reamintesc această întâmplare, consider că Înaltul Bartolomeu era un om cum nu am întâlnit mulți în jur şi cum nu mai cred să fie mulți în zilele noastre. Avea o statură seniorială, prin faptul că dispunea de o generozitate, dar şi fermitate, a sufletului.

Celălalt moment mi-a fost definitoriu într-un anume sens pentru cursul preocupărilor artistice ulterioare. De data asta, se poate spune că ieşise prost, deorece eram după o grevă studențească terminată în coadă de peşte, ceea ce a şi pus punct presupusei mele vocații sindicale. Şi ochiului atent al Înaltului Bartolomeu nu i-a scăpat – în grupul de tineri pictori absolvenți invitați la reşedința sa – expresia chipului meu. M-a înțeles perfect şi, în mod providențial, antidotul a fost un itinerariu moldovenesc în compania maestrului Sorin Dumitrescu. Pentru acest lucru ne invitase, deoarece atunci dorea să constituim o echipă care să realizeze repictarea catedralei. A fost să fie altfel, dar acelea rămân zile binecuvântate. Istoria vechilor mănăstiri, pictura de altădată, sfinții, verva profesorului şi totodată artistului, toate erau lumină pentru sufletul meu.

O întâlnire importantă pentru mine a fost prezența sa la o ediție a Zilelor Artei Bizantine, la Muzeul Etnografic al Transilvaniei, când, în dublă calitate de membru al grupului „Sfântul Ioan Damaschin" şi muzeograf, am putut să-l întâmpin şi eu pe cel care la reşedința sa mă întâmpina de fiecare dată cu bucurie.

L-am reîntâlnit cu drag pe Înaltul Bartolomeu, când şi când, în anii care au urmat. Am văzut cum se întorcea încet spre sine, spre sfârşitul vieții sale, spre multele lucruri şi scrieri pe care le mai avea de oferit. De aceea nu am mai îndrăznit să-i spun tot, ca altădată.

Ultima dată l-am întâlnit – fiind internat la cardiologie – cu câteva zile înaintea susținerii tezei mele de doctorat. Era în ianuarie 2009. A fost o întrevedere scurtă, în timpul căreia în fundal se proiecta vocea Prea Sfințitului Vasile Fluieraş. În acel moment, pe patul său de suferință, Înaltul Bartolomeu asculta, cred, reluarea predicii duminicale din catedrală. În felul acesta, mi-am amintit de vorbele sale şi de dorința sa, ca radio Renaşterea să fie o mângâiere şi pentru bolnavii din spitale.

Se bucura pentru realizările mele, m-a binecuvântat şi m-am îndepărat uşor, în timp ce îmi dădea ultimele sfaturi. Am lăsat o discuție oarecum neterminată şi aici a luat sfârşit un capitol important din viața mea.

Privindu-l acum pe catafalc, nu am putut decât să-i mulțumesc. Am simțit cum se revarsă o linişte a sufletului şi o bucurie neaşteptată peste mine pentru că am avut şansa de a-l cunoaşte.

Radu Preda:

„ÎPS Bartolomeu își dorea o Biserică liberă de corupție“

„Știa să asculte, să fie fermecător, să vibreze la soarta celor năpăstuiți, să încurajeze pe cei de valoare, să iubească şi să respecte omul”, astfel îl descrie teologul Radu Preda pe cel căruia a avut şansa de a-i fi ucenic şi prieten – Arhiepiscopul şi Mitropolitul Bartolomeu Anania. L-am rugat pe Radu Preda, director al Institutului Român de Studii Inter-ortodoxe, Inter-confesionale şi Inter-religioase, să analizeze moştenirea spirituală şi instituțională a mentorului său, precum şi speculațiile privind viitorul Mitropoliei Clujului pe care le-a stârnit trecerea ÎPS Bartolomeu la cele veşnice. (Mihnea Măruță)

Mihnea Măruță: Care sunt principalele modificări pastorale şi administrative introduse de ÎPS Bartolomeu în cei 18 ani în care a fost Arhiepiscop al Clujului?

Radu Preda: Venirea, la începutul anului 1993, a Arhiepiscopului Bartolomeu la Cluj a coincis, la propriu, unui capitol cu totul nou în viața eparhiei. Acest lucru are mai multe cauze. Înainte de toate, să nu uităm că, urmându-i vrednicului Arhiepiscop Teofil – cel care a îndurat cu stoicism creştin deceniile de ingerințe şi grosolănii ale comunismului, reprezentat în teritoriu de personaje abjecte, gata să se folosească de slăbiciunile slujitorilor Bisericii pentru a întinde mai bine plasa controlului de stat asupra societății –, Arhiepiscopul Bartolomeu era, practic, primul ierarh post-comunist al eparhiei. Altfel spus, pastorația lui a fost pusă explicit sub semnul libertății regăsite după căderea dictaturii.

Radu Preda

Apoi, tocmai datorită acestei libertăți, Arhiepiscopul Bartolomeu a avut posibilitatea de a deschide noi canale de comunicare ale Bisericii cu lumea: a refondat practic revista *Renaşterea*, întemeiată de Episcopul Nicolae Ivan imediat după unirea din 1918 şi înființarea episcopiei ortodoxe de la Cluj, a dat un suflu nou editurii şi a organizat postul de radio omonime. Tot ca pe un fruct al libertății am putea interpreta deschiderea către dialogul inter-confesional cu Biserica

Evanghelică din Wuerttemberg (Germania), dar şi către dialogul, nu mereu acceptat ca atare, cu fraţii greco-catolici.

Legat de acest ultim aspect, să ţinem cont de temperatura emoţională foarte ridicată a primilor ani după 1990, de formula fără compromisuri a lui *restitutio in integrum*, de retorica exclusiv acuzatoare a greco-catolicilor la adresa ortodocşilor, a căror jertfă în comunism era pur şi simplu negată în numele unui bizar şi necreştin monopol asupra suferinţei, de puseurile naţionaliste, mai ales la nivel politic, de amestecul de planuri şi, de ce nu, de lipsa de soluţii a Bisericii Ortodoxe ca atare în faţa unei astfel de situaţii.

Orice se poate spune, dar, în acele vremuri tulburi, Arhiepiscopul Bartolomeu nu a incitat la violenţă, nu a încurajat extremele, de orice fel. Mai mult, tot legat de fraţii greco-catolici, a restituit de bunăvoie biserica "Bob", tocmai pentru că nu putea sluji în Catedrală în timp ce ei stăteau afară, în piaţa de lângă "Sfântul Mihail" [biserică romano-catolică situată în centrul Clujului – n. M.M.]. Sigur, ar mai fi multe de spus doar despre acest capitol. Ce doresc să semnalez aici este tocmai existenţa unor nuanţe care interzic oricărui om de bună credinţă să facă apel la imagini caricaturale, să simplifice realităţi complicate oricum de la sine.

Referitor la suflul pastoral nou adus de Arhiepiscopul Bartolomeu la Cluj, aş mai aminti de ordinea şi transparenţa introduse în procesul de selectare şi promovare a clerului, de înfiinţarea şi reînfiinţarea mânăstirilor, de articularea unei impresionante reţele de instituţii filantropice, de procesul (nu lipsit de dramatism) de ridicare a Arhiepiscopiei la rangul unei Mitropolii, de grija faţă de elevii şi studenţii merituoşi, dar fără resurse materiale, fapt vizibil în zecile de burse date până acum de Fundaţia "Mitropolitul Bartolomeu" etc.

M.M.: Care dintre proiectele lansate de ÎPS Bartolomeu în Mitropolia Clujului e imperios să fie continuate de succesorul său?

R. P.: Toate! De la revista *Tabor* la proiectul artistic-teologic de la biserica parohială "Schimbarea la Faţă", de la aşezămintele filantropice la corectitudinea administrativă de zi cu zi.

M.M.: În perspectiva reunirii Sfântului Sinod, se vorbeşte inclusiv despre eventualitatea refacerii Mitropoliei Ardealului, adică desfiinţarea actualei Mitropolii clujene. Ce şanse acordaţi acestei posibilităţi şi ce reacţii locale credeţi că ar stârni o asemenea decizie a Sfântului Sinod?

R. P.: Chiar dacă geneza Mitropoliei Clujului cuprinde şi elemente dramatice, aşa cum am amintit, a pune problema desfiinţării sau reduce-

rii ei la o formă fără fond (de genul unui titlu *ad personam*) trădează nu doar lipsa unei minime sensibilități pastorale, cât mai ales o plăcere suspectă de "răzbunare". Gestul înființării Mitropoliei la Cluj, după alegerile pentru scaunul mitropolitan de la Sibiu, s-a dorit un semnal de alarmă, nici unul dintre ierarhii ardeleni nevotând pentru cel care ar fi trebuit să le fie mitropolit, adică superior direct [Radu Preda se referă la ÎPS Laurențiu Streza, Mitropolitul Ardealului – n. M.M.]. Adică este o chestiune de reprezentativitate şi comuniune pe care nici Statutul actual al BOR, revizuit din temelii, nu a rezolvat-o.

Se poate discuta eventual despre o reaşezare echilibrată a granițelor canonice, dar în nici un caz despre desființare. Ar fi un gest care ar ofensa pe clujeni şi ar demonstra că duhul politicianist, al puterii de dragul puterii, fără grija față de binele comun, începe să pună stapânire şi peste slujitorii Bisericii noastre majoritare. La urma urmelor, nu numărul de kilometri pătrați dă importanță unei eparhii sau unui ierarh. Arhiepiscopul Bartolomeu a fost o voce de autoritate şi înainte de a fi mitropolit, ba, aş spune, cu mult înainte de a fi hirotonit episcop. Ceea ce contează este măreția, nu mărimea, calitatea, nu cantitatea!

M.M.: Moartea ÎPS Bartolomeu redeschide separația dintre tradiționaliști şi ecumeniști?

R.P.: Cine sunt aceştia? Recursul insistent la astfel de categorii în mass-media de la noi este cel puțin problematic, dacă nu chiar profund inadecvat pentru viața eclezială. Legat de opera pastorală a Mitropolitului Bartolomeu, în ce categorie intră el? A avut relații ecumenice excelente cu protestanții germani, a deschis drumul unui artist catolic de talia lui Marko Rupnik, artistul papilor Ioan Paul II şi Benedict XVI, s-a înțeles admirabil cu episcopul greco-catolic Florentin, a întreținut un exemplar dialog cu laicatul, cu oamenii de litere şi de cultură, a continuat şi amplificat tradiția concertelor inter-confesionale de colinde, a pledat pentru o Ortodoxie pe cât de deschisă, pe atât de fermă, a condamnat decăderea morală, activitatea necinstită sufleteşte a sectelor profitând de naivitatea sau sărăcia oamenilor, a ținut clasa politică la o distanță respectuoasă – în care dintre cele două categorii intră toate acestea? Tradiționalism? Ecumenism? Sau în amândouă şi, de fapt, în nici una?

A treia cale este, după mine, răspunsul adecvat. Măcar şi pentru simplul fapt că nu poți fi ecumenic, deschis dialogului, dacă nu îți cunoşti Tradiția. Demnitatea nu exclude dialogul aşa cum grija față de propria turmă duhovnicească nu exclude solidaritatea cu alți creştini. Tradiționalismul, aşa cum îl înțelegea Mitropolitul Bartolomeu, nu se confundă cu bădărănia extremiştilor, aşa cum nici ecumenismul nu este sinonim cu relativismul confuzilor. În acest sens, sunt cât se poate de sugestive cazurile Nicolae Corneanu şi Sofronie Drincec [Mitropolitul Banatului, care s-a împărtăşit la o liturghie greco-catolică, respectiv Episcopul Oradiei, care a concelebrat alături de un ierarh greco-catolic – n. M.M.].

M.M.: Care considerați că este moştenirea majoră pe care o lasă ÎPS Bartolomeu Bisericii şi României?

R.P.: A fost un iubitor ardent al libertății, trăind-o din plin şi plătind enorm pentru ea. În plină epocă interbelică, în Frățiile de Cruce fiind, nu a putut ignora fața cealaltă a legionarilor maturi, a celor din Garda de Fier, violența şi rasismul pe care le practicau. Apoi, în comunism, a fost deținut politic pentru un ideal politic pe care nu l-a împărtăşit în întregime niciodată. A suferit pentru prezumția de legionarism, pentru ca, plecat apoi în America, să plătească pentru prezumția de comunism, de colaborare cu Securitatea. După 1989, a plătit, ca pe o "încununare", pentru amândouă!

Lecția personală a libertății, atât de prețioasă şi atât de greu de obținut, şi apoi de păstrat, a încercat să o traducă în viața bisericească. Îşi dorea o Biserică, referindu-ne aici mai ales la colegii lui sinodali, liberă de corupție, de complicități, de angajamente subterane, adică o ierarhie capabilă să învețe poporul credincios această lecție a libertății după aproape un secol de dictaturi şi două decenii de tranziție confuză. Îşi dorea o Biserică, ierarhie şi laicat la un loc, în stare să fie "*sarea pământului*", să foreze în adâncuri, cât mai adânc, prin Liturghie şi cuvânt de învățătură, să ajungă în cele din urmă la "*apa cea vie a Ortodoxiei*". Adică să nu se mulțumească atât de uşor cu

mâlul sau apa tulbure, ci să aibă curajul de a dori ceva mai mult, ceva autentic.

M.M.: Ce v-a învățat Mitropolitul şi numai el?

R. P.: Multe. De la asumarea până la capăt a propriilor decizii, cu riscurile de rigoare, la dorința de a fi înconjurat de oameni mai buni de la care să poți învăța, din a căror existență să iei imbolduri pentru propria ta viață. Îmi rămâne sentimentul de a fi trăit o prietenie (ce cuvânt straniu pentru mediile noastre bisericeşti obişnuite doar cu raporturi ierarhice, de forță!), inegală ca vârstă şi anvergură, cu un om care ştia să asculte, să fie critic, dar să şi primească (mai greu, dar primind!) criticile, mai ales pe cele întemeiate, să îşi ceară scuze pentru eventualele excese de autoritate sau pentru procesele de intenție, să fie fermecător, amfitrion perfect, fără să monopolizeze discuția şi fără să îşi domine musafirii, să vibreze la soarta celor năpăstuiți, să facă gesturi discrete de filantropie personală, să încurajeze pe cei de valoare, să se distanțeze de mediocri sau de cei lipsiți de caracter (e adevărat, nu de toți!), să se mire de frumusețile naturii, să guste fără exces bucuria vieții, să iubească şi să respecte omul.

M.M.: Puteți să-mi povestiți, pe scurt, o amintire dragă care vă leagă de ÎPS Bartolomeu?

R. P: Poate şi datorită apropierii în timp, ultima amintire, chiar dacă nu este şi cea mai plăcută în întregime, este şi cea mai pregnantă. Zilele petrecute în spitalul din Viena au fost presărate de dialoguri şi mai ales de câteva replici memorabile, dintre care cea că se simte fără teamă în fața morții, sau îndemnul adresat celor de față de a continua, de a merge mai departe, îmi răsună cu putere.

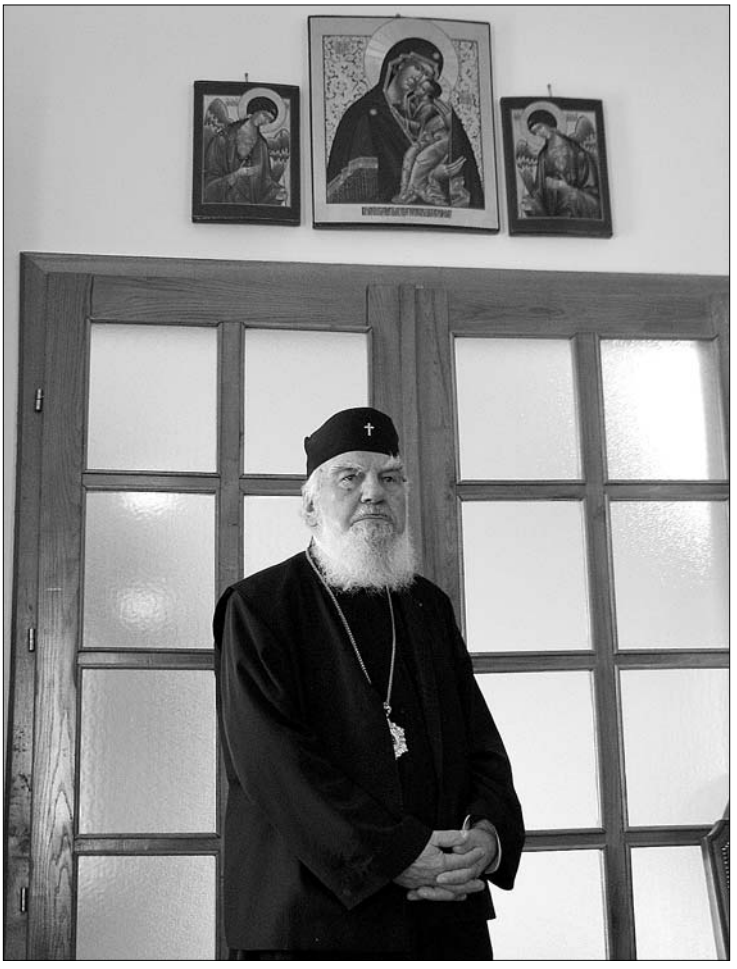

VALERIU ANANIA

(18 martie 1921 - 31 ianuarie 2011)

Cronologie

• 1921– 18 martie: în localitatea Glăvile, județul Vâlcea, se naşte Valeriu Anania, fiul lui Vasile şi al Anei, născută Mărgăritărescu.

• 1927-1933– urmează şcoala primară în comuna natală.

• 1933-1941– este elev al Seminarului Central din Bucureşti.

– în clasa a doua de seminar, are loc întâlnirea cu Anton Holban, profesor de limba română, în care va găsi sprijinul şi îndrumarea necesare pentru formarea viitorului scriitor şi om de cultură.

• 1935– debutează, poetic, cu versurile *Pământ şi cer*, în revista teologică „Ortodoxia". Va colabora, în decursul vremii, la alte reviste de teologie: „Biserica Ortodoxă Română", „Studii Teologice", „Mitropolia Olteniei"/ Craiova, „Glasul Bisericii", „Telegraful Român"/ Sibiu, almanahul şi revista „Credința"/ Detroit, „Renaşterea"/ Cluj-Napoca, „Vestitorul Ortodoxiei", „Deisis"/ Regensburg, „Candela Moldovei"/ Iaşi ş.a.

• 1937 – debutează, publicistic, cu articolul *Camaradul Anton*, în revista „Vremea". Mai târziu, va colabora şi la alte multe reviste de cultură: „Dacia rediviva", „Convorbiri literare", „Gazeta literară", „Gândirea", „Tribuna", „Amfiteatru", „Caiete critice", „Ateneu", „Albina", „Luceafărul", „Magazin istoric", „Destin"/ Madrid, „Revista de istorie şi teorie literară", „Vatra", „Steaua". „Scara" ş.a.

• 1938 – 26 noiembrie: debutează, dramaturgic, cu scenariul radiofonic în versuri *Jocul fulgilor*, în regia lui Atanasie Mitric. Aceeaşi piesă, adaptată pentru decor de Eugenia Brebenaru, e reprezentată pe scena Operei Române în februarie 1939. Piesă nepublicată.

• 1939 – 11 mai: cu concursul lui Nicolae Iorga, o trupă de amatori îi joacă piesa în versuri *La furcărie,* pe scena Teatrului Ligii Culturale, în regia autorului. Piesă nepublicată.

• 1940 – martie: Teatrul „Studio Național"

din Bucureşti îi reprezintă poemul dramatic *Dochia*, în regia lui Nicolae Kirilov. Piesă nepublicată.

• 1942 – 2 februarie: intră în monahism la Mânăstirea Antim din Bucureşti, primind numele Bartolomeu.

– 15 februarie: este hirotonit ierodiacon; în peregrinările prin țară, va fi ierodiacon la Mânăstirile Polovragi şi Baia de Arieş.

– primăvara: îl cunoaşte pe Tudor Arghezi, căruia îi va fi apropiat vreme de un sfert de secol.

• 1942-1943 – urmează cursuri de diferență şi îşi ia bacalaureatul la Liceele „Dimitrie Cantemir" şi, respectiv, „Mihai Viteazul".

• 1943 – iulie: la Sibiu, îl cunoaşte pe Victor Papilian.

• 1941-1948 – urmează studii superioare de Teologie la Bucureşti, Cluj şi Sibiu; este absolvent al Academiei Teologice „Andreiane" din Sibiu.

• 1945-1946 – studii incomplete de medicină la Sibiu şi Cluj şi de muzică instrumentală la Cluj. Aici, frecventează şi participă activ la cenaclul literar al lui Victor Papilian, reactivat – după întoarcerea din pribegie a Universității clujene – în casa protopopului ortodox Florea Mureşanu; îl cunoaşte pe dramaturgul Ion Luca, căruia îi va fi foarte apropiat între anii 1951-1955, pe când Ion Luca locuia la Vatra Dornei.

• 1946 – în Cluj, la o şezătoare literară, îl ascultă pe Gala Galaction – preotul Grigore Pişculescu –, pe care-l va reîntâlni ceva mai târziu la Bucureşti.

– iunie: student al Universității din Cluj şi preşedinte al Centrului Studențesc „Petru Maior", conduce greva studențească antirevizionistă şi anticomunistă. Urmează un lung şir de arestări.

– este expulzat din Cluj.

• 1947 – iulie-decembrie: este stareț al Mânăstirii Toplița.

– iarna: la Cluj, îl cunoaşte pe Lucian Blaga.

• 1948 – toamna: la Mânăstirea Bistrița vâlceană îl cunoaşte pe Patriarhul Justinian, căruia îi va fi colaborator apropiat timp de peste 25 de ani.

• 1948-1949 – ocupă funcția de intendent al palatului patriarhal.

• 1949-1950 – este inspector patriarhal pentru învățământul bisericesc.

• 1950-1951 – asistent al profesorului Teodor M. Popescu, la Catedra de Istorie Bisericească Universală din cadrul Institutului Teologic Universitar din Bucureşti.

• 1951-1952 – este decan al Centrului de Îndrumări Misionare şi Sociale a clerului, la Curtea de Argeş, unde predă cursuri de istorie bisericească şi omiletică.

• 1952 – îl cunoaşte pe Vasile Voiculescu.

• 1952-1958 – este director al bibliotecii patriarhale.

• 1956 – 14 august: moare Victor Papilian.

• 1958 – este condamnat politic la 25 de ani de muncă silnică, pentru „uneltire contra ordinei sociale"; închis la Securitate, Jilava, Piteşti şi Aiud; eliberat după şase ani şi două luni, în 1964, prin decret general de grațiere.

• 1962-1964 – în detenție, la Aiud, sub prohibiția hârtiei şi creionului, „scrie" pe creier şi fixează în memorie piesele de teatru *Steaua Zimbrului* şi *Meşterul Manole*, precum şi numeroase poezii, toate însumând peste zece mii de versuri.

• 1963 – 26 aprilie: moare Vasile Voiculescu.

• 1964-1965 – este numit, din nou, director al bibliotecii patriarhale.

• 1965-1976 – funcționează, în cadrul Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române din America şi Canada, ca secretar eparhial, consilier cultural, secretar general al Congresului bisericesc, director al Cancelariei eparhiale, director al Departamentului Publicațiilor, reprezentant al relațiilor interbisericeşti. Este membru în două comisii ale Conferinței Permanente a Episcopilor Ortodocşi din America de Nord şi de Sud: Comisia Ecumenică şi Comisia de Studii şi Proiecte. Susține conferințe în Detroit, Chicago, Windsor şi Honolulu. Redactor al revistei şi almanahului *Credința* şi al casetei de literatură *Noi*.

• 1966 – debutează, editorial, cu poemul dramatic *Miorița*, Editura pentru Literatură, Bucureşti; volumul apare cu o Predoslovie de Tudor Arghezi.

• 1967 – 14 iulie: moare Tudor Arghezi.

– 29 octombrie: primeşte harul preoției, fiind hirotonit de episcopul Victorin al Americii; ceva mai târziu, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române îi acordă rangul de arhimandrit. Ulterior, este distins – pe linie bisericească – cu „Crucea patriarhală", „Ordinul Sfântului Mormânt" al Patriarhiei Ierusalimului, „Ordinul Sfinților Apostoli Petru şi Pavel" al Patriarhiei Antiohiei.

• 1967-1968 – Teatrul „Barbu Delavrancea" din Bucureşti îi pune în scenă poemul dramatic *Miorița*, regia şi scenografia fiind semnate de Marietta Sadova, Mircea Marosin şi Zoe Anghel-Stanca.

• 1968 – apare poemul dramatic în versuri *Meşterul Manole*, Editura pentru Literatură, Bucureşti.

• 1969 – ianuarie: poemul dramatic *Miorița* este transmis la Televiziunea Română.

– 30 martie: la Teatrul „Al. Davila" din Piteşti are loc premiera poemului dramatic *Meşterul Manole*, în regia Mariettei Sadova; partitura muzicală e interpretată de Corul Madrigal. În turneu, piesa este jucată şi pe scene dramatice din Polonia.

– poemul *Meşterul Manole* e jucat la Teatrul „Casandra", de către promoția clasei Ion Olteanu a Institutului de Artă Teatrală şi Cinematografică Bucureşti.

– poemul dramatic *Du-te vreme, vino vreme!* apare la Editura Tineretului, Bucureşti.

– este publicat volumul *Păhărelul cu nectar*, fantezie dramatică în versuri, pentru copii, Editura Ion Creangă, Bucureşti.

– este membru în delegaţia Bisericii Ortodoxe Române care vizitează Bisericile Vechi Orientale din Egipt, Etiopia şi India.

• 1970 – aprilie: Teatrul „Al. Davila" din Piteşti joacă poemul dramatic *Miorița*, în regia lui Constantin Dinischiotu.

• 1971 – volumul de versuri *Geneze* este publicat de Editura Cartea Românească, Bucureşti.

– apare poemul dramatic *Steaua Zimbrului,* Editura Eminescu, Bucureşti.

• 1972 – 30 ianuarie: moare dramaturgul Ion Luca.

– la Editura Cartea Românească, îi apare volumul de teatru *Poeme cu măşti*, ediţie definitivă.

• 1973-1974 – Teatrul Dramatic din Baia Mare îi pune în scenă poemul dramatic *Steaua Zimbrului.*

• 1975 – noiembrie: poemul dramatic *Steaua Zimbrului* este transmis de Televiziunea Română.

• 1976 – apare volumul *File de acatist*, versuri, colecţia caietelor „Noi", ediţie bibliofilă, *hors comerce*, Detroit.

– se publică volumul *Istorii agrippine*, versuri, Cartea Românească, Bucureşti.

• 1976-1982 – la Bucureşti, este directorul Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

• 1977 – 26 martie: moare Patriarhul Justinian Marina.

• 1978 – devine membru al Uniunii Scriitorilor din România.

• 1979 – la Editura Cartea Românească, apare romanul *Străinii din Kipukua.*

• 1981 – ediţia a doua a volumului de versuri *File de acatist*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti.

• 1982 – la Editura Eminescu, în seria „Teatru comentat", apare *Greul pământului,* o pentalogie a mitului românesc, în două volume.

– premiul de dramaturgie al Uniunii Scriitorilor din România, pentru opera *Greul pământului.*

– se pensionează şi se retrage la Mânăstirea Văratec.

• 1983 – apare volumul de memorii *Rotonda plopilor aprinşi*, Cartea Românească, Bucureşti.

• 1984 – volumul *Anamneze*, versuri, Editura Eminescu, Bucureşti.

• 1989 – Radiodifuziunea Română îi înregistrează amplul poem *Imn Eminescului*, dar cenzura interzice difuzarea, care va avea loc la 16 ianuarie 1990.

• 1990 – apare volumul de istorie şi exegeză iconografică *Cerurile Oltului.* Scoliile arhimandritului Bartolomeu la imaginile fotografice ale lui Dumitru F. Dumitru, Editura Episcopiei Râmnicului şi Argeşului, cu versiuni în limbile română, franceză şi engleză.

– la Cartea Românească, apare volumul de nuvele şi povestiri fantastice *Amintirile peregrinului apter.*

– 24 decembrie, ajunul Crăciunului: începe munca de revizuire în limba română şi de comentare a *Bibliei*, începând cu textul *Noului Testament*, acţiune extinsă ulterior asupra întregii *Sfintei Scripturi*, pe o perioadă de unsprezece ani.

• 1991 – este ales preşedinte de onoare al Fundaţiei „Sf. Antim Ivireanul" din Râmnicu-Vâlcea.

– refuză calitatea de „membru de onoare" al Academiei Române.

– colaborează la Universitatea Radio cu patru prelegeri despre *Poezia religioasă română modernă.*

• 1992 – îi este publicat volumul *Pro memoria. Acţiunea catolicismului în România interbelică,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

– *Imn Eminescului*, poem în stil bizantin, este publicat la Editura Cartea Românească, Bucureşti.

• 1993 – 21 ianuarie: Colegiul Electoral Bisericesc îl alege pe arhimandritul Bartolomeu Anania pentru scaunul de Arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului.

– 7 februarie: în Catedrala arhiepiscopală din Cluj-Napoca, este hirotonit şi instalat

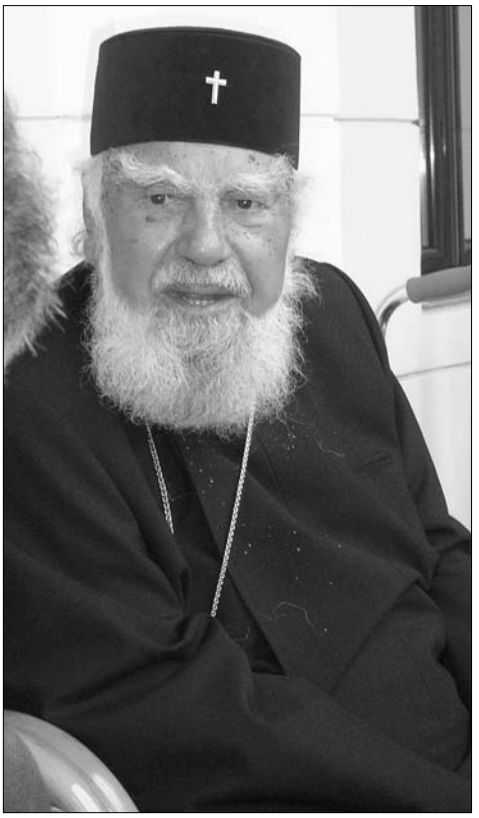

arhiereu. Ca arhiepiscop al Clujului, va urmări şi va lupta pentru dinamizarea activităţii pastorale a clerului şi pentru diversificarea ei în funcţie de cerinţele actuale ale societăţii, pentru implicarea Bisericii în acţiunile de asistenţă socială organizate, pentru refacerea legăturilor dintre Biserică şi Cultură, pentru îndrumarea expresă a tineretului – de la amvon şi prin diverse întâlniri –, pentru dezvoltarea relaţiilor ecumenice practice prin păstrarea identităţii proprii.

– *Noul Testament. Versiune revizuită, redactată şi comentată de Bartolomeu Valeriu Anania*, apare la Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti.

– la aproape cinci decenii de la scriere, apare volumul de teatru *Hoţul de mărgăritare*, parabolă în patru acte, la Casa de Editură Dokia, Cluj-Napoca, jucată public pentru prima dată în 1992 pe scena Teatrului din Turda. În anii următori, piesa se bucură de un succes deosebit, pe scenele din întreaga ţară.

– i se acordă titlul de membru de onoare al Senatului Universităţii de Medicină şi Farmacie „Iuliu Haţieganu“ din Cluj-Napoca.

– este ales preşedinte de onoare al Fundaţiei „N. Steinhardt“.

• 1995 – apare ediţia a doua a *Noului Testament. Versiune revizuită, redactată şi comentată de Bartolomeu Valeriu Anania*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti.

– volumul de eseuri teologice şi culturale *Din spumele mării. Pagini despre religie şi cultură*, apare, sub îngrijirea şi cu postfaţa lui Sandu Frunză, la Editura Dacia, Cluj-Napoca.

– este publicat volumul de articole şi studii *Pledoarie pentru Biserica neamului*, Editura Omniscop, Craiova; ediţie îngrijită şi postfaţată de Sandu Frunză.

– ediţia a doua a volumului de memorialistică *Rotonda plopilor aprinşi*, Editura Florile dalbe, Bucureşti.

– la Salonul de Carte din Oradea, primeşte premiul special pentru volumul *Din spumele mării*.

• 1996 – *Cartea lui Iov. Versiune revizuită după Septuaginta, redactată şi comentată de Bartolomeu Valeriu Anania*, Editura Anastasia, Bucureşti.

– volumul de memorii *Clujul universitar al generaţiei 1946 în memoriile lui Valeriu Anania*, e publicat la Editura Arhidiecezana, Cluj-Napoca.

– apare ediţia a treia a volumului în versuri *File de acatist*, Editura Arhidiecezana, Cluj-Napoca.

– primeşte titlul de “Cetăţean de onoare” al municipiului Cluj-Napoca.

– este ales Senator de onoare şi membru al Marelui Senat al Universităţii “Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca.

– la Salonul Naţional de Carte din Cluj-Napoca, primeşte premiul “Cartea anului”, pentru volumul *Din spumele mării*.

• 1997 – apare *Pentateuhul* sau *Cele cinci cărţi ale lui Moise. Versiune revizuită după Septuaginta, redactată şi comentată de Bartolomeu Valeriu Anania*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti.

• 1998 – *Cartea Psalmilor* sau *Psaltirea profetului şi regelui David. Versiune revizuită după Septuaginta, redactată şi comentată de Bartolomeu Valeriu Anania*, Editura Arhidiecezana, Cluj-Napoca.

– *Cântarea Cântărilor. Versiune revizuită, redactată şi comentată de Bartolomeu Valeriu Anania*, Editura Anastasia, Bucureşti.

– apare volumul *Poeme alese*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, cu o prefață de Liviu Petrescu.

– ediția a doua a volumului *Cerurile Oltului*, Editura Pro, Bucureşti.

– Editura Kálvin János a Bisericii Reformate din Ungaria publică, în ediție bilingvă româno-maghiară, *Noul Testament, v*arianta Bartolomeu Valeriu Anania

• 1999 – *Cartea Profetului Isaia. Versiune revizuită după Septuaginta, redactată şi comentată de Bartolomeu Valeriu Anania*, Editura Anastasia, Bucureşti.

– *Cartea Profetului Ieremia. Versiune revizuită după Septuaginta, redactată şi comentată de Bartolomeu Valeriu Anania*, Editura Anastasia, Bucureşti.

– volumul de studii şi conferințe *Atitudini*, Editura Arhidiecezana, Cluj-Napoca.

– ediția a patra a poemului dramatic *Miorița*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, cu o Predoslovie de Tudor Arghezi şi Postfață de Liviu Petrescu.

– primeşte marele premiu pentru poezie al Festivalului Internațional de Poezie "Lucian Blaga", Cluj-Napoca.

• 2000 – este publicat volumul *Poezia Vechiului Testament: Cartea lui Iov, Psaltirea, Proverbele lui Solomon, Ecclesiastul, Cântarea Cântărilor, Plângerile lui Ieremia. Versiune revizuită după Septuaginta, redactată şi comentată de Bartolomeu Valeriu Anania,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti.

– *Cartea Profetului Iezechiel. Versiune revizuită după Septuaginta, redactată şi comentată de Bartolomeu Valeriu Anania*, Editura Anastasia, Bucureşti.

– *Cartea Profetului Daniel şi ale celor doisprezece profeți mici. Versiune revizuită după Septuaginta, redactată şi comentată de Bartolomeu Valeriu Anania*, Editura Anastasia, Bucureşti.

– apare ediția a doua a volumului de nuvele şi povestiri fantastice *Amintirile peregrinului apter*, Editura Paralela 45, Cluj-Napoca.

– *De dincolo de ape*, pagini de jurnal şi alte texte, Editura Dacia, Cluj-Napoca.

– primeşte diploma şi medalia Academiei de Artă, Cultură şi Istorie din Brazilia.

– de la Preşedinția României: medalia jubiliară "Mihai Eminescu"; Ordinul Național pentru Merit în gradul de Mare Cruce.

• 2001 – 18 martie: este sărbătorit la împlinirea a 80 de ani, moment marcat prin tipărirea volumului omagial *Logos* – ediție îngrijită de arhid. Ştefan Iloaie –, prin imprimarea CD-Romului *Arhiepiscopul* – realizator: Radu Preda – şi prin susținerea unui spectacol aniversar pe scena Teatrului Național din Cluj-Napoca.

– apare *Apocalipsa Sfântului Ioan. Traducere, introducere şi note de Bartolomeu Valeriu Anania*, Editura Paralela 45, Cluj-Napoca, cu ilustrații de Albrecht Dürer.

– ediția a doua a piesei de teatru *Hoțul de mărgăritare*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca.

– la Editura Renaşterea, apare volumul *Bartolomeu Valeriu Anania. In honorem* şi lucrarea *Introducere în citirea Sfintei Scripturi.*

– în anul întâi al mileniului trei este publicată *Biblia sau Sfânta Scriptură, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, arhiepiscopul Clujului, sprijinit pe numeroase alte osteneli.* Lucrarea, tipărită deja în mai multe tiraje, se bucură de un interes cu totul deosebit din partea specialiştilor, dar nu mai puțin din partea credincioşilor, pentru noutatea de ordin teologic şi filologic pe care o aduce față de variantele româneşti precedente, pentru aşezarea textului într'o limbă română actuală şi mai ales pentru utilitatea celor peste 8.000 de note subsidiare menite să-i ofere cititorului căi de acces spre adevărul textului; în spațiul Ortodoxiei româneşti, *Ediția jubiliară a Bibliei* este prima versiune adnotată. Activitatea de revizuire depusă de Arhiepiscopul Bartolomeu este evaluată de către specialişti în întâlnirile ocazionate de prezentarea lucrării către publicul din Bucureşti – la Patriarhie şi Academia Română –, la

Râmnicu-Vâlcea, Bistrița, Oradea, Cluj-Napoca; la Craiova, în 2003. În anul 2004, apare *Biblia* – ediția jubiliară, în format electronic pe CD.

– Universitatea "Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca îi acordă titlul de "Doctor Honoris Causa"

– primeşte titlul de "Doctor Honoris Causa" din partea Universității de Medicină şi Farmacie „Iuliu Haţieganu" din Cluj-Napoca

– primeşte titlul de "Cetățean de onoare" din partea consiliilor locale Bistrița, Râmnicu-Vâlcea, Glăvile/Vâlcea ş.a.

– premiul pentru opera omnia al Uniunii Scriitorilor, filiala Cluj.

• 2002 – este publicat volumul *Apa cea vie a Ortodoxiei*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, ce cuprinde cuvântări, articole şi scrisorile pastorale din anii 1993-2001 emise ca arhiepiscop al Clujului; ediție îngrijită de Nicoleta Pălimaru şi Maria-Elena Ganciu.

– broşura *Icoana patriei vâlcene* este publicată de Editura Almarom din Râmnicu-Vâlcea.

– exegeza iconografică, parte a volumului *Cerurile Oltului*, este publicată în Germania, la Editura Sternberg, sub titlul *Bilder vom Reich Gottes. Ikonen und Fresken rümänischer Klöster*.

– "Doctor Honoris Causa" al Universității din Oradea.

• 2003 – apare lucrarea *Atelier biblic. Caiete de lucru* – Editura Renaşterea, Cluj-Napoca –, reprezentând munca de analiză şi comparare, la *Noul Testament*, a diferitelor variante de text, din care a rezultat versiunea publicată în *Biblia jubiliară*.

– cele mai importante puncte de vedere referitoare la ultima ediție din Sfânta Scriptură sunt cuprinse în volumul *Primele mărturii despre Biblia jubiliară 2001, versiunea Arhiepiscopului Bartolomeu Valeriu Anania*, ediție îngrijită de arhid. Ştefan Iloaie, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca.

– prin poetul Mircea Petean, Editura Limes din Cluj-Napoca inițiază proiectul de publicare a integralei literare Valeriu Anania; apare volumul întâi din Opera Literară: *Străinii din Kipukua*, cu o prefață de Aurel Sasu.

– primeşte titlul de "Doctor Honoris Causa" al Universității din Craiova.

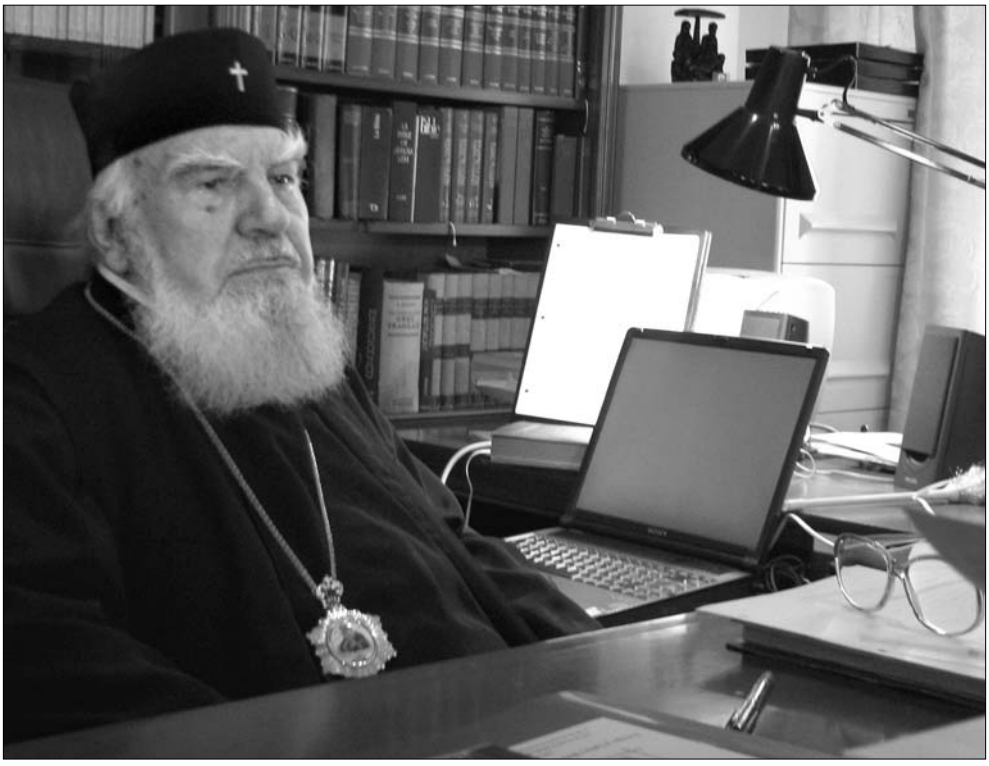

2004 – apare lucrarea *Canonul cel Mare* al Sfântului Andrei Criteanul, în diortosirea Arhiepiscopului Bartolomeu

– ediția jubiliară a *Sfintei Scripturi* în format informatizat, pe CD-Rom, apare cu sprijinul tehnic al Institutului de Tehnică de Calcul din București

– Editura Limes îi publică al doilea volum din Opera Literară: *Amintirile peregrinului apter*, cu prefața scriitorului Mircea Muthu

2005 – primește titlul de cetățean de onoare din partea conisliului local Dej

– în Biserica Ștefaniană, primește titlul de cetățean de onoare al localității Vad, județul Cluj.

– Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR îi publică volumul consistent de exegeză – pasaj cu pasaj – a Liturghiei ortodoxe, sub titlul *Cartea deschisă a Împărăției. O însoțire liturgică pentru preoți și mireni.*

– al treilea volum din Opera Literară: *Rotonda plopilor aprinși*, cu prefața lui Dan C. Mihăilescu, apare la Editura Limes.

– la Editura Renașterea sunt reeditate volumele *Apa cea vie a Ortodoxiei* și *Pro memoria. Acțiunea catolicismului în România interbelică.*

• 2006 – în urma hotărârii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 4 noiembrie 2005 de înființare a unei Mitropolii la Cluj, inițiativă validată de Adunarea Națională Bisericească la 1 martie 2006, Bartolomeu Anania este instalat – la 25 martie, praznicul Bunei Vestiri –, de către Patriarhul Teoctist al României, Mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului. În lunile imediat următoare, Mitropolitul se implică concret în activitatea de dinamizare a vieții religioase din noua structură bisericească.

– la Editura Renașterea, apare volumul *Sfintele Evanghelii după Matei, Marcu, Luca și Ioan, versiune diortosită, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli.*

– prefațat de Petru Poantă, apare volumul *Poeme*, ca cel de-al patrulea din Opera Literară a lui Valeriu Anania.

– primește titlul de „Cetățean de onoare" al comunei Iara.

• 2007 – primește, din partea redacției săptămânalului „Clujeanul", titlul și diploma „Clujeanul anului 2006".

– Editura Limes îi publică piesele de teatru, care se constituie în volumele 5, 6 și 7 din lucrarea Valeriu Anania, *Opera literară.*

– primește titlul de „Cetățean de onoare" al comunei Spermezeu.

• 2008 – pe scena Teatrului Național din Cluj-Napoca are loc Gala inaugurală a Fundației „Mitropolitul Bartolomeu", instituție ce are drept scop conferirea de burse de studiu, în țară sau străinătate, tinerilor merituoși, cu rezultate deosebite la învățătură și posibilități materiale reduse.

– Doctor Honoris Causa al Universității „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia

– Volumul omagial „*Rotonda unui suflet aprins pentru Dumnezeu și Neam*", editura Reîntregirea, Alba-Iulia, reunește comunicările și referatele științifice prezentate la simpozionul național „*Universul spiritual românesc oglindit în opera Mitropolitului Bartolomeu Anania*".

– Editura Limes îi publică volumele 8 și 9 din lucrarea Valeriu Anania, *Opera literară*, care cuprind publicistica, însoțite de o prefață semnată de Ovidiu Pecican.

– Editura Polirom din Iași publică volumul *Memorii.*

• 2009 – Doctor Honoris Causa al Universității de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa" din Iași.

– apare la Editura Renașterea, volumul *Cuvinte de învățătură.*

– primește *Premiul special* al Uniunii Scriitorilor din România pentru volumul Memorii.

– Editura Polirom din Iași deschide seria de autor Valeriu Anania cu volumele „*Amintirile peregrinului apter*" și „*Rotonda plopilor aprinși. De dincolo de ape*".

• 2010 – Primește din partea Primăriei Cluj-Napoca titlul de „*Senior al cetății*".

– La Editura Polirom, apar romanul „*Străinii din Kipukua*", volumul "*Poeme*", și cele două volume de dramaturgie „*Teatru I*" și „*Teatru II*".

– La 22 noiembrie este ales membru de onoare al Academiei Române.

• 2011 - 31 ianuarie s-a mutat la cele veșnice, la Cluj-Napoca.

10.000 de credincioşi l-au petrecut pe ÎPS Bartolomeu pe ultimul drum

ÎPS Bartolomeu Anania, mitropolitul Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului a fost îngropat joi, 3 februarie a.c., după o slujbă plină de emoţie, oficiată de un sobor de 30 de ierarhi, condus de PF Patriarh Daniel. Pe un ger de crăpau pietrele, la înmormântare au participat peste 10.000 de credincioşi veniţi din toată ţara, între care oameni de cultură (s-au remarcat Andrei Marga, rectorul Universităţii Babeş-Bolyai, Constantin Ciuce, rectorul UMF "Iuliu Haţieganu" şi Ionel Haiduc, preşedintele Academiei Române), oameni de afaceri locali şi politicieni (în frunte cu premierul Emil Boc şi ministrul de Externe Teodor Baconshi).

Primii creştini au venit la Catedrala Mitropolitană încă de la ora 7 dimineaţa. În biserică n-au avut loc mai mult de 200, restul au urmărit slujba pe două ecrane imense amplasate în faţa catedralei mitropolitane. De la un capăt la altul al ceremoniei, care a durat până la ora 13.00, pe scările bisericii, în mulţimea de haine cernite, s-au aflat doi ţărani bătrâni din Maramureş, îmbrăcaţi în port popular, cu opinci şi cojoace. Soţii Pălăguţa (65 ani) şi Dumitru Hodor (79 de ani) au spus: "Am venit anume la înmormântare, că am fost la Cluj şi când l-au pus pe ÎPS Bartolmeu mitropolit. Ne-a plăcut de el că a fost tare bun".

Asociaţia "ROST" a avut şi ea reprezentanţii săi la marea despărţire de cel care ne-a fost un adevărat părinte: J.V. Iamandi, Demostene Andronescu (foşti deţinuţi politici şi membri în Senatul Asociaţiei ROST), Răzvan Codrescu (preşedinte de onoare), Claudiu Târziu (preşedinte) şi Iulian Capsali (vicepreşedinte).

Patriarhul Daniel, şi episcopul-vicar Irineu Bistriţeanul au evocat erudiţia regretatului ierarh, intransigenţa şi curajul cu care şi-a spus mereu opinia, dragostea sa pentru oameni, care s-a trades în multe lucrări filantropice şi meritul de a apropia Biserica de cultură.

După ce familia şi apropiaţii, printre care consilierii mitropolitului Bogdan Ivanov şi Ştefan Iloaie, şi-au luat rămas bun de la ÎPS Bartolomeu, sicriul a fost purtat în jurul catedralei. Procesiunea s-a desfăşurat în dangătele de clopot ale catedralei, cu toaca purtată de un călugăr şi muzica intonată de fanfara militară şi a fost urmărită cu lacrimi în ochi de către miile de credincioşi. Trupul neînsufleţit al marelui ierarh a fost înhumat în Cripta Ierarhilor de sub altarul catedralei mitropolitane din Cluj. Înainte de intrarea în criptă, a fost intonat Imnul României.

De a doua zi, mormântul său a început să fie loc de pelerinaj. *(R.R.)*

TESTAMENT

Subsemnatul **ANANIA VALERIU**, pe numele de călugăr **BARTOLOMEU**, *Arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolit al Clujului Albei, Crişanei şi Maramureşului*, domiciliat în Cluj-Napoca, P-ţa Avram Iancu nr. 18, în vârstă de 88 de ani, aflându-mă în deplinătatea facultăţilor mintale, nesilit de nimeni, din voinţa mea liberă şi neviciată, dar cu sănătatea trupului din ce în ce mai şubredă şi cu sentimentul că nu mai e mult până când Domnul mă va chema acolo unde va crede El de cuviinţă, pentru cazul încetării mele din viaţă, însemnez aici câteva gânduri testamentare, spre cuvenită plinire şi fac următoarea dispoziţie testamentară:

Las toate drepturile mele de autor **Fundaţiei „Mitropolitul Bartolomeu"**, pe care am înfiinţat-o, din economiile proprii, pentru a oferi burse tinerilor merituoşi, dar lipsiţi de posibilităţi materiale.

Vreau ca drepturile mele de autor de pe urma Bibliei, la diortosirea căreia am lucrat 11 ani, să revină **Fundaţiei „Mitropolitul Bartolomeu"**.

Doresc ca Fundaţia „Mitropolitul Bartolomeu", al cărei fondator sunt, să îmi ducă mai departe memoria, să nu fie niciodată desfiinţată, să nu-i fie schimbat scopul principal pentru care a fost înfiinţată, iar banii şi întregul ei patrimoniu să nu poată fi folosit în alte scopuri de către nimeni.

Fiind călugăr de la vârsta de 20 de ani, am renunţat la orice fel de moştenire de la părinţii mei, totul revenindu-le copiilor şi nepoţilor lor. Economiile mele băneşti din ultimii ani, depuse în conturile mele de la bancă sau în casa de fier pentru eventualele trebuinţe medicale şi aflate, sub semnătură şi cheie, în grija arhidiaconului Gavril Vârva, vor fi transferate în contul **Fundaţiei „Mitropolitul Bartolomeu"**.

Singura mea avere sunt biblioteca şi manuscrisele personale, precum şi colecţia de acte, scrisori şi fotografii, toate aflate în reşedinţa mea din Mânăstirea Nicula, pe rafturi şi în două seifuri metalice, sub auspiciile Fundaţiei Mitropolitul Bartolomeu, din al cărui colegiu director face parte şi starețul acestei mânăstiri. Dacă şi când se va considera că acestea pot prezenta un oarecare interes pentru cultura românească, prefer ca la ele să aibă acces profesorul universitar Aurel Sasu, care mi-a dat acordul în acest sens.

Obiectele personale mărunte din reşedinţa de la Cluj vor rămâne pe seama instituţiei; cele din reşedinţă niculeană vor rămâne pe loc.

Doresc să fiu înmormântat în groapă de pământ reavăn, având deasupra piatra pe care mi-am pregătit-o din timp.

Să nu mi se acorde distincţii post mortem, de nici un fel.

La cârma Mitropoliei îmi doresc un urmaş vrednic şi demn, credincios Bisericii Ortodoxe, responsabil, integru, adversar al corupţiei de orice fel şi sub orice formă, care să continue şi să desăvârşească ceea ce am început eu. Dintre acestea:

1. Pictarea catedralei în tehnica mozaic.
2. Radio Renaşterea
3. Revista TABOR
4. Fundaţia „Mitropolitul Bartolomeu"
5. Policlinica „Sfântul Pantelimon"
6. Continuarea lucrărilor la mozaicurile din biserica „Schimbarea la Faţă" din Cluj-Napoca, sub coordonarea pictorului şi teologului italian Marko Ivan Rupnik.
7. Canonizarea şi cultul Sfântului Pahomie de la Gledin
8. Canonizarea şi cultul Sfinţilor Martiri Năsăudeni
9. Grădiniţa „Sfântul Stelian"

Cer iertare tuturor celor cărora le-am greşit, într-un fel sau altul, aşa cum şi eu, la rându-mi, îi iert pe toţi cei care, cu voie sau fără voie, mi-au greşit.

Declar că nu am copii, iar părinţii îmi sunt decedaţi.

Numesc executor testamentar, în baza art. 910 şi următoarele din Codul Civil pe preotul Bogdan Ivanov, actualul meu secretar de cabinet căruia îi încredinţez spre executare acest testament.

Orice Testament anterior acestuia devine nul şi neavenit.

† BARTOLOMEU VALERIU ANANIA

Idei, vorbe, fapte

Viitorul Mitropoliei Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului

Patriarhul Daniel le-a cerut, pe 4 februarie a.c., sinodalilor şi tuturor creştinilor (inclusiv jurnaliştilor care mai poartă nume de creştin) linişte, pentru 40 de zile, în privința succesiunii la Mitropolia Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului şi a dat asigurări că *nu se pune problema desființării acesteia.* Puțin cam tîrziu, întrucît ÎPS Laurențiu Streza, mitropolitul Ardealului, apucase deja să declare belicos că aşteaptă să treacă perioada de doliu pentru a se convinge dacă înființarea Mitropoliei Clujului, Albei Crişanei şi Maramureşului „a fost de la Duhul Sfînt sau nu" şi dacă nu, eparhiile care o compun vor reveni la Mitropolia Ardealului. Asta deşi Înaltpresfinția Sa a susținut prin vot, în Sf. Sinod, înființarea Mitropoliei Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului, acum cîțiva ani.

De asemenea, vreo doi ziarişti, care cultivă asiduu dezbinarea şi denigrarea BOR, au pledat pentru "reunificarea Ardealului ortodox" – de parcă n-am fi cu toții în aceeaşi Biserică. Ba unul susține că Sibiul este dintotdeauna inima Ardealului şi că numai acolo trebuie să fie mitropolie. Mi-e drag şi mie Sibiul, am prieteni acolo şi amintiri foarte plăcute legate de frumosul oraş, dar, să fim serioşi, Clujul a fost şi rămîne inima Ardealului (cultural, religios, economic, politic). În plus, Clujul este metropolă, de unde şi dorința firească de a avea mitropolie.

Mă gîndeam că, după demonstrația de dragoste pentru vlădica Bartolomeu făcută de peste 10.000 de creştini, joi, la înmormîntarea mitropolitului, detractorii acestuia vor avea minima precauție să tacă o vreme. Destul că l-au înjurat încă din ziua morții. Dar ți-ai găsit! Nu-şi pot stăpîni accesele de ură față de tot ce ține de memoria marelui ierarh, deci şi față de Mitropolia de la Cluj.

Aşadar, mă tem că îndemnul la pace şi reculegere al PF Daniel nu va fi urmat decît de o parte dintre sinodali.

Desființarea Mitropoliei Clujului, Albei Crişanei şi Maramureşului ar fi însă o greşeală şi din punct de vedere pastoral-misionar, tulburînd creştinii din Ardeal, şi de imagine (ar însemna că un întreg Sinod a fost învîrtit pe degete de ÎPS Bartolomeu, în 2005, cînd a fost creată Mitropolia şi că opozanții săi au aşteptat să moară pentru a face ceva împotriva lui şi a ceea ce a construit el). Şi nu cred că PF Daniel poate permite comiterea unei astfel de greşeli. Mai bine ne-ar preocupa cine îi va urma în scaunul de mitropolit vlădicăi Bartolomeu, că nu va fi simplu pentru nimeni să se măsoare cu această personalitate a Bisericii.

Ştiu că ÎPS Ioan Selejean, arhiepiscopul Covasnei şi Harghitei, este dat ca favorit, şi n-ar fi deloc o alegere rea. Înaltpreasfințitul are experiență de misionarism în condiții foarte dificile, este un patriot autentic şi un apărător al Ortodoxiei şi are realizări importante în arhiepiscopia sa.

Însă, la fel de nimerit, prin calitățile şi lucrarea sa, mi se pare a fi şi ÎPS Andrei Andreicuț, arhiepiscopul Alba Iuliei, care are şi o latură duhovnicească mai pronunțată.

Ar mai putea apărea şi alți candidați, dar numai dintre episcopii cu cel puțin şapte ani vechime la cîrma eparhiei lor, din cîte am înțeles. Oricum, nădejdea ne este că Sinodul va alege persoana cea mai potrivită. ***(C.T.)***

Mărturia ortodoxă azi. Lecția secolului XX pentru secolul XXI

Expoziția foto-documentară itinerantă „Pe drumul Învierii" a ajuns la Oradea, unde a fost deschisă vineri, 14 ianuarie 2011, ora 18.00. La vernisaj, care a avut loc în Casa de Cultură, au vorbit pr. Ioan Alexandru Mizgan (moderator), cel căruia îi mulțumim pentru strădania orga-

Claudiu Târziu şi Răzvan Codrescu

nizării locale, pr. Lucian Augustin şi Claudiu Târziu (preşedintele Asociaţiei ROST şi directorul revistei omonime). A urmat imediat conferinţa intitulată *Mărturia ortodoxă azi. Lecţia secolului XX pentru secolul XXI*, susţinută de scriitorul Răzvan Codrescu (preşedintele de onoare al Asociaţiei ROST).

Claudiu Târziu a spus că scopul expoziţiei (în care sînt evocaţi pr. Arsenie Boca, pr. Sandu Tudor, pr. Gheorghe Calciu, Valeriu Gafencu,

De la stânga: pr. Ioan Al. Mîzgan, Claudiu Târziu, Răzvan Codrescu şi pr. Lucian Augustin

Ioan Ianolide şi pr. Arsenie Papacioc) este acela de a arăta prigoana la care a fost supusă de către regimul comunist Biserica Ortodoxă Română şi cum au l-au mărturisit pe Hristos unii creştini români, pînă la ultimele consecinţe. "Din documentele găsite pînă acum în arhive, cel puţin 2.200 de preoţi ortodocşi, din cei 10.000 cît existau în anii '50, au fost arestaţi, maltrataţi, condamnaţi la închisoare şi domiciliu obligatoriu, în timpul regimului comunist. La sfârşitul anilor '50, jumătate din cele aproape 500 de mănăstiri au fost desfiinţate. Dar în prigoana comunistă au suferit şi foarte mulţi mireni, căci comuniştii au dorit să-l scoată pe Hristos din sufletele oamenilor", a subliniat Claudiu Târziu.

Părintele Lucian a evocat cîteva personalităţi ale Bisericii care au suferit în temniţele comuniste şi pe care sfinţia sa le-a cunoscut după anul 1976, la Oradea: părinţii Teodor Savu, Ioan Bărdaş, Ioan Iovan şi Constantin Olar. Răzvan Codrescu a constat că, „din păcate, stăm prost cu memoria, iar jertfa este foarte uşor uitată".

El a vorbit despre uriaşa jertfă dată de români în secolul XX şi despre ce ar trebui să învăţăm din faptele martirilor şi eroilor noştri. „Pentru credinţă, unii au fost în stare să meargă până la jertfa supremă. Zeci de mii de laici au fost închişi şi au murit în închisori. Pînă la începutul '60, am avut o adevărată rezistenţă armată anticomunistă în munţi, fenomen unic în lagărul socialist, despre care se vorbeşte prea puţin. Dar nu mai ştim să preţuim jertfa acelor oameni şi nici nu mai sîntem capabili să ni-i luăm ca modele. Nu ştim să ne cinstim martirii şi de aici ne vin multe necazuri, după cum a spus şi părintele Iustin Pârvu, de la Petru Vodă."

Organizatorii evenimentelor au fost Asociaţiei Rost, Biserica Sf. Ap. Andrei din Oradea şi ASTRADROM Oradea.

Expoziţia a mai fost deschisă pînă acum, pentru cîte două săptămîni, în Bucureşti, Constanţa, Vaslui, Brăila, Galaţi, Chişinău, Slobozia, Tecuci, Târgu Neamţ, Piatra Neamţ, Suceava, Bacău şi Arad. În majoritatea

oraşelor a fost dublată de cîte o conferinţă, pe o temă apropiată, susţinută de personalităţi ale Asociaţiei „Rost“ sau prieteni ai noştri.

Ţuţea, „patronul“ revistei ROST

Pe 3 decembrie 2010 s-au împlinit 19 ani de la naşterea în Cer a unui mare român: Petre Ţuţea - filosof creştin, jurist şi economist de mare anvergură, specializat în formele de guvernămînt, dar mai presus de toate chip jertfelnic dintr-o generaţie care a răscumpărat prin sînge parte dintre păcatele neamului nostru.
Cu opt ani în urmă, în luna decembrie a lui 2002, apărea numărul-pilot al revistei *ROST*, aşezat nu întîmplător sub patronajul spiritual al lui Petre Ţuţea. Aşa încît marcarea fiecărui an de viaţă al *ROST* este totodată şi un omagiu adus lui Petre Ţuţea şi generaţiei sale mucenicite. Credem că pînă acum n-am rătăcit drumul arătat de cel pe care ni l-am ales călăuză şi nădăjduim că Bunul Dumnezeu ne va ajuta să nu o facem nici de-acum înainte.
Petre Ţuţea: „Din punctul meu de vedere, omul autonom, oricît ar explora el viaţa şi universul, n-are acces la adevăr. Dacă nu există Dumnezeu, nu există adevăr, fără revelaţie. Fără Dumnezeu, fără credinţă, omul devine un animal raţional care vine de nicăieri şi merge spre nicăieri“. ***(B.T.)***

A murit şi disidentul Vasile Paraschiv

Vasile Paraschiv (83 de ani), una dintre cele mai cunoscute figuri ale disidenţei anticomuniste, a decedat vineri, 4 februarie a.c., la Ploieşti. În urma sa rămâne o biografie excepţională, demnă de manualele de istorie, şi un destin căruia România postcomunistă i-a refuzat orice despăgubire pentru torturile la care a fost supus de Securitate.
În 1971, Paraschiv a fost primul care a militat pentru sindicate libere în România comunistă. Membru al partidului comunist până în 1968, Vasile Paraschiv a devenit cel mai curajos luptător anticomunist în contextul dat. Pentru ca lupta lui să nu devină molipsitoare, Securitatea l-a expulzat din ţară în 1978. La scurt timp, spre

Vasile Paraschiv

uimirea Securităţii şi a dictatorilor României ceauşiste, Vasile Paraschiv s-a întors în infernul comunist pentru a-şi continua lupta.
Vasile Paraschiv s-a alăturat în 1977 Mişcării iniţiate de scriitorul Paul Goma pentru apărarea drepturilor omului în România, constant încălcate şi batjocorite de regimul totalitar comunist.
În cartea autobiografică *Lupta mea pentru sindicate libere in Romania. Terorismul politic organizat de statul comunist*, Vasile Paraschiv descria astfel tratamentul la care a fost supus de Securitate: “Am fost lovit cu pumnii în faţă, în stomac şi în ficat, cu săculeţii de nisip în cap şi cu bastonul de cauciuc la tălpi, până când îmi pierdeam cunoştinţa şi cădeam în nesimţire pe bancă, apoi aruncau o galeată cu apă rece peste mine şi mă lăsau aşa până seara sau dimineaţa, când supliciul începea din nou – şi tot aşa, de două ori pe zi, seara şi dimineaţa, şapte zile şi şapte nopţi, fără apă şi fără mâncare”.
Vasile Paraschiv a refuzat în 2008 distincţia Steaua României în grad de cavaler, pe care i-o înmânase preşedintele Traian Băsescu, motivând că nu poate fi decorat “de un comunist la fel ca toţi ceilalti care ne-au condus ţara de la Revoluţie”.

Cucerirea pașnică a unei națiuni. În patru pași

Un fost agent KGB, Yuri Bezmenov defectat la americani, dezvăluie, într-un interviu din 1985, etapele cuceririi unei națiuni prin ceea ce numeşte „subversiune ideologică".
Indiferent ce am putea crede despre această intervenție, că e contra-propagandă, că e încă o piesă în teoria conspirației etc., cert este că planul expus de Bemenov se potriveşte perfect cu ceea ce trăim noi, românii cel puțin, de 20 de ani încoace. Chiar dacă am admite că maeştrii păpuşari ai spălării de creier naționale nu mai sînt marxişti leninişti, pare-se că au împrumutat metodele bolşevicilor. În tot cazul, consecințele sînt aceleaşi. Şi nu doar România este vizată.
Bezmenov susține că „subversiunea ideologică" se face în patru paşi:
1. Demoralizarea, care are drept consecință lipsa de repere şi de energie de a te mai opune (durează 15 - 20 de ani). În România de azi foarte puțini mai cred în ceva şi se mai luptă pentru un ideal. Impresia generală este că nu se mai poate face nimic în afară de a te salva personal.
2. Destabilizarea (economică, pe relații externe şi apărare), care poate dura între 2 şi 5 ani. După cum observăm, în toate cele trei domenii România depinde exclusiv de puteri exterioare.
3. Criza, care duce la schimbarea violentă a structurilor de putere şi economice şi care se desfăşoară rapid, în numai 6 săptămîni. Ştim că am intrat în criză pe nepusă masă, după un an de creştere economică record de 8%. Criza se prelungeşte şi macină orice opoziție, ne îndatorează pentru generații întregi şi ne pune la cheremul unui „salvator" din afară. Operațiunea e în desfăşurare.
4. „Normalizarea" - care înseamnă ocupația asupra națiunii care este supusă acestei subversiuni ideologice de către o putere străină şi care nu are o durată limitată în timp.
Yuri Bezmenov a arătat că instrumentele de subversiune sînt intelectualii stîngişti, care, după ce războiul se va fi sfîrşit, vor fi eliminați de ocupanți (aşa cum s-a întîmplat peste tot în lume unde au ajuns la putere marxiştii leninişti). Aviz unei anumite părți a elitei noastre. ***(B.T.)***

O presă de mic tiraj

Cifrele de difuzare pe trimestrul al treilea furnizate de Biroul Român de Audit al Tirajelor arată că presa scrisă continuă să piardă cititori. La nivelul ăsta de vînzări, mă şi mir că mai există unele ziare şi reviste. Calitatea slabă, concurența internetului şi ticăloşia distribuitorilor le amenință cu falimentul. Dintre cotidiene, peste 100.000 de exemplare vînd numai tabloidele. Jurnalele serioase nu reuşesc să treacă pragul de 50.000 de exemplare, cu excepția Adevărului, în care se investeşte enorm şi care are inserturi cu tona; cele mai bine vîndute dintre acestea fiind şi cele mai populiste. Cotidienele de sport au marcat o uşoară creştere.

Săptămînalele stau şi ele jalnic (nu intră în discuție *Formula As*, care rămâne campioană absolută, dar nu e auditată BRAT, pentru că nici n-are nevoie de asta ca să obțină publicitate). Redau mai jos vînzările celor mai cunoscute publicații. La săptămînale şi lunare m-am oprit doar la cele pe care le mai citesc eu. ***(C.T.)***

Cotidiene quality

- Adevărul – 91.000 de exemplare
- Jurnalul Național – 46.100
- România liberă – 40.300
- Evenimentul Zilei – 20.000
- Gândul – 12.200

Cotidiene financiare
- Ziarul Financiar – 12.200
- Financiarul – 3.800

Cotidiene de Sport
- Gazeta Sporturilor – 44.500
- Pro Sport – 39.000

Tabloide
- Click – 193.000
- Libertatea – 126.000
- Cancan – 55.500

Săptămînale
- Academia Cațavencu – 22.100
- Săptămâna Financiară – 17.400
- Felicia – 17.240 (care se vrea principalul concurent al Formulei As :))
- Capital – 12.250
- Dilema Veche – 12.239
- Business magazin – 8.500
- Kamikaze – 6.600
- Forbes – 6.100

Lunare
- National Geographic – 16.267
- Historia – 11.360
- Men's Health – 8.423
- Esquire – 6.037
- Flacăra – 1.847

Deputații au votat încă o lege inutilă. Concluzii la „războiul creditelor"

Pe 23 decembrie 2010, Camera Deputaților, care este și decizională, a votat Ordonanța 50/2010, privind creditele, în forma modificată după dorința băncilor. Prevederile ordonanței, din care a mai rămas un ciot, nu se aplică și creditelor aflate în derulare, adică majorității covîrșitoare a creditelor (4,5 milioane de români au 8 milioane de credite).
Prin legiferarea ordonanței în această formă, parlamentarii anulează practic prevederile ordonanței și redau liniștea băncilor.
Principalul scop al ordonanței era eliminarea comisionului de risc (o dobîndă mascată, căci riscul este oricum acoperit de proprietatea pusă gaj în favoarea băncii), ceea ce ar fi dus la o scădere semnificativă a ratelor. Or această prevedere nu se aplică și creditelor în curs.
Pentru cele viitoare băncile vor găsi o altă formulă de a introduce o dobîndă mascată.
Din acest punct de vedere, cred că legea votată azi este inutilă. Am pierdut șase luni de pomană, ca să ne întoarcem de unde am plecat. Legea este utilă numai pentru bănci, căci anulează ordonanța care le-a dat atîta bătaie de cap și atîtea palpitații, căci le-ar fi scăzut profiturile: n-ar mai fi cîștigat de opt ori mai mult decît în țările civilizate, ci numai de vreo 3-4 ori.
„Războiul creditelor" a fost cîștigat definitiv de bănci (pentru că nu-mi închipui că Băsescu ar putea să nu o promulge și nici că legea va fi declarat neconstituțională - oamenii răspund și ei la comandamente din afară). Iată concluziile mele după acest „război". Poate că sînt truisme, dar le pun aici pe două coloane, ca să ne ajute să vedem mai bine întregul tablou al României de azi. În tot cazul, de unele dintre aceste adevăruri mulți vor fi conștienți abia de azi încolo.
1. Parlamentarii nu reprezintă interesele celor care i-au ales nici măcar atunci cînd asta îi poate costa locul în Parlament. Înseamnă că democrația nu funcționează. „Puterea poporului" exercitată prin reprezentanți este doar o minciună care le permite unora să ajungă la privilegii.
2. PDL suferă de schizofrenie politică. Guvernul hotărăște una, parlamentarii votează alta. Partidul acesta se apropie cu pași repezi de ieșirea definitivă de pe scena politică.
3. România este condusă de Comisia Europeană, de FMI și uneori de cîte un ambasador al SUA sau chiar al Rusiei. Politicienii noștri nu sînt decît niște slugi ale acestei „Înalte Porți" postmoderne cu mai multe fețe. N-au nici un crez, nici o urmă de mîndrie națională, nici un pic de demnitate, nu mai vorbesc de devoțiune pentru binele public și cinste sufletească. Cel mai deranjant este însă că se fac preș pretinzînd că astfel urmăresc binele public. Văzîndu-i, înțelegi că la noi comunismul a învins: a creat omul nou - un monstru.
4. Băncile sînt stat în stat. Ele își permit ca, vreme de șase luni, să nu respecte o lege și nu

li se întîmplă nimic. A, au plătit nişte amenzi comice în comparaţie cu banii pe care atîta timp i-au încasat ilegal.
5. Toate acestea se întîmplă pentru că noi o permitem. Deputaţii au călcat azi în picioare 4,5 milioane de persoane din cele 6 milioane active. Replica ar trebui să fie simetrică: eliminarea tuturor din viaţa politică pentru totdeauna.
6. Băncile au, în sfîrşit, imaginea reală: cămătari cu ştaif, cu care nu trebuie să ai de-a face.
7. Lecţia asta ar trebui să fie ultima din ciclul celor care ne învaţă că n-avem ce aştepta de la actuala clasă politică. Trebuie să ne organizăm şi să o schimbăm.

„Demascarea", un film despre „reeducarea" de la Piteşti

În ianuarie a.c. a apărut pe piaţă filmul documentar „Demascarea", în regia lui Nicolae Mărgineanu, după un scenariu de Alin Mureşan. Filmul este o coproducţie a Fundaţiei Arsenie Boca, AGER Film şi a IICCMER, cu sprijinul Konrad Adenauer Stiftung, şi a fost realizat în intervalul 2009-2010.

Pelicula se întemeiază pe îmbinarea relatărilor a opt supravieţuitori ai „reeducării" din închisoarea Piteşti, care povestesc etapele şi torturile prin care erau forţaţi să treacă, stările sufleteşti pe care le-au cunoscut şi ne oferă consideraţiile lor generale despre scopul şi efectele acţiunii. Mărturii pline de emoţie, dure, dar lipsite de ură şi patimă.

Un alt român închis la Tiraspol

Jurnalistul român Ernest Vărdănean a fost condamnat la 15 ani de închisoare pentru „înaltă trădare" de către Curtea Supremă a Republicii Moldoveneşti Nistrene, fiind acuzat de spionaj în favoarea Republicii Moldova – relatează Unimedia.md.
Alexandru Postica, avocatul lui Ernest Vărdănean a declarat în cadrul unei intervenţii la Publika TV că decizia Curtii de la Tiraspol va fi contestată. „Rezultatul contestării, însă, nu cred că va fi altul decît cel emis deja", a subliniat Postica, menţionînd că dosarul a fost depus la CEDO.
Vărdănean, cetăţean al R. Moldova, se afla în arest preventiv din 9 aprilie. El a lucrat mai

Supravieţuitorii de la Piteşti au revăzut locul torturilor

mulți ani pentru publicația „Novii Reghion“ la Tiraspol, unde locuia împreună cu familia.

Agenda necreștină a Comisiei Europene

De mai mulți ani, Comisia Europeană publică o agendă destinată elevilor de gimnaziu şi de liceu din Uniunea Europeană. Această agendă, distribuită gratuit instituțiilor de învățământ pe baza unei simple cereri, a fost editată în trei milioane de exemplare şi anul acesta. În ediția 2010-2011, care este propusă în prezent personalului didactic din Uniunea Europeană, figurează numeroase sărbători religioase: evreieşti, hinduse, sikh şi musulmane, dar nu este menționată nici măcar o singură sărbătoare creştină!

Această omisiune este inacceptabilă pentru că:

• Rolul religiei creştine în formarea Europei este un fapt istoric de netăgăduit. Cum poate această agendă, în a cărei prezentare se afirmă că este „o mină de informații despre Uniunea Europeană”, să înlăture orice referință la creştinism?! Cum să pretinzi că îi înveți pe tineri despre Uniunea Europeană negând o religie care a contribuit într-o măsură atât de mare la construcția şi la unitatea ei?! • Religia creştină este cea dintâi dintre religiile Europei. Este de neconceput un fapt ce are o atât de mare importanță în viața tuturor acestor persoane, ca acest soclu de valori şi de convingeri pe care europenii le au în comun, să fie negat în acest fel. • Mai mult decât un element religios, religia creştină este, de asemenea, un element cultural fondator al istoriei şi al identității marii majorități a națiunilor europene. Sărbătorile creştine, precum Crăciunul sau Paştile, uitate în această agendă, sunt celebrate pe tot întinsul Europei de către numeroase persoane, chiar necreştine.

Din aceste motive, mai multe organizații civice şi personalități au cerut ca agenda, în versiunea ei actuală, să nu fie distribuită şi următoarea ediție a agendei să conțină sărbătorile creştine.

Liderii UE au uitat de rădăcinile creştine ale bătrînului continent

Cardul de sănătate, un experiment pe pielea noastră

Iulian Capsali

Forul Ortodox Român a participat la dezbaterea publică organizată de Ministerul Sănătății pe marginea hotărârii de guvern prin care se intenționează implementarea noului sistem informatic de identificare a asiguraților pe baza unui card de sănătate cu cip obligatoriu.

Dezbaterea a decurs într-o atmosferă caracteristică pentru atitudinea de sfidare a normelor de bun simț, civilitate si democrație din partea autorităților: în primul rând, au fost trimişi doar reprezentanți de la CAS. Au lipsit oficialitățile din partea Ministerului Sănătății şi, mai cu seamă, secretarul de stat Cristian Irimia, cel care îşi luase angajamentul că autoritățile vor căuta alternativă la card pentru cei care nu îl doresc. În al doilea rând, oficialii prezenți au venit cu aceleaşi răspunsuri stereotipe, propagandistice, prin care justificau "necesitatea" introducerii sistemului informatic şi a cardurilor, atunci când, totuşi, au catadicsit să răspundă interpelărilor din sală. Nimic nou, nimic fundamentat, nici un studiu, nici o estimare a costurilor, a impactului bugetar, social etc. În al treilea rând, judecând după atitudinea superficială şi, totodată, crispată a oficialilor, a fost limpede că dezbaterea s-a organizat pur formal şi că respectivele doamne şi respectivii domni au avut simple roluri de figuranți. În treacăt fie spus, este cel puțin rizibil că la o dezbatere în care se preamăresc beneficiile noilor tehnologii oficialitățile (organizatorii, în speță) să nu fie în stare să asigure măcar o sonorizare decentă a sălii.

Aceasta în condițiile în care în sală, în ciuda orei imposibile fixate pentru o dezbatere publică (11 dimineața, cand mai toți trebuie să fie la serviciu), au fost prezente numeroase asociații ale societății civile, avocați, specialişti în IT, precum şi reprezentanți ai medicilor de familie. Cel mai mare interes din partea sălii, aşa cum era de aşteptat, a fost legat de modul în care oficialii vor justifica încălcarea promisiunii de a asigura o alternativă la card. Răspunsul oficialilor a fost că "s-a analizat" o soluție pentru găsirea alternativei, dar că (surpriză!)... nu s-a găsit. Răspuns demontat imediat de insistențele sălii, din dialogul ce a urmat reieşind că autoritățile, de fapt, nu doar că nu s-au obosit să caute soluții alternative la card, dar nu au luat în seamă nici măcar soluțiile propuse de societatea civilă. Lucru care este perfect *ilegal*, după cum s-a demonstrat, deoarece, conform legii, autoritățile au obligația să motiveze atunci când refuză să ia în considerare variantele propuse de societatea civilă.

Specialiştii IT prezenți în sală au demontat argumentul „necesității" cardului de sănătate cu cip, folosit de oficiali pentru a justifica refuzul alternativei – din punct de vedere tehnic, s*istemul informatic nu este legat, în mod necesar şi determinant, de existența unui card cu cip*. Pot exista sisteme informatice performante şi în absența cardurilor. Reacția oficialilor a fost derutantă: cardul cu cip e necesar deoarece doar prin... semnătura digitală se poate asigura securitatea (electronică) a actului medical şi doar prin cip se pot proteja datele personale criptate! De când are vreo legătură semnătura digitală cu cardul de sănătate? Dacă va avea, aflăm atunci lucruri noi, inexistente în proiectul legislativ actual şi în toate declarațiile de până acum ale autorităților. Cât priveşte "siguranța" datelor personale acordată de un cip la care vor avea acces multiple instituții ale statului, dar şi furnizori, medici şi

farmaciști, precum şi oricine se pricepe la noile tehnologii, este un mit pe care probabil nici oficialii nu îl mai cred. S-a demontat şi argumentul „*infailibilității*" *tehnice* a sistemului informatic cu card, invocându-se faptul că există numeroase fraude realizate în cadrul sistemelor informatice ce operează cu carduri cu cip şi cu semnătură electronică. Disputa tehnică s-a încheiat cu următoarea concluzie: nu se poate vorbi despre o dezbatere publică reală în condițiile în care autoritățile nu au adus nici un inginer de sistem IT şi merg pe ideea *doar card cu cip şi altceva nu.*

Reprezentanții medicilor de familie au protestat vehement împotriva intenției autorităților de a impune cardurile de sănătate. Practic, conform actualului proiect, *costurile sistemului sunt suportate de medici, furnizori de servicii medicale şi asigurați* – deoarece sunt obligați, prin lege, să achiziționeze cardurile şi cititoarele de carduri. În plus, furnizorii de servicii medicale vor trebui să achiziționeze nu doar cititoarele de carduri, ci şi certificatele digitale. O prevedere care aruncă întreaga responsabilitate asupra medicilor de familie este şi cea conform căreia editorul datelor medicale din cip este medicul, ceea ce îl transformă pe acesta din prestator de servicii medicale în prestator de servicii IT! Se porneşte de la prezumția că toți medicii au astfel de abilități – ceea ce este fals –, se pretinde din partea lor prestarea unui nou serviciu pentru care nu vor fi plătiți şi, în plus, întreaga responsabilitate pentru eventualele erori în trecerea datelor medicale cade exclusiv asupra lor. Noul sistem este imoral şi inaccesibil, deoarece se impune pe banii şi responsabilitatea cetățenilor. Concluzia medicilor de familie: *introducerea acestui sistem este un experiment efectuat pe pielea asiguraților şi a medicilor.*

Din punct de vedere juridic, avocații şi juriştii prezenți în sală au insistat asupra *riscurilor legate de protejarea datelor personale.* Astfel, integrarea centralizată a fişelor medicale electronice (de notat ca oficialii CAS au aprobat faptul ca proiectul cardului de sănătate este parte a proiectului e-România) pune în pericol siguranța datelor medicale ale persoanei. Datele medicale sunt de maximă intimitate pentru persoană şi ar fi un dezastru dacă s-ar ajunge la scurgeri de tipul WikiLeaks, prin care o serie de informații dintre cele mai sensibile care pot ajunge la discreția oricui, putând fi folosite împotriva unei persoane publice, de pildă. S-a pus în evidență faptul că actuala hotărâre de guvern *nu respectă legea în ceea ce priveşte instituțiile care au acces la datele medicale ale persoanei.* Conform legii, doar personalul medical are acces la aceste date – nu şi instituțiile enumerate în proiectul de hotărâre. De notat că actuala legislație nu dă voie nici măcar rudelor de gr. I să aibă acces la informațiile medicale ale persoanei după deces.

Forul Ortodox Român a punctat lipsa de responsabilitate a autorităților, remarcând absența "strategică" a secretarului de stat Cristian Irimia, şi a invocat recentele declarații ale preşedintelui Colegiului Medicilor, dr. Vasile Astărăstoae, prin care acesta aprecia cardul de sănătate drept un abuz asupra asiguraților. De asemenea, s-au invocat situațiile generate de sisteme similare din Marea Britanie, Franța şi Germania, unde costurile au fost imense, s-au pierdut datele asiguraților şi nu s-au putut opri fraudele. Astfel, scopul declarat al autorităților (economisirea banilor şi încetarea fraudelor) este contrazis flagrant de realitate. De asemenea, FOR a citat din răspunsul oficial al Ministerului de Interne prin care se preciza explicit că drepturile constituționale sunt respectate de noul proiect normativ al cărții de identitate deoarece *se asigură alternativă (drept la opțiune).* Având în vedere că înseşi autoritățile recunosc atingerea ce se aduce drepturilor civice prin aceste proiecte, este absolut firesc ca şi Ministerul Sănătății să asigure dreptul la opțiune.

Dezbaterea publică organizată pe 31 ianuarie a. c. nu a făcut decât să adeverească faptul că statul, în aplicarea programelor de digitalizare a guvernării, urmăreşte *politica faptului împlinit.* Este evidentă lipsa de disponibilitate la dezbatere reală, este evident faptul că democrația, drepturile constituționale, dreptul la intimitate, la decizii raționale şi conforme interesului public sunt vorbe în vânt pentru autorități care par că sunt captive în mod definitiv iluziei cipului-panaceu, "soluția-minune" la toate problemele cu care ne confruntăm.

Forul Ortodox Român îşi exprimă profundul dezacord cu asemenea tertipuri necinstite şi speră că, totuşi, fie şi în al 11-lea ceas, autorităţile vor face un pas către normalitate şi vor lăsa măcar dreptul la opţiune, la alternativă, dacă întregul proiect pare că a devenit deja, din motive ce transgresează voinţa decidenţilor locali, inevitabil.

Alăturăm acestei dări de seamă şi o serie de argumente sintetice pentru care FOR respinge cardurile de sănătate cu cip şi sistemul informatic centralizat în care sunt strânse datele personale.

Argumente procedurale şi etice împotriva cardului de sănătate

1. Sistemul de identificare a asiguraţilor pe baza cardului cu cip este experimental, în sensul în care nu există o experienţă probată suficient care să ateste că introducerea lui serveşte scopurilor enunţate de autorităţi: eradicarea fraudelor şi economisirea banului public.

2. Dimpotrivă, introducerea unui nou sistem de gestionare şi administrare a asiguraţilor în timp de criză înseamnă *schimbarea radicală a vechiului sistem cu unul nou – proces întotdeauna costisitor şi riscant*. Nimeni nu a discutat în mod real despre noile costuri şi riscuri.

3. Drept dovadă că sistemul e nesigur: în Marea Britanie, în sistemul centralizat al Naţional Health System, s-au pierdut datele a 93% din asiguraţi; iar în Franţa fraudele se fac în continuare fără nici o opreliştе, în cadrul unui sistem informatic de carduri. Cât despre costuri, în Germania implementarea – doar parţială – a acestui sistem a costat 1, 7 miliarde de euro.

4. Nu există nici un fel de studii (de fezabilitate, de impact, de politici publice etc.) făcute de autorităţi pe marginea acestor probleme. Nu avem date reale, probate, verificate, despre dimensiunea fraudelor, nu avem studii comparative cu alte ţări care au încercat sistemul etc.

5. Încă o dovadă că *sistemul este nesigur* este dată de *blocarea recentă a serverelor CAS*. Încă înainte de a fi implementat sistemul exclusiv electronic şi-a arătat limitele: *o singură problemă tehnică reuşeşte să blocheze întreg sistemul*. Oricât de greoi şi birocratic ar fi un sistem administrativ clasic, el nu se poate bloca în mod similar.

6. *Riscurile asupra drepturilor constituţionale şi asupra datelor personale* nu au fost abordate în mod serios. Astfel:

A. Nu există nici un audit de securitate pentru cipurile care vor stoca datele personale;

B. În acest sens, ce garanţii efective există asupra protecţiei datelor personale şi informaţiilor asupra stării de sănătate ce vor fi criptate pe cip? Şi, având în vedere că nu se pot aduce garanţii tehnice infailibile, la ce bun construirea unui sistem informatic în care cetăţeanul devine vulnerabil, prin expunerea datelor personale, şi a celor asupra sănătăţii sale, în faţa statului şi a unor terţe entităţi? (conform legii, farmacişti, medici, furnizori, dar şi oricine poate procura aparate de citire a cipurilor).

C. Nu există nici acum, în ciuda solicitărilor asociaţiilor societăţii civile, nici un fel de informaţie asupra existenţei – sau non-existenţei – unei baze de date centralizate, cu informaţiile medicale despre persoană;

D. *Singurul care devine transparent în faţa autorităţilor şi a terţelor entităţi este cetăţeanul*; în schimb, statul este complet opac în ceea ce priveşte modul în care va proceda cu datele personale.

E. Obligaţia de a te identifica drept asigurat prin deţinerea unui card cu cip – respectiv lipsa

unei alternative – încalcă grav dreptul la opțiune bazat pe dreptul la viață privată şi pe libertatea conştiinței.

7. Reamintim faptul că MI, într-un răspuns către FOR, a precizat că „prin recunoaşterea dreptului la opțiune al cetățenilor români, sunt respectate dreptul la viață privată, cât şi libertatea de conştiință ale acestora, precum şi libertățile civice specifice unui stat de drept constituțional". *Implicit, lipsa acestui drept la opțiune înseamnă încălcarea celorlalte drepturi constituționale.*

8. Autoritățile au procedat în cel mai nefericit mod cu putință față de *societatea civilă şi față de necesitatea asigurării unei dezbateri publice reale*:

• au demarat procedurile licitației publice pentru achiziționarea cipurilor ÎNAINTEA organizării primei dezbateri publice asupra proiectului;

• au promis, public şi oficial, drept la opțiune şi alternativă la card, promisiune încălcată prin faptul că un asemenea drept a fost exclus din noul proiect;

• au descurajat orice discuție serioasă, profundă, asupra acestui subiect prin lipsa oricăror studii asupra proiectului;

• au considerat de la bun început, în notele de fundamentare ale proiectelor legislative, că nu este necesară consultarea societății civile şi a Bisericii;

• au organizat ambele dezbateri publice în urma solicitărilor exprese ale unor asociații civile şi le-au fixat la ore aproape imposibile, în termene scurte de timp.

9. Toate aceste lucruri duc la *o relație de suspiciune între stat şi cetățeni*:

• statul îşi suspectează cetățenii de fraude şi încearcă, în mod opac, încălcând drepturile civile şi normele democratice, introducerea unui sistem informatic obligatoriu şi riscant pentru libertatea persoanei;

• cetățeanul suspectează, pe bună dreptate, statul că intenționează să îşi crească marja de control asupra societății şi persoanelor, având în vedere şi tertipurile jenante de care se folosesc autoritățile pentru a asigura introducerea cardurilor cu cip obligatorii;

• prin propaganda de care se serveşte pentru a justifica introducerea noului sistem informatic, statul acuză categorii întregi de populație (medici de familie, asigurați) de faptul că sunt necinstiți în raport cu legea şi cu ceilalți; acest lucru nu poate duce decât la anomie socială şi la suspiciune generalizată, vina pentru funcționarea proastă a sistemului aparținând în primul rând responsabililor, nu plătitorilor de taxe.

10. Având în vedere toate aceste argumente procedurale şi etice, FOR consideră că lipsa dreptului la opțiune afectează grav, şi de această dată, drepturile şi libertățile cetățeneşti prevăzute în Constituție.

S-a stins încă un luptător de elită, Raul Volcinschi

Dumnezeu l-a chemat la El, în ziua de 9 ianuarie a.c., la sfârşitul Sfintei Liturghii, pe fostul deţinut politic Raul Volcinschi, unul dintre cei mai demni şi curajoşi oameni pe care i-a dat România vremurilor noastre. Provenea dintr-o familie veche de boieri (unul din strămoşii lui făcea parte din ceata lui Bogdan Vodă care a realizat al doilea descălecat al Moldovei) şi a beneficiat din plin de preocupările intelectuale ale înaintaşilor. Născut de Ziua Sfintei Cruci (14 septembrie 1923) în Liov, unde tatăl său era consul al României, şi-a trăit primii ani ai copilăriei alături de bunicul său, care era stareţ al Mănăstirii Putna.

La dorinţa tatălui, şi-a dezvoltat educaţia atât pe plan intelectual, cât şi pe plan fizic, excelând în ambele. A urmat două facultăţi: Dreptul şi Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Bucureşti, şi a obţinut titlul de doctor în ştiinţe economice. În paralel, a făcut mai multe sporturi de performanţă, iar mai târziu a fost preşedinte al clubului sportiv Universitatea Cluj. Pe plan politic, a fost înscris în Tineretul Universitar Naţional Ţărănist.

După terminarea studiilor, s-a mutat la Cluj şi a fost angajat la Facultatea de Drept. Încet, încet a intrat în contradicţie cu realităţile epocii şi poziţia anticomunistă i s-a radicalizat, ajungând să îşi formeze un grup de studenţi alături de care dorea să sprijine grupurile de luptători din munţii Făgăraşului. A fost arestat însă imediat după izbucnirea Revoluţiei din Ungaria, la 23 noiembrie 1956. Torturat în mod groaznic în ancheta de la Securitatea Cluj, a încercat să evadeze în forţă alături de un coleg, pe data de 5 mai 1957. Spectaculoasa tentativă a eşuat abia după ce a lovit mai mulţi gardieni şi a reuşit să iasă din clădire, din cauza faptului că ghetele primite de la Securitate îi erau prea mari şi nu aveau şireturi.

Raul Volcinschi a fost considerat şef de lot şi condamnat la 25 de ani muncă silnică, plus alţi 20 pentru tentativa de evadare. A executat 8 ani de închisoare la Cluj-Napoca, Jilava şi Gherla. După eliberarea din 1964 şi-a găsit cu greu de muncă din cauza intervenţiilor Securităţii, în ciuda înaltei calificări profesionale şi a faptului că vorbea nu mai puţin de şapte limbi. Incapabil să se resemneze cu situaţia grea a ţării, s-a zbătut în permanenţă să organizeze grupuri de rezistenţă şi la începutul anilor '80 a încercat să pună la cale asasinarea lui Nicolae Ceauşescu. A renunţat în momentul în care a aflat că sovieticii doreau să se implice în preluarea puterii.

Vara lui 2010, Nicula. Un grup de foşti deţinuţi politici, între care şi Raul Volcinschi, l-au vizitat pe vlădica Bartolomeu

Deşi implicarea în tentativa de asasinat nu i-a fost descoperită, Securitatea l-a şicanat încontinuu şi i-a înscenat o condamnare de drept comun (anulată prin recurs după 1990). O vreme, Raul Volcinschi a fost trimis în domiciliu obligatoriu la Craiova. A fost prieten cu mulţi foşti deţinuţi politici de seamă, ca Marcel Petrişor, I.D. Sârbu, ÎPS Bartolomeu Anania, pr. Gheorghe Calciu-Dumitreasa. În perioada guvernării Emil Constantinescu a fost secretar de stat în Ministerul de Interne, unde a lucrat alături de Gavril Dejeu (fratele unui fost coleg de suferinţă din detenţie).

Raul Volcinschi a fost un neobosit luptător pentru dreptate şi pentru demnitate naţională. Personaj de excepţie, intelectual rasat, poliglot, credincios, de un curaj ieşit din comun, galant, mereu volubil şi cu un dezvoltat simţ al umorului, profesorul Raul Volcinschi lasă un gol imens în urma lui şi în sufletele noastre. Fie ca pilda vieţii tale demne să ne călăuzească şi pe noi!

Ne exprimăm adânca durere pentru trecerea la Domnul a celui care ne-a fost, în ciuda diferenţei semnificative de vârstă, cel mai bun prieten în ultimii ani. Cu această tristă ocazie, anunţăm că avem în lucru un volum despre personalitatea remarcabilă a lui Raul Volcinschi. Suntem alături de soţia şi fiica sa, pe care ne rugăm ca Dumnezeu să le întărească în această grea încercare. Dumnezeu să te ierte şi să te odihnească în pace alături de cei drepţi! ***(F.P.)***

Conferințele „Mircea Vulcănescu“ la Muzeul Țăranului Român

Poate că niciodată nu a fost mai multă nevoie decît în actuala stare de criză identitară şi de confuzie moral-spirituală din societatea românească de o reexaminare a temeiurilor şi a devenirii tradiției noastre naționale, de o reînviere evocativă a unor mari personalități adeseori ignorate din trecutul nostru recent, încă în măsură să constituie pilde şi modele – morale, intelectuale, creatoare – pentru tinerii secolului XXI.

Ciclul de conferințe găzduit în acest an de Muzeul Țăranului Român din Bucureşti îşi propune să abordeze teme diverse de istoria culturii şi a civilizației româneşti, teme ținînd de antropologie, sociologie, teologie, etnologie şi, în general, de istoria ideilor. Se vor lansa întrebări şi se vor încerca răspunsuri, totul pentru a readuce la timpul prezent cultura dialogului intelectual, efervescența dezbaterii de idei, dinamica spiritului creator.

Punem acest ciclu de conferințe sub numele şi semnul lui **Mircea Vulcănescu** (1904-1952); exemplar în tot ce a întreprins, el concentrează în sine tipul intelectualului implicat în viața cetății şi a poporului său. Reprezintă, de asemenea, tipul creştinului jertfelnic, în luptă cu demonia veacului. Credem că Mircea Vulcănescu este omul deplin al culturii române contemporane: lasă moştenire o gîndire mereu vie, darnică, centrată pe problemele cruciale, precum şi pilda unei vieți

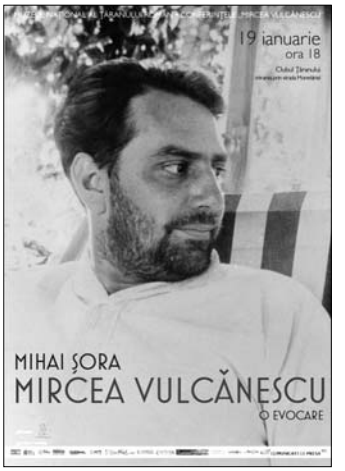

oferite ca jertfă aproapelui – pînă la moartea martirică din temnița Aiudului, cu sublimul ei testamentar: „Să nu ne răzbunați!”.

Dragostea absolută a lui Mircea Vulcănescu pentru civilizația tradițională românească şi pentru „omul românesc” îl fac în mod necesar părtaş la aventura intelectuală a MȚR, aşa cum a inițiato regretatul Horia Bernea. Onorăm astfel în Mircea Vulcănescu un precursor şi un model.

Prima conferință – o evocare a lui Mircea Vulcănescu însuşi – a fost susținută de d-l Mihai Şora, miercuri 19 ianuarie a. c., la Clubul Țăranului din Muzeul Țăranului Român, fiind de față şi fiica filosofului, d-na Măriuca Vulcănescu. ***(I. C.)***

Fragmente din conferința d-lui Mihai Șora

„Era Mircea Vulcănescu polul liniştit al acelei febrilități în căutare de Sens, pentru bunul motiv că, din capul locului, Sensul acesta îi fusese lui însuşi dăruit fără vreo altă mijlocire: încorporat în el, dar nu limitat la el şi închistat în el; dimpotrivă: conferindu-i, lui, o *deschidere* infinită spre Înalt şi spre Adânc, precum şi spre vasta întindere a tuturor celor ce-i erau semeni. În ambele direcții (atît pe verticală, cît şi pe orizontală) şi, spre deosebire de colegii săi de generație, autocentrați (prinşi cum erau cu toții în propriile efervescente căutări), Celălaltul transcendenței îi

era din capul locului la îndemînă, ca deschidere şi disponibilitate, dar şi ca *venire în întîmpinare* din propriul impuls.

Este de-a dreptul uluitor cît de vastă era cuprinderea a ceea ce ştia pînă în străfunduri şi cît de precisă era organizarea a ceea ce apuca să comunice, fie că vorbea despre tomism şi augustinism sau despre eros şi logos în gîndirea creştină, fie despre arhitectura sonoră a compoziţiilor lui Bach şi despre muzicalitatea catedralelor gotice. Cel mai important lucru (şi care-l singularizează în sânul celei mai strălucite generaţii căreia i-a fost dat să-şi înceapă în România cariera universală) este fără îndoială deschiderea spre transcendenţă, *uitarea-de-sine* în înţelesul cel mai bun – ba chiar sublim – al cuvîntului; în sfîrşit, bucuria luminoasă a împlinirii în chiar limitele bietei noastre condiţii umane.

Dacă sfinţenia este însoţită mereu de această lumină învăluitoare a bucuriei de a fi, Mircea Vulcănescu a fost – dintre toţi marii săi colegi de generaţie – singurul care ne face să ne îndreptăm gîndurile, în modul cel mai firesc, spre acest vîrf al condiţiei de făptură care este sfinţenia".

„L-am cunoscut pe Mircea Vulcănescu nu atît ca profesor, pentru că el făcea seminarii la catedra de sociologie şi etică a profesorului [Dimitrie] Gusti, care nu era frecventat decît de cei care îşi aleseseră această specializare, ceea ce nu era cazul meu. Era însă cunoscut ca om public, ca

Mihai Şora la Muzeul Ţăranului Român

unul din marii conferenţiari în domenii extraordinar de diverse, în care temeinicia şi amănunţimea cunoştinţelor lui erau fără egal. Dar era şi un om extraordinar, cald, disponibil pentru a sări în ajutorul celui care avea nevoie de aşa ceva".

„Nu ştiu dacă cineva îşi poate închipui care a fost şi a rămas pînă la sfîrşitul vieţii lui pofta de vorbire şi elocinţa lui Emil Cioran, dar mi-a fost dat într-o seară, la Paris, pe Boulevard Saint-Michel, la o cafenea deschisă toată noaptea, să stau la o masă împreună cu Mircea Vulcănescu, care tocmai venise într-o misiune economică, trecea prin Paris cu destinaţia spre Anglia. Şi am petrecut împreună, eu – un student tăcut şi timid, împreună cu el şi cu Emil Cioran, o noapte în

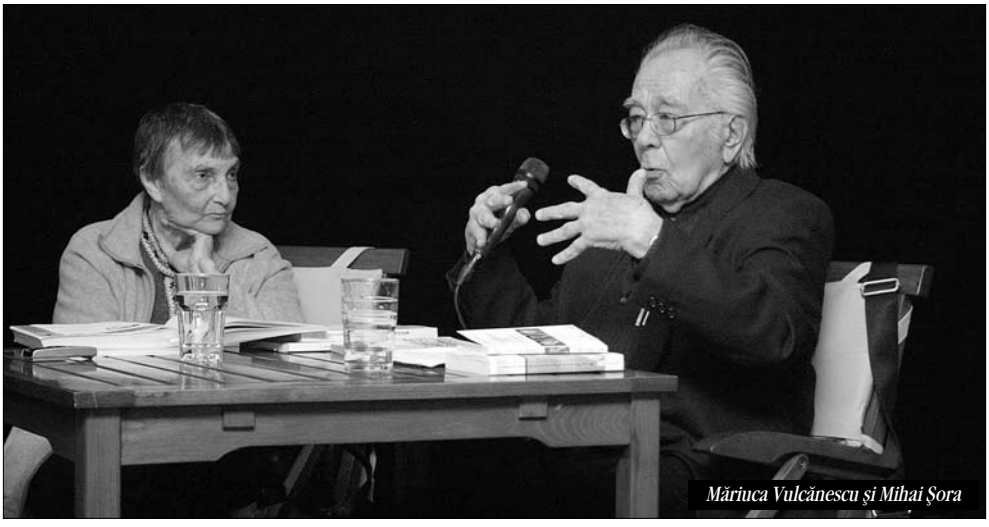

Măriuca Vulcănescu şi Mihai Şora

jurul unei mese. Şi mi-a fost dat pentru întîia dată ca pe acest vorbitor impenitent care era Emil Cioran să-l văd rămînînd numai ochi şi urechi la lucrurile pe care le-a putut, de-a lungul unei nopți întregi, depăna Mircea Vulcănescu.

Cine l-a cunoscut pe Cioran, ştie că era un vorbitor intarisabil: o dată pornit, nu-l mai puteai opri. Să fie Cioran pe post de ascultător timp de o noapte întreagă era un miracol de la Dumnezeu. Ei bine, acest miracol de la Dumnezeu l-a obținut, într-o cafenea pariziană, Mircea Vulcănescu..."

„Era un orizont intelectual uluitor, cu o cursivitate a exprimării gîndului pentru care nu pot avea nici un fel de exemplu. Elocuția lui Nae Ionescu era o elocuție liniştită şi rară, în care cuvintele veneau gospodăreşte, unul după altul. Aici însă era o febrilitate extraordinară şi în acelaşi timp o extraordinar de rapidă organizare a discursului, în aşa fel încît nu erau nici un fel de umpluturi care să invoce cu disperare ideea".

„A murit în plină putere. Cu vitalitatea pe care o avea, se puteau aştepta foarte multe lucruri de la el, dacă şi-ar fi putut duce viața pînă la sfîrşitul ei firesc. A murit însă ca puscariaş [deținut politic], alături de elita intelectuală şi politică a României dintre cele două războaie".

Cîteva mărturii ale d-nei Măriuca Vulcănescu

„Tatăl lui era foarte sever, iar mama lui era extrem de artistă şi de generoasă. În copilărie, cînd tatăl lui lucra la Petroşani, ca director administrativ (tot economist era şi de-aceea l-a silit pe tata să urmeze calea asta aridă), bunica mea ieşea cu copiii la spectacole pe care tata şi cu sora lui le învațau pe dinafară şi le jucau apoi acasă, cu copii din vecini. Ajunsese să păstreze această bogație culturală şi să ne-o transmită şi nouă. Cînd se juca, de pildă, cu noi, participa mai mult decît noi. Avea această bogăție sufletească să interpreteze orice gînd, orice faptă din toată inima. În tot ce făcea, chiar şi în joacă, punea atîta seriozitate!... Toată ființa lui şi-o implica atunci cînd făcea un lucru, oricare ar fi fost acela".

„Tata a făcut parte din echipa lui Gusti. A fost cel care s-a ocupat de economia țăranilor. Îl pasiona şi partea literară, şi tradiția folclorului, însă, fiind silit de tatăl lui să urmeze economia, i s-a încredințat această latură".

„Cînd a fost mutat de la Datoria Publică pe post de subsecretar de stat la Finanțe, tata ar fi

vrut să meargă pe front. Însă i s-a spus că dacă nu se conformează ordinului, e ca şi cum ar dezerta, şi ar urma consecințele... Atunci tata s-a silit ca în cei patru ani cît a ocupat postul de subsecretar de stat, în timp ce trei miniştri s-au perindat (mai întîi generalul Stoenescu, apoi Alexandru Neagu şi în cele din urmă Gheron Netta), să ia asupra lui tot greul. De pildă, la proces el a făcut pentru generalul Stoenescu (care a fost judecat separat) toată pledoaria, toată apărarea. Tata ştia mai bine ca subaltern ceea ce ar fi trebuit să ştie superiorii lui.

În consiliile de miniştri, la care Antonescu era destul de tăios, dacă tata voia să intervină cu un amănunt important, i se tăia adeseori vorba, iar tatei ii dădeau lacrimile că nu putea să-şi susțină ideea. În cele din urmă, însă, făcea tot posibilul să facă aşa cum ştia el că este bine".

„Cu ajutorul Băncii Naționale şi cu tenacitatea celor care erau de partea lui, a reuşit să obțină de la aliați răscumpărarea cheltuielilor de hrană şi de întreținere a armatelor germane. Faptul că au fost trimise 13 vagoane de aur în țară este în mare parte meritul tatei, dar cu siguranță că nu numai al lui. Mai avea tata o calitate: să nu-şi atribuie numai sieşi nişte lucruri pe care, de fapt, le făcea chiar el. [...] A avut, în toată perioada ministeriatului său, sentimentul răspunderii extrem de grele care apăsa asupra umerilor lui. Lucru devenit, spre marea lui părere de rău, inutil, pentru că tot tezaurul a fost luat de cuceritorii ulteriori".

D.na Măriuca Vulcănescu, una dintre cele trei fiice ale filosofului-martir

„Îmi aduc aminte că în timpul procesului, cînd şi-a susținut cauza, completul de judecată era fascinat. Pe urmă însă a trebuit să-l judece conform poruncilor primite. Însă lunga expunere a tatei, pe care n-au întrerupt-o decît la momentul prînzului, a durat patru ore. Era atît de amănunțit încît ți se părea că eşti la fața locului şi că trăieşti lucrul acela la care se referea. A spus toată strădania lui de a ajuta țara într-un moment extrem de greu".

Bucureşti: statuia lui Mircea Vulcănescu din Piața Sf. Ştefan

„Fusese transportat la Jilava. Stătea într-o cameră [celulă], în condiții cumplite. Pereții curgeau şi pe jos era umed. Unul din cei mai tineri nu a rezistat şi era să leşine, fiind şi bolnav de plămîni. Tata l-a luat asupra lui, să se odihnească puțin, pentru că ei erau siliți să umble, să nu stea pe jos. Tata s-a lungit, ca acel tînăr să se poată odihni pe el.

După aceea, domnul Constant, care ne-a mai povestit o mulțime de lucruri de acolo, ne spunea că se deprinseseră să facă pe rînd acest lucru cînd erau prea obosiți de a merge în cerc, aşa, ca să se mai încălzească. Condiții pe care nu ni le putem închipui! Dacă s-ar face filme, nu m-aş putea uita la ele, pentru că ar fi departe de a te face să trăieşti ce au trăit oamenii aceia... Din cauza aia s-a îmbolnăvit tata de plămîni şi în anul următor, înainte de a-şi ispăşi pedeapsa de 8 ani (după 6 ani), s-a prăpădit [la Aiud] din cauza condițiilor [pe care le îndurase] de la Jilava".

„15 ianuarie e pentru mine o zi sfîntă...“

O mărturisire a Părintelui Nicolae Steinhardt, Mănăstirea Rohia, 24 martie 1989)

„Mi-am pus demult întrebarea: dacă mi se va cere să scriu despre Eminescu, oare ce voi face? Să cutez a scrie? Nu va fi impertinență și abatere de la modestia cea mai elementară?

Iată însă că, pînă la rezolvarea teoretică a problemei, am scris și am publicat cîteva texte despre Eminescu: în *Viața românească*, în *Caiete critice*, în volumele *Escale în timp și spațiu* și *Prin alții spre sine*, în cuvîntul înainte la *Eminescu – abisul ontologic* de Svetlana Paleologu. Am învățat și predat euforic multe poezii eminesciene la Jilava, Gherla și Dej.

Știu bine că am scris copilării și banalități; dar cu teamă, dragoste, credință și adînc respect. Așa încît s-ar putea ca păcatul de temeritate și poftă de fală să-mi fie iertat.

Îl iubesc pe Eminescu. Ziua de 15 ianuarie e pentru mine o zi sfîntă; nu uit, cînd sînt în București, să depun și eu o floare la statuia din fața Ateneului, a sculptorului Anghel.

Cu ce drept îl iubesc pe Eminescu? Fără nici un drept. Prin declarație unilaterală de voință, pentru că oricine are dreptul să iubească, oricît de nevolnic și de neîndreptățit este. Pentru că, după cum spun englezii, o pisică poate privi un rege. Tot astfel, fără nici o justificare, iubesc în mod arbitrar și total poporul român și “fenomenul românesc”.

Și-apoi Eminescu, prin fermitatea și curăția caracterului, îmi este sprijin de nădejde în credința că poporului român îi este menit a se împărtăși în cultură și în viața spirituală de o soartă cu mult deasupra mediocrității – acea binecuvîntată soartă în care au crezut Hasdeu, Pârvan, Blaga, Mircea Eliade și Constantin Noica.

Cît de fericit sînt că mi-ați dat prilejul să-mi mărturisesc dragostea pentru Eminescu și fenomenul românesc!”

Nota bene:

Această mărturie sintetică a lui N. Steinhardt, făcută cu doar cîteva zile înaintea morții sale (30 martie 1989), are valoarea unui testament în eternitate. Socotesc că ea spune mai mult decît toate vociferările festiviste care au marcat și în acest an aniversarea nașterii Poetului. Simțim cu toții că Eminescu și Fenomenul Românesc sînt termeni corelativi, dar într-un fel sună în mărturisirea monahului de la Rohia și cu totul altfel în gura unor protocroniști obscuri de azi, care nu fac decît “să ieftinească” toate lucrurile despre care se cred datori să nu tacă. Să-i dorim posterității lui Eminescu *vorbirea celor care chiar știu ce spun și tăcerea celor care doar spun ce știu!* ***(R.C.)***

Tadeusz Mazowiecki în anii de biruință ai Solidarității

Un martor al istoriei recente, ex-premierul polonez Tadeusz Mazowiecki, a vorbit la Bucureşti despre

Căderea paşnică a comunismului în Polonia

Florin – Ciprian Mitrea

Primul premier necomunist din fostul lagăr sovietic, polonezul Tadeusz Mazowiecki,[1] ne-a vizitat, recent, capitala. În contextul numeroaselor vizite diplomatice şi politice care au avut loc în ultima vreme în România (şefi de state, miniştri de externe, ca să nu mai vorbim de momente precum destul de recentul summit NATO) şi al atâtor aspecte presante ale actualității, acest eveniment ar putea părea destinat mai degrabă ştirilor de coloană din cotidiene şi reviste. Şi poate ca aşa am fi considerat şi noi dacă domnul Mazowiecki n-ar fi insistat ca, pe lângă agenda oficială (întrevederi cu preşedintele Băsescu şi cu ministrul de externe), să aibă şi o întâlnire, pe 22 noiembrie 2010, cu studenții de la Facultatea de Ştiințe Politice a Universității Bucureşti. Un lucru remarcabil şi cu consecințe probabil mai importante (e adevărat, pe durată lungă) decât celelalte puncte, bineînțeles necesare, de pe agenda domniei sale. Afirmăm aceasta ținând cont şi de faptul că sala „Alexandru Duțu", din incinta FSP, a fost arhiplină de studenți, cercetători şi profesori care l-au asaltat cu întrebări pe venerabilul oaspete. Motive, credem suficiente, pentru a justifica o cronică ceva mai detaliată.

De ce a fost Polonia prima țară care a ieşit din blocul socialist? Iată explicația oferită de Mazowiecki studenților: „În Polonia noi credem că schimbările din 1989 au început în anul 1980. Atunci, în urma grevelor care au cuprins întreaga țară, s-a produs un fenomen neobişnuit pentru acea perioadă: *Sindicatul Liber Solidaritatea*". Având experiența grevelor şi manifestațiilor din 1970, pe care puterea comunistă le-a înăbuşit în sânge, muncitorii polonezi au decis ca la grevele

[1] Important intelectual catolic polonez şi consilier marcant al Sindicatului Solidaritatea, Tadeusz Mazowiecki avea să intre în istorie pe 12 septembrie 1989 când, în urma negocierilor şi a primelor alegeri libere organizate în interiorul blocului sovietic, a fost numit premier de către preşedintele Woicech Jaruzelski (constrâns la această decizie de votul de blam dat de către polonezi comuniştilor şi de contextul astfel creat).

din 1980 să nu mai iasă pe străzi, ci să protesteze în interiorul şantierelor. Aceste greve, a subliniat Mazowiecki, au lovit în punctul cel mai vulnerabil al sistemului, scoţându-i la iveală o contradicţie fundamentală: *reprimarea brutală a protestelor muncitorilor, deşi aceştia erau consideraţi drept cea mai importantă clasă socială*. Ceea ce a amplificat în mod decisiv forţa de impact a mişcărilor muncitorilor din 1980 a fost alăturarea intelectualilor la lupta lor, printre liderii importanţi ai comitetului de sprijinire a grevişitlor fiind Bronislaw Geremek şi Tadeusz Mazowiecki.[2] O contribuţie esenţială adusă de intelectuali a fost ideea *luptei paşnice, fără arme*. Acest principiu a avut atât o fundamentare filosofică (reprezentată de raportarea la valorile creştine) cât şi una practică (impusă de pericolul iminent al aplicării, şi în cazul Poloniei, a doctrinei Brejnev privind intervenţia armată în ţările recalcitrante din cadrul blocului sovietic). Astfel, obiectivul major formulat de intelectuali pentru grevele muncitorilor din 1980 a fost ca prin crearea unui sindicat de 10 milioane de membri să se coaguleze *o zonă de libertate, de societate civilă şi de autoorganizare*. În acest context, Mazowiecki a povestit cum în acea atmosferă de îngrijorare privind iminenta invazie sovietică în Polonia, greviştii le-au adresat intelectualilor următoarea întrebare: „Până când veţi sta aici cu noi?". Răspunsul a venit prompt: „Până la sfârşit". Deşi „nu ştiam dacă ruşii vor interveni şi când va fi acest sfârşit". Este, s-o recunoaştem, un detaliu sugestiv pentru calitatea legăturii stabilite între intelectuali şi muncitori în Polonia anilor '80.

Schimbarea perspectivei asupra modului de purtare a luptei împotriva totalitarismului comunist a fost inspirată, în mare parte, de pelerinajul istoric făcut în Polonia, în 1979, de Papa Ioan Paul al-II-lea. Din acel moment, a evidenţiat Mazowiecki, *polonezii au început să se simtă liberi, au încetat să mai fie o mulţime, o gloată, şi au devenit o societate capabilă de schimbări*. Lucrul acesta nu le-a fost clar de la început jurnaliştilor străini veniţi în Polonia în 1980, ei mirându-se de numeroasele fotografii cu suveranul pontif puse de grevişti pe zidurile şantierului naval din Gdansk. Rostul acestui gest a devenit evident pentru jurnalişti de-abia după ce au văzut cât de importante erau pentru muncitori liturghiile oficiate în interiorul zonei de grevă. În acest context, Mazowiecki a arătat cât de importantă a fost *dimensiunea catolică* a activităţii sale în calitate consilier al Solidarităţii. De fapt, a arătat fostul premier polonez, această dimensiune a fost imprimată de primul papă polonez întregii lupte de rezistenţă anticomunistă a societăţii poloneze prin faptul că le-a transmis în mod repetat lui Lech Walesa şi celorlalţi lideri ai *Solidarnosc* (mai ales în perioada de ilegalitate dintre 1981 - 1989) că nu este importantă lupta împotriva a ceva, ci *lupta pentru ceva*.[3] Fostul primat al Poloniei, Karol Wojtyla, a insistat asupra acestei idei şi după momentul *mesei rotunde* [4], ale cărei rezultate le-a acceptat ca pozitive, chiar dacă erau doar parţial democratice. Astfel, a subliniat Mazowiecki, „Papa ne-a învăţat lupta fără ură. E ceva care lipseşte foarte des în viaţa politică. La fel şi azi, foarte frecvent, simţim această lipsă." Prin

[2] Pe lângă Geremek şi Mazowiecki, reprezentanţi ai intelectualităţii poloneze catolice, trebuie amintiţi, ca membri ai KOR (Comitetul pentru Apărarea Muncitorilor), şi intelectuali de stânga revizionişti precum Adam Michnik şi Jacek Kuron.

[3] Considerăm că referirile lui Mazowiecki la rolul esenţial jucat de Papa Ioan Paul al-II-lea în coagularea rezistenţei anticomuniste a societăţii poloneze sunt juste, fostul suveran pontif reprezentând, *exclusiv din acest punct de vedere*, un model pentru întreaga lume răsăriteană. Această chestiune este lamurită, de la înălţimea discernământului duhovnicesc, chiar de pr. Gheorghe Calciu, care mărturiseşte că, aflându-se în temniţa Aiudului, în a doua parte a detenţiei sale, a aflat de alegerea unui papă polonez, ceea ce i-a insuflat „o nadejde şi un curaj nou". Recunoştinţa şi admiraţia sincere pe care Pr. Calciu le-a nutrit pentru Papa Ioan Paul al-II-lea pentru lupta sa antitotalitară, nu l-au împiedicat, însă, să critice tranşant compromisurile politice şi doctrinare făcute ulterior de suveranul pontif. (A se vedea, în acest sens, volumul *Pr. Gheorghe Calciu, mărturisitorul prigonit* , ed. Crigarux, Piatra Neamţ, 2007, pp. 197 – 218.)

[4] *Masa rotundă* se referă la discuţiile derulate în perioada februarie – aprilie 1989 între reprezentanţii Solidarnosc şi cei ai puterii comuniste, cu scopul scoaterii Poloniei din criza economică. Tratativele s-au finalizat cu un acord (pe 5 aprilie 1989) privind reintrarea Solidarităţii în legalitate şi procedurile de împărţire a puterii politice.

urmare, potrivit lui Mazowiecki, „dimensiunea catolică este această luptă politică fără a fi dominat de ură. Acest lucru nu se cucereşte o dată pentru totdeauna, ci trebuie reluat frecvent."

În acest context, interesantă a fost şi conexiunea făcută de Mazowiecki între scoaterea din legalitate a Solidarității, ca urmare a legii marțiale instaurate de generalul Jaruzelski în decembrie 1981, şi înrăutățirea situației economice a Poloniei pe parcursul anilor '80. Ca atare, a explicat Mazowiecki, puterea comunistă s-a văzut nevoită să accepte pe de o parte eşecul tentativei de a înăbuşi sindicatul (*Solidaritatea* supraviețuind în ilegalitate, chiar dacă numărul de membri s-a redus), cât şi nevoia de acesta (întrucât şi-au dat seama că stabilirea unei legături cu societatea în vederea redresării dramaticei situații economice nu se poate face decât prin intermediul *Solidarnosc*). Astfel, s-a ajuns la discuțiile premergătoare *mesei rotunde*, în cadrul cărora „poziția noastră a fost fermă", întrucât „am văzut o legătură strânsă între repunerea în legalitate a Solidarității şi îmbunătățirea situației economice." Obținerea reintrării în legalitate a sindicatului (concesie pe care comuniştii au făcut-o cu greu, în urma presiunii sociale) a generat efecte importante la nivelul drepturilor: redobândirea libertății presei, a libertății de întrunire şi realizarea unei înțelegeri referitoare la alegerile parlamentare. Acest acord prevedea că opoziția va primi 35% din locurile Camerei Inferioare a Sejmului, restul revenind blocului de la putere, iar locurile din Senat urmau să fie repartizate în funcție de rezultatele alegerilor libere. În urma competiției electorale succesul Solidarității a fost total, lista națională cu reprezentanții puterii fiind complet respinsă de alegători. În urma acestei grave înfrângeri, chiar şi celelalte două partide de pe eşichierul politic polonez, care funcționau în regim de dependență față de Partidul Comunist Polonez, s-au dezis de comunişti, aceştia fiind puşi în imposibilitatea de a forma guvernul. Ca atare, i s-a solicitat lui Tadeusz Mazowiecki, ca reprezentant al Solidarității, să formeze Executivul astfel încât acesta să fie compus din toate partidele. Un aspect important al acestei situații a fost că s-a căzut de acord ca ministrul de interne şi ministrul apărării, precum şi numirea preşedintelui să revină comuniştilor. Cu tot acest compromis, a arătat Mazowiecki, noul guvern a reuşit să reorienteze țara spre direcția democratică (rămânând totodată în cadrul pactului de la Varşovia), să orienteze politica externă spre Occident, să demareze o reformă a administrației locale şi să restaureze libertatea presei. Altfel spus, „am început să facem schimbările într-un mod decisiv", într-un moment „când eram singura țară care nu mai era comunistă din întregul bloc". Au urmat, la puțină vreme, binecunoscutele reacții în lanț: căderea Zidului Berlinului şi revoluțiile de catifea din Cehia şi din Ungaria.

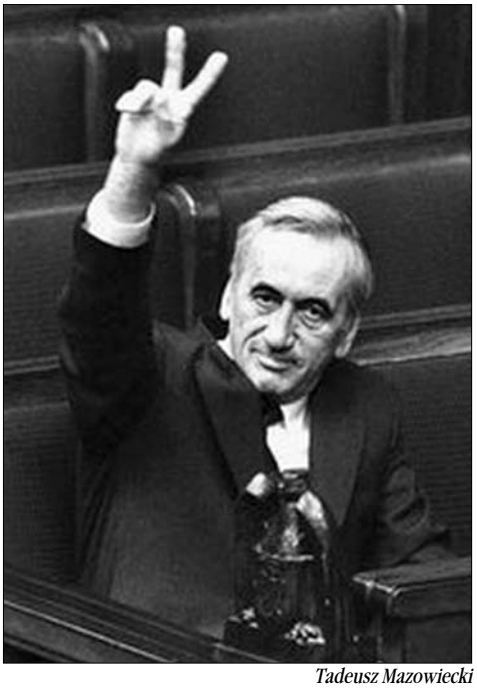

Tadeusz Mazowiecki

În ceea ce priveşte România, Mazowiecki şi-a exprimat opinia că în acest caz presiunea totalitară asupra societății a fost cea mai mare din întregul bloc sovietic, adăugând că răsturnarea regimului a fost atât de sângeroasă pentru că țara noastră „a avut o cale dramatică a transformărilor". Totodată, Mazowiecki a mărturisit că „am privit înspăimântați scena împuşcării lui Ceauşescu în România".

După ce a expus şi a dezbătut toate aceste aspecte din calitatea unui „martor al istoriei" con-

vins de valoarea pedagogica a trecutului, Tadeusz Mazowiecki a trebuit să răspundă (spre surpriza, credem plăcută, atât a domniei sale, cât şi a profesorilor prezenţi) unor întrebări percutante şi bine documentate ale studenţilor (atât români, cât şi polonezi aflaţi cu burse la Universitatea Bucureşti). Una dintre acestea s-a referit la conceptul de „linie groasă", reprezentând rezervele pe care fostul premier polonez le-a manifestat faţă de aplicarea unei legi a lustraţiei imediat după 1989, aspect care i s-a imputat insistent de către o parte a opiniei publice de pe malurile Vistulei. Mazowiecki a ridicat mănuşa explicând: „Am spus atunci aşa: vom despărţi trecutul printr-o *linie groasă* şi vom fi responsabili numai pentru ce facem noi", prima semnificaţie a acestui enunţ fiind aceea a unui „nou început". Totodată, Mazowiecki a precizat că ideea principală care l-a călăuzit în calitate de premier a fost una *evolutivă* şi nu una *revoluţionară*, în sensul că „nu vroiam să ucidem comuniştii, ci să colaborăm cu ei". La baza acestei filosofii au stat două argumente: unul *moral* şi unul *pragmatic – politic*. Din punct de vedere moral „nu doream să fim la fel ca cei împotriva cărora luptaserăm", ci „să acţionăm pozitiv, să dăm tuturor posibilitatea vieţii în democraţie". Din punct de vedere politic n-ar fi fost înţelept ca celor două milioane de membri ai Partidului Comunist Polonez să li se transmită mesajul că au devenit cetăţeni de categoria a doua. Totodată, Mazowiecki a atras atenţia asupra pericolului real care exista în acel moment ca serviciile secrete să intervină, în cazul adoptării de către Solidaritatea a unei atitudini mai radicale. Argumentul pentru această ipoteză ar fi acela că „dacă acele forţe, în timpul legii marţiale, au ucis un preot, pe Jerzy Popieluszko, de ce n-ar fi făcut-o cu premierul Mazowiecki ?" Pe de altă parte, fostul activist al Solidarităţii, a ţinut să precizeze că „n-am spus niciodată că toate crimele din perioada comunistă nu vor fi trase la răspundere, dar asta trebuie s-o facă tribunalul şi opinia publică prin vot (refuzând să-i mai aleagă pe politicienii compromişi)". „Lustraţia trebuie făcută, dar foarte responsabil", a adăugat Mazowiecki subliniind că în momentul în care a fost premier nu a avut aparatul necesar pentru un astfel de demers. În orice caz, opinia sa este că „nu e nevoie de o lustraţie generală, a tuturor", ci doar a „persoanelor cu funcţii".

Dacă întrebarea privind problema lustraţiei a fost adresată de un student român, un tânăr polonez cu bursă Erasmus la Bucureşti a vrut să se lămurească în legătură cu un aspect de politică internă poloneză, rugându-l pe Mazowiecki să spună care crede că este soluţia pentru încetarea „războiului polono – polon"[5] care încă persistă şi pentru „încheierea urii în politică". Constatând, cu regret, că, într-adevăr, „acest război există", Mazowiecki a plasat o parte din vină în zona massmedia care, în opinia sa, de multe ori „ataţă conflictul şi-l dezvoltă". Această problemă (a disensiunilor interne din societatea poloneză), devine uneori atât de adâncă încât „pune sub semnul întrebării chiar identitatea naţională, de parcă ar fi două comunităţi".Totuşi, în ciuda „diferenţelor foarte mari" existente în viaţa politică actuală poloneză, trebuie apărată foarte intens identitatea de comunitate. „Este misiunea grea a actualului preşedinte şi vreau să-l ajut"[6], a accentuat Mazowiecki, adăugând că „trebuie să conştientizăm că există un canon fundamental pe care toată lumea trebuie să-l respecte: ideea de stat, ideea de comunitate." Contestarea acestui canon reprezintă un fenomen „care poate apărea mereu, dar datoria noastră este să luptăm împotriva lui."

În ceea ce priveşte dezbaterea publică despre comunism vs. anticomunism, Mazowiecki a observat că, din păcate, interesul pentru această temă se diminuează de la an la an. Ca atare, distinsul oaspete a ţinut să le atragă atenţia studenţilor că trebuie să conştientizeze complexitatea celor întâmplate în 1989, întrucât „e important ca generaţia dumneavoastră să ştie că aceste

[5] Expresia de „război polono – polon" a fost consacrată de Adam Michnik în celebrele sale „Scrisori din închisoare", definind astfel situaţia creată prin instaurarea legii marţiale, în decembrie 1981, de către generalul Jaruzelski.

[6] În prezent, Tadeusz Mazowiecki îndeplineşte funcţia de consilier pe probleme strategice al preşedintelui Bronislaw Komorowski, recent ales ca şef al statului polonez, după moartea tragică a fostului preşedinte, Lech Kaczynski.

Pierwsze, 1989 . Tadeusz Mazowiecki, Bronislaw Geremek si Zdzislaw Najder

schimbări nu s-au întâmplat uşor şi natural, ci cu multe victime."

Referitor la propria sa generaţie, cea care a îndurat şi, până la urmă, a răsturnat comunismul, Mazowiecki a mărturisit că „nu suntem ideali, am făcut multe greşeli, dar ceea ce era doar un vis îndepărtat, a adevenit realitate".

Cele prezentate mai sus pot argumenta, credem, de ce consideram că întâlnirea lui Mazowiecki cu studenţii a fost un eveniment din care reies cel puţin cateva idei – forţă despre *lecţia poloneză* de istorie recentă:

1. Dacă în toate celelalte state din Europa Centrală şi de Est comunismul şi-a demonstrat, din plin, forţa de a subjuga societatea, Polonia a fost singura ţară în care comunismul, de la început până la sfârşit, şi-a demonstrat mai degrabă contradicţiile şi slăbiciunile. De fapt, se poate spune că, în Polonia, regimul comunist a început să agonizeze încă de la instaurarea sa.

2. Eficienţa rezistenţei anticomuniste poloneze, ajungând la scara întregii societăţi, reiese din faptul că, în acord cu o lungă tradiţie de luptă pentru libertăţi şi drepturi colective dar şi de reflecţie politică, prioritatea planului etic faţă de cel politic a fost recunoscută drept imperativ indiscutabil al vieţii publice poloneze.

3. Valorificarea exemplară a resurselor spirituale şi culturale naţionale: în primul rând ataşamentul faţă de valorile crestine şi faţă de Biserică.

4. Adoptarea unei strategii moderate, de tip conservator şi nu revoluţionar, pentru schimbarea regimului politic.

Putem conchide, prin urmare, că dacă Polonia, deşi deloc lipsită de frământări interne, este astăzi, una dintre ţările ce încă rezistă cu succes presiunii exercitate de actuala criză care răvăşeşte lumea, aceasta se datorează, în mare parte, faptului că are o cultură politică bine antrenată pentru situaţii grele, mobilată cu principii puternice, lipsită de complexe de inferioritate şi înrădăcinată temeinic în propria tradiţie naţională.

Al. Busuioceanu, omul universal sub stelele polului getic

Membru al unei generații strălucitoare şi în parte martirice, care şi-a dat deopotrivă măsura spiritului şi a patriotismului, Alexandru Busuioceanu este încă unul dintre cărturarii noştri cu amplitudine universală prea puțini cunoscuți în România. Ca şi altora, exilul i-a salvat viața şi opera, dar a făcut ca şi uitarea să se aştearnă mai repede peste numele său.

Eseist, poet şi traducător, Alexandru Busuioceanu s-a născut la 10 ianuarie 1896, în oraşul Slatina. După absolvirea Liceului la Ploieşti urmează, în două reprize, Facultatea de Litere şi Filosofie din capitala țării, pe care o termină în 1920.

În timpul studenției, împreună cu Tudor Vianu, Mihai Ralea şi Tudor Teodorescu-Branişte, conduce revista "Lumina nouă". La sfârşitul războiului, la care a participat ca voluntar, lucrează ca redactor la "Luceafărul", "Lamura" şi "Dacia" şi apoi ca profesor în învățământul secundar la Cluj.

Este unul dintre fondatorii revistei "Gândirea" (1921; alături de Nichifor Crainic, Cezar Petrescu şi Lucian Blaga) şi colaborator la "Drum drept", "Solia", "Revista critică" şi "Universul literar".

Este preocupat de desăvârşirea pregătirii sale profesionale şi în acest sens face studii de estetică şi istoria artei la Viena şi Roma. În anul 1925, obține titlul de doctor la Bucureşti (*magna cum laude*), cu teza „Un ciclu de fresce din sec. al XVI-lea: Sant' Urbano alla Caffarella".

În calitate de creator, participă activ la activitatea breslei, fiind membru fondator al Asociației Ziariştilor Profesionişti şi membru al Societății Scriitorilor Români.

Face carieră în învățământ şi cultură, ocupând pozițiile de consilier al Editurii Cultura Națională, conferențiar şi profesor universitar la Academia de Arte Frumoase din Bucureşti. Desfăşoară o activitate culturală dinamică, orga-

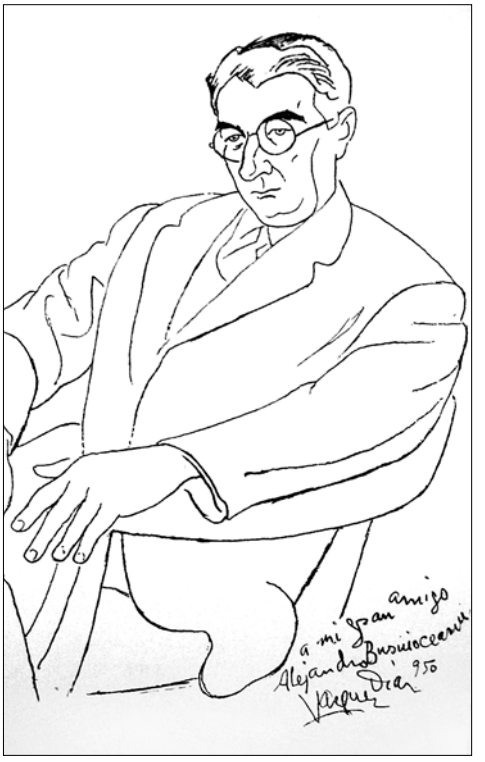

Al. Busuioceanu în viziunea lui Vasquez Diaz

nizând congrese ori participând la astfel de reuniuni internaționale mai ales în domeniul istoriei, artei, în centrele culturale europene. Este inițiatorul colecției de monografii de istoria artei.

In 1942, când deja era considerat unul dintre cei mai mari critici de artă din lume, Al. Busuioceanu ajunge la Madrid ca ataşat cultural.

După venirea comuniştilor la putere în România, el se stabileşte în Spania, unde predă limba română la Universitate, este redactor la revista "Insula" şi se dedică, cu precădere, activității literare. Soția sa (de care se despărțise înainte de exil) şi fiica (Oana Busuioceanu, scriitoare, italianistă şi hispanistă, care la rându-i a emigrat în SUA, în 1984, tot din cauza dictaturii comuniste de la noi) rămân în țară şi nu le va mai vedea niciodată.

În spațiul iberic, Al. Busuioceanu a publicat volumele de versuri *Poemas patéticos* (1948; volum pentru care criticii l-au considerat cel mai bun poet de limbă spaniolă al momentului); *Inominada luz* (1949); *Proporción de vivir* (1954). Dar i-au mai apărut şi la Paris opt poeme din ciclul „Nenumita lumină" în traducerea lui George Ciorănescu şi cu o introducere de Al. Ciorănescu, în 1963, şi, în acelaşi an, sub îngrijirea lui Virgil Ierunca şi cu o prefață a acestuia, o antologie din creația sa lirică în limba română, alcătuită de poetul însuşi cu putin înainte de moarte, sub titlul *Fructul de a trăi.*

Fragmente din studiul *Zamolxis sau mitul dacic în istoria şi legendele spaniole* (tipărit integral, după moartea autorului) i-au publicat revistele "Destin", "Îndreptar", "Oriente", "Secolul 20", "Magazin istoric" şi "Luceafărul".

A întreținut lungi corespondențe cu prietenii săi români aflați în exil: Mircea Eliade, Emil Cioran, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu ş.a.

Noua sa teorie estetică privitoare la metaforă ca instrument de cunoaştere este inclusă în istoriile literare spaniole şi hispano-americane, de la care se va revendica şcoala de poezie "Origenes".

Opera sa mai cuprinde traduceri din Tagore şi W. Whitman, studii de istoria artei – adunate postum în volumul *Scrieri despre artă* – eseistica şi critica românească, precum *Figuri şi cărți* (1922) şi *Ethos* (1941).

Analiştii operei sale l-au numit întâiul nostru istoric de artă în sensul tehnic al cuvântului, mai ales pentru studiile solide din domeniul istoriei artei medievale şi renascentiste.

Eseistul este şi un promotor al valorilor artei moderne româneşti, cu o contribuție importantă la impunerea studiului limbii şi literaturii române în universitățile din Spania.

Personalitate prestigioasă în lumea literară, artistică şi universitară madrilenă, Alexandru Busuioceanu este un personaj dorit şi căutat, solicitat şi aşteptat în cercurile elitei intelectuale şi ale oamenilor de artă spanioli, precum şi în saloanele moderne şi ale recepțiilor oficiale.

Al. Busuioceanu a trecut la cele veşnice pe 24 ianuarie 1961, dar personalitatea sa culturală continuă să lumineze deopotrivă la meridian românesc şi spaniol. ***(R.T.)***

Volume publicate

- *Une miniature inédite du XIIIe siècle reproduisant une oeuvre de Pietro Cavallini*, 1928
- *Iser*, 1930
- *Daniel Da Volterra e la storia di un motivo pittorico*, 1932
- *Intorno a Franco-Bolognese*, 1934
- *Les Tableaux au Greco dans la collection royale de Roumanie*, 1934
- *Preziosi*, 1935
- *Domenico Theotocopuli El Greco. Exposition organisée par la Gazette des Beaux-arts*, 1937
- *Poemas pateticos*, 1948
- *Proporción de vivir - poemas*, 1954
- *Georges Cioranescu. Un poete roumain en Espagne*, 1962
- *Zamolxis sau mitul dacic în istoria şi legendele spaniole*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1985, editor, prefațator şi îngrijitor Dan Sluşanschi, cu o evocare de Eugenio Battisti; reeditare Editura Dacica, 2009

Alexandru Busuioceanu – jurnalist în Spania

Irina Dogaru

În 1942, Alexandru Busuioceanu descinde în peisajul cultural spaniol, pe alocuri dezolant. Câțiva ani mai târziu, când România va deveni comunistă, criticul de artă român nu se va mai putea întoarce în țară şi va deveni exilat în Spania. Din fericire pentru el, regimul franchist nu îi persecuta pe refugiații politic care veneau din astfel de țări. În paralel cu activitatea sa de profesor la universitatea Complutense, unde el însuşi înființează catedra de limba şi literatura română, Busuioceanu va primi, în 1948, la foarte scurt timp după înființarea revistei *Ínsula*, un post de redactor permanent, de la Enrique Canito, la intervenția prietenului său José Luis Cano.

Scriitorului român i se va încredința o rubrică pe care o intitulează *Letra y espíritu*, în care va publica, vreme de trei ani încheiați, excelente articole cu tematică diversă, organizate totuşi în funcție de câteva constante: teoria artei, incluzând articole privind adevăruri estetice de ordin general, literatura şi, în cele din urmă, foarte discret, politica, orientată către respingerea – cu diplomație – a unei demagogii de stânga de care el, unul, era sătul, într-o țară ca Spania, în care mulți dintre intelectuali priveau cu nesaț prea mult spre stânga, deoarece fuseseră obligați să întoarcă mereu gâtul în direcția contrară. Din poziția în care se afla, prin relațiile pe care şi le făcuse, prin imaginea de care se bucura – căci era deja o somitate când se hotărâse să rămână în Spania –, Alexandru Busuioceanu îşi putea alege, cu mare libertate şi fără teama că ar fi fost prea abitir „controlat", subiectele pe care considera că merită să le trateze în rubrica sa.

Articolele din această perioadă sunt foarte variate. Le enumerăm în ordine cronologică, spre a le analiza apoi mai amănunțit pe câteva dintre cele mai importante. Primul, publicat în numărul 28 al revistei, tratează „noul medievalism" al lui Louis Aragon, precum şi întoarcerea propusă de acesta la formulele artei ermetice din lirica vechilor trubaduri provensali. Îi urmează un articol de foarte mari dimensiuni, pe aproape două pagini de revistă, despre Somerset Maugham şi judecățile de valoare ale acestuia cu privire la El Greco, în care Busuioceanu, deşi detesta acest cuvânt, era specialist (a publicat şi o monografie El Greco în Spania, care s-a bucurat de un enorm succes în rândurile criticilor); urmează articole despre Eugenio d'Ors, Ortega y Gasset, Juan Ramón Jiménez, o relativ scurtă prezentare a mitului eternei reîntoarceri al lui Mircea Eliade, care îl făcea astfel cunoscut publicului spaniol pe istoricul român al religiilor, un interviu cu Enrique Canito, o prezentare a lui José Luis Cano, un articol despre mitul lui Don Juan.

Prezența sa în redacția *Ínsulei* s-a făcut simțită şi printr-o serie de articole care încercau să explice inefabilul: astfel, esența poeziei, botezată de el „epifanism" (cuvânt folosit la început pentru a vorbi despre poezia lui Vicente Aleixandre), este scoasă la iveală odată cu un adevărat manifest artistic care deşteaptă un mare interes în mediile literare spaniole. Tot în aceşti ani, apare un articol intitulat „Adevărul metaforic", în care Busuioceanu îşi dezvoltă noua teorie cu privire la metaforă ca mijloc de cunoaştere de sine stătător şi cu nimic mai prejos decât alte tipuri de cunoaştere (este teoria care avea să facă mare vâlvă în cercurile poetice ale vremii), un altul intitulat „Poezie şi adevăr", care merge în aceeaşi direcție.

Articolul despre Louis Aragon, intitulat „Louis Aragon sau noul medievalism" se înscrie pe aceeaşi linie, a extrem de subtilei ironii la adresa unui autor de stânga, un scriitor „angajat", dedicat în întregime „noului – pe atunci – ideal democratic", care în acel caz purta numele evident de comunism. Busuioceanu nu se poate opri

Alexandru Busuioceanu înainte de plecarea din România

să constate, cu umor, că tocmai un asemenea scriitor angajat manifestă o preferință singulară pentru formele estetice antidemocratice şi o nostalgie irepresibilă pentru formele artistice medievale. Articolul demontează, cu o logică imbatabilă, toate mecanismele de gândire ale autorului de stânga, care susținea, în cartea sa *Les yeux d'Elsa* că Dante şi Petrarca sunt strict rezultatul epocii de aur a literaturii franceze medievale, de final de veac al XII-lea. După opinia acestuia, această literatură a izvodit, în Franța, „toate valorile care aveau să domine expresia occidentală până în epoca modernă[1]".

Acest medievalism al lui Aragon luase naştere încă din anii ocupației germane, când fusese un model de operă cu dublu sens, respectiv o operă simbolică menită să reveleze un adevăr ocult. Însă şi după terminarea războiului, după cum scoate la iveală Busuioceanu în articolul său, Aragon transformă această armă secretă într-o doctrină estetică şi etică. „Aragon subliniază că în acea jumătate de veac care reuneşte numele celor doi prodigioşi trubaduri [Arnaud Daniel şi Chrétien de Troyes] întreaga poezie franceză, epică sau lirică (precum şi romanul) a fost inventată în principiile şi mijloacele sale cele mai rafinate de expresie. Asonanța, rima, octosilabul, versul alexandrin, decasilabul, distincția între rimele feminine şi cele masculine, strofele şi sextina dantescă şi-au făcut apariția într-o manieră atât de strălucitoare şi de definitivă, încât poeții veacului al XIX-lea, de la Hugo la Verlaine, încercând să găsească ceva nou, n-au reuşit decât să reinventeze găselnițele celor din veacul al XII-lea[2]" - afirmă Busuioceanu.

Alte motive de exaltare, din partea lui Aragon, a literaturii medievale sunt marile teme poetice, tipurile umane zămislite în Franța, de unde au trecut, ca eroi, în toată Europa, precum şi la *morale courtoise* exprimată în această artă ermetică. Busuioceanu îl ironizează pe Aragon într-un pasaj magistral: „Iată că ne aflăm astăzi înafara oricărei contradicții dintre arta «ermetică» şi cea «angajată». Păşim în realitate şi, prin intermediul lui Chrétien de Troyes, morala de curteni şi curtezane din evul mediu atinge în sfârşit morala democratică a revoluției ruse. Un mare gol istoric s-a umplut dintr-o dată de virtuțile poeziei noi şi de iluminarea acestui frenetic al rimei care este Louis Aragon. Cine ar fi crezut? Acum peste un secol, marele poet al democrației, Walt Whitman, hegelian până-n măduvă, fanatic al lui Shakespeare şi al profeților biblici, cataloga intreaga literatură europeană drept «literatură feudală». Dar cuvintele îşi schimbă sensul. Şi nu ştiu dacă astăzi nu ar fi Whitman însuşi, pentru scriitorii *angajați*, catalogat drept antidemocrat sau fascist[3]".

Ironia este evidentă. Concluzia ar fi că medievalismul lui Aragon nu are nici o legătură cu democrația sau cu revoluția rusă, că respectivul scriitor era „angajat" fără a avea prea mult habar ce înseamnă regimul de stânga şi la ce monştri poate el să dea naştere, ba mai mult, că nici măcar poezia sa nu era atât de ermetică şi de elevată pentru ca autorul ei să se poată considera un descendent direct al marii poezii trubadureşti.

[1] Cf. Busuioceanu, art. „Louis Aragon o el nuevo medievalismo" [„Louis Aragon sau noul medievalism"], în rev. *Ínsula*, nr. 28/1948.

[2] *Idem.*

[3] *Idem.*

Şi mai captivant în demonstrațiile sale, şi de data aceasta polemice, este Busuioceanu în articolul referitor la „Somerset Maugham, El Greco şi alte lucruri", articol care acoperă aproape două foi de ziar în format mare. De data aceasta, criticul de artă român se erijează, cu argumente de nezdruncinat, în apărător al lui El Greco. Nu pentru că acesta ar fi avut nevoie de apărători, ci pentru că pe Busuioceanu îl revoltă frivolitatea, suficiența şi uşurința de a emite păreri ale unor persoane care, în mod evident, nu sunt în măsură să-şi dea cu presupusul despre genialitatea pictorului cretan.

În acest articol este totuşi vorba şi despre câteva momente de jenantă mediocritate ale lui Somerset Maugham, care îşi îngăduie, după ce deformase cu totul imaginea unui artist ca Gaugain în *Luna şi doi bani jumate*, să facă afirmații de-a dreptul hazardate despre El Greco. Pentru a pune lucrurile la punct, Busuioceanu începe acest articol de departe, prin aluzii care se învârt concentric în jurul temei vizate şi ajunge să îşi demonstreze punctul de vedere într-un amestec singular de causticitate extremă şi maximă delicatețe. Mai precis, el îşi începe articolul pornind de la conceptul de subiectivitate, de la rațiunile de afinitate sau repulsie temperamentale, de la gustul de a şoca opinia curentă prin idei paradoxale, care, toate laolaltă, îl pot face pe scriitor (pe scriitor în general) să „formuleze judecăți arbitrare, pasionale şi uneori nedrepte[4]". Un articol ca al său este cu atât mai important, cu cât nu face referire exclusivă la cazul El Greco, ci trage un semnal de alarmă cu privire la riscul pe care îl reprezintă, pentru lumea culturală, opinia nefondată a unui scriitor faimos. După expresia sa, „părerile poeților şi ale scriitorilor au o asemenea influență asupra gustului şi judecății celorlalți, încât de multe ori generații întregi de critici trebuie să lupte (şi nu întotdeauna cu succes) pentru a rectifica o interpretare deformată sau o flagrantă alterare a realității, impuse numai prin prestigiul unui cuvânt aşternut de pana unui scriitor[5]".

Pentru a-şi dovedi teza, se sprijină pe câteva exemple: de pildă, cititorul actual al lui Goethe află cu surprindere că, în călătoria acestuia în Italia, vizitase orăşelul Assisi numai pentru a înălța imnuri la micul templu al Minervei din această localitate, repugnându-i bazilica „tristă şi babilonică" în care pictori ca Giotto şi Cimabue îşi aveau pictate frescele de geniu; Tolstoi, alt exemplu demn de a fi luat în seamă, îşi convinsese cititorii că *Sonata Kreutzer* a lui Beethoven putea, printr-o influență tenebroasă, să-i facă pe ascultători să comită o crimă pasională, deşi linia melodică a respectivei sonate era desprinsă de orice obiect material; Gautier scrisese la întâmplare un cuvânt despre el Greco, numindu-l pe acesta „nebunul de geniu", pe care criticul diletant Barres îl folosise mai apoi pentru a-şi clădi o întreagă teorie, frivolă din păcate, cu privire la pictorul născut la Fodele; în sfârşit, nici unui critic nu i-ar veni prea lesne să lupte împotriva falsei imagini create de romancierul Somerset Maugham în *Luna şi doi bani jumate*, la care se adaugă, colac peste pupăză, un catastrofal succes cinematografic, ce îl demolează cu totul pe bietul Gaugain aşa cum fusese el în realitate, înlocuindu-l cu un simulacru, cu o imagine complet falsă, în fond.

Singurul dispus să lupte, în aceste vitrege condiții, cu aureola de artist îndreptățit să afirme orice a lui Maugham este Busuioceanu însuşi, aflat la adăpostul unei solide pregătiri în domeniul istoriei artei, cu un doctorat făcut la Viena sub îndrumarea profesorului Josef Strzygowski şi mai apoi singurul capabil să se ocupe, în România, de expertiza colecției de artă a lui Carol I, stabilind paternitatea celor nouă tablouri extrem de valoroase ale lui El Greco din pomenita colecție regală. Tot el organizase şi expoziția internațională El Greco de la Paris din 1937.

Prin urmare, era în măsură să îl contrazică pe scriitorul englez, pe care altfel îl numeşte în articol „un romancier admirabil", când acesta se dezlănțuie, dintr-o iubire rănită, împotriva lui El Greco. Şi o va face pornind de la ideea că scriitorul, poetul, romancierul care emit o opinie

[4] Cf. Alexandru Busuioceanu, art. „Somerset Maugham, El Greco y otras cosas" [„Somerset Maugham, El Greco şi alte lucruri"], în rev. *Însula*, nr. 30/1948.

[5] *Idem.*

despre un artist, nu sunt deloc străini de critică, ci se transformă ei înşişi în critici „care se opun criticii obiective“. Dar în fond, există, se întreabă Busuioceanu, o critică „obiectivă“, de vreme ce fiecare critic are propria sa personalitate[6]?

Concluzia este că vorbim despre un supercritic, care „nu se opune criticii în sine, ci metodelor indiferente, care vor să reducă totul la un criteriu comun şi să excludă reacţia individuală în faţa operei de artă sau a personalităţii creatorului[7].“ Este cazul lui Maugham, super-criticul care interpretează contradictoriu acelaşi artist, la o distanţă de douăzeci de ani, reflectând „nu atât o capricioasă versatilitate de opinie”, cât „mai degrabă variaţia opiniei generale în faţa unui caz atât de singular şi neliniştitor ca acela al lui El Greco. Sindromul de care suferă scriitorul englez este „complexul modern al lui El Greco“. Maugham se ocupă de două ori, pe larg, de personalitatea artistului, dar ciudat este că, deşi e „supercritic“ în ambele rânduri, cu alte cuvinte deşi nu e niciodată indiferent, publică *Of Human Bondage* în 1915 omagiindu-l pe El Greco şi, un sfert de veac mai târziu, tipăreşte *Don Fernando*, în care afirmă despre pictorul cretan că portretele sale pălesc în comparaţie cu ale lui Zurbarán şi mai ales că reprezintă un caz de anormalitate, respectiv de psihoză.

Busuioceanu intuieşte că motivul pentru care S. Maugham îşi schimbă opinia cu privire la El Greco, ajungând să-l considere „lipsit de imaginaţie şi de profunzime” după ce, cu douăzeci de ani în urmă, mersese pe urmele pictorului său preferat la Toledo, se datorează unei serii de dezamăgiri succesive, care-l făcea să se arunce întotdeauna în căutarea unui ideal mai bun. Maugham fusese decepţionat în Anglia de idealismul romantic, care nu îi oferise satisfacţiile dorite, mai apoi în Germania, unde exista o totală libertate de gândire dublată, din păcate, de o exasperantă uniformitate de acţiune, imediat după aceea în Franţa, unde orice era permis, cu condiţia de a gândi mereu ca ceilalţi, pictorii impresionişti născocind un realism care învăţa că nu există frumuseţe sau urâţenie, ci numai adevăr. Şi tocmai când Maugham se dedicase –cum făcea întotdeauna– acestui ultim ideal, cel realist, care părea, în sfârşit, să îl satisfacă, descoperise ceva mult mai bun: un realism nou, după expresia lui Busuioceanu „elevat şi iluminat, care îi impunea omului constrângerile morale, dar îi lăsa posibilitatea de a găsi forţa necesară şi libertatea în propriul său suflet[8]“.

Acest realism *nou* era stilul inconfundabil, sprijinit pe mistica creştină, al lui El Greco. Un sfert de secol mai târziu însă, nici acest ideal nu îl mai satisface pe Maugham, care simte o adevărată „ranchiună faţă de iluziile pierdute ale trecutului[9]“. El Greco i se înfăţişează acum, aidoma unei alte iubiri rănite care se adaugă unui lung şir de decepţii, drept un portretist lipsit de imaginaţie şi profunzime, ba chiar şi nebun, tocmai el, care fusese idolatrizat o vreme de către Maugham pentru portretele sale, în special pentru *El caballero de la mano al pecho*. Locul i-l ocupă Zurbarán, nu se ştie pentru câtă vreme, căci, aşa cum afirmă Busuioceanu, „într-o zi vom citi şi această poveste[10]“.

Maugham Somerset

6 *Idem.*
7 *Idem.*
8 *Idem.*
9 *Idem.*
10 *Idem.*

Despre Vicente Aleixandre, fără îndoială cel mai bun prieten al său dintre spanioli, Busuioceanu scrie mai multe articole în anul 1949, care îi prilejuiesc totodată şi lansarea propriei teorii cu privire la metaforă. Într-un prim articol, intitulat „Vicente Aleixandre îşi dezvăluie secretele“, criticul român descoperă o schimbare stilistică majoră în poezia lui Aleixandre, până atunci ermetică, precum şi dispoziţia manifestă a poetului pentru un contact direct cu publicul cititor, prin încercarea acestuia de a sta chiar de vorbă cu cititorii săi, explicându-le versurile sale. De asemenea, articolul scoate la iveală ideea că sensibilitatea poetică însăşi se schimbase în epocă, deoarece tot mai multe voci lirice, dintre cele mai reprezentative (Dámaso Alonso e unul dintre exemple), se simt atrase de eficienţa cuvântului accesibil şi de „comunicarea imediată cu afectivitatea cititorilor“. Noua misiune a poeziei este, potrivit noului curent, să ajungă direct la sufletul receptorilor.

Intrând în detalii despre noua experienţă stilistică a Lui V. Aleixandre, Busuioceanu descoperă stilul direct al acestuia, „de confesiune intimă şi total lipsit de ceea ce s-ar putea numi ornamente literare, ca o căinţă, o abjurare estetică şi o încercare de a vorbi cu maximă simplitate, de la *tu* la *tu*, cu cititorul[11].“ Viitorul laureat al premiului Nobel pentru literatură se distinge printr-o lirică amoroasă care face din el un adevărat prototip al poeziei pasionale, încât, după expresia lui Busuioceanu, „cu greu ne-am putea imagina temperamentul acestuia recurgând la alte teme decât dragostea[12]”. Elementele de expresie sunt însă acum reduse la simplitatea maximă şi în acest sens, redactorul *Ínsulei* îl consideră pe Aleixandre un „congener“ al lui Byron sau Walt Whitman.

Dar, cum Aleixandre „nu e un poet de stil definitiv“, căci se află într-o continuă curgere heracliteană, de formă şi de spirit, criticul nostru nu exclude câtuşi de puţin posibilitatea ca acesta să mai treacă şi prin alte experienţe stilistice, ceea ce, de altfel, se va şi întâmpla. Intuiţiile profetice ale lui Busuioceanu nu dau greş nici de această dată. După cum se ştie, Aleixandre primeşte premiul Nobel în 1977 şi moare în 1984, iar exegeţii săi vor identifica cel puţin patru stiluri diferite de-a lungul celor şaizeci de ani de poezie, de la primul volum, publicat în 1924 şi până la ultimul, apărut postum, în 1991.

Articolul se încheie cu o întrebare deschisă, privitoare la esenţa geniului poetic, menit întotdeauna să surprindă „pe cei dispuşi să admire numai ce înţeleg şi nu le solicită efortul sau riscul de a se aventura în imprevizibil şi necunoscut[13]”.

În acelaşi an, apare în paginile revistei un al doilea articol despre Aleixandre, care va suscita polemici şi va avea ecouri îndelungate în poezia spaniolă a acelei perioade. Este vorba despre „Epifanismul lui Vicente Aleixandre“, în care Busuioceanu lămureşte, pentru prima oară, termenul întrebuinţat mai întâi într-un interviu acordat lui Enrique Canito şi găzduit în paginile aceleiaşi reviste, cu numai câteva numere înainte. „Prevedeam încă de pe-atunci, scrie Busuioceanu, că mi se vor cere explicaţii cu privire la acest cuvânt[14]”. Se vede nevoit să explice urgent termenul, deoarece la redacţie se primise o scrisoare, venită de la o cititoare din Franţa, în care aceasta îi semnala redactorului român că termenul de „epifanism“ folosit de el exista deja într-o teorie a criticului francez Perruchot. Busuioceanu susţine că i se pare „interesantă“ acea teorie, dar, continuă el, „trebuie să mărturisesc, cu toată umilinţa, că habar nu aveam de existenţa ei, nu cunoşteam cărţile semnalate şi (...) nici numele autorului francez[15].“ Prin urmare, este o pură coincidenţă

[11] Cf. Alexandru Busuioceanu, art. „Vicente Aleixandre revela sus secretos“, [„Vicente Aleixandre îşi dezvăluie secretele“], în rev. *Ínsula*, nr. 37/1949.

[12] *Idem.*

[13] *Idem.*

[14] Cf. Alexandru Busuioceanu, art. „El epifanismo de Vicente Aleixandre“, [„Epifanismul lui Vicente Aleixandre“], în rev. *Ínsula*, nr. 39/1949.

[15] *Idem.*

folosirea unui cuvânt care „pare esențial în teoria domnului Perruchot[16]".

În scurta sa comunicare de la Salamanca, reputatul hispanist Alexandru Ciorănescu acordă o importanță deosebită conceptului de epifanism şi ține să puncteze faptul că acesta fusese găselnița lui Busuioceanu, chiar dacă mai fusese întrebuințat, într-o teorie cu totul diferită, de către pomenitul critic francez: „«Epifanismul» – scrie Ciorănescu – fusese la început un cuvânt lansat într-o doară, vorbind despre opera lui Vicente Aleixandre. Invitat să-şi explice punctul de vedere, Busuioceanu s-a văzut într-un fel obligat să-l dezvolte şi să-l aprofundeze, scoțând la iveală un adevărat manifest artistic, în ale cărui detalii nu putem intra aici. E deajuns să spunem că baza constructului său ideologic este axioma potrivit căreia «poezia nu este o ramură a literaturii, ci a cunoaşterii» şi că nu trebuie confundată cu cunoaşterea metafizică, după cum o făceau unii critici englezi, printre care şi Eliot, ea fiind o modalitate independentă, a cărei cheie sau instrument de lucru este metafora, înțeleasă ca metodă sau logică a poeziei. Aşa cum, prin Epifanie, Hristos se arată credincioşilor, adevărul i se revelează poetului prin intermediul imaginii. Cuvântul «epifanism» fusese folosit în Franța, cu puțin înainte, de către Perruchot; dar este sigur că Busuioceanu nu ştia asta, după cum nici nu se lăsase influențat de ideile, destul de diferite de ale sale, ale criticului francez[17]".

Desigur, Busuioceanu se afla oricum în afara oricărei bănuieli de plagiat, deoarece, după cum explică el, „dacă există epifanie în poezia lui V. Aleixandre, aceasta e total independentă de orice idee sau sugestie legată de vreo teorie filosofică". Mai mult, concepția poetică a lui Aleixandre, „unitară şi cu rădăcini adânci în temperamentul scriitorului, s-a format de-a lungul a peste douăzeci de ani, iar poetul n-a folosit niciodată acest termen[18]". Spre a spulbera orice îndoieli, Busuioceanu doreşte că lămurească faptul că termenul de „epifanism" era necesar pentru a vorbi concis şi sintetic despre sensul esențial din opera poetului spaniol, căci –şi distincția este importantă, pentru că se făcuseră confuzii în acest sens– epifanismul lui Vicente Aleixandre se leagă de viziunea poetică a acestuia, nu de stilul sau temperamentul său, deoarece „în concepția mea, afirmă răspicat criticul român, poezia, în sensul ei modern, nu este doar literatură, ci cunoaştere[19]".

Această idee apăruse exprimată pentru prima oară tot în interviul acordat lui Enrique Canito, dar se cerea nuanțată, explicată mai pe larg şi „întărită", ca o casă pe care o doreşti nu numai *posibilă* şi clătinându-se pe şubrede temelii, ci *împlinită* şi solidă. Busuioceanu nu pierde ocazia de a-şi dezvolta şi aici punctul de vedere. „Orice activitate creatoare se caracterizează –afirmă el– prin efortul spiritului de a scăpa de realitatea imediată şi de tirania logicii raționale, pentru a atinge libertatea revelatoare a irealului, iraționalului sau, dacă vreți, a acelei prezențe abstracte şi absconse pe care o presimțim, dar care rămâne inaccesibilă cunoaşterii logice, raționale[20]".

Mai departe, instrumentul rațiunii poetice fiind metafora, „la fel de ireductibilă în esența ei şi la fel de irațională ca şi axioma pentru cunoaşterea matematică", trebuie să ținem seama de faptul că mecanismul metaforei este complet invers față de cel al logicii raționale, iar „gândirea poetică e din această pricină revelatoare şi în consecință epifanică[21]." *Quod erat demonstrandum.*

[16] În articolul intitulat „Los duendes" („Spiriduşii"), apărut în nr. 46 al revistei, Busuioceanu discută din nou problema paternității termenului de epifanism. El povesteşte că lămurise chestiunea cu Perruchot însuşi ajungând la concluzia că, în general, „cuvintele sunt spiriduşi" năstruşnici, care profită de ocazie pentru a-şi face mendrele. „Nici eu nu cunoşteam, repetă Busuioceanu, nici un cuvânt din manifestele domnului Perruchot, nici scriitorul francez, presupun, nu putea recunoaşte în articolele mele ideile sale. Pozițiile noastre erau tot atât de diferite pe cât de diferite sunt albul şi negrul."

[17] Cf. Alexandru Ciorănescu, „Alejandro Busuioceanu en España" [„Alexandru Busuioceanu în Spania"], la Congresul Societății Române din Salamanca, oct. 1966, ed. Romae: Societas Academica Dacoromana, 1966, pag. 213.

[18] Cf. *Op. cit.*

[19] *Idem.*

[20] *Idem.*

[21] *Idem.*

Casa lui Vicente Aleixandre din Madrid

Este evident faptul că numai prin acest concept de epifanism se poate trasa o paralelă între poeți de geniu care, din toate celelalte puncte de vedere (istoric, religios, social, cultural) nu au aparent nici o legătură. Concluzia articolului este că „aceeaşi stea epifanică luminase, în noaptea ei mistică, fruntea lui San Juan de la Cruz[22]" şi, în veacul al XX-lea, pe cea a lui Dámaso Alonso, a lui Juan Ramón Jiménez sau a lui Vicente Aleixandre.

Conceptul de „epifanism" a avut o mare înrâurire asupra poeților spanioli din acea perioadă, după cum scoate în evidență Alexandru Ciorănescu: „Interesul deşteptat față de articolele privitoare la epifanism rămâne demonstrat de corespondența pe care i-a prilejuit-o autorului, de polemicile pe care le-a suscitat şi de faptul că ecoul ei încă mai persistă în memoria multor intelectuali spanioli. Busuioceanu introducea astfel, în poezia spaniolă contemporană, un ferment ideologic care, în chip firesc, nu se poate pretinde că a schimbat poezia, dar care justifica şi explica dorința multor poeți întorşi în mod declarat împotriva poeticii tradiționale, şi care nu găseau nicăieri o hrană satisfăcătoare pentru neliniştile lor. Criticul român se situa astfel în centrul însuşi al creației poetice a unei mari țări, ca un ferment nu doar util, ci şi necesar într-o oarecare măsură[23]".

Articolele cele mai grăitoare în acest sens, ilustrând aşadar noua teorie a lui Busuioceanu, vor apărea în două luni succesive din primăvara anului 1949 (aprilie-mai), purtând titlul de „Poezie şi epifanism" şi „Adevărul metaforic". De data aceasta, criticul român se va referi, pe câte o pagină întreagă de ziar (reiterăm că formatul *Însulei* este mare), la gândirea poetică şi la instrumentul acesteia, metafora.

Concluzia este că în noi există posibilitatea ambelor cunoaşteri: una logică, rațională şi conformă cu realitatea, cealaltă ilogică, irațională, în conflict cu realitatea, în care caută mereu o breşă. Poetul autentic preferă acest mod nebunesc,

[22] *Idem.*

[23] Cf. Alexandru Ciorănescu, *Op. cit.*, p. 213.

absurd de cunoaştere, deoarece astfel i se oferă „un extaz care umple de bucurie şi de lumină spiritul nostru." Este vorba despre „presentimentul sau amintirea despre care vorbea Platon, ale unei lumi superioare, ideale, căreia i-am aparţinut când nu aveam conştiinţă şi eram puri, şi la care ne vom întoarce când ne vom fi eliberat de mecanismul vieţii – Epifanie[24]".

Astfel definit epifanismul, este limpede că arta în sensul cel mai larg, ca de altfel însăşi viaţa, nu sunt altceva decât urcuşul către această Epifanie. Însă pentru a ajunge la artă e nevoie de acel moment de nebunie sau uitare care îndepărtează logica. De aceea, mai întotdeauna preţul creaţiilor mari sunt un efort şi o suferinţă.

De titlul „Adevărul metaforic", Busuioceanu se slujeşte pentru a-l prezenta pentru prima dată publicului spaniol pe Lucian Blaga, „mare poet şi filosof, prieten de-al meu, (...) condamnat la tăcere în ţinutul său transilvan, unde gândirea filosofică sau poetică e astăzi un delict[25]." El se lasă cuprins de o digresiune pe care o numeşte „neaşteptată în seria articolelor mele", pentru a afirma în aceste pagini că „virtutea creatoare a metaforei se extinde nu numai asupra poeziei, ci şi asupra oricărei încercări a spiritului de a descoperi adevăruri ascunse logicii raţionale, slujind drept instrument sau metodă sigură a raţiunii până şi în ştiinţele cele mai pozitiviste şi uneori chiar şi în matematică[26]".

După cum explică mai târziu, metoda care pune metafora în slujba ştiinţei este, pe cât de prolifică, pe atât de veche. Exemplul îl constituie „fenomenul originar" – *Urphänomen* –, „teoretizat şi aplicat de Goethe", care îşi propunea să pătrundă cu mintea taina lucrurilor, să aibă acces la o viziune subiectivă transcendentală cu ajutorul mijloacelor figurative ale raţiunii, prin afirmaţii de genul „Planta înseamnă frunza", metaforă acceptată de botanică, deşi e la fel de logică sau de ilogică pe cât este afirmaţia 2 = 1. Criticul român susţine că orice metaforă poetică este asemeni acestei afirmaţii (2=1) şi nu are nici o importanţă dacă matematicianul acceptă sau nu această relaţie. „Cine ştie să citească o poezie şi are înţelegere poetică e încredinţat: 2 =1 este evidenţa însăşi[27]".

Şi în acest punct intervine Lucian Blaga, cu al său „fenomen originar" care reprezintă „o analogie, o viziune plastică şi o polaritate în care gândirea se defineşte printr-un contrast al propriilor sale elemente." Dar analogia este şi metaforă, potrivit însăşi etimologiei greceşti, care înseamnă „transfer", prin urmare şi transfer de sens, iar viziunea plastică şi contrastul interior de elemente corespund gândirii metaforice, aşa încât „Goethe nu inventa un instrument nou (...), ci transforma numai în metodă aplicabilă ştiinţei un mod de gândire, intuitiv şi organic, prin care s-au creat toate miturile umanităţii, fiind minunat de fecund în fantezia poetului".

Ducându-şi mai departe raţionamentul, Busuioceanu descoperă că „viziunea creatoare –fie ea ipoteză sau soluţie– în matematică sau în ştiinţele exacte, este întotdeauna o intuiţie şi de multe ori o sugestie concretă, care în realitate nu e altceva decât o metaforă." Ajuns în acest punct, el dă exemplul antologic al descoperirii empirice a principiului lui Arhimede şi faimosul măr al lui Newton, care este „«fenomenul originar» al legii gravitaţiei[28]". De regulă, soluţiile la problemele complicate survin atunci când omul de ştiinţă, exasperat, abandonează calculele şi insolubila problemă e lăsată în voia subconştientului, care găseşte răspunsul cu ajutorul genialei intuiţii de tip metaforic.

Prin urmare, „fenomenul originar" de care vorbeşte Blaga este „ceva mai mult decât o metaforă obişnuită: un conţinut complex, apt pentru a fi dezvoltat, în care ideea metaforică originară rămâne ca o imanenţă de-a lungul unei întregi serii. Metaforă-lege sau metaforă-matrice, care se verifică nu numai în ea însăşi, ci se verifică la nesfârşit[29]."

[24] *Idem.*

[25] Busuioceanu, Alexandru, art. „La verdad metafórica", [„Adevărul metaforic"], în rev. *Ínsula*, nr. 41/1949.

[26] *Idem.*

[27] *Idem.*

[28] *Idem.*

[29] *Idem.*

Articolul se încheie cu un exemplu bazat pe ipoteza extrasă din geometria neeuclidiană, potrivit căreia spațiul are mai mult de trei dimensiuni. Ipoteza lansată este următoarea: „Să presupunem că spațiul are mai mult de trei dimensiuni." În acest caz, „să presupunem" este, după cum explică Busuioceanu, metafora-matrice, cea care permite o dezvoltare rațională a unor consecințe incalculabile. Şi asta deoarece una dintre posibilitățile ce derivă din admiterea acestei ipoteze este că lumea însăşi a fost la început „o frumoasă metaforă în mintea lui Dumnezeu", după cum este la fel de posibil ca sfârşitul ei „să vină tot printr-o metaforă, de data aceasta nu frumoasă, ci fatală[30]".

Ne întrebăm şi noi, făcând la rândul nostru, o supoziție în finalul acestui capitol, ce s-ar fi întâmplat dacă Busuioceanu ar fi continuat, cu consecvență, să publice, număr de număr, articole de calibrul acestora pe care a găsit cu cale să le scrie în mai puțin de trei ani! Şi credem că de data aceasta, posibilitatea devine certitudine pentru oricine a avut ocazia de a-i cunoaşte activitatea jurnalistică la *Ínsula*: cititorii ar fi fost cu mult îmbogățiți, iar desfătarea lor spirituală s-ar fi copt ca mărul lui Newton care nu cade fără folos pe pământ, ci, cu sămânța sa, rodeşte, sporind nu doar inestimabila descoperire ştiințifică pe care a prilejuit-o, ci însăşi taina aceste lumi, în care încap, fericite, atâtea metafore.

BIBLIOGRAFIE:

1. Busuioceanu, Alexandru, art. „Louis Aragon o el nuevo medievalismo" [„Louis Aragon sau noul medievalism"], în rev. *Ínsula*, nr. 28/1948;
2. Busuioceanu, Alexandru, art. „Somerset Maugham, El Greco y otras cosas" [„Somerset Maugham, El Greco şi alte lucruri"], în rev. *Ínsula*, nr. 30/1948;
3. Busuioceanu, Alexandru, art. „Vicente Aleixandre revela sus secretos", [„Vicente Aleixandre îşi dezvăluie secretele"], în rev. *Ínsula*, nr. 37/1949;
4. Busuioceanu, Alexandru, art. „El epifanismo de Vicente Aleixandre", [„Epifanismul lui Vicente Aleixandre"], în rev. *Ínsula*, nr. 39/1949;
5. Busuioceanu, Alexandru, art. „La verdad metafórica", [„Adevărul metaforic"], în rev. *Ínsula*, nr. 41/1949;
6. Ciorănescu, Alexandru, comunicare „Alejandro Busuioceanu en Espana" [„Alexandru Busuioceanu în Spania"], la Congresul Societății Române din Salamanca, oct. 1966, ed. Romae: Societas Academica Dacoromana, 1966, pp. 209-219.

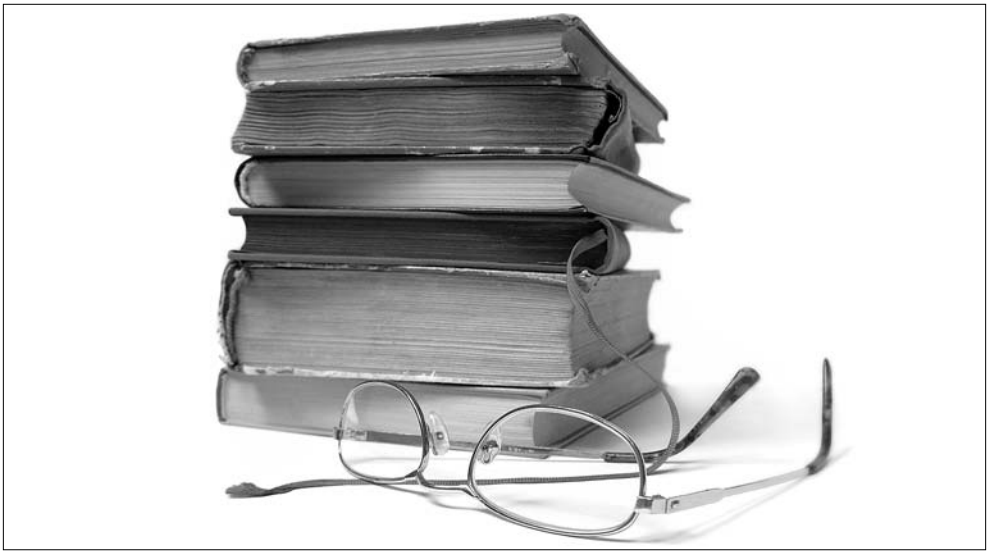

[30] *Idem.*

Introducere la Mitul dacic*

Alexandru Busuioceanu

Studiul de față trebuia să fie capitolul introductiv la o lucrare mai întinsă, în pregătire, în care culeg ecouri de istorie reflectate în vechile izvoare şi în literatura spaniolă. Intenția mea era de a căuta în textele medievale tradiția spaniolă – pe care o presupuneam – despre cucerirea Daciei de către împăratul Traian. Cred a fi parcurs în acest scop toate cronicile şi textele publicate, în care urmele unei asemenea tradiții se puteau afla. Dar rezultatul cercetării mele a fost altul decît cel pe care îl aşteptam. Oricît de curios ar părea, cronicile spaniole n-au păstrat nici o tradiție în legătură cu această faptă a împăratului, la care au contribuit legiuni hispanice şi soldați spanioli. Traian însuşi nu ocupă un loc excepțional în relatările vechilor cronicari. Originea lui hispanică e notată, fireşte, de toți, dar marile lui fapte sînt amintite extrem de sumar în pasaje care compilează autori latini şi care nu revelează nici elemente noi, nici vreo tradiție locală despre împărat.

Cercetarea mea, infructuoasă în această privință, m-a dus însă – cum se întîmplă adeseori – la rezultate neaşteptate în altă direcție. Căutînd tradiția hispanică a lui Traian, am dat peste o legendă dacică, independentă de Traian şi copios dezvoltată de aproape toți vechii cronicari spanioli. Un vers echivoc al lui Lucan, interpretat ca un vaticiniu (profeție – *n. red.*) de Sfîntul Isidor, a dus la această legendă, după care dacii, identificați cu goții, au năvălit în spania şi au început istoria nouă a poporului hispanic. De la Isidor din Sevilla, legenda a prosperat, a prins rădăcini în toate cronicile şi istoria dacilor, într-o formă fabuloasă, a intrat ca un capitol întins în însăşi istoria Spaniei. Numele dacice ale lui Zamolxis, Burebista, Deceneu, Decebal ş.a. se întîlnesc astfel la Sf. Isidor, la arhiepiscopul Rodrigo Jiménez de Rada, la Alfonso el Sabio – pentru a nu-i cita decît pe cei mai mari – luînd loc în genealogia însăşi a poporului hispanic. De la un cronicar la altul, faptele şi numele se transmit alterate, se împodobesc cu elemente noi şi tind din ce în ce mai mult către fabulos. Sîmburele de istorie se transformă în legendă şi ia culoarea celorlalte fapte care alcătuiesc istoria pierdută în neguri. Nici o mirare deci dacă aşa numita Cuarta *Cronica general de España*[1], sub pana episcopului Gonzalo de Hinojosa din secolul XIV sau a vreunui compilator ulterior, Seneca însuşi ajunge un filosof „*muy maravilloso*"[2] al dacilor; nici dacă în *Anacephalaeosis*[3] a episcopului Alonso de Car-

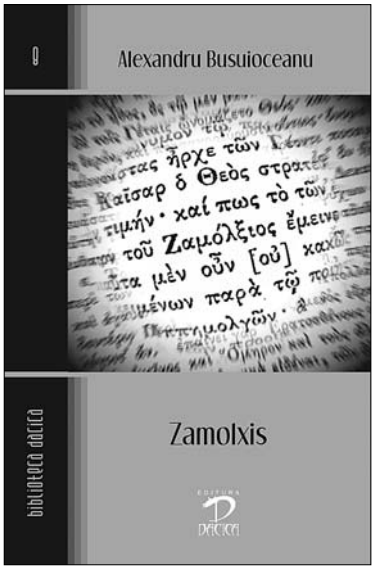

* Prolog la cartea sa *Zamolxis sau mitul dacic în istoria şi legendele spaniole* (Ed. Dacica, Bucureşti, 2009)

[1] „A patra cronică generală a Spaniei"

[2] „Cu totul minunat"

[3] „Racapitulare"

tajena, în vremea lui Enrique al IV-lea, ni se explică faptul că regii Spaniei coboară din principii daci, luîndu-şi numai numele de la locul unde trăiesc, pentru că era mai ilustru decît al strămoşilor.

Evident că ne găsim cu Zamolxis, cu Deceneu, cu Burebista şi ceilaţi, în pădurea de legende atît de înfloritoare în cronicile medievale. Izvoarele sînt, fireşte, în autorii antici, dar elaborarea acestei legende – care îşi află ecouri pînă la un Luis Vives şi mai departe – şi încorporarea ei în istoria Spaniei aparţine cronicarilor şi tradiţiei spaniole. Am încercat să reconstitui această tradiţie prin menţiunile cele mai vechi despre daci în autori latini de origine hispanică şi prin posibilele amintiri istorice rezultate din contactul spaniolilor cu dacii. Elemente restrînse şi nu întotdeauna concludente. Ele ne îngăduie să distingem totuşi avatarul curios al unei tradiţii legendare despre Dacia, care se apropie încetul cu încetul de istorie, pînă la risipirea ei prin contactul direct al spaniolilor cu dacii în vremea lui Traian; apoi al unei amitiri istorice care, începînd de la Orosius, îşi pierde din ce în ce consistenţa, transformîndu-se fabulos, pentru a se întoarce iarăşi în legendă şi a lua forma unui mit.

Mi s-a părut că nu e lipsit de interes a urmări acest dublu joc de legende care, prin izvoarele lui, s-ar putea aşeza la umbra titlului prestigios al lui Menéndez Pidal: *Foresta de legendas*[4]. Am intitulat studiul cu un nume care poate nu acoperă tot conţinutul cărţii, dar subliniază elementul mitic al legendei culese şi dezvoltate de cronicarii spanioli. *Zamolxis*, zeul carpatic al nemuririi, coboară în cronicile spaniole pînă la rangul unui filosof sau se disimulează sub nume deformate în care nu mai poate fi recunoscut; dar mitul său rămîne nedespărţit de legenda dacică, aşa cum i-a impresionat ea pe antici şi a trecut sub pana scriitorilor hispanici.

[4] Florilegiu de legende

Dostoievski, critic al individualismului (II)

„Individualismul posesiv“ în Rusia

Anca Simitopol

Dostoievski nu a criticat doar societatea burgheză europeană, ci şi echivalentul rus al acesteia. În Rusia, sub influenţa societăţii europene, noua nobilime care-şi pierduse rădăcinile tradiţionale, se purta, de fapt, ca şi burghezia, fiind alienată de poporul rus, pe care îl oprima din vremea lui Petru cel Mare. Pe scurt, Petru cel Mare a transformat o Rusie medievală într-un concurent al Europei occidentale, în urma călătoriei pe care a făcut-o la Londra, Berlin şi Paris între anii 1697 şi 1698.[1] Vestul era privit de către Ţar şi nobilime ca "regat al luminilor", "locul de unde coborau pe pământ luminile raţiunii"[2], aşa încât Parisul a devenit locul sfânt de pelerinaj pentru nobilul rus al secolului XVIII. Aşa cum spune Stéphane Vibert, una dintre reconfiguraţiile centrale din timpul domniei lui Petru cel Mare a fost "transformarea nobilimii tradiţionale din nobilime cu funcţii militare în birocraţie de stat".[3] Noua nobilime birocratizată a căutat să determine puterea să-i asigure statutul socio-economic. Sub influenţa lui Voltaire şi Diderot, "despotul luminat" Ecaterina cea Mare (1762-1795) a introdus mai multe reforme, precum toleranţa religioasă sau dreptul la proprietate privată. Însă reformele Ecaterinei nu urmăreau libertăţi politice veritabile, ci doar legi civile. Şi este important de menţionat că toate aceste reforme s-au făcut numai pentru nobilime, pe seama unei ţărănimi reduse la condiţia de sclavie, condiţie care s-a înrăutăţit drastic datorită "emancipării" nobilimii.[4] Dacă rezultatul acestor reforme a fost o Rusie occidentalizată sau una încă mai "rusificată" este o altă discuţie. Oricum, reformele au generat, în secolul XIX, o dezbatere bogată pe tema rolului Rusiei, părerile fiind împărţite între occidentalişti – care susţineau că Rusia ar trebui să urmeze modelul vestic, mai exact, idealurile vestice de organizare a societăţii pe baze raţionaliste şi ştiinţifice – şi slavofili – care susţineau că Rusia ar trebui să vină cu un răspuns dialectic la raţionalismul vestic, şi anume, credinţa. În acest sens, Bruce Ward are dreptate când spune că, dacă "strămoşii" – nobilimea rusă de secol XVIII – s-au rupt de popor pe baza circumstanţelor socio-economice, occidentalştii din anii 1840 s-au separat într-un mod încă mai radical, ca urmare a ideilor modernizatoare străine de tradiţia creştină a poporului rus: "reprezentau o inteligenţie în devenire".[5] Fără a ignora aspectele barbare ale poporului rus, pe care le-a prezentat cu multă profunzime, Dostoievski susţine că nu trebuie ignorată nici frumuseţea acestuia, care, în viziunea sa, îşi ia seva din secolele de creştinism şi din "nenumăratele şi nesfârşitele suferinţe pe care poporul le-a îndurat de-a lungul istoriei".[6] Potrivit lui Dostoievski, aceste două fenomene au înscris "învăţătura lui Hristos" în inima poporului, în ciuda faptului că acesta "nu ar fi în stare să treacă un examen de cateheză". Sfatul pe care Dostoievski l-a dat inteligenţiei – din care el însuşi făcea parte

[1] Stéphane Vibert, "Pravda: Vérité et Justice. Essai sur le devenir théologico-politique de la Russie", in *Société*, no.24-25, 2004, p.250.

[2] I. Lotman and B. Ouspenski, in Stéphane Vibert, *Op. cit.*, p.256.

[3] *Ibidem*, p.251.

[4] Stéphane Vibert, *Op. cit.*, p.261.

[5] Bruce Ward, *Op. cit.*, p.15.

[6] Feodor Dostoyevsky, *Jurnalul unui scriitor*, vol.II, p.983.

– a fost ca aceasta să trăiască într-o relație simbiotică cu poporul: fără a renunța la realizările culturale, intelighenția ar trebui să se hrănească din credința veche de secole a poporului pe care să-l lumineze, la rândul său, treptat, cu aceste realizări.

Produsul unui proces îndelungat, generația anilor 1840, ale cărei idei sunt întruchipate de personajul Stefan Trofimovici, din *Demonii*, a respins tot ce era rusesc ca înapoiat şi a îmbrățişat, în mod idealist şi necritic, Occidentul, ajungând, aşa cum spune Drouilly, la "o înțelegere superficială a omului şi a lui Dumnezeu".[7] Trebuie menționat că, în viziunea lui Dostoievski, națiunea e strâns legată de religie: atunci când se naşte o nouă religie, apare şi "o nouă națiune". Aşa a fost în cazul poporului evreu, care s-a format în urma legilor lui Moise, sau în cazul "națiunilor islamice" care "s-au format după ce s-a scris Coranul".[8] Potrivit lui Dostoievski, un popor îşi păstrează adevărul religios atâta vreme cât oamenii cred în națiunea lor şi în rolul acesteia în istorie, pentru că o religie nu e un adevăr abstract, ci manifestarea concretă a unui popor. O dată ce oamenii nu-şi mai prețuiesc pământul strămoşesc, îşi pierd şi credința. Aşa s-a întâmplat, în opinia lui Dostoievski, cu intelighenția rusă care disprețuia poporul şi, în consecință, şi-a pierdut credința şi a îmbrățişat raționalismul şi individualismul produse de Iluminism. Bruce Ward arată că semnificația faptului "de a se rupe de popor" este dată de "încercarea dezrădăcinaților de a-şi trăi viața în afara ordinii asigurate cândva de tradiția religioasă", pe care dezrădăcinații o disprețuiesc drept "formalism şi ritual mort".[9]

Generația rusă din anii 1840 a dat naştere unei generații pe care Dostoievski o defineşte ca "membrii accidentali ai unor familii accidentale", cu alte cuvinte, tineri dezrădăcinați, care încercau să-şi ia viața în propriile mâini, fără ajutorul semenilor, şi, mai ales, fără ajutorul lui Dumnezeu, întrucât, spune Dostoievski, tot ce întâlneau în jurul lor era "cinismul şi negarea arogantă şi indiferentă".[10] Acesta este cazul tânărului Arkadi Makarovici, din *Adolescentul*, fiul unui nobil progresist cu o țărancă pe care o iubeşte din milă. În copilăria adolescentului Arkadi, Versilov, tatăl biologic al acestuia, călătorea prin Europa, lăsându-şi fiul în grija diferitelor şcoli şi diferiților tutori care îl disprețuiau şi îl băteau pentru originea sa țărănească. Din punctul de vedere al lui Dostoievski, ordinea socială este completă atunci când omul trăieşte într-o comunitate organică şi totul în jurul lui aduce mărturie pentru finalitatea vieții omului. Când omul se dezrădăcinează, când se alienează de comunitate, nici sufletul omului nu mai este un întreg, ci e fragmentat. Pierzând sensul comunității şi credința, omul îşi uită scopul final şi este chinuit de neputința de a distinge între bine şi rău, de "conştiința unei vieți mai bune şi imposibilitatea împlinirii acestei vieți".[11] Crescut în afara tradiției ruseşti, Arkadi conchide cu mânie că legătura dintre el şi societate se reduce la aceea dintre un individ care plăteşte taxe şi un garant al securității. Arkadi a ajuns posedat de ideea lui, aceea "de a deveni un Rothschild" pentru că banul, această "putere despotică" şi "cel mai mare uniformizator al tuturor inegalităților" oferă izolare şi putere: "Vreau ceea ce se obține numai şi numai prin putere; şi anume, conştiința liniştită şi însingurată a puterii! Aceasta e definiția libertății în toată plenitudinea ei, pentru care lumea-ntreagă se luptă".[12]

Dacă Arkadi e un tânăr idealist, dorindu-şi banii nu de dragul banilor, ci pentru a dobândi conştiința puterii (conştiința că dacă vrea poate să distrugă lumea într-o lovitură, rămânând, în acelaşi timp, hotărît să-şi arate clemența față de lume), colegul său Lambert duce dorința burgheză de îmbunătățire a propriei condiții un pas mai departe, transformând-o în propriul vis, pe care

[7] Jean Drouilly, *Op. cit.*, pp.356-357.

[8] Feodor Dostoyevsky, *Jurnalul unui scriitor*, vol.II, pp. 1000-1001.

[9] Bruce Ward, *Op. cit.*, p.38.

[10] Feodor Dostoyevsky, *Jurnalul unui scriitor*, vol.I, p.153.

[11] Bruce Ward, *Op. cit.*, p.37.

[12] Feodor Dostoyevsky, *A Raw Youth* (*Adolescentul*), trans. Constance Garnett, Dell Publishing Co., 1959, p.101.

burghezul l-ar considera vulgar: "când va face avere, cea mai mare satisfacție va fi să mănânce pâine și fripturi în timp ce copiii săracilor mor de foame".[13]

Dostoievski a preluat concepția slavofilă, dezvoltată în anii 1840 de către Komiakov și Kirievski, printre alții, în reacție la occidentaliști (precum Herzen și Bielinski), care are la bază conceptele de *tselnost* și *sobornost*. Primului termen, potrivit lui Stéphane Vibert, deși dificil de tradus într-o altă limbă, îi poate fi atribuită semnificația de integralitate a persoanei. Conceptul se referă la cunoașterea integrală la care omul e chemat de Dumnezeu de la începuturile lumii. Semnificația cuvântului e strâns legată de înțelegerea pe care Dostoievski (și slavofilii, în general) o are asupra rațiunii, și de credința sa că lumea noastră nu are existență de sine stătătoare, ci își are sursa de viață în lumea de dincolo, cu care omul poate alege să conlucreze, pentru a-și dobândi integralitatea. Rațiunea, pentru Dostoievski, e un instrument, o "capacitate materială" care ne ghidează inteligența sau mintea. Dar omul nu este doar minte și trup, ci suflet, minte și trup. Iar sufletul, consideră Dostoievski, "trăiește pe seama gândurilor care-i sunt șoptite de inimă".[14] Rațiunea îi dă omului posibilitatea de a cunoaște doar lumea materială, logica efectului și a cauzei, însă atunci când omul caută să înțeleagă dragostea și natura, să-l cunoască pe Dumnezeu, instrumentul numit rațiune nu mai e suficient. Atunci omul trebuie să facă apel "la un principiu mai înalt, pe care Dostoievski îl numește inimă".[15] Dar Dostoievski nu disprețuiește nicidecum rațiunea, nici nu o separă de inimă. El consideră că rațiunea, în calitatea ei de instrument, conduce mintea omului către inimă și doar atunci, când mintea s-a unit cu inima, omul poate cunoaște lumea de dincolo, precum și lumea sa materială, vizibilă - pentru că în absența cunoașterii celei dintâi, cunoașterea lumii de aici este fragmentată și incompletă.

Dar *tselnost* există pentru că *sobornost* există. *Sobornost* este un termen din ecleziologia rusă, echivalentul "catolicității", adică universalitate, împreună-ființare. Spre deosebire de Catolicism care înțelege termenul în sens de universalitate geografică, sub autoritatea Papei, Biserica Ortodoxă îi atribuie conceptului înțelesul grecesc al cuvântului *katholon*, adică unanimitate, împreună-ființare universală a credincioșilor, nu în virtutea unei autorități lumești, ci în virtutea faptului că ortodocșii sunt uniți, în mod liber și spontan, în aceeași credință pe care o împărtășesc. După cum spune Stéphane Vibert, poporul rus (poporul din vremea slavofililor de secol XIX, bineînțeles) se vede pe sine ca poporul creștin prin excelență, purtătorul Adevărului. Din moment ce, așa cum am spus mai devreme, credința nu poate fi abstractă, ci manifestarea concretă a poporului, Biserica există în mijlocul poporului.[16] Așadar, *sobornost* înseamnă împreună-ființare organică a poporului care, așa cum am spus deja, a păstrat în propria ființă adevărul creștinismului, o împreună-ființare organică ce este menită să includă întreaga umanitate. De aceea, trebuie înțeles foarte clar că slavofilismul

[13] *Ibidem*, p.78.

[14] Feodor Dostoyevsky, "Letter of 31 October, 1838", quoted by Bruce Ward, *Op. cit.*, p.137.

[15] Bruce Ward, *Op. cit.*, p.138.

[16] Stéphane Vibert, *Op. cit.,* p.196.

nu are nimic de-a face cu naționalismul îngust sau șovin, în ciuda celor sugerate de diverși exegeți rău intenționați sau prost informați. În această accepțiune, împreună-ființarea organică în Biserică, precum și în poporul "îmbisericit" (căci Biserica iradiază în jurul ei o anumită sociologie), face posibilă integralitatea persoanei deoarece cunoașterea vie și moravurile la care o persoană aspiră pot fi luate numai din sânul comunității.

Când individul părăsește poporul, el nu mai e capabil să-și recunoască scopul în *tselnost*, sufletul său e fragmentat și rămâne doar cu rațiunea căreia nu-i atribuie statutul meritat de instrument, ci ia instrumentul drept țel. Rațiunea modernă înseamnă "combinarea mijloacelor optime pentru atingerea unui scop", iar acest tip de raționament logic ia naștere în singurătate, acea singurătate fundamentală, ontologică, pe care inventatorul raționalismului modern, Descartes, a experimentat-o în timp ce scria *Discursul asupra metodei*. Potrivit lui Leo Strauss, Hobbes a înlocuit teologia cu matematica pentru că cea din urmă are de-a face cu forme abstracte și calcule și, în felul acesta, omul poate deveni unicul suveran al lumii, pentru că înțelegem ceea ce construim noi înșine și, cu ajutorul matematicii, omul poate "construi" lumea *in abstracto*.[17] Astfel, așa cum argumentează Milbank, atunci când individul modern "se bucură de drepturi de proprietate nelimitate și își exercită dreptul unui suveran care nu se poate auto-limita", el se "apropie cel mai tare de *imago dei*".[18] Evident, avem de-a face cu o imagine deformată a lui Dumnezeu, a cărui atotputernicie Hobbes a rupt-o de iubire. A fi ca Dumnezeu: aceasta este ispita cea mai mare care a urmărit dintotdeauna omenirea și care se ascunde în spatele oricărui act (meschin sau sublim) de afirmare a sinelui. Deoarece, în urma căderii, omul îl percepe adesea pe Dumnezeu ca o divinitate atotputernică și răzbunătoare ce nu poate inspira decât frică, omul caută refugiu, de la începutul vieții sale în lumea căzută, în sânul raționalismului care izgonește misterul din lume și pretinde să-l ajute pe om să construiască o lume mai bună. La limită, așa cum argumentează Drouilly în analiza sa la opera dostoievskiană, individualismul și raționalismul au aceeași sursă: ele se dezvoltă împreună în individul care s-a sustras din umanitatea comună și s-a izolat într-o lume "din care lipsesc marile realități ale iubirii, suferinței și credinței".[19]

Urmările raționalismului și individualismului sunt conturate cel mai bine în Raskolnikov din *Crimă și pedeapsă*. Așa cum spune Berdiaev, în acest personaj, Dostoievski a prezentat "dezvoltarea afirmării sinelui". Fără a fi el însuși un burghez, Raskolnikov e important în această analiză pentru că reprezintă "produsul" lumii burgheze, individul rupt de *sobornost* pentru a urma rațiunea individualistă ce pretinde să-i descopere "adevăratul său interes, așa încât să poată acționa în conformitate cu interesul rațional"[20], și pentru că Raskolnikov revelează rezultatul final al rațiunii individualiste. Ca și Arkadi, Raskolnikov este "un exclus al societății". Fundalul acțiunii din *Crimă și pedeapsă* e esențial: este Sankt-Petersburg, "fereastra deschisă" către Europa, orașul "fără trecut, fără suflet și fără dragoste, unde fiecare trăiește pentru sine, unde oamenii sunt mai izolați ca într-un deșert, unde bogatul ocolește săracul și îl umilește".[21] Sankt-Petersburgul este orașul european prin excelență, unde "tineri provinciali" precum Raskolnikov "vin să-și încerce norocul" însă cedează de multe ori în fața idealurilor raționalismului și individualismului care tronează. Separat de Dumnezeu și de popor, Raskolnikov percepe lumea ca pe un vis absurd, pe care rațiunea individualistă a interesului bine înțeles este incapabilă să îl explice, după cum este incapabilă să-i explice lui Raskolnikov de ce găsește de neacceptat lumea presupus rațională a Sankt-Petersburgului, unde i se pare că umanitatea e negată. Dacă niște minți "superioare" au declarat, cândva, ca Sir James Stewart,

[17] Leo Strauss, *Op. cit.*, p.174.
[18] John Milbank, *Op. cit.*, p.16.
[19] Jean Drouilly, *Op. cit.*, p.282.
[20] Bruce Ward, *Op. cit.*, p.53.
[21] Jean Drouilly, *Op. cit.*, p.44.

noua moralitate, aceea că "reglarea nevoilor, nu milostenia, este un mod mai serios de control social", de ce nu ar crea şi Raskolnikov noi legi morale după care, mâine poate, lumea se va ghida?[22] La urma urmei, Napoleon, care îl fascinează pe Raskolnikov prin "figura sa maiestuoasă", crede el însuşi că "are dreptul moral de a ucide, dacă interesul social o cere".[23]

Dacă omul se pretinde suveranul unei lumi din care transcendenţa şi misterul au fost alungate, şi dacă raţiunea conduce acţiunea umană, Raskolnikov nu vede niciun motiv "să nu omoare o bătrână cămătăreasă nenorocită, lacomă şi «inutilă» şi să folosească banii pentru a uşura mizeria umană atât de prezentă în lumea sa".[24] Dorinţa aparent inofensivă de îmbunătăţire a condiţiei materiale şi morale a umanităţii se transformă într-o secundă în voinţa de putere care reduce întregul univers la micile ei proporţii, în încercarea de a găsi secretul universului şi de a conduce lumea spre scopuri pe care ea însăşi nu ar fi capabilă să le vadă. Însă, în cele din urmă, Raskolnikov recunoaşte în faţa sa şi a întregii lumi că a fost posedat de pura dorinţă de putere: "Nu am ucis nici pentru bani, nici din dorinţa de binefacere în numele omenirii", ci pentru că "voiam să văd dacă sunt o creatură temătoare sau dacă am dreptul".[25] Aşa cum îi spune Sonia, aceasta este urmarea directă a aritmeticii: "o crimă în schimbul a o mie de vieţi", pentru că aritmetica ucide, doar dragostea dă viaţă. Ajuns la punctul de iraţionalitate şi absurd, acolo unde l-a dus raţiunea individualistă, Raskolnikov simte o nevoie acută să facă drumul înapoi, către lumea comună a poporului care poartă în sine "un ataşament instinctiv, neiscoditor, faţă de viaţă".[26] Gândind în termeni dialectici, Raskolnikov vrea să facă dreptate, pe care o echivalează cu socialismul, acolo unde tronează capitalismul, dar o face pornind nu de la iubire, ci exact de la aceleaşi premise ca şi capitalismul, şi anume individualismul şi raţionalismul. Aşa cum îi spune Sonia, el judecă societatea în termeni aritmetici care revelează esenţa comunismului (rezultatul logic al capitalismului), şi anume, nihilismul.

Dacă liberalismul politic şi economic porneşte de la premisa că este raţional "să calci în picioare multe flori nevinovate", în cuvintele lui Hegel, în numele progresului şi pentru îmbunătăţirea materială şi morală a condiţiei unei mari părţi a omenirii, atunci nu poate respinge filozofic comunismul, aşa cum acesta nu-l poate respinge pe cel dintâi, deoarece are la bază aceleaşi principii ale raţionalismului şi individualismului. Din punct de vedere filozofic, pentru Dostoievski, diferenţa, care constă în faptul că liberalismul politic şi economic îi dă individului posibilitatea să-şi organizeze viaţa după propria voie, în timp ce comunismul pretinde să organizeze viţele tuturor în numele unei cunoaşteri presupus superioare, este prea puţin relevantă.

În natura umană există "două tipuri de libertate", afirmă Berdiaev, citându-l pe Augustin. Prima este "libertatea de a alege binele, care presupune, în acelaşi timp, posibilitatea de a face răul". Cea de-a doua şi cea mai înaltă este "libertatea întru Hristos, în sânul binelui" sau "libera alegere a lui Hristos", ca în cuvintele Evangheliei, "veţi cunoaşte adevărul şi adevărul vă va face liberi".[27] Ceea ce Dostoievski conturează în întreaga sa operă este principiul creştin că omul este creat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, aşadar "esenţa umană presupune esenţa divină". O dată ce Dumnezeu e izgonit din lume, vine imediat şi rândul omului de a fi izgonit şi, în cuvintele lui Berdiaev, "pe mormântul acestor două realităţi supreme, al lui Dumnezeu şi al omului, se ridică un chip monstrous – chipul omului care vrea să fie Dumnezeu, al supraomului în acţiune".[28] Omul-dumnezeu păstrează ca-

[22] *Ibidem*, p.279.

[23] Joseph Frank, Dostoevsky. *The Miraculous Years*, Princeton University Press, 1995, p.108.

[24] *Ibidem*, p.104.

[25] Feodor Dostoyevsky, *Crime and Punishment* (Crimă şi Pedeapsă), in Joseph Frank, *Op. cit.*, p.137.

[26] Joseph Frank, *Op. cit.*, p.146.

[27] Nicholas Berdyaev, *Dostoevsky*, trans. Donald Attwater, New York, New American Library, 1974, p.68.

[28] *Ibidem*, p.64.

racteristica umană a libertății, dar nu poate să o exercite decât ca libertate în rău, ca în cazul lui Raskolnikov.

Părăsind tradiția poporului, păstrătorul iubirii şi al credinței, omul se lasă posedat de idei, întrucât ideile sunt unica lui realitate, aşa cum apare în romanul *Demonii*. Kirilov, Stavroghin sau Piotr Verhovenski reprezintă încarnarea cea mai grăitoare a omului-dumnezeu care, în ambiția lui de a conduce omenirea (chiar cu de-a sila) dincolo de bine şi de rău, calcă în picioare demnitatea vieții umane şi transformă intenția de a realiza libertatea absolută în tiranie absolută. Kirilov, devorat de ideea libertății absolute, este un "sfânt secularizat", în cuvintele lui Joseph Frank, care se sinucide în speranța că sacrificiul său va deschide o nouă eră în care omenirea va trăi precum copiii, fără conştiința şi teama de bine şi rău. Personajul speră că sacrificiul său – un sacrificiu hristic întors pe dos – va face omenirea să realizeze că "toate sunt bune" şi că nu e "nicio deosebire să te închini în fața 'unui păianjen care se târăşte pe un perete' sau în fața unei icoane sfinte".[29] Sacrificiul de sine al lui Kirilov descoperă, însă, nu o eră a inocenței, ci realitatea dezgustătoare etalată de personajul grotesc Piotr Verhovenski care, spre deosebire de Stavroghin sau Kirilov, nu are absolut nimic atrăgător şi se dedă la un materialism brutal, deschizând în mod conştient şi voit, calea către "distrugerea universală şi tirania violentă". Omenirea dincolo de bine şi de rău regresează către sfera inumanului. Afirmarea absolută a sinelui, călcând în picioare toate celelalte ființe, acesta este rezultatul ultim al idealurilor burgheze de progres şi îmbunătățire a propriei condiții materiale şi morale, pe baza dreptului la auto-conservare, deşi în mediocritatea sa, burghezul este incapabil să recunoască în Piotr Verhovenski urmaşul său. Nihilistul duce principiul burghez al satisfacției de sine pe culmi amețitoare. Dostoievski subliniază în *Jurnal* că aceşti nihilişti sunt "bolnavi din cauza încrederii nețărmuite în normalitatea lor şi *eo ipso* sunt atinşi de virusul înşelării de sine, al narcisismului imposibil, care adesea ia forma încrederii în propria infailibilitate".[30] Semnificația *Demonilor* se găseşte în cuvintele starețului Zosima: "suntem cu toții răspunzători pentru toți". Să nu ne liniştim cu gândul că o idee respingătoare apare ex nihilo, într-o minte bolnavă de la marginea societății pentru că, aşa cum Dostoievski nu crede că poate fi vorba de frater-

[29] Joseph Frank, *Op. cit.*, p.482.

[30] Feodor Dostoyevsky, *Jurnalul unui scriitor*, vol.II, p.932.

nitate acolo unde nu e nici urmă de fraţi, el îşi exprimă de asemenea convingerea că "nihilismul există printre noi pentru că suntem cu toţii nihilişti".[31] Aceasta este versiunea lui Dostoievski de "părinţi şi fii". "Fiii", întruchipaţi de Raskolnikov, Kirilov, Stavroghin sau Piotr Verhovenski, au mers pe linia de gândire a "părinţilor", până la capătul ei, fapt de care părinţii nu au fost în stare. Pentru că pe lângă satisfacţia de sine, ceea ce defineşte burghezul liberal este incpacitatea de a trage concluziile pe care premisele filosofice ale liberalismului le impun. Faptul că individualismul şi raţionalismul erau atât de răspândite în Europa şi în rândul elitelor ruseşti a dus la concluzia că "suntem cu toţii nihilişti", deoarece unii (mai ales "fiii") erau nihilişti în mod deschis, pe când ceilalţi erau nihilişti fără a o recunoaşte sau fără a-şi da seama.

Acceptarea faptului că progresul justifică umilirea vieţii omeneşti înseamnă venerarea puterii care nu poate fi limitată de lege – chiar şi de cea mai bună lege posibilă - decât pe un termen limitat, deoarece noţiunea de progres porneşte de la premisa că nu există o morală absolută, aşadar legea se adaptează şi ea mereu progresului. Iar puterea sau afirmarea sinelui – adică repetarea la nesfârşit a dorinţei luciferice de a fi ca Dumnezeu – nu se va opri decât atunci când va ajunge la negarea de sine, "distrugând totul în jurul său", aşa cum o dovedesc "posedaţii" din *Demonii*. Şatov, din romanul cu acelaşi nume, declară că "raţiunea nu a fost niciodată în stare să definească binele şi răul sau măcar să deosebească între bine şi rău; din contră, le-a încurcat întotdeauna într-un mod barbar; iar ştiinţa chiar a dat soluţia cu pumnul".[32] De aceea, aşa cum am menţionat la începutul articolului, capitalismul – şi implicit individualismul, esenţa acestuia – nu poate fi criticat decât în termeni ontologici şi – aici se manifestă geniul lui Dostoievski – nu poate fi criticat prin alte idei, ci printr-un alt mod de a fi, de a se situa în lume, care descoperă tăcut violenţa la care întreaga lume e supusă de către raţiunea individualistă sustrasă din lumea comună. Personajele dostoievskiene, aflate la antipodul personajelor "posedate" de idei, răspund celor din urmă, nu dialectic, prin idei rivale, ci existenţial, prin smerenia şi iubirea lor. Aşa sunt figura tăcută a lui Hristos în faţa Marelui Inchizitor, Sonia Marmeladov, Alioşa Karamazov sau starețul Zosima.

Ideea Bisericii: alternativa lui Dostoievski la formula occidentală

Aşa cum am menţionat la începutul articolului, lumea literară a lui Dostoievski este profund polifonică, potrivit lui Mihail Bahtin, dar, spune acesta, există o imagine centrală, spre care toate celelalte imagini şi voci converg, şi anume imaginea Bisericii. Când vorbeşte de Biserică, Dostoievski nu se referă la ea ca la o instituţie. "Biserica apare la Dostoievski", observă Bruce Ward, "ca împlinirea autentică a libertăţii, egalităţii şi fraternităţii la care lumea modernă aspiră".[33] Proiectul modern, în opinia lui Dostoievski, a eşuat pentru că a pornit de la voinţa individuală care intră în contractul social calculându-şi beneficiile. În această accepţiune, fraternitatea nu-şi găseşte locul şi, ca urmare, fie libertatea se declară pe sine absolută, respingând egalitatea, ca în cazul capitalismului, fie egalitatea se declară pe sine ca absolută, respingând libertatea, ca în cazul comunismului. Dostoievski critică atât Catolicismul cât şi Protestantismul dintr-o perspectivă asemănătoare. În viziunea sa, "după ce a proclamat dogma potrivit căreia 'creştinismul nu poate supravieţui pe pământ fără autoritatea lumească a Papei' "[34], Catolicismul a trădat idea Bisericii şi a înlocuit-o cu ideea Statului, preluând practic modelul imperial roman care fusese zdrobit de coborârea în istorie a Dumnezeului-Om. Aşadar, Catolicismul a susţinut "întâi nevoia de a pune bazele solide ale unităţii statale, sub forma

[31] Feodor Dostoyevsky, in Nicholas Berdyaev, *Op. cit.*, p.17.

[32] Feodor Dostoyevsky, *The Possessed (Demonii)*, in Joseph Frank, Op. cit., p.483.

[33] Bruce Ward, *Op. cit.*, p.158.

[34] Feodor Dostoyevsky, *Jurnalul unui scriitor*, vol.I, p.256.

imperiului universal, şi doar după aceea, poate, să ajungă şi la unitatea spirituală sub autoritatea Papei, potentatul lumii acesteia".[35] În ciuda "setei de credință", Protestantismul, spune Dostoievski, a câştigat libertatea, în protestul său împotriva ideii catolice a Statului, dar a pierdut unitatea, rămânând "fragmentat în sute de secte.[36] Protestantismul nu a făcut decât să contribuie "la adâncirea diviziunii vestice" şi, astfel, "cei doi poli, libertatea şi unitatea, au devenit antitetici".[37] Dostoievski opune acestor două forme idealul ortodox, şi anume, ideea Bisericii. Aceasta înseamnă "întâi comuniunea spirituală a omenirii întru Hristos, şi apoi, ca urmare a unității spirituale a tuturor oamenilor în Hristos, o comuniune statală şi socială".[38] Astfel, idealul ortodox păstrează, potrivit lui Dostoievski, autentica ierarhie teologico-politică răsturnată în Occident prin politizarea Catolicismului. Ideea Bisericii, potrivit lui Dosotievski, împlineşte atât nevoia de libertate, cât şi aceea de unitate, aşezând fraternitatea ca o balanță între ele, fraternitatea înțeleasă în cuvintele lui Zosima: "caută să-l iubeşti pe fratele tău ca pe tine însuți". Desigur, a-ți oferi iubirea şi viața întreagă unor ființe ca Alioşa, Sonia sau Zosima este un lucru de înțeles şi relativ uşor. Dar a-ți oferi iubirea şi viața unor personaje ca Piotr Verhovenski, întruchiparea răului maladiv, sau unor personaje meschine şi avide ca bătrâna cămătăreasă sau Smerdiakov, este imposibil după standarde strict omeneşti. Tocmai de aceea, spune Dostoievski, numai iubindu-l pe Hristos care îşi oferă dragostea şi viața pentru toți şi toate, poți, la rândul tău, să iubeşti pe toți şi toate, adică ceea ce Hristos însuşi iubeşte, inclusiv ființe meschine, avide, şi chiar groteşti. Aşa cum observă Bruce Ward, "Zosima face apel la chipul lui Hristos care a biruit lumea şi suferința în Înviere".[39] Întrucât Hristos cel Înviat sau Dumnezeul-Om face "legătura reală între lumea de aici şi lumea de dincolo", El reînnoieşte în inimile oamenilor "principiul lor spiritual ființial", potrivit expresiei lui Bruce Ward, adică reînnoieşte capacitatea rațiunii de a conduce mintea omului în inimă, posibilitatea *tselnost*-ului. Iar ideea Bisericii "înrădăcinează bunătatea în posedarea comună a principiului spiritual"[40], nu în individualismul posesiv şi rațiunea alienată. Poporul, potrivit lui Dosotievski, ajunge la unanimitate prin libertate şi, astfel, în *sobornost*, oamenii sunt deopotrivă liberi şi uniți, în virtutea faptului că îi acceptă în mod conştient pe toți ca frați.

Dostoievski numeşte alternativa lui la formula vestică "socialism creştin", care are ca fundație "creştinismul neinstituțional al călugărului şi al țăranului rus".[41] Socialismul creştin, aşa cum îl concepe Dostoievski, nu se defineşte ca un proiect politic, ci ca un *mod de a fi, de a se situa în lume*, care, pentru a exista, depinde nu de o autoritate lumească, ci de acceptarea sa profundă, interioară, de către fiecare persoană: "Vorbesc aici de setea nestinsă, organică a poporului rus pentru fraternitatea universală în Hristos".[42] "Socialismul poporului rus", această "idee unificatoare a Bisericii", se manifestă, spune Dostoievski, "nu în comunism sau în forme mecanice", ci în faptul că poporul rus "crede că mântuirea sa se va împlini prin comuniunea universală în numele lui Hristos".[43] Aceasta este accepțiunea dostoievskiană (şi slavofilă) a conceptului de *sobornost*, menit să includă întreaga umanitate. Aşa cum observă Bruce Ward pe bună dreptate, "scopul final al 'creştinismului practic' propus de Dostoievski este să inspire Rusia să apară în Vest nu cu sabia, ci cu cuvântul 'armoniei

35 Feodor Dostoyevsky, *Jurnalul unui scriitor*, vol.I, p.256.
36 *Ibidem*, vol.I, p.264.
37 Bruce Ward, *Op. cit.*, p.173.
38 Feodor Dostoyevsky, *Jurnalul unui scriitor*, vol.II, p.729.
39 Bruce Ward, *Op. cit.*, p.155.
40 *Ibidem*, p.159.
41 Bruce Ward, *Op. cit.*, p.175.
42 Feodor Dostoyevsky, *Jurnalul unui scriitor*, vol.II, p.1029.
43 *Ibidem.*

universale, al comuniunii popoarelor după legea Evangheliilor lui Hristos' ".[44]

Potrivit lui Dostoievski, instituțiile politice sunt rezultatul eşecului creştin de a trăi după principiul spiritual care, drept consecință, a fost înlocuit cu legea. Oricât ar fi de bună, legea rămâne o creație artificială şi, cel mai important, reglează balanța puterii în societate şi asigură supraviețuirea. În special în urma eşecului creştinismului, indivizii au rămas cu impresia că legea, alături de indiferența paşnică reciprocă, reprezintă un mecanism suficient care să asigure coabitarea paşnică. Totuşi, "spre deosebire de Tolstoi, Dostoievski nu a respins instituțiile guvernamentale sau măsurile punitive, coercitive, pe care acestea le folosesc". În mod aparent paradoxal, dar în esență profund creştin, utopismul lui Dostoievski coexistă cu înțelegerea realistă a condiției umane. Dostoievski era conştient de faptul că "nu toți indivizii reuşesc să evite răul în mod voluntar, şi de aceea e nevoie de anumite restricții care să protejeze unii indivizi de alții".[45] Dostoievski recunoaşte realitatea căderii şi implicațiile acesteia, şi nu respinge nicidecum legea (din contră, îi afirmă necesitatea), dar, în calitate de creştin, crede că legea nu poate fi luată drept finalitate, nu poate fi ultimul cuvânt, deoarece în lipsa iubirii, lumea nu poate dăinui. Aici se află caracterul utopic al gândirii lui Dostoievski: deşi observă că natura umană este capabilă de foarte mult rău şi, ca atare, respinge pacifismul şi anarhismul lui Tolstoi, Dostoievski crede că atâta vreme cât omul şi lumea au viață, aceste două realități nu pot fi supuse unei judecăți ultime, implacabile, deoarece totul se află permanent în viitor şi deoarece Dumnezeul creştin este un Dumnezeu al viitorului care transfigurează trecutul şi prezentul şi, implicit, natura umană.

Alternativa dostoievskiană a ideii Bisericii se fondează pe sacrificiul liber, asumat (niciodată impus), al propriei voințe, pentru celălalt şi pentru întreaga comunitate, în numele Dumnezeului-Om, adică al lui Hristos, opusul omului-dumnezeu. Întrucât ideea Bisericii este împlinită în numele Dumnezeului-Om şi este fondată pe "posedarea comună a principiului spiritual", ea nu îl desființează nici pe celălalt – ca în expresia lui Descartes, "gândesc, deci exist", care afirmă sinele, complet izolat de lumea obiectivă - nici sinele – căci "umilința masochistă" nu susține iubirea. Potrivit lui Dostoievski, comuniunea organică este menită să asigure nu doar supraviețuirea, ci se bazează pe dragoste reciprocă, iar dragostea este dătătoare de viață sau, altfel spus, este o sete permanentă de viață. Când setea de viață se transformă în "lăcomia individului care caută să-şi satisfacă plăcerea gustului"[46], atunci "hrănirea" se reduce la pura supraviețuire care situează omenirea, potrivit monumentalei observații a lui Hobbes, în vecinătatea morții violente, pe care instituțiile politice o gestionează.

[44] Bruce Ward, *Op. cit.*, p.182.

[45] James Scanlan, *Dostoyevsky the Thinker*, Cornell University Press, Ithaca and London, 2002, p.233.

[46] Christos Yannaras, *Variations on the Song of Songs*, translated from Greek by Norman Russell, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 2005, p.59.

Marele roman al eliberării: Petru Dumitriu, „Incognito“ (II)

Paul S. Grigoriu

Meditația filosofică pe care o propune romanul merge până la apropierea de misterul ultim al existenței, acela de care ne ascundem în micile noastre preocupări. Deşi a fost publicat în 1962, *Incognito* este poate mai actual astăzi, când grijile mărunte sunt determinate de un egoism atât de superficial încât transformă chiar şi căderea din tragedie universală în moarte de struț cu capul ascuns în nisip. Toate preocupările noastre vane sau utile doar în planul imediatului sunt ridicate – de noi şi de lumea în care trăim – la rang de probleme existențiale, ascunzându-ne astfel mereu de privirea către Dumnezeu, care este în cele din urmă şi privire către noi înşine, căci suntem chip al Celui Veşnic. Teama cronică de singurătate a omului modern este teamă de sine însuşi şi de propriul abis interior. De aceea, aproape toate eforturile noastre sunt îndreptate spre exterior, iar din plenitudinea noastră umană nu atingem decât epiderma.

„Cine nu se simte în stare să se transforme pe sine încearcă să transforme lumea; cine se cunoaşte pe sine cel mai puțin este primul gata să creadă că el cunoaşte lumea. Iar această lume, care oricum s-ar fi schimbat, pare că se lasă modificată; această lume mereu alta dă senzația că se lasă prinsă în plasa unei imagini definitive. Dar, deodată, de sub degetele sculptorului, în locul imaginii surâzătoare, senine şi încremenite pe care voia s-o plămădească, apare chipul viu, enigmatic şi năprasnic al lui Dumnezeu, imposibil de recunoscut altfel decât prin simpla sa însuşire statornică: independența față de voința noastră. Mereu diferit de Mine, el ne priveşte în față aşa cum Duhul Pământului îl priveşte pe Faust: insuportabilă vedenie. Şi atunci ne construim în grabă o nouă imagine închipuită şi limitată, şi prin ea contemplăm chipul Domnului aşa cum fac copiii când se uită printre degete la ceva

ce-i sperie. Dar iată că vine din nou clipa când Dumnezeu smulge mâna cu care ne apărăm fața și ne obligă să-l privim, să ne aducem aminte de el. Și ne pironește cu privirea, viu enigmatic, năprasnic, insuportabil, prin orificiile măștii sale. Nenumărate sunt măștile pe care le poartă mânia Domnului, din toate știu câteva: războiul, revoluția, mișcările sociale, neprevăzutul, nenorocirea, trufia omenească și inevitabilele sale umilințe, urâtul, neastâmpărul și prostia omului, răutatea și nebunia semenilor, moartea. Dar viziunea este de neîndurat și atunci întoarcem capul așa cum fac animalele când omul se uită fix la ele, și ne vedem de micile noastre treburi, de micile noastre combinații care ni se par uneori îndrăznețe sau nemăsurate și definitive (...)"

În această viziune, toate explicațiile mărunte pe care căutăm să le dăm unor fenomene politice și sociale devin doar lămuriri parțiale legate de efecte, fără să atingă niciodată cauza. A devenit o obsesie să păstrăm starea de lucruri într-un status quo căldicel, dar uităm mereu că, după cum îi spune Sebastian fratelui său, *„nu poți să stai pe loc, nu există decât ascensiuni sau căderi foarte lente și ascunse ce par nemișcare"*. Sau, în cuvintele Apostolului, *„cel căruia i se pare că stă neclintit să ia seama să nu cadă"*(I Corinteni 10, 12).

Realismul lui Petru Dumitriu din *Incognito* se depărtează de cel de influență socialistă din *Cronică de familie*, dar și de cel cu accente naturaliste sau ancorat strict în faptele văzute ale vieții cotidiene ce se găsește la mai mulți autori occidentali ai perioadei. Din acest punct de vedere se poate spune că scriitorul român este precursorul unei direcții ce va reda literaturii posibilitatea miraculosului și a revelației întâlnite la fiecare pas. Dar demersul lui este departe de amalgamul postmodernist ce duce la confuzii sau sincretism axiologic, apropiindu-se mai degrabă, într-un chip modern și unic, de o sinteză între manifestările sacrului sub „stratul" profan, evocate de Mircea Eliade în studiile sale de istorie a religiilor și elementul creștin care subliniază interdependența între trăire și cunoaștere. „Dar răsplata – nemeritată, gratuită ca orice răsplată – pentru strădaniile mele nu s-a oprit aici. Reușisem să ajung pe o altă treaptă a destinului, acolo unde începeau să mi se întâmple acele lucruri banale, perfect raționale și explicabile, anume miracolele. Pe această treaptă miraculoasă a lumii, deodată, anumite gesturi ce par obișnuite, mici evenimente prosteşti și fără importanță dacă le analizezi din alte unghiuri, dobândesc o aură miraculoasă: o vede însă doar cel care are ochi să vadă, cel care a înțeles că miracolul se învecinează și se întâlnește cu lucrul rațional, că el este de fapt raționalul și încă ceva pe deasupra, tot așa cum obiectele așezate în fața noastră au toate și o altă față pe care nu o zărim decât dacă ne învârtim în jurul lor. Miracolul nu poate fi surprins dacă ne lăsăm pradă pasivității critice a spiritului care așteaptă ca lumea să i se reveleze: anumite feluri de viață, de gândire și simțire ne dezobișnuiesc să mai vedem miracolul, ne îndepărtează de el și ne determină să considerăm drept miracole vulgare gesticulații profanatoare. Dacă am avea la îndemână tot soiul de mașini și aparate care ne-ar permite să nu ne mai deplasăm și am ajunge astfel să nu mai vorbim cu prietenii noștri decât printr-un fel de televiziune, fără să ne mai ridicăm din fotoliul nostru, am sfârși prin a-l acuza de animism sau de superstiție pe cel care ar veni într-o zi să ne spună că prietenii noștri, al căror chip îl vedem pe ecranul luminos, au și ceafă. Miracolul este obrazul drept al unei lumi pe care noi o vedem mereu din stânga; doar rugăciunea ne ajută să o putem privi în față."

Ce poate fi mai actual astăzi, într-o vreme în care comunicarea virtuală îi ia din ce în ce mai mult locul celei reale, banalizând, desacralizând întâlnirea între doi oameni ca expresie supremă a comuniunii personale?

Ca și pentru Soljenițîn, pentru Petru Dumitriu Occidentul nu reprezintă răspunsul, ieșirea din falsitatea existențială a comunismului. Și nici viața veche, dinainte de război, nu mai e o alternativă, din momentul în care ești confruntat cu un război interior atât de dur. În cartea sa despre suferința îndurată în vremurile comuniste, Ioan Ianolide critică decadența la care se ajunsese în preajma războiului, confortul care dusese la o profundă alterare a moralității și a vitalității celor pe care îi numește „societatea burgheză". *Incog-*

nito merge pe aceeaşi linie, însă aici autenticitatea care lipsea din *Cronică de familie*, din pricina maniheismului agresiv impus de gândirea socialistă, este prezentă, iar imaginea devine credibilă. „Mă revedeam la noi, la țară, cu acea stare de ignoranță radioasă a adolescenței şi cu nemulțumirea radicală pe care am trăit-o în vremea aceea. Mobilele de rafie, căldura uscată, soarele care se strecura printre jaluzele, cretonul înflorat, voluptatea tihnei, cărțile frumoase, partidele de înot şi de pescuit, goliciunea, mesele îndestulate, sufletele bolnave din jurul meu, plictiseala, acea uşoară adiere de incest şi masturbare vlăguită pe care o simțeam în preajmă, acea lume unsuroasă şi cu sclipiri întunecate – mi se pare că am auzit că plăgile leproşilor sunt vag fosforescente – şi până şi revolta mea, tulbure şi dementă, ce făcea parte din acelaşi univers fericit în josnicia lui, asemeni unei plante carnivore ce prinde în mrejele ei alte ființe spre a le digera în deplină tihnă, în miresme şi seve – oh, da, iată-mă acasă, îmi spuneam."

Schimbarea spirituală presupune ruperea de tot ce e vechi, de tot ce a cauzat, fie chiar şi într-o mică măsură, căderea, pentru ca apoi, în lumina noii cunoştințe, elementele pozitive să fie recuperate. De partea cealaltă, lumea aşa-zis liberă se descompune şi ea uşor, copleşită de „răsturnarea tuturor valorilor" şi de relativismul coroziv. Cuvintele lui Erasmus către Sebastian scot la iveală un vizionarism dureros, pentru că descriu lumea pe care o vedem noi astăzi, lumea spre care tindem şi care, în inerția ei, este gata să fie din nou subjugată în mod mai subtil de un comunism ce ia astăzi tot felul de alte forme, fără a-şi schimba însă esența. Dacă următoarele cuvinte, scrise în anii 1960, ar fi apărut pe un blog din 2010, nimeni nu s-ar fi mirat: „...am făcut parte din delegațiile noastre oficiale la ONU şi alte drăcovenii cu inițiale de-astea, am văzut Parisul, Londra, Roma – şi am făcut o descoperire extraordinară: *Occidentul nu mai există!* În Occidentul pustiu, tristețea m-a cuprins! Sunt devastați interior, secătuiți, dezumanizați, nu mai există decât infrastructură tehnologică, economică şi biologică, restul a fost erodat de propria lor critică ştiințifică, de bunăstare, de uzura valorilor muribunde. Sunt goliți şi complet întorşi spre exterior. Ar vrea să alcătuiască Statele Unite ale Occidentului, cu ideologia lor deschisă ca picioarele unei târfe bătrâne, şi asta numesc ei pluralism, tot aşa cum o femeie care nu are bărbat ci mai mulți amanți îşi zice *liberă*: le-aş propune o constituție pe măsură; Articolul unu: nu există nimic. Articolul doi: nimic nu merită nimic. Articolul trei: nimeni nu are nici o autoritate în nimic. Articolul patru: nimic nu e adevărat sau totul e adevărat. Articolul cinci: nimic nu e serios. Ultimul articol: cineva din afară e rugat să vină să ne salveze. E foarte plăcut să trăieşti acolo şi în acelaşi timp complet insuportabil. Ca la noi la țară, pe vremuri, îți aminteşti?"

Concluzia filosofică şi teologică a romanului *Incognito* este, trebuie spus, ratată. În ciuda intuiției, viziunea de ansamblu a lui Sebastian – sau a lui Petru Dumitriu – eşuează tocmai la final în ceea ce priveşte coerența. Atunci când totul duce spre o privire personală a relației între om şi Dumnezeu şi spre o manifestare personalizată a universului, Sebastian nu face ultimul pas, nu urcă ultima treaptă a scării, ci cade într-un fel de panteism care, prin însăşi confuzia între esența divină şi creație, nu poate duce decât la determinism. Iubirea nu se poate manifesta decât în mod personal. De aici ne putem crea propriile scenarii, de vreme ce sfârşitul lui Sebastian rămâne învăluit în mister, la fel cum stăruie regretul că o evoluție ideatică admirabil zugrăvită îşi pierde punctul central tocmai la final. O relație de tipul eu-Tu între Dumnezeu şi om este singurul mod de a depăşi solitudinea, necunoaşterea sau determinismul. Însă dacă din acest punct de vedere finalul este o neîmplinire – am putea spune, judecând foarte strict din punct de vedere teologic, o erezie – pe plan literar *Incognito* este o capodoperă. Scriitorul a cărui irosire o deplângeam citind *Cronica de familie* se regăseşte în toată măreția lui în acest roman al exilului, cel datorită căruia l-a cunoscut Franța şi apoi Occidentul. Personajele şi imaginile, arta narațiunii şi planurile suprapuse l-au consacrat definitiv, făcându-l pe criticul şi istoricul literar francez Pierre-Henri Simon să noteze că „domnul Petru Dumitriu are geniu epic". Dincolo de acestea, socotesc

că *Incognito* rămâne, în mare parte, un roman neînțeles în profunzimea sa de publicul occidental şi din ce în ce mai greu accesibil cititorilor autohtoni care se hrănesc cu tiparele de gândire a noii intelectualități de stânga ce se inspiră din curentele venite din „lumea civilizată".

I s-a reproşat lui Petru Dumitriu faptul că, după ce a dus-o bine aici, sub comunişti, s-a apucat să-i lovească odată ce a trecut Cortina de Fier. Cred că este foarte riscant să pronunțăm judecăți fără cunoaşterea resorturilor intime ale unui om, însă, mai mult, socotesc reproşul nejustificat şi din alt motiv. Asumându-şi lipsa de curaj, absența dimensiunii eroice – chiar şi personajul autobiografic din roman este temător, incapabil de revolta lui Sebastian, pe care poate doar să-l admire – măcar Petru Dumitriu a vorbit atunci când a avut posibilitatea. Şi marele lui merit, încă nerecunoscut, este că, departe de a lovi doar în inechitățile politice şi sociale ale sistemului de care profitase şi din care evadase, el pune în evidență substratul spiritual al comunismului. Este o dimensiune pe care mulți dintre noi nu o văd nici astăzi şi de aceea sunt deschişi în a face anumite concesii „vremurilor vechi". Răul intrinsec al comunismului, natura sa nefastă din punct de vedere duhovnicesc, este latura sa cea mai puțin studiată. Iar Petru Dumitriu a desluşit-o cum puțini alții au reuşit să o facă, contribuind astfel, pentru cine are urechi de auzit, la o exorcizare necesară a Europei şi a lumii. Altfel, istoria se va repeta. În ceea ce priveşte latura artistică, putem răsufla uşurați spunând: şi totuşi, un mare scriitor!

Paraclisul de la subsolul bisericii Sf. Andrei din Oradea

Teologia necazurilor şi a smereniei în Miorița

Prof. Dr. Const. Miu

Despre balada pastorală *Miorița* avem o întreagă exegeză laică. Studiul nostru îşi propune relevarea acelor elemente care țin de *teologia necazurilor şi a smereniei*, căci la o lectură atentă, putem sesiza câteva aspecte care certifică faptul că ciobănaşul mioritic este un *creştin autentic*.

În spiritualitatea ortodoxă, „necazurile intră în mod necesar în iconomia mântuirii",[1] iar răbdarea lor îl apropie pe credinciosul personaj de Creator. În *Miorița*, baciul moldovan este confruntat în mod indirect cu răul şi, implicit, cu necazurile: el află de la oița năzdrăvană de faptul că cei doi tovarăşi ai săi au pus la cale uciderea sa, pentru motivul "Că-i mai ortoman".

Din lungul testament liric al ciobănaşului, putem detecta atitudinea în fața morții, atitudine care este a unui creştin: "*A fi creştin e a şti că eşti chemat la suferință*"[2] (s.n.). El nu se resemnează şi nici nu se revoltă împotriva potențialilor criminali, ci primeşte realitatea *tale quale*: "...numai acceptând realitatea morții ce va veni pot deveni cu adevărat viu" – declară inspirat teologul Kallistos Ware.[3]

Din perspectiva celor arătate până aici, avertismentul oiței bârsane, care deconspiră complotul, este o *minune dumnezeiască*, prin care Creatorul verifică răbdarea duhovnicească a necazurilor ce-l vor asalta pe credinciosul său ciobănaş.

S-a spus că prima secvență (din cele trei) a testamentului liric al ciobănaşului moldovean se referă la relația osmotică erou liric – natură: "-

[1] Pr. I. C. Teşu, *Teologia necazurilor*, Ed. Christiana, Buc., 1998, p.85.

[2] Mitropolitul Nicolae Mladin, *Asceza şi mistica paulină*, Ed. Deisis, Sibiu, 1996, p. 156.

[3] Episcop Kallistos Ware, *Împărăția lăuntrică*, Ed. Christiana, Buc., 1996, p. 20.

Oiță bârsană,/ De eşti năzdrăvană/ Şi de-o fi să mor/ În câmp de mohor,/ Să-i spui lui vrâncean/ Şi lui ungurean/ Ca să mă îngroape/ Aice pe-aproape,*/ În strunga de oi,/ Să fiu tot cu voi;/ În dosul stânii/ Să-mi aud cânii./ Aste să le spui,/ Iar la cap să-mi pui/ Fluieraş de fag,/ Mult zice cu drag!/ Fluieraş de os/ Mult zice duios!/ Fluieraş de soc/ Mult zice cu foc!".

Sub aspect teologic, recunoaştem în aceste versuri ceea ce Părintele Stăniloaie numeşte *contemplarea lui Dumnezeu în creație*.[4] "Contemplarea lui Dumnezeu în natură este, pentru sfântul Maxim ca şi pentru Evgarie, treapta premergătoare a contemplării Lui nemijlocite."[5]

Teologia încercărilor, respectiv, teologia necazurilor, se află în strânsă legătură cu răbdarea necazurilor şi nădejdea. Sf. Isaac Sirul este de părere că "toate greutățile şi necazurile ce nu sunt răbdate au în ele un chin îndoit. *Căci răbdarea micşorează apăsarea lor.*"[6](s.n.). Iar calea de a se elibera de ele este "răbdarea lor întru smerită cugetare."[7] Suferințele morale prilejuite de vestea dată de oaia năzdrăvană sunt convertite de ciobănaş într-o atitudine contemplativă. Leon Tolstoi opina că "Suferințele nu trebuie să fie privite ca nenorociri, ci ele trebuie privite ca ceva care ne reîntoarce la înțelegerea caracteristică (...) unei ființe spirituale."[8] Pentru baciul moldovan, "Orice încercare ce vine asupra noastră trebuie să fie un prilej de adâncă meditație (...) şi la progresul spiritual..."[9] Ce altceva face ciobănaşul mioritic decât să mediteze la propria moarte, văzută ca o nuntă cosmică?

Portretul ideal al frumuseții masculine, pe care-l putem decela (alături de prototipul dragostei materne) din a treia secvență a testamentului liric este, în fond, o ilustrare a *smereniei trupeşti*, care duce la adevărata smerenie, cea a sufletului – început al urcuşului duhovnicesc.

Se poate spune că spre a-şi începe viața duhovnicească, baciul moldovan – pe care îl considerăm reprezentativ pentru poporul nostru, născut creştin – a trebuit să treacă prin proba încercărilor, "în vederea înaintării pe o treaptă superioară de desăvârşire."[10]

* În teologia creştin-ortodoxă e vorba de iubirea de aproapele pe care şi-o exprimă ciobănaşul. El nu acuză! Prin dorința expresă de a fi înmormântat chiar de potențialii săi criminali, el oferă un model spiritual de dragoste creştină: iubirea de aproapele.

4,5 Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloaie, *Spiritualitatea ortodoxă. Mistică şi ascetică*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, Buc., 1992, p. 164.

6 Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoințe*, în **Filocalia**, vol. 10, EdituraInstitutului biblic şi de Misiune al BOR, Buc., 1981, p. 247.

7 Pr. I. C. Teşu, op. cit. P. 98.

8 P. Ioan Chioar, *Binele şi răul în viziunea creştină*, Editura Universal Dalsi, 1996, p.119.

9 Pr. I. C. Teşu, *op. cit.*, p.98.

10 *Ibidem*, p. 99.

Dragostea ca mijloc de cunoaştere

George Popescu Glogoveanu

„Iubirea, în existența umană, constituie chintesența valorilor moral-spirituale şi metafizice şi răstoarnă ordinea prin faptul că omul trebuie, mai întâi, să iubească şi după aceea să cugete. Am zis că răstoarnă ordinea, zicem mai bine că reinstaurează adevărata ordine a lucrurilor aşa cum s-a procedat în timpurile supraistorice sau anteistorice, paradisiace, când ordinea era dirijată nu de legi şi norme, ci de iubire şi credință, din care emanau cunoaşterea, ştiința şi înțelepciunea".

Poate că este nedreaptă acuzația adusă lui Immanuel Kant de către unii raționaliştti, acuzație potrivit căreia sistemul său asupra teoriei cunoştinței este un agnosticism. De asemenea, credem că încercarea raționaliştilor de a fundamenta o epistemologie pe baza exclusivă a datelor rațiunii este total nejustificată. Tentativele filosofului de la Königsberg, prin cercetările sale duse până la ultimele lor consecințe, de a stabili posibilitățile rațiunii, ca şi ale experimentului în vederea unei rezolvări a acestei spinoase probleme, sunt demne de luat în seamă. Şi de ce să nu fim corecți şi să privim adevărul în față! Immanuel Kant nu susține că adevărul nu se poate cunoaşte – aceasta ar fi o incriminare pe care raționaliştii au numit-o agnosticism. El susține numai că rațiunea umană şi experimentul nu au capacitatea de a pătrunde în sferele de neatins ale adevărului. Această incapacitate provine din însăşi natura, din ontologia acestor instrumente. Dacă am exemplifica, ar avea următoarea înfățişare: încercarea cuiva de a instala pe calea ferată o căruță care este destinată a merge pe un drum de țară sau chiar asfaltat şi care să fie trasă de doi cai. Revenind la argumentele lui Kant, trebuie să avem în vedere faptul că el consideră universul compus din două realități, şi anume: din numen

Immanuel Kant

şi fenomen sau lume numenală şi lume fenomenală. Kant îi mai spune numenului şi lucru în sine. Pentru el, lumea numenală este o lume aparținând metafizicii, iar lumea fenomenală este o lume aparținând fizicii. Instrumentele propuse pentru cunoaştere atât de raționaliştti, cât şi de empirişti aparțin, prin esența lor, fizicului nostru. Despre rațiune, Mircea Eliade spunea cândva că "nu este altceva decât o manifestare subtilă a materiei", iar experimentul este o punere în mişcare a simțurilor noastre cu care unii filosofi au avut pretenția să cunoască lucruri dintr-o altă lume decât aceea cărora aparțin aceste simțuri. Totuşi, Kant nu lasă problema fără răspuns şi el indică o soluție. Rațiunea, ca şi experimentul nu pot pătrunde în lumea lucrului în sine, în lumea pură a metafizicii. Dar cu ce operăm atunci, acolo? El răspunde: cu credința. Răspunsul său se încadrează perfect în viziunea sa protestantă. Kant era şi teolog, un teolog protestant.

În *Critica rațiunii pure*, filosoful german inserează următoarele în legătură cu această dis-

ponibilitate a sufletului omenesc: "Credința într-un Dumnezeu şi într-o altă lume este atât de împletită cu simțămintele mele morale încât pe cât de puțin există pericolul de a pierde simțăminte morale, tot pe atât de puțin mă tem că mi-ar putea fi smulsă vreodată credința, singura dificultate care se prezintă aici este că această credință rațională se fundează pe supoziția unor simțăminte morale". Nu vedem de ce Kant consideră o dificultate fondarea credinței pe supoziția unor simțăminte morale. Noi vedem, dimpotrivă, dificultatea în a considerația că credința este o credință rațională. Întrucât ea se fundează pe supoziția unor simțăminte morale, aceasta nu contravine cu nimic spiritului şi viziunii creştine, aşa că în această privință filosoful nu ar trebui să aibă dubii. El aduce, totuşi, o soluție mai aproape de adevăr. Structura lui înclinată spre cercetarea riguroasă îl determină să nu aibă înțelegere pentru mistică, pentru intuiția mistică, pentru dragoste. Nu rămâne însă un pesimist. Mai pesimişti sunt raționaliştii care, în drumul lor spre cucerirea piscurilor amețitoare ale cunoaşterii metafizice, pleacă de la îndoială : *dubito, ergo cogito; cogito, ergo sum*. Îndoiala este o stare sufletească care descompune, macerează, o stare care împinsă la consecințele ei ultime, se transformă într-o stare de nihilism. Din această stare mai poate izvorî speranța unei înviorări sufleteşti care să proiecteze, într-o lume a razelor, teritorii metafizice, din care poți să explorezi cu încredere luminile adevărului? Greu de răspuns. Dar să admitem că poate cineva s-a putut desprinde din această capcană a îndoielii şi începe să păşească, cu paşi optimişti, în spațiile siderale ale cercetării. Oare crede el că prin cugetare, prin rațiunea rece şi searbădă poate ajunge la esența vieții, la esența adevărului, a ființei? De ființă nu te apropii cu rațiunea, ci cu un alt instrument pe care ni l-a pus la îndemână transcendentul. Acest instrument este dragostea, o stare de trăire, o *existențială*. Marile drame sunt drame de ordin metafizic, drame care privesc direct aspectul transcendental al vieții noastre. Noi nu ducem lipsă de cunoştințe ştiințifice, ci de o colaborare fericită, practică, în sens de operativitate, de eficiență, de un mod *teandric*, cum a fost numită această inepuizabilă sursă de inspirație.

Noul edificiu, dragostea, deşi nu este nou, este una dintre metodele fertile de cunoaştere pe care le-a cunoscut metafizica. Cele trei ramuri, efecte, stări şi beneficii, care îl fac fericit pe cel ce le obține, prin grație, ridică această metodă pe culmea virtuților. Energie divină, pară de foc, căldură şi lumină, deschizătoare a porților paradisului regăsit, dragostea nu va muri niciodată şi va rămâne orizontul cel mai râvnit al tuturor celor care vor căuta să se apropie de focul etern al adevărului absolut. Primul efect al dragostei este trăirea virtuților, o liniştire totală a conştiinței, acea ardere, acel *catharsis* care ne umple ființa de bucuria prezenței divine. Stare câştigată printr-un lung şi acerb proces de purificare, dragostea se cere trecută prin focul purificator al arderii tuturor patimilor care ne țin legați de un nefericit destin teluric. Al doilea efect este pătrunderea cu ajutorul ei, prin acea stare de fuziune, de tranzienţă, de legătură nevăzută între noi şi Adevărul Absolut, între subiectul cunoscător şi obiectul de cunoscut, în zona unde Adevărul se revelează. În Răsărit, potrivit lui Lucian Blaga, nu *omenescul urcă, ci transcendentul coboară*, ne învăluie cu căldura lui, ne *sofianizează*, adică ne umple de înțelepciune. Misterul acestei cunoaşteri nu are egal între toate sistemele gnoseologice şi epistemologice din lume. Extazul cunoaşterii este sinonim, ca prezență şi ca timp, cu extazul fericirii. De aici rezultă al treilea efect: trăirea anticipată a paradisului ceresc, a fericirii de după moarte, a eternizării noastre, căci aşa cum ne-am statornicit viața spirituală în această lume, aşa călătorim pe drumul veşniciei. Numai dragostea este capabilă să ne eternizeze, să ne facă apți pentru o călătorie fără sfârşit, să ne confere fericirea mult visată. Acestei nostalgii a întoarcerii noastre către origini, către vatra spirituală din care am ieşit, îi corespunde, fără putință de tăgadă, această complexă stare de beatitudine pe care o numim dragoste.

Putem spune că dragostea se numără chiar printre sentimentele înăscute, precum o idee de comuniune cu semenii, idee reconfortantă şi fundamentală pentru orice viziune antisolipsistă. Privită din acest unghi de vedere, dragostea nu

mai poate fi considerată ca ceva exclusiv de natură umană – deşi face parte integrantă din structura fiinţei umane –, originea ei fiind transcendentă, divină. O existenţială a cărei sorginte transcende umanul şi se încadrează în galeria pleromei energiilor divine. Este, deci, dragostea un dar ceresc, o graţie sau o virtute a omului? În metafizica creştină, trebuie să ne ferim a încorseta noţiunile. Sfera de interpretare, de cuprindere a unei noţiuni, virtuţi sau valori este aşa de largă încât avem impresia – iar dacă greşim nu o facem cu rea credinţă – că atunci când marele gânditor Augustin a dat ideilor numele de *universalii*, nu a avut în vedere numai valoarea universală a lor, ci mai ales posibilitatea de formulare a lor. E adevărat că nu trebuie să mărim spectrul hermeneutic până la a cădea în erezie. În acest caz s-au înregistrat numeroase abateri. Şi astfel se ridică următoarea întrebare: orice om se poate învrednici de acest minunat dar ceresc? Desigur, dar numai dacă îndeplineşte anumite condiţii. Acestea ţin de aspectul moral al problemei. Cum nu poţi să iei într-un vas murdar apa dintr-un izvor de munte, curată ca lacrima ochilor, tot aşa nu poate coborî în sufletul nostru o aşa de înaltă virtute dacă, în prealabil, nu am pornit la un proces de purificare care să ne apropie de omul paradisiac şi care nu reprezintă decât o adevărată asceză, o luptă titanică cu patimile, cu gândurile şi imaginile necurate. Acest proces este un proces de dematerializare, căci tot ce nu intră în domeniul sacru al vieţii are o acţiune nefastă, aceea de a depune pe sufletul nostru – Sfinţii vorbesc de mintea umană – nişte pete (de materie) care opacizează puterile interioare, în sensul de a nu mai fi apte atât să primească graţia divină, cât şi să cunoască, prin iubire, adevărurile transcendente.

Trebuie să amintim aici o facultate a sufletului uman care joacă un rol important în procesul de purificare, fără a cădea, însă, în voluntarism. Această facultate este voinţa. Educaţia ei, mai ales pentru firile sentimentale, este un lucru care nu trebuie deloc neglijat. Voinţa poate fi educată în două direcţii: activă şi în direcţia de stăpânire. Urmează deci două căi: de realizare a unor deziderate pe care ni le propunem şi a doua cale, cea de stopare a unor porniri. Pentru toate acestea, este nevoie de o introspecţie în viaţa noastră. Următoarea etapă este cea a războiului nevăzut cu noi. Rezultatul acestei asceze este statornicirea unei stări de linişte sufletească, de împăcare cu noi înşine, cu conştiinţa noastră şi cu Dumnezeu.

Pomul cunoştinţei binelui şi al răului sădit de Dumnezeu în grădina paradisului devine pentru noi piatra de încercare a raporturilor noastre cu Creatorul, precum şi piatra de temelie a adevăratei cunoştinţe. Piatră de încercare, în sensul că Dumnezeu îi pune omului în faţă alternativa: să-l recunoască drept Creator şi Stăpân al Universului, ascultând de porunca Sa, sau să se lase condus în eroare de tentaţiile puterilor răului de a nu-i respecta poruncile, incitându-l că va deveni şi el asemenea lui Dumnezeu. Cele două aspecte ale existenţei omului (în devenire) sunt legate indestructibil unul de altul, întrucât Dumnezeu vroia să stabilească în universul creat de el o ordine şi o armonie fără de care desfăşurarea vieţii nu putea avea loc. Ascultarea din dragoste era elementul care garanta aceste raporturi. În al doilea rând, Dumnezeu indică un mod de cunoaştere diferit faţă de cel pe care au fost tentaţi primii oameni să-l adopte. Modelul propus de Creator era modelul cunoştinţei prin trăire mistică, prin dragoste, pe când ei au ales tocmai modelul raţionalisto-empirist. Textul din *Geneză* este elocvent: "Femeia a văzut că pomul era bun de mâncat şi plăcut de privit şi că pomul era de dorit ca să deschidă cuiva mintea". Şi acest lucru s-a adeverit, căci textul precizează mai departe: "Iată că omul a ajuns ca unul din Noi, cunoscând binele şi răul". Ascultând de porunca lui Dumnezeu, omul ar fi rămas pur, dar căzând în păcatul neascultării, i se instalează în suflet conştiinţa binelui şi a răului, lucru de care nu ar fi avut nevoie în starea paradisiacă. Starea următoare este o stare de durere, de tristeţe, de regret şi de frică, căci apariţia conştiinţei binelui şi a răului nu i-a liniştit sufletul, ci, dimpotrivă, i-a mărit drama, inserându-i sentimentul tragic al existenţei.

Totuşi, Dumnezeu nu l-a părăsit pe om şi i-a promis un răscumpărător, pe Fiul Omului, care, prin jertfa sa, îi arată omului calea restaurării sale. Restaurarea omului nu este altceva decât descoperirea acestui miraculos instrument sau

mijloc de cunoaştere a adevărurilor, care este dragostea. Deci instalarea dragostei în viaţa unui om nu are loc decât în urma răstignirii, a jertfirii tuturor plăcerilor noastre. Iubirea devine, astfel, cel mai eficient şi operativ mijloc de cunoaştere. Operativ nu prin obiectivizarea operaţiunii de cunoaştere, căci cunoaşterea metafizică nu este o cunoaştere obiectivă, ci ea este un proces subiectiv. Întrucât obiectul cunoaşterii este lumea metafizică, este firesc ca subiectul cunoscător, precum şi procesul acestei cunoaşteri, să fie subiective. De aceea, toate metodele de cunoaştere, amintite mai sus, ca şi formele de pătrundere în sfera obiectului de cunoscut, se învârtesc în jurul acestui obiect, neavând posibilitatea de a intra în natura intimă a obiectului. Singura metodă care ne duce evident la împlinirea unei adevărate cunoaşteri este dragostea. Aceasta are capacitatea de a realiza osmoza dintre subiect şi obiect, unirea subiectului cunoscător cu obiectul de cunoscut, stare în care adevărul, cu toate tainele lui, i se descoperă prin revelaţie subiectului. Niciodată raţiunea, şi mai ales experienţa, nu vor putea pătrunde în teritorii inaccesibile. În primul rând că raţiunea fiind un element care lucrează cu judecăţi, prin deducţii, ne-ar putea face doar serviciul de a ne cataloga datele culese prin intuiţii, de a le organiza şi propaga, iar experienţa să ne ofere concluzia că orice lucru este efectul unei cauze, conducându-ne la cauza cauzelor, care este fiinţa supremă, Adevărul Absolut. Dar aceasta înseamnă numai să postulăm că el există. Dar cum există? Care este esenţa lui? Cum lucrează? Cum a creat lumea? Cum o guvernează? Ce finalitate i-a dat? Care este raţiunea tuturor lucrurilor? Răspunsurile la toate aceste întrebări raţiunea şi experienţa nu ni le pot furniza.

În acest caz, dragostea devine piatra unghiulară, piatra de temelie a comuniunii noastre, pe plan vertical cu Dumnezeu şi cu tot ceea ce se leagă de El şi de adevărurile ce emană de la El, iar pe plan orizontal, comuniunea cu semenii noştri şi cu raţiunile lucrurilor create, acea etapă a iluminării noastre. Astfel, dragostea se transformă într-un instrument de cunoaştere metafizică care operează prin aşa-zisele intuiţii mistice. Acestea sunt nişte trăiri, nişte stări existenţiale de mare intensitate interioară, rod al dezegoizării totale a vieţii noastre şi din care mai ales orgoliul, ce desparte cei doi poli ai procesului de cunoaştere, a fost definitiv abolit. Orgoliul de a cunoaşte magic, adică prin voinţă şi mijloace proprii şi de a deveni asemenea Creatorului ne-a întunecat mintea, pierzând nu numai cunoştinţa adevărului prin revelaţie, dar şi fericirea paradisiacă.

Prin urmare, avem două moduri de cunoaştere: unul mistic, prin dragoste, respectiv ascultare, care ne garantează cunoştinţa adevărului şi a vieţii, şi un mod magic, prin raţiune şi experienţă, generate de orgoliu. Prin intermediul primului mod, cunoaştem totul, prin cel de-al doilea, nu numai că nu am câştigat nimic, dar am pierdut totul. Prin modul mistic, cel de trăire spirituală, un mod paradisiac, aveam şi fericirea, o stare de iubire permanentă, cunoştinţa, în timp ce prin modul magic, care a devenit luciferic, fericirea a fost înlocuită cu starea de frică, de ruşine, provocând o întreagă suferinţă şi o permanentă existenţă tragică.

Dragostea este mai mare decât toate...

Pr. Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu

Alături de credință şi nădejde, iubirea sau dragostea creştină este a treia şi cea mai mare virtute religioasă (*Deut.* VI, 5; *Matei* XXII, 37; *Marcu* XII, 28-39; *Luca* X, 27). Prin credință omul primeşte şi-şi însuşeşte adevărurile mântuitoare descoperite de Dumnezeu şi propovăduite de Biserică; prin nădejde, el aşteaptă cu deplină încredere ca Dumnezeu să aducă la îndeplinire tot ce i-a făgăduit pentru mântuirea sa; prin iubire însă, omul credincios intră în cea mai strânsă comuniune de viață cu Dumnezeu, Creatorul şi Părintele său, îl îmbrățişează cu toate puterile sufletului şi-i împlineşte voia Sa cea atotsfântă. „Dumnezeu dragoste este şi cela ce petrece întru dragoste, întru Dumnezeu petrece şi Dumnezeu întru dânsul" (I *Ioan* IV, 16). În limba ebraică, verbul *ahab* şi derivatele lui indică, în primul rând, dragostea umană: iubirea oamenilor între ei; iubirea paternă (*Facere* XXV, 28); iubirea senzuală (*Osea* III, 10); iubirea de aproapele (*Levitic* XIX, 18; 1 *Regi* XVI, 21), dar şi iubirea credincioşilor față de Dumnezeu (*Deut.* VI, 5): „Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău şi din toată puterea ta".

Dragostea lui Dumnezeu față de om este exprimată prin cuvântul *hezed* (fidelitate, credincioşie), cu sensul de a fi recompensată când ea se manifestă în cadrul angajamentelor noastre făcute cu Dumnezeu: „Să ştii, dar, că Domnul Dumnezeul tău, acesta este Dumnezeu, Dumnezeu credincios, care păzeşte legământul său şi mila sa până în al miilea neam, către cei ce-l iubesc şi păzesc poruncile Lui" (*Deut.* VII, 9; II *Regi* VII, 15); sau „Munții pot să dea înapoi şi colinele să se clatine, dar milostivirea Mea nu se va depărta de la tine şi legământul Meu de pace nu se va zdruncina, zice Domnul cel cu tine milostiv" (*Isaia* LIV, 10).

Dragostea lui Dumnezeu față de noi mai este exprimată şi prin cuvântul *hen* (favoare, bunăvoință, grație) sau *riham* (compasiune, condescendență, iertare), când se are în vedere acțiunea liberă şi gratuită a iubirii lui Dumnezeu față de omul credincios (Cf. La Sainte Bible, version établie par les moines de Maredsous, Brepols, Paris – Turnhout, 1968, p.1605).

În civilizația greco-romană, noțiunea de iubire este exprimată, în general, prin trei verbe, plus cuvintele care decurg din ele: 1. *eran (eros)* – ce sugerează iubirea ca dorință, iubirea posesivă, principiul dinamic al oricărui fel de acțiune; 2. *philein* – ce exprimă iubirea dezinteresată de *eros*; aceasta este proprie sufletelor mari şi înțelepților; 3. *agapan* (de aici provine cuvântul creştin *agape*, a iubi, în sens religios, moral). Acest verb amplificat cu noțiunea iubirii dezinteresate, exprimate prin verbul *philein*, dar fără

înțelesul iubirii senzuale din verbul *eros*, va fi preferat pentru a traduce noțiunea creştină de dragoste, care este una dintre cele trei virtuți teologice. Astfel iubirea trăită, învățată şi propovăduită de Iisus Hristos va fi exprimată întotdeauna în Biserica creştină prin cuvântul grecesc *agape* care se traduce în mod curent prin caritate sau dragoste şi al cărui sens este aproape identic cu cel al cuvântului ebraic *hen*.

Iubirea în istoria mântuirii

Dacă dragostea în înțelesul ei firesc este experiența şi trăirea unor relații personale, printre care iubirea conjugală şi cea a părinților față de copiii lor, relații care reprezintă aspectele cele mai caracteristice ale acesteia, se poate afirma cu certitudine că întreaga istorie a mântuirii poate fi concepută ca o perioadă a relațiilor de iubire şi colaborare dintre Dumnezeu şi credincioşi.

În Vechiul Testament, Dumnezeu se revelează, de la început, în virtutea acestei iubiri, punând bazele unei prietenii şi colaborări dintre Sine şi omul creat (*Facere* I-III), fiind din firea Sa „iubitor de oameni, milostiv, îndelung răbdător, plin de îndurare şi de dreptate" (*Ieşire* XXXIV, 6). Chiar în urma păcatului adamic, Dumnezeu va rămâne credincios în manifestarea iubirii Sale, desfăşurând o lentă şi îndelungată pedagogie (*Galat.* III, 24) în istoria mântuirii, pentru a-l face pe om să cunoască firea reală a relațiilor pe care Dumnezeu voia să le stabilească între Sine şi creatura Sa. În virtutea acestei iubiri, Dumnezeu se descoperă unui om (Avraam), alegându-l din poporul său (*Facere* XII), făgăduindu-i ajutorul şi binecuvântările Sale față de el şi urmaşii acestuia şi stabilind cu el un legământ. Acest legământ se va dezvolta „şi se va adresa cu timpul unui întreg popor ales. În fruntea condițiilor incluse în alianța făcută de Dumnezeu cu Avraam stă iubirea de Dumnezeu şi credința în făgăduințele Sale" (*Ieşire* XX, 2-7; *Deut.* VI, 5; *Galat.* II, 6). De aici învățăm că iubirea şi alianța sunt egale şi se condiționează reciproc (*Deut.* VII, 9). Dar această strânsă împletire dintre iubirea de Dumnezeu şi legământul făcut cu El va fi slăbită şi neglijată prin neascultarea poporului ales față de legea Domnului în ciuda învățăturilor şi amenințărilor făcute de profeți, care scoteau în relief toate dimensiunile afective şi apropiate ale iubirii lui Dumnezeu față de oameni (*Osea* II, 21; *Iezechil* XVI) şi îndelunga Sa răbdare (*Isaia* II, 2-4; *Ieremia* XXXIII, 11). Cu toate acestea, în tot decursul istoriei mântuirii şi a manifestării dragostei lui Dumnezeu în lume, au existat oameni devotați şi credincioşi lui Dumnezeu şi legământului făcut cu ei: Avraam, Moise, Samuel, David, Ilie ş.a., iar după exilul babilonic, grupuri de iudei care doreau să răspundă la iubirea lui Dumnezeu printr-o credință şi dragoste firească şi devotată (*I Macabei* II, 42).

În Noul Testament, printr-o serie de acte aduse la îndeplinire de Domnul Iisus Hristos, Dumnezeu va descoperi oamenilor Săi, în mod direct şi definitiv, sensul istoriei mântuirii, făcându-i să înțeleagă că „Dumnezeu este iubire şi cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu şi Dumnezeu rămâne în el" (I *Ioan* IV, 8, 16). El este Dumnezeu întreit în persoane, Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh, dar unic şi nedespărțit în ființă prin iubire (*Efes.* I, 4-5; *Ioan* V, 7; *Ioan* XVII, 22-23) şi vrea ca această iubire să se reverse în afară (*I Ioan* IV, 19; *Rom.* XV, 30), să fie împărtăşită oamenilor credincioşi prin Fiul Său (*Ioan* XIII, 1; *Rom.* V, 8). Căci Fiul, fiind iubit de Tatăl şi trimis în lume să aducă această iubire tuturor credincioşilor (*Matei* III, 17; *Ioan* III, 16-17), le-a dat şi lor puterea să se împărtăşească din Duhul iubirii dumnezeieşti, să umble în această iubire şi să devină fii adoptivi ai lui Dumnezeu (*Rom.* VIII, 14-17; *Colos.* 1, 8). Întreaga misiune din lume a lui Iisus Hristos are drept scop să descopere dragostea lui Dumnezeu față de lume şi chemarea noastră de a răspunde la această dragoste, prin unitate şi slujire (*Ioan* XX, 7-14). Cel care primeşte învățătura lui Iisus Hristos şi a Bisericii Sale, este ajutat de puterea iubirii creştine să-şi realizeze adevărata sa chemare, să înlăture din viața sa orice păcat care l-ar îndepărta de la comuniunea cu Dumnezeu (*I Petru* IV, 8) şi îl întăreşte „să prisosească tot mai mult întru cunoştință şi întru pricepere" (*Filip.* I, 9), devenind un veritabil slujitor al lui Dumnezeu şi al oamenilor. Dacă dragostea de aproapele făcea şi ea parte integrantă din Alianța Veche

(*Lev.* XIX, 18; *Ieşire* XXIII, 4), în Noul Testament ea devine virtute cardinală, porunca cea mai mare a Bisericii lui Hristos: „Poruncă nouă vă dau vouă, să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, aşa şi voi să vă iubiți unul pe altul" (*Ioan* XIII, 34; *Matei* XXII, 37-39). De virtutea iubirii de Dumnezeu şi de aproapele atârnă mântuirea omului creştin (*Matei* V, 43-44). Fiind creați de Dumnezeu prin iubire, răscumpărați şi deveniți fii ai Săi (*Rom.* VIII, 14-17) printr-un plus de iubire, noi avem unica cinste între creaturi de a-L iubi pe Dumnezeu cu aceeaşi iubire.

Manifestarea iubirii de Dumnezeu

În înțelesul larg, iubirea este năzuința omului spre tot ce este bun şi frumos sau vrednic de dorit. Această năzuință este revărsată de însuşi Dumnezeu în firea noastră, la creare, şi de aceea se numeşte dragoste firească, naturală. În temeiul acestei năzuințe, omul tinde din fire spre Dumnezeu Creatorul şi Susținătorul său, socotindu-l drept bunul său cel mai mare. Dar cum prin păcatul strămoşesc firea noastră a fost slăbită în puterile ei (*Rom.* V, 12), numai cu propriile sale forțe omul credincios nu poate dobândi mântuirea, după cum Domnul însuşi spune: „fără de Mine nu puteți face nimic" (*Ioan* XV, 5). Astfel, pentru mântuirea sa şi pentru orice acțiune constructivă în Biserica lui Hristos, creştinul are nevoie de virtutea iubirii, adică de dragostea supra-firească, de dragostea creştină, de dragostea lui Hristos ca virtute religioasă, teologică. Această dragoste creştină este puterea dumnezeiască revărsată în ființa noastră prin Taina Sfântului Botez, şi prin aceasta avem năzuința adâncă şi curată către Dumnezeu, bunul nostru cel mai înalt; dorim din toate puterile sufletului nostru unirea cu El şi ne străduim să avem voința hotărâtă de a împlini voia Lui atotsfântă, jertfind, în caz de nevoie, orice bun pământesc pentru preamărirea numelui Său. Iubirea creştină este de la Dumnezeu (*I Ioan* IV, 7) şi ne este dată în dar, precum spune Sfântul Apostol Pavel: „Dragostea lui Dumnezeu s-a vărsat întru inimile noastre prin Duhul Sfânt cel ce s-a dat nouă" (*Rom.* V, 5). Dragostea de Dumnezeu este cea mai mare virtute, am putea spune chiar, singura virtute a creştinismului fiindcă toate celelalte virtuți trăiesc cu adevărat şi rodesc binefăcător în viața omului credincios numai când sunt luminate şi încălzite de flacăra arzătoare a dragostei. Acest adevăr îl arată atât de minunat Sfântul Apostol Pavel, în acel pe drept numit *imn al dragostei creştine* pe care îl găsim în capitolul al XIII-lea din *Epistola 1 către Corinteni*: „De aş grăi în limbile omeneşti şi îngereşti, iar dragoste nu am, făcutum-am aramă sunătoare şi chimval răsunător. Şi de aş avea darul proorociei şi tainele toate le-aş cunoaşte şi orice ştiință şi de aş avea atâta credință încât să mut şi munții, iar dragoste nu am, nimic nu sunt. Şi de aş împărți toată avuția mea şi de aş da trupul meu să-l ardă şi dragoste nu am, nici un folos nu-mi este... (XIII, 1-3). Şi acum rămân aceste trei: credința, nădejdea, dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea" (13).

Dragostea este mai presus de toată cunoştința, este mai mare chiar decât celelalte două virtuți religioase: credința şi nădejdea. Fără puterea dragostei, credința slăbeşte, căci credința „lucrează prin dragoste" (*Galat.* V, 6), iar nădejdea se ofileşte şi scade mereu (*Învățătura de credință creştină ortodoxă*, Bucureşti, 1952, pp.343-346). Dragostea este mai mare decât celelalte virtuți: 1. prin izvorul ei, care este Dumnezeu (*I Ioan* IV, 8); 2. prin roadele şi puterea ei, căci „dragostea este plinirea legii" (*Rom.* XIII, 10); 3. prin durata ei, căci ea este veşnică (*I Corint.* XIII, 8), fiindcă însuşi Dumnezeu cel veşnic este dragoste (*Învățătura de credință*, p.347). Sfântul Ioan Teologul afirmă că omul trebuie să-l iubească pe Dumnezeu, întrucât Dumnezeu l-a iubit pe el mai întâi (*I Ioan* IV, 19) şi Dumnezeu este Creatorul, Susținătorul, Răscumpărătorul şi Binefăcătorul său cel mai mare (Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, traducere de Teodor Bodogae, Sibiu, 1946, p.64). A iubi pe Dumnezeu din toată inima, din tot sufletul şi din tot cugetul (*Matei* XXII, 37-39) înseamnă să-I închini Lui toate gândurile, toate simțirile, dorirele tale, adică „să te muți cu toate puterile sufletului în Dumnezeu", cum spune acelaşi teolog ortodox (Nicolae Cabasila, *op.cit.*, p.199). Acest lucru este posibil şi firesc din punct

de vedere teologic, căci iubirea îşi are izvorul în Dumnezeu care, pe de o parte, ne-a dat puterea de a iubi, iar pe de altă parte, ne-a iubit El pe noi din veşnicie (*Ieremia* XXXI, 3) şi ne-a dovedit iubirea Sa prin felul în care ne-a atras la sânul Său părintesc. De aceea, omul credincios căruia Dumnezeu i s-a descoperit, prin credinţă, ca adevărul desăvârşit, ca principiu al oricărui adevăr; prin nădejde, ca Bine suprem, omul îşi găseşte pacea şi fericirea de a cunoaşte pe Dumnezeu, dorind, în virtutea bunătăţii Lui, să se unească cu El, iubind pe Dumnezeu pentru Dumnezeu. El caută să-i ofere totul din partea celor create şi îi aduce toată adoraţia, toată slava, toată dragostea din partea făpturilor înzestrate cu inteligenţă şi vrea să rămână sub influenţa binefăcătoare a lucrării Sale harice.

Iubirea creştină este un frumos arbore al cărui fruct rodeşte prin lucrarea Sfântului Duh. Suflul Său creator răspândeşte acest fruct peste acel pământ, care este inima omului pătruns de farmecul trăirii religioase. Căzând pe acest teren, sămânţa iubirii divine aduce roadele sale, după cum şi pământul este prelucrat sau nu; dar Sfântul Duh o ajută să crească, ţinând seama în acelaşi timp de dragostea şi de libertatea umană, făcând să se dezvolte această virtute, aşa cum razele soarelui fac să crească plantele pământului (*Matei* XIII, 23). Puţin câte puţin, această lucrare tainică devine puternică şi astfel dragostea lui Dumnezeu se răspândeşte în sufletele noastre prin ajutorul harului divin, care se dă celor ce se nevoiesc să trăiască în mod activ viaţa în Hristos (*Galat.* V, 22-25; *Romani* V, 5). Iubirea creştină este şi o acţiune a sufletului uman care doreşte să se bucure de Dumnezeu pentru El însuşi. Această dorinţă, această lucrare este turnată în suflet de Dumnezeu, căci omul este creat *după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu* (*Facere* I, 26-27), cu dorinţa de a fi în legătură cu El, dar în acelaşi

timp ea este o lucrare proprie a sufletului nostru, ce se manifestă de bunăvoie şi în aceasta constă frumusețea iubirii.

Ca autorul oricărui bine, Dumnezeu vrea să ne atragă spre Sine, aşa cum vulturul îşi învață puii să zboare spre înălțimi. Dar aceştia sunt vulturi care zboară în mod firesc; noi însă trebuie să ne ridicăm spre Dumnezeu prin eforturi susținute şi prin iubirea noastră. Nu se poate concepe virtute religioasă, supranaturală, fără dragostea dumnezeiască, dar când sufletul se îndrăgosteşte de dorința de a-L iubi în fiecare zi pe Dumnezeu mai mult, el simte o mare nevoie să-i dovedească lui Dumnezeu iubirea sa, şi cum ar putea să o facă dacă nu prin practicarea sau prin reînnoirea acestor acte față de Dumnezeu, care îl sfințesc şi îl unesc cu Făcătorul său. Pe de altă parte, dacă dragostea față de Dumnezeu izvorăşte şi din voința noastră, ea este, desigur, o virtute, căci presupune un efort din partea naturii noastre corupte, cum şi pentru faptul că este în deplină concordanță cu rațiunea noastră (*Rom.* II, 13-16). Ori, deoarece nimic nu este mai potrivit cu rațiunea religioasă decât a trăi tinzând spre ceea ce este desăvârşit, şi deoarece nimic nu este mai desăvârşit decât Dumnezeu, care însufleţeşte, în acelaşi timp, orice activitate creatoare a oamenilor înzestrați cu ea. Prin credință îl căutăm pe Dumnezeu ca pe adevărul suprem, care ne luminează; prin nădejde ne legăm de El ca de Binele nețărmurit, iar prin dragoste ne unim cu El, ne însufleţim în această comuniune şi primim noi energii creatoare care actualizează şi dau sens vieții noastre creştine. Sufletul plin de dragoste față de Dumnezeu se comportă la fel şi față de toți oamenii. El se simte parte din universalul *noi*, partener de fiecare clipă al lui Dumnezeu şi gata de a deveni partener în fiecare clipă cu un semen sau altul, în legătura dragostei actuale sau creatoare. Desigur, puterea iubirii fiind de la Dumnezeu şi obținându-se prin orientarea sufletului spre Dumnezeu, prin rugăciune, este just să se spună că iubirea de Dumnezeu este izvorul iubirii de oameni, nu invers. Nu de la iubirea de oameni se ajunge la iubirea de Dumnezeu, ci de la iubirea de Dumnezeu se ajunge la iubirea de oameni, ultima constituind o ramnificație a celei dintâi. Iubirea de oameni este fructul firesc şi necesar al iubirii de Dumnezeu, aşa cum rodul plantei este efectul necesar al luminii solare pe care o primeşte prin orientarea ei spre soare (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Desăvârşirea prin unire cu Dumnezeu sau prin îndumnezeire*, Bucureşti, 1947, p.80).

Noi avem capacitatea virtuală de a deveni subiecte ale dragostei divine şi într-o mare măsură tindem spre ea. În aceasta constă chipul dumnezeiesc. Iar dragostea însăşi, în deplinătatea ei, nu o putem avea de la noi înşine, ci o primim de la Dumnezeu, ceea ce înseamnă că asemănarea cu El nu o putem dobândi decât în comuniune cu Dumnezeu. Dragostea de Dumnezeu fiind izvorul oricărei acțiuni bune, celelalte virtuți atârnă de ea şi au nu altă valoare decât şi în măsura în care sunt transformate de noi în flăcări ale iubirii de Dumnezeu. Oferiți-mi o iubire cât de palidă şi celelalte virtuți se vor veşteji în fața ei; arătați-mi o iubire plină de căldură şi celelalte virtuți vor fi transformate în flăcări arzătoare prin puterea ei (I *Cor.* XIII, 8). Iubirea care, prin izvorul ei, prin roadele şi prin durata ei, fiind cea mai strălucită dintre virtuți, încetează de a mai fi omenească, în felul ei de a se înălța până la Dumnezeu.

Sfințenia şi semnificația iubirii

Dacă această virtute, în esența ei, este dragostea lui Dumnezeu însuşi, adică îşi are izvorul în Dumnezeu, care este iubire, şi noi nu-l putem iubi pe Dumnezeu decât dacă ne iubeşte El mai întâi, de aici învățăm că El a înzestrat ființa noastră cu însuşirea de a putea primi iubirea Lui în noi, şi această însuşire nu este altceva decât voința noastră; în ea se găseşte puterea de a iubi şi de a răspunde la iubirea lui Dumnezeu (*Matei* XIX, 21). Voința nu e o oarecare impresie sentimentală. Ea este o trăsătură de caracter care exprimă capacitatea de hotărâre fermă, de insistență în depăşirea obstacolelor. Voința presupune un efort care este cu atât mai intens cu cât sunt mai mari greutățile de înfruntat pentru atingerea scopului urmărit. Voința şi iubirea sunt cele mai înălțătoare puteri ale sufletului. Daca com-

parăm cele două feluri de iubire (instinctivă şi rațională: *eros* şi *agape*), constatăm că prima se potriveşte cu iubirea firească a animalelor care îşi apără puii lor, ultima reprezintă mijlocul prin care putem pătrunde într-o lume superioară, în care poate şi trebuie să lucreze şi sufletul. S-ar putea spune că aceasta se potriveşte, într-o anumită măsură, cu ceea ce se petrecea la templul din Ierusalim: mulțimea nu putea să intre dincolo de zidul unei anumite incinte; numai marele preot, după ce îşi făcea purificarea cerută de lege, intra singur, în Sfânta Sfintelor (*Ieşire* XXX, 10; *Evrei* IX, 7). În calitate de creştini, avem şi noi multe calități care aspiră spre Dumnezeu, dar numai cu ele nu putem pătrunde pînă la El; avem nevoie de o voință puternică, curățită şi sfințită prin harul divin pentru ca Dumnezeu să se coboare cu bucurie în acest sanctuar al sufletului, unde dragostea Sa şi iubirea noastră se întrepătrund una cu alta.

Iubirea de Dumnezeu trebuie să se aprofundeze fără încetare, şi nimeni dintre cei care au gustat din fericirea acestei virtuți nu va putea spune că a ajuns la limitele ei, pentru că Dumnezeu ne iubeşte de nenumărate ori mai mult decât am fi noi în stare să-L iubim (*Ioan* XVII, 23; *I Ioan* IV, 19). Prin lucrarea Sfântului Duh, inima noastră se poate deschide în proporții neprevăzute pentru a-L iubi pe Dumnezeu mereu, din toată inima, din tot sufletul şi din toată puterea noastră (*Deut.* VI, 5; *Luca* X, 27). Această iubire trebuie să se dezvolte continuu, pentru că numai înălțându-se spre Dumnezeu – vertical – şi răspândindu-se spre semenii noştri – orizontal –, iubirea creştină poate fi dinamică, creatoare. Oricât am cultiva noi însă această virtute, ea va putea fi trăită în mod desăvârşit numai în viața viitoare, „căci acum îl vedem (pe Dumnezeu) ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci, față către față..." (I Cor. XIII, 12). Dar chiar în cealaltă existență, în cer, sunt diferite trepte ale desăvârşirii, drept recompensă, după gradul de sfințenie şi de iubire pe care le-am atins în lumea de față. De fapt, pe măsură ce dragostea de Dumnezeu şi de oameni se intensifică, ea se dezvoltă, se revarsă în afară şi devine tot mai cuprinzătoare. Astfel, dragostea creştină este desăvârşită pentru că omul iubeşte pe Dumnezeu nu atât în virtutea puterii sale personale, ci cu ajutorul harului divin turnat în ființa sa, prin botez şi prin celelalte taine; el se simte atras spre Dumnezeu şi devine capabil să-l iubească şi să colaboreze cu toată făptura înconjurătoare, în numele acestei iubiri.

Din nefericire, credinciosul poate să piardă cu timpul căldura iubirii de Dumnezeu, aşa cum vedem în Biserica primară, când Cuvântul cel veşnic al lui Dumnezeu, prin vocea Sfântului Ioan, reproşează acelui *înger* al unei comunități creştrine din Asia Mică, a cărui iubire nu mai era cea dintâi: „...Am împotrivă faptul că de dragostea ta cea dintâi te-ai lepădat" (*Apoc.* II, 4; *Ioan* XXI, 15-17). Sunt suflete neputincioase care încep să iubească, dar nu au şi tăria necesară de a duce până la capăt această iubire. Dacă dragostea de Dumnezeu poate fi slăbită, ea poate, în acelaşi timp, să fie distrusă. Un singur păcat mortal este suficient să se strecoare în viața noastră pentru a ne despărți de Dumnezeu, de harul şi iubirea Sa: „orice nedreptate este păcat, dar este şi păcat care nu e de moarte. Ştim că oricine este născut din Dumnezeu nu păcătuieşte; ci Cel ce s-a născut din Dumnezeu (Fiul lui Dumnezeu) îl păzeşte, şi cel viclean nu se atinge de el" (*I Ioan* V, 17-18). Să ne păzim, deci, de păcatele de moarte căci „partea celor fricoşi şi şovăielnici şi spurcați şi ucigaşi şi desfrânați şi fermecători şi a tuturor celor mincinoşi este iezerul care arde; cu foc şi cu pucioasă..." (*Apoc.* XXI, 8; *Galat.* VI, 9-21).

Dumnezeu este obiectul iubirii creştine. El este piatra de mare preț din Evanghelie, spre care avem datoria să năzuim cu toată voința şi dragostea noastră fără încetare. Dumnezeu fiind superior față de tot ce există şi față de noi, suntem chemați să ne orientăm spre El, ca şi flacăra de foc care, consumându-se, tinde mereu spre înălțime. În acest proces permanent de ridicare mai presus de noi înşine, cu scopul de a ajunge la Dumnezeu şi de a primi forțe creatoare din energiile Sale divine, are loc reînnoirea vieții noastre spirituale: „Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura, râuri de apă vie vor curge din pântecele lui. Iar aceasta a zis-o despre duhul pe care aveau să-l primească cei ce cred în El" (*Ioan* VII, 37-38). În calitate de slujitori ai lui Dumnezeu şi ai credincioşilor, suntem chemați să devenim

nişte oameni noi, prin credinţă şi cunoaştere, propovăduitori ai Legământului celui nou şi sfânt, prin speranţă, cântăreţi ai cântecului celui nou, prin dragoste. Atunci când ne oferim lui Dumnezeu prin iubire, noi nu facem altceva decât să iubim iubirea însăşi, căci „Dumnezeu este iubire şi cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu şi Dumnezeu rămâne în el" (*I Ioan* IV, 16). Mai înainte de a-l putea mărturisi pe Dumnezeu prin credinţă şi a ne bucura de făgăduinţele Sale prin Speranţă, trebuie să ne apropiem de El prin iubire.

„Înainte de a ajunge în zona credinţei cu mintea se cade să trecem prin aceea a iubirii, care le susţine pe toate. Dumnezeu este iubire, şi nimeni nu poate fi în comuniune cu El dacă nu se lasă cuprins de această iubire cerească. Ceva mai mult, Dumnezeu aşteaptă de la noi să-l iubim prin iubirea de oameni, prin iubirea semenilor noştri, căci aceasta este iubirea care se dăruieşte pentru mântuirea altora" (Vasile, Episcopul Oradei, *Cuvântări liturgice*, Oradea, Editura Episcopiei Ortodoxe Române – Oradea, 1973, p.188).

Ridicarea noastră la Dumnezeu pentru a-L iubi şi a ne uni cu El a fost şi este posibilă prin mijlocirea celei de-a treia persoane a Preasfintei Treimi (Sfântul Duh), care se revarsă peste noi prin Biserica lui Hristos şi ne ajută să ne unim cu Sfânta Treime prin iubire. Iubirea, în general, presupune o reciprocitate mutuală. Iubirea creştină, însă, ca virtute teologică, constă mai mult în a iubi tu pe Dumnezeu şi pe aproapele decât a fi iubit. Şi atunci când Dumnezeu, în iubirea Sa prin care El m-a iubit întâi, mă cheamă să-L iubesc şi eu, la rândul meu, trebuie să fac orice pentru a-i închina sentimentele celei mai arzătoare iubiri şi dăruiri în slujba Sa. Întrucât această virtute creştină îmbrăţişează totul în numele iubirii de Dumnezeu, noi avem datoria să-l cunoaştem pe Dumnezeu prin tot ce ne-a descoperit El în chip direct, dar şi prin lucrurile înconjurătoare care sunt făptura mâinilor Sale, prin care El se manifestă în afară şi ne ţine legaţi de El (*Teologia dogmatică şi simbolică*, volumul I, Bucureşti, 1958, pp.313-337). Iată ce orizonturi noi se deschid în faţa sufletului care doreşte sincer să-şi desfăşoare activitatea sa călătorind pe acest drum al iubirii de Dumnezeu şi de oameni. Dovada iubirii este, însă, acţiunea, virtutea, fapta. Cine iubeşte pe Dumnezeu va căuta să se depărteze de tot ce ar putea să umbrească această iubire şi să slăbească legătura dintre Dumnezeu şi el. De aici învăţăm că numai cel ce păzeşte legea dumnezeiască, acela iubeşte pe Dumnezeu. Această învăţătură o găsim chiar în Sfânta Evanghelie. Mântuitorul Hristos spune: *Cel ce are poruncile Mele şi le păzeşte, acela este cel ce Mă iubeşte* (*Ioan* XIV, 21).

Fă Doamne ca dragostea noastră faţă de Tine şi faţă de oameni pentru Tine să fie mereu tot mai înflăcărată, să ne apropie totdeauna de Tine, Dumnezeul nostru până în ultima clipă a existenţei noastre şi să ne unească pentru totdeauna cu Tine în veşnicie.

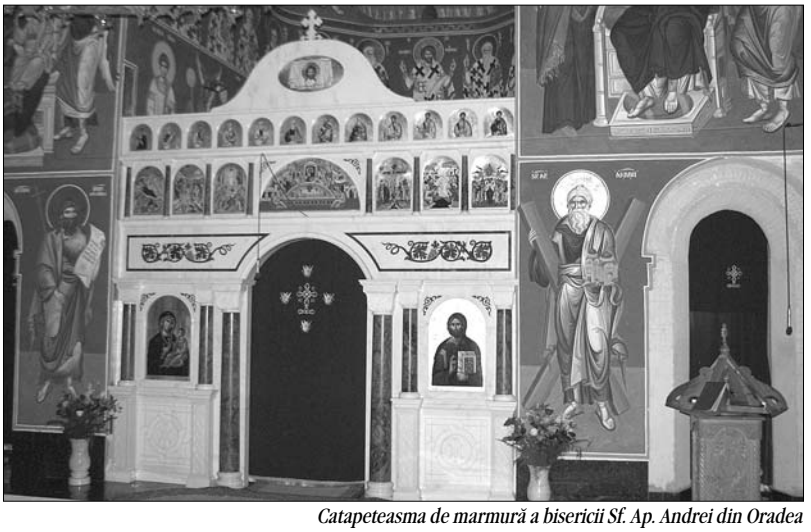

Catapeteasma de marmură a bisericii Sf. Ap. Andrei din Oradea

Prietenie şi adevăr

Claudiu Târziu

În ultimii ani, am fost suprins de cîteva ori, aş spune chiar dramatic, de felul în care înţeleg prietenia unii dintre cei pe care îi credeam prieteni. Am realizat deodată cîtă lipsă de dragoste şi de preţuire, cîte frustrări şi bănuieli ticăloase, cîtă ipocrizie şi cîtă dorinţă de revanşă se adăposteau sub porecla de „prietenie“. Tot ce eu consideram - pe baza unor criterii general acceptate - că sînt dovezi de prietenie din partea mea era cîntărit drept slăbiciune, prostie, interes sau făţărnicie de către ceilalţi. Toate gesturile din partea acelor oameni către mine, de care eu mă bucurasem ca de semnele prieteniei, nu erau decît straiele ademenitoare ale unei minciuni.

Îndeobşte se crede că prietenia e mai lesne de obţinut decît dragostea (în sensul de *eros* sau *sorgé*). Pentru că prietenia e cumva mai raţională decît dragostea. Dar amîndouă funcţionează după mecanisme asemănătoare, pentru că nu sînt decît chipuri ale iubirii.

Şi cînd vrei să ştii dacă ai un prieten, un amic, un cunoscut sau un semen oarecum străin în faţa ta, e de ajuns să te întrebi ce ar fi el gata să sacrifice pentru tine şi ce-ai fi tu gata să sacrifici pentru el.

Imaginea mea despre prietenie este o punte pe care ne întîlnim, apropiindu-ne. Nu pot fi doar eu prieten cu tine, iar ţie să-ţi fiu indiferent. Trebuie ca sacrificiul potenţial să aibă echivalent în celălalt. Altminteri, minciuna plesneşte pînă la urmă.

De altfel, sînt convins că şi în dragoste e la fel. Niciodată nu va funcţiona pînă la capăt o relaţie – numită convenţional de dragoste – în care unul iubeşte şi celălalt se lasă iubit. Acolo nu va fi vorba de dragoste, ci de o formă de dependenţă. Sigur că întîlnim astfel de forme şi sub numele de căsnicii longevive.

Dacă vreodată am pierde sensul cuvîntului *prietenie*, avem la îndemînă, pentru a ne ghida, prieteniile exemplare ale unor contemporani ex-

traordinari: foştii deţinuţi politici. Unii, ca dl Marcel Petrişor, de pildă, au făcut ani grei de temniţă din prietenie. Nu pentru slujirea unei cauze, nu pentru apărarea unui adevăr, ci din pură prietenie. Prietenia i-a dus şi spre adevăr şi pe drumul unei cauze. Dar ea a fost la început. Şi oamenii aceia n-au trădat prietenia.

Aşa încît eu unul resping accepţiunea prea des întîlnită a spusei: „Prieten mi-e Platon, dar mai prieten mi-e adevărul“. Pentru că e falsă. Cei care îşi motivează absenţa dragostei prin nevoia de a apăra adevărul, afişînd cu emfază această maximă, fie n-au avut niciodată un prieten, fie n-au înţeles ce e prietenia şi în orice caz se raportează strîmb la adevăr.

Adevărul nu are nevoie să fie apărat. El există şi este indestructibil, oricît am vrea să-l ocolim sau să-l manipulăm. El iese la lumină întotdeauna de unul singur. Şi aş adăuga: prin Pronia cerească.

Adevărul poate fi mărturisit, dar nimeni nu-ţi cere să-ţi înjuri prietenul, să-l baţi, să-l asasinezi moral, să te delimitezi de el. Adevărul

nu poate fi în afara dragostei. Nici prietenia nu există fără dragoste. Şi dacă ambele au ca suflare de viață dragostea, înseamnă că nu se pot anula unul pe altul. Adevărul şi prietenia coexistă şi se afirmă/ dovedesc în acelaşi timp. Adevărul trebuie să fie spus cu delicatețe, mai cu seamă cînd e vorba de un prieten. Ascunderea adevărului nu-l va ajuta pe prietenul acela, dar nici dezvăluirea sa brutală. Există chiar riscul ca acela care primeşte adevărul să nu-l recunoască sub expresia schimonosită de lipsa dragostei.

A spune adevărul este spre restabilirea unei ordini fireşti a lumii, nu spre smintire sau război.

Ca să nu mai spun că ar fi înțelept să ne convingem mai întîi că ştim adevărul. Cînd doar presupui adevărul, pe baza unor informații insuficient verificate şi a unui sistem sofistic alimentat de orgoliu, e bine să îți iei răgaz măcar de o rugăciune scurtă înainte de a rosti ceea ce crezi că e adevărul. Mai ales cînd e vorba de un prieten, deşi ar trebui s-o faci oricînd, pentru a nu-ți încărca sufletul de păcate.

Ar fi mult mai multe de spus (şi au şi fost formulate de alții mai vrednici decît mine şi în fraze mai meşteşugite) despre prietenie şi adevăr. Mă opresc însă aici cu scurta mea meditație pe subiect. Una prilejuită de anumite evenimente despre care nu vreau să vorbesc acum.

PS: *Aş vrea să nu se simtă nimeni vizat şi să nu personalizăm. E o problemă de principiu. Eu însumi am căzut adesea în trufia de a-mi răni prietenii în numele adevărului. Îmi doresc să mă fi iertat.*

„Decomunizarea“ Republicii Moldova

Dr. Octavian Ţîcu

La 14 aprilie 2010, prin decretul preşedintelui interimar al Republicii Moldova Mihai Ghimpu, a fost creată Comisia pentru studierea şi aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova. Botezată “Comisia Ghimpu”, de cei care au văzut în aceste gest o tentă politică a Alianței pentru Integrarea Europeană (dacă nu chiar a Partidului Liberal, pe care Ghimpu îl conduce) sau “Comisia Cojocaru” (după numele preşedintelui comisiei Dr. Gheorghe Cojocaru), de către cei care au văzut în această decizie o dorință firească a mediului academic şi intelectual, dar şi a marii majorități a societății moldoveneşti, de a se face lumină în problema trecutului totalitar sovietic, comisia a întrunit în componența sa treizeci de membri, dintre care douăzeci de istorici, trei jurişti, doi filologi (unul dintre ei scriitor), doi filosofi, un sociolog, un economist şi un politolog.

Mandatul comisiei urma să expire la 1 iunie 2010, când aceasta trebuia să prezinte un Raport pentru preşedintele Mihai Ghimpu (care urma a fi citit în plenul Parlamentului) şi un studiu de cercetare şi apreciere a regimului totalitar comunist din Republica Moldova, care urma a fi publicat în cel mai apropiat timp.

Chiar de la începutul activității sale, Comisia a întâlnit numeroase critici şi acuze de diferită intensitate şi culoare politică, dar şi numeroase linii de rezistență. Printre aceste putem constata văicărelile Partidului Comuniştilor, care au văzut în crearea sa un gest politic, menit a discredita PCRM, dacă nu chiar anihila din punct de vedere politic prin interzicerea simbolicii şi chiar a partidului în sine. Temerile erau în temei justificate din moment ce PCRM se pretinde moştenitorul de drept al Partidului Comunist din RSSM, care a fost pilonul central al regimului totalitar sovietic în Moldova. O altă supărare a venit din parte “fratelui mai mare” – Federația Rusă – care a văzut în decretul lui Ghimpu o încercare de rescriere a istoriei contra sa, un gest inamical față de Moscova, care risca să acutizeze relațiile dintre cele două state şi chiar era întrevăzută perspectiva ca această decizie să facă şi mai puțin probabilă soluționarea conflictului transnistrean. De parcă până atunci acesta era pe cale de a fi soluționat.

În opinia altora, Comisia Cojocaru ar fi avut doar de câştigat dacă preşedintele interimar Ghimpu nu ar fi desemnat în componența ei persoane care în perioada regimului totalitar comunist de ocupație au deținut înalte calități şi funcții în Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (este vorba de Al. Moşanu, care a fost membru al Comitetului Central al Partidului Comunist din RSS Moldovenească, dar ținta atacurilor au fost de asemenea D. Dragnev, P. Parasca şi A. Petrencu, care ar fi fost autori ai unor producții cu caracter propagandistic sovietic şi chiar ar fi colaborat cu regimul – acuzații dezmințite public de aceştea).

De asemenea, au existat opinii că această inițiativă a preşedintelui Ghimpu ar fi avut mai multe şanse de credibilitate şi izbândă dacă venea ca una a mediului intelectual şi academic, dar nu una determinată politic. Mulți au spus răutăcios că decizia de creare a Comisiei Cojocaru este un gest de imitație şi că, în felul acesta, Chişinăul s-a luat după Bucureşti, aluzie evidentă la Comisia Tismăneanu.

Mulți analişti au spus că preşedintele interimar, din rațiuni de politică internă, a dorit să pareze gesturile altor componente ale alianței aflate la guvernare, cărora n-a dorit să le lase monopolul asupra legitimării prin delimitare de trecutul sovietic cu toate consecințele pe care acesta le-a generat.

Dincolo de aceste obiecții şi critici aduse tre-

buie să consemnăm momentul politic unic al crearii sale şi anume victoria forţelor democratice în Republica Moldova după protestele anticomuniste din 7 aprilie 2009 şi alegerile repetate din 29 iulie acelaşi an, care au făcut posibilă constituirea unei Alianţe pentru Integrare Europeană şi demararea unui proces de demolare a consecinţelor regimului comunist autoritar instaurat de preşedintele Voronin după 2001. Acest fapt a permis preşedintelui interimar, susţinut şi de ceilalţi membrii AIE, de a iniţia un proces extins de decomunizare, care a avut ca vârf de lance crearea Comisiei Cojocaru. În justificarea intenţiilor sale, M. Ghimpu făcea referire la Declaraţia de Suveranitate din 23 iunie 1990 şi Declaraţia de Independenţă din 27 august 1991, care au însemnat pentru Republica Moldova nu doar înlăturarea regimului comunist totalitar, dar şi şansa edificării unei societăţi democratice. Ghimpu a vorbit şi despre necesitatea informării obiective a societăţii despre trecutul recent, fapt obligatoriu pentru ca generaţiile născute în perioada postcomunistă să "cunoască esenţa totalitară a regimului comunist şi să nu admită instaurarea unor regimuri similare pe viitor". De asemenea,s-a referit în mod special la prevederile Rezoluţiei nr.1096 (1996) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, privind măsurile de eliminare a moştenirii fostelor sisteme totalitare comuniste, şi la cele ale Rezoluţiei nr.1481 (2006) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, privind necesitatea unei condamnări internaţionale a crimelor regimurilor comuniste totalitare.

Comisia a activat într-un climat de presiune constantă, determinat atât de implicaţiile politice interne şi externe, cât şi de aşteptările mari din partea societăţii faţă de rezultatele sale. În plus, perioada scurtă rezervată funcţionarii sale (aproape şase luni), lipsa unui mecanism juridic clar de acces la arhivele Ministerului de Interne, Serviciului de Informaţie şi Securitate şi ale Procuraturii Generale, au îngreunat şi mai mult lucrul său.

Desigur Comisia nu a activat pe un teren istoriografic gol. Eforturile sale au fost uşurate şi în mare parte stimulate de studiile şi publicaţiile consistente elaborate pe parcursul perioadei de

Mihai Ghimpu

independenţă, multe dintre ele fiind chiar rezultatul cercetărilor realizate de membrii Comisiei. Cu adevărat nou era contextul politic în care urmau să fie valorificate rezultatele cercetărilor, posibilitatea unei conlucrări între istorici şi alţi membri în vederea stabilirii unui punct de vedere comun asupra trecutului totalitar comunist, dar mai ales posibilitatea, de nesperat până atunci, de acces la arhivele MAI, SIS şi PG, fapt ce urma să aducă noi date asupra interpretării segmentului sovietic în istoria Basarabiei.

Încă de la începutul funcţionării sale, Comisia a beneficiat de experienţa unor comisii similare create în alte foste state comuniste şi sovietice, în mod special de cea a statelor baltice, dar şi de suportul Comisiei Tismăneanu – cu membrii căreia au existat numeroase contacte, inclusiv o întâlnire la Bucureşti, organizată cu suportul fundaţiei Soros. În acelaşi sens, la 24 şi 25 mai 2010, la Chişinău şi-a desfăşurat lucrările conferinţa internaţională intitulată „Democraţie după totalitarism: lecţii învăţate după 20 de ani" şi organizată de Asociaţia Naţională a Tinerilor Istorici din Moldova (ANTIM), în colaborare cu

Comisia pentru studierea şi aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova. La conferinţă au fost prezenţi numeroşi istorici din România, unii membri ai Comisiei Tismăneanu (inclusiv Vladimir Tismăneanu), dar şi din Lituania, Letonia, Estonia, Slovacia, Cehia, Ungaria, Polonia, Rusia, Franţa, care au luat cunoştinţă de rezultatele la zi a Comisiei şi şi-au împărtăşit experienţele proprii în materie. Un fapt curios (şi inedit probabil în alte circumstanţe) a fost pichetarea sediului unde se desfăşura conferinţa de către un grup de protestatarii comunişti, conduşi de deputaţii parlamentari PCRM Mark Tkaciuk, Eduard Muşuc, Grigorii Petrenco şi Iurie Munteanu, care au scandat slogane împotriva examinării obiective, de către comisia Cojocaru, a trecutului totalitar, catalogând participanţii la conferinţă drept "fascişti", care doresc "falsificarea istoriei".

Pe perioada activităţii sale Comisia a deschis posibilitatea studierii unor tematici puţin sau deloc cunoscute prin accesul larg la arhivele sovietice din Chişinău. Este vorba în special de accesul la fondurile depozitelor speciale ale SIS (fostul KGB), ale Ministerului Afacerilor Interne, precum şi unele fonduri ale AOSPRM (arhiva fostului CC al PCM), dar şi ale Arhivei Naţionale şi Procuraturii. Astfel, *în anii următori vor fi editate volume care vor acoperi asemenea subiecte precum manifestări antisovietice şi anticomuniste în RSSM* de la moartea lui Stalin până în timpul Perestroikăi, viaţa cotidiană sub comunism, starea de spirit a populaţiei în diferite momente cruciale ale regimului, relaţia dintre victime şi călăi, strategiile de control social şi formele de pedeapsă şi de identificare a „duşmanilor poporului" aplicate de poliţia politică în perioada sovietică, privilegiile nomenclaturii, discriminarea moldovenilor în zonele urbane etc. În plus, *membrii Comisiei au fot implicaţi constat în prezentări şi dezbateri la posturile de radio şi televiziune, ceea ce a generat un proces amplu de discuţii* în societatea civilă asupra problemelor sus-menţionate.

La sfârşitul activităţii sale Comisia a înaintat preşedintelui interimar M. Ghimpu un *raport care constata un şir de crime, atrocităţi, abuzuri şi nedreptăţi* comise de regimul totalitar comunist, printre care menţionăm: extinderea dictaturii Partidului Comunist Unic în zonele incluse în RASS Moldovenească şi misiunea de subminare şi subversiune a acestei entităţi în raport cu România şi populaţia din Basarabia, de cap de pod al revoluţiei mondiale bolşevice; instituirea unui mecanism diabolic de represiune (CeKa, GPU, OGPU, NKVD, NKGB, MGB, KGB, Justiţie şi Procuratură) şi aplicarea terorii în masă; decretarea şi aplicarea unei legislaţii discriminatorii antiumane; impunerea unei ideologii a urii de clasă, a urii faţă de fiinţa şi demnitatea umană, exacerbarea propagandei anticreştine şi a xenofobiei; *mutilarea spirituală a moldovenilor prin impunerea unei limbi artificiale, străine de limba română*, şi a unei identităţi contrafăcute ideologic; interzicerea cugetului liber, a dreptului de asociere, a liberei iniţiative, exterminarea şi marginalizarea intelectualităţii; lichidarea ţărănimii prin colectivizarea forţată şi deportările de la începutul anilor '30 ai secolului XX; foametea cumplită din anii 1932-1933; declanşarea represiunilor împotriva aşa-numitelor „elemente antisovietice" şi „naţionaliste" de la mijlocul anilor `30 ai secolului trecut, deportarea şi exterminarea în masă a oamenilor prin deciziile unor instituţii extrajudiciare, ale aşa-numitelor „troika"; ocuparea, prin dictat, la 28 Iunie 1940 a Basarabiei, Nordului Bucovinei şi Ţinutului Herţa în urma tranzacţiei sovieto-germane din 23 august 1939 şi a înţelegerilor secrete ulterioare dintre URSS şi Germania nazistă; realizarea unui transplant de sistem sovietic în teritoriile româneşti ocupate şi impunerea cu forţa a regimului totalitar comunist; aplicarea terorii împotriva fruntaşilor vieţii publice, intelectualilor, slujitorilor cultelor şi oamenilor simpli rămaşi în teritoriile ocupate, comiterea unor asasinate din motive de ură de clasă; exodul forţat al zecilor de mii de oameni, intelectuali, în primul rând, din teritoriile ocupate de URSS; formarea abuzivă a RSS Moldoveneşti şi sfârtecarea teritorială a Basarabiei; interzicerea alfabetului românesc şi a limbii române şi impunerea alfabetului rusesc, prin Hotărârea Consiliului Comisarilor Poporului al URSS din 11 noiembrie 1940; anularea abuzivă a dreptului la cetăţenia română prin Decretul

Prezidiului Sovietului Suprem al URSS cu privire la restabilirea cetățeniei sovietice de către locuitorii Basarabiei şi la dobândirea ei de către locuitorii Bucovinei de Nord din 8 martie 1941; deportarea în regiunile îndepărtate ale URSS a zecilor de mii de oameni nevinovați la 13 iunie 1941; mobilizările forțate antebelice şi postbelice a zecilor de mii de tineri pe şantierele de muncă (FZO) din URSS şi înrolarea lor în Armata Sovietică; arestările şi epurările operate de organele sovietice de represiune în primii ani postbelici; foametea organizată din 1946-1947; deportarea în regiunile îndepărtate ale URSS a zecilor de mii de oameni nevinovați la 6 iulie 1949; lichidarea proprietății private, confiscarea bunurilor materiale ale țăranilor şi colectivizarea satului; prigoana împotriva Bisericii şi a slujitorilor cultelor, închiderea, profanarea şi demolarea locaşurilor de cult; deportarea pentru credință în regiunile îndepărtate ale URSS la 1 aprilie 1951 a credincioşilor confesiunii „Martorii lui Iehova"; ofensiva ideologică şi propagandistică împotriva scriitorilor şi valorilor noastre naționale; sovietizarea, rusificarea şi deznaționalizarea populației prin sistemul de educație şi cultură, aparatul administrativ, mass-media şi propogandă; manipularea şi deformarea conştiinței identitare prin falsificarea istoriei, impunerea unor ritualuri, monumente şi simboluri străine firii noastre; negarea identității româneşti a populației majoritare şi inocularea românofobiei; instrumentarea unui regim al „terorii memoriei", al controlului, al constrângerilor şi al persecuțiilor individualității umane pentru cea mai mică încercare de gândire liberă în raport cu regimul totalitar comunist; promovarea unei industrializări şi urbanizări de tip colonial, cu grave consecințe pe plan etnodemografic; înregistrarea unor mari dezechilibre ecologice şi a unor urmări nefaste pentru sănătatea populației în urma experimentelor în sfera agriculturii bazate pe chimizarea şi concentrarea excesivă a producției agricole; formarea unei caste privilegiate a aparatului de partid, a nomenclaturii care a confiscat şi a concentrat puterea absolută,a profitat de aceasta şi a parazitat pe spatele cetățenilor simpli, servind interese străine.

În asemenea circumstanțe *Comisia a constatat ferm şi univoc că regimul totalitar comunist a fost de la început şi până în ultimul moment al existenței sale un regim criminal şi represiv, abuziv şi inuman*, lipsit de orice urmă de legitimitate şi a propus *condamnarea oficială a regimului totalitar comunist din RASS Moldovenească şi RSS Moldovenească* drept unul care a comis acte de genocid şi crime împotriva umanității, prin teroare în masă, represiune politică, foamete organizată, deportări, violarea demnității umane şi drepturilor fundamentale ale omului.

Comisia de asemenea a propus onorarea şi *comemorarea tuturor victimelor regimului totalitar comunist, tuturor victimelor Holocaustului, tuturor celor care, în anii crunți de teroare, represiune şi opresiune, au avut de pătimit*, precum şi tuturor celor care în aceşti ani, prin fapta, verticalitatea şi cuvântul lor au opus rezistență regimului totalitar comunist, punându-şi viața şi libertatea în pericol.

Având în vedere necesitatea debarasării de moştenirea grea a regimului totalitar comunist, a distanțării ireversibile de acest regim, în spiritul recomandărilor în materie ale Consiliului Europei, OSCE şi Uniunii Europene, Comisia a făcut şi alte propuneri: *interzicerea utilizării noțiunii de „comunist"* şi a derivatelor acesteia în titulaturile formațiunilor politice, în denumirile unor instituții şi întreprinderi publice şi private, precum şi *interzicerea utilizării şi propagării în scopuri politice în spațiul public a simbolurilor totalitare*, deopotrivă, *comuniste şi naziste*, în conformitate cu Rezoluția OSCE din 2009 cu privire la reunirea Europei divizate prin promovarea Drepturilor Omului şi Libertăților Civile în sec. XXI; elaborarea şi *adoptarea neamânată a Legii Lustrației; eternizarea memoriei victimelor regimului totalitar comunist* şi a participanților la mişcarea de rezistență prin *ridicarea în oraşul Chişinău a unui complex memorial*, deschiderea unor *muzee locale, instalarea unor plăci comemorative* în locurile comiterii crimelor şi ororilor comuniste; declararea zilei de *23 august ca Zi Europeană a Comemorării Victimelor Regimurilor Totalitare şi Autoritare*, care să fie marcată cu demnitate şi imparțialitate, în consens cu Rezoluția din 2009 a

Praga. Monument în memoria celor uciși în comunism

Parlamentului European cu privire la conştiința europeană şi totalitarismul; declararea zilelor de 13 iunie (1941), 6 iulie (1949) şi 1 aprilie (1951), în care au avut loc deportări masive, drept zile naționale de comemorare a victimelor regimului totalitar comunist; formarea unei comisii de experți care să evalueze daunele materiale pricinuite de regimul totalitar comunist; aprobarea unui program de stat pe termen lung privind investigarea în profunzime a regimului totalitar comunist; reorganizarea Arhivei Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova în Arhiva Regimului Totalitar Comunist din Republica Moldova, cu transmiterea tuturor fondurilor de arhivă din depozitele speciale ale Ministerului de Interne, Serviciului de Informație şi Securitate, Ministerului Afacerilor Externe şi al Integrării Europene, a fondurilor Procuraturii Generale, precum şi a altor fonduri ce reflectă esența regimului totalitar comunist în fondurile arhivei respective şi asigurarea accesului neîngrădit la toate aceste fonduri; crearea unui Institut de Studiere a Totalitarismului; elaborarea unui *manual de istorie* a regimului totalitar comunist şi introducerea în sistemul de instruire şi educație preuniversitară a unui curs de istorie a totalitarismului; *încurajarea desfăşurării în mass-media a dezbaterilor publice* privind esența inumană a regimurilor totalitare, comuniste şi naziste; abrogarea Legii nr. 546-XV din 19 decembrie 2003 privind adoptarea Concepției politicii naționale a Republicii Moldova, concepția fiind una tributară trecutului şi ideologiei totalitare, incompatibilă cu parcursul european al societății noastre.

Din păcate, citirea şi votarea acestui raport în Parlamentul Republicii Moldova nu a putut fi realizată. Data de 28 iunie 2010, fixată de M. Ghimpu pentru aceasta, a fost boicotată de ceilalți membri al AIE, care au considerat că nu există un consens în alianță asupra conținutului acestui raport. Mai mult decât atât, după discuții aprinse atât în societate şi media, cât şi în mediul politic legate, de conținutul raportului, asupra rezultatelor activității comisiei nu s-a mai revenit. Proclamarea prin decret prezidențial a zilei de 28 iunie drept Ziua Ocupației Sovietice a fost întâlnită cu protest nu numai de membrii PCRM şi Rusia, dar şi cu rezerve de unii membri ai Alianței. În plus, Curtea Constituțională (influențată în continuare de PCRM) a considerat acest decret drept unul neconstituțional, cerând abrogarea sa. Discuțiile asupra legii lustrației stârnesc zâmbete ironice printre membrii parlamentului de la Chişinău, mulți dintre care nu ar ma fi prezenți acolo dacă o asemenea lege ar fi adoptată şi aplicată, iar în societatea moldovenească nu există un consens asupra trecutului totalitar sovietic, părerile variind de la extrema pozitivă, benefică a efectelor sale, până la atitudinile de negativism şi condamnare (majoritare totuşi).

În asemenea circumstanțe, chiar dacă atestăm un moment unic în condamnarea trecutului totalitar comunist, care poate avea în durată efecte benefice asupra viitorului țării (în funcție totuşi de circumstanțele politice care vor exista), la moment în Republica Moldova are loc o dezvăluire a comunismului ca regim criminal şi ilegitim, dar fără să se treacă şi la decomunizarea reală a societății.

Familia românească în Anul Sfintei Cununii

Ierarhia Bisericii noastre a sesizat încă din prima jumătate a anului 2010 că familia românească este tot mai puternic afectată de criza economică şi politică în care se zbate România, că efectele acestei crize lovesc grav atât fundamentele creştine ale familiei, cât şi pe cele economice şi că, în consecinţă, Biserica trebuie să intervină.

Pr. Marcel Răduţ Seliște

Într-un mesaj intitulat „Familia creştină între criză şi speranţă", adresat românilor ortodocşi în mai 2010, Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române avertiza că „nu putem reduce familia doar la aspectul ei biologic, juridic, psihologic, sociologic sau economic, pentru că ea este mai mult decât toate acestea laolaltă şi le transcende. Familia are vocaţia de a fi conlucrare a omului cu Dumnezeu în lume, pentru a dobândi viaţa eternă, spre slava Preasfintei Treimi şi binele umanităţii."

Mesajul „Familia creştină între criză şi speranţă" a fost urmat de adoptarea, în şedinţa Sinodului Bisericii din zilele de 6-7 iulie 2010, a „Programului pastoral şi social în vremuri de criză economică", ca instrument de intervenţie anticriză în beneficiul creştinilor săraci, bătrâni, orfani. Acest program şi-a propus ca obiective principale: ajutorarea familiilor de vârstnici cu pensii mici, ajutorarea familiilor sărace cu mulţi copii, dar cu venituri mici, ajutorarea bolnavilor săraci. Obiectivele urmau a fi atinse prin implementarea unui număr de 14 măsuri şi principii, cum ar fi: creşterea numărului de persoane care beneficiază de masă la cantinele parohiale, organizarea de noi cantine filantropice (activităţi care vor fi susţinute prin valorificarea materiilor prime obţinute din exploataţiile agricole ale parohiilor, mânăstirilor şi centrelor eparhiale), creşterea numărului serviciilor de tip „masa la domiciliu", atragerea de voluntari, organizarea de colecte de alimente, îmbrăcăminte, medicamente, creşterea numărului beneficiarilor centrelor medico-sociale şi farmaciilor sociale bisericeşti, intensificarea cu preoţii slujitori din spitale etc.

Programul Bisericii noastre de intervenţie filantropică în beneficiul românilor afectaţi de criza economică reprezintă o iniţiativă necesară şi totodată, un gest firesc din partea unei biserici creştine dintr-o ţară aflată în prag de faliment. Prin măsurile sale, acest program are potenţialitatea de a ajuta familia românească afectată grav

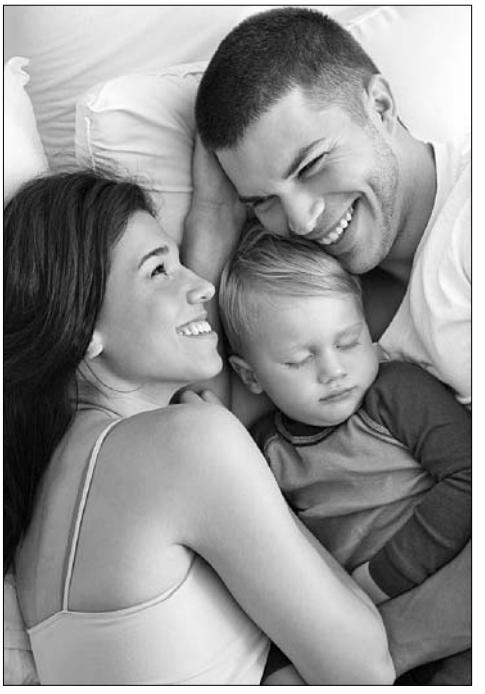

de dezastrul economic şi politic în care se scufundă România. Există însă o problemă de comunicare între responsabilii administraţiei bisericeşti care coordonează implementarea programului şi restul societăţii româneşti. Rezultatele, statisticile şi alte date edificatoare despre implementarea acestui program în eparhiile Bisericii nu sunt cunoscute. Discutăm despre un program cu caracter naţional, în conţinutul căruia aflăm obiective, măsuri, principii, adică acele componente care sunt măsurabile şi care pot fi cuprinse în rapoarte de activitate concrete. Relatările de presă despre diferite activităţi filantropice realizate de o parohie, de o asociaţie sau de vreun centru eparhial, reportajele sau articolele difuzate prin intermediul ziarului „Lumina", Radio „Trinitas", „Trinitas TV" sau Agenţiei de presă „Basilica", nu se pot substitui unui raport semestrial sau anual, care să cuprindă date statistice, referinţe la nivel naţional şi regional, listele cu cantinele parohiale funcţionale sau nou înfiinţate, datele de contact ale responsabilor bisericeşti cărora se pot adresa pentru a solicita ajutor familiile sărace, bătrânii, bolnavii etc.

Sărbătorim sau dăm alarma?

Deoarece „Programul pastoral şi social în vremuri de criză economică" are un caracter special atât prin conţinutul său, cât şi prin zona de intervenţie, este necesară redactarea unui raport de activitate separat de rapoartele anuale privind activitatea de asistenţă social-filantropică desfăşurată de Biserică. Îmi exprim speranţa că responsabilii adminstraţiei bisericeşti care coordonează implementarea programului vor oferi publicităţii un raport de activitate şi astfel se va demonstra celor care neagă existenţa implicării Bisericii noastre în combaterea crizei actuale că se află într-o mare eroare. De fapt, transparenţa, publicitatea programului ar avea ca efect principal accesibilitatea lui. Familiile sărace cu mulţi copii, bătrânii cu pensii mici, părinţii săraci cu copii bolnavi şi toţi românii aflaţi în sărăcie lucie vor afla cui să se adreseze la centrele eparhiale, la protopopiate sau la asociaţiile Bisericii pentru a primi ajutor.

Am amintit despre „Programul pastoral şi social în vremuri de criză economică" pentru că în opinia mea, acest program se află sau trebuie să se afle în strânsă legătură cu „Anul omagial al Sfântului Botez şi al Sfintei Cununii în Patriarhia Română". În viziunea Cancelariei Sfântului Sinod al Bisericii noastre, acest proiect religios-duhovnicesc, cultural-editorialistic şi mediatic va fi implementat în 2011 prin intermediul unui program-cadru cu caracter naţional bisericesc ce va cuprinde: „conferinţe pastoral-misionare, colocvii teologice, dezbateri şi seri duhovniceşti despre Tainele Sfântului Botez şi Sfintei Cununii, realizarea de către profesorii instituţiilor de învăţământ teologic ortodox a unor studii, comentarii, bibliografii cu conţinut biblic, istoric, dogmatic, liturgic, omiletic-catehetic, pastoral-social despre cele două Sfinte Taine, rolul familiei creştine din punct de vedere religios, spiritual, cultural şi social şi apărarea instituţiei sacre a familiei în faţa provocărilor contextului contemporan secularizat, o atenţie specială acordată celor două Sfinte Taine în cateheza ortodoxă, ora de religie şi programul catehetic Hristos împărtăşit copiilor al Patriarhiei Române etc.

Familia este pe cale de dispariţie. Statistici

Programul-cadru naţional bisericesc de implementare a Proiectului religios-duhovnicesc „Anul omagial al Sfântului Botez şi al Sfintei Cununii în Patriarhia Română" este generos cu dimensiunea catehetică a problemei numită „familia creştină românească". Totuşi, există riscul alunecării în festivism şi formalism. Familia creştină românească este pe cale de dispariţie – acesta este adevărul de la care trebuie să pornim în necesarul demers de redescoperire a Tainelor Sfântului Botez şi Sfintei Cununii. De fapt, nu doar familia creştină, ci chiar familia laică, întemeiată exclusiv pe căsătoria civilă, dispare din peisajul românesc.

Să oferim în susţinerea tezei noastre câteva date statistice. Conform statisticilor EUROSTAT, România a înregistrat o scădere a numărului de căsătorii la mia de locuitori de la 8,72 căsătorii /

1000 locuitori în 2007, anul aderării României la Uniunea Europeană, la 6,25 căsătorii / 1000 locuitori în 2009. Statisticile pentru 2010 nu sunt încă disponibile, dar evaluările preliminare avertizează că este foarte probabil că situația anului 2010 să fie gravă. Românii încep treptat să renunțe la instituția căsătoriei civile şi, implicit, la căsătoria religioasă, adică la Sfânta Cununie. O atitudine de altfel răspândită în rândul cetățenilor țărilor membre ale Uniunii Europene. De exemplu, în 2009, conform EUROSTAT, în diferite țări ale Uniunii se înregistrau următoarele date privind numărul de căsătorii la mia de locuitori: Belgia 4,36/1000, Bulgaria 3,42/1000, Grecia 4,68/1000, Spania 3,76/1000, Italia 4,01/1000, Franța 3,97/1000, Ungaria 3,67/1000, Polonia 6,57/1000. Cu excepția Poloniei, care înregistrează o relativă creştere a numărului de căsătorii în 2009 în raport de 2007, în celelalte țări se constată scăderea numărului de căsătorii.

EUROSTAT oferă date statistice şi despre numărul de divorțuri la mia de locuitori. România a înregistrat o creştere a divorțurilor de la 1,5 divorțuri / 1000 locuitori în 2005 la 1,7 divorțuri / 1000 locuitori în 2008. Evaluarea parțială a statisticilor naționale, pentru anii 2009 şi 2010, avertizează că numărul de divorțuri în România înregistrează o creştere accelerată, principalele cauze fiind criza economică şi migrația forței de muncă spre vestul Uniunii Europene, fenomen care provoacă destrămarea unui număr tot mai mare de familii româneşti. Conform Comunicatului de presă Nr. 240 / 9 noiembrie 2010 remis de Institutul Național de Statistică, "numărul căsătoriilor a fost în luna septembrie 2010 cu 2162 mai mic decât în aceeaşi lună a anului 2009. Prin hotărâri judecătoreşti definitive s-au pronunțat cu 643 divorțuri mai multe în luna septembrie 2010 decât în luna septembrie 2009", iar Comunicatul de presă Nr. 266 / 10 decembrie 2010 remis de acelaşi institut, ne informează că „numărul căsătoriilor a fost în luna octombrie 2010 cu 3277 mai mic decât în aceeaşi lună din anul precedent".

Dacă numărul căsătoriilor în România este în scădere, iar al divorțurilor în creştere, conform EUROSTAT se înregistrează o relativă creştere a fertilității (numărul mediu de copii născuți vii de o femeie) de la 1,30 copii / femeie în 2007 la 1,38 copii / femeie în 2009. Totuşi, aceste cifre sunt sub media europeană, conform EUROSTAT în diferite țări europene înregistrându-se în 2009 următoarele date: Belgia 1,84 copii / femeie, Bulgaria 1,57 copii / femeie, Grecia 1,52 copii / femeie, Spania 1,40 copii / femeie, Italia 1,42 copii / femeie, Franța 2,00 copii / femeie, Ungaria 1,32 copii / femeie, Polonia 1,40 copii / femeie. Este necesar să adăugăm şi faptul că în România, conform EUROSTAT, procentul copiilor născuți din mame care nu erau căsătorite la momentul naşterii este tot mai mare, acesta crescând de la 26,67% din totalul copiilor născuți vii în 2007, la 27,97% în 2009. Totodată, România se afla în 2009 în fruntea clasamentului european la numărul de minore care devin mame. Astfel, conform datelor UNICEF, din 1000 de femei românce care au născut în 2009, 43 erau minore. Numărul minorelor care devin mame a crescut vertiginos după Decembrie 1989, Institutul Național de Statistică calculând că anual, în medie aproximativ 8.500 de minore nasc în România.

Nu în ultimul rând, familia românească este grav afectată de avorturi. În anul 2008, femeile românce au reuşit „performanța" de a ocupa locul 3 în clasamentul țărilor europene cu numărul cel mai mare de avorturi comise. Conform organizației „Institute for Family Policies", în anul 2008, în România au fost comise 127.907 avorturi, țara noastră clasându-se după Marea Britanie (215.975 avorturi) şi Franța (209.913 avorturi).

Aceste date statistice seci şi impersonale dezvăluie trista situație de apostazie în care se află familia românească. Un popor ale cărui femei ucid sute de mii de prunci în pântece, un popor în care bărbații şi femeile refuză să se mai căsătorească sau să păstreze unitatea familiei, nu este un popor creştin. Pelerinajele pe la mânăstiri, în ziua de hram, înghesuiala din fața Sfintelor moaşte la vreme de praznic sau a butoaielor cu Aghiasmă Mare în ziua de Bobotează reprezintă în cazul românilor începutului de secol XXI mai degrabă dovezile unui primitivism religios şi nu ale unei credințe sincere, curate şi asumate, pentru că aceste gesturi exterioare nu pot ascunde faptele,

adică avorturile, divorțurile, minorele rămase gravide, altfel spus, refuzul românilor de a fi creştini nu doar de câteva ori pe an, ci în fiecare clipă a vieții lor.

Biserica este chemată la ofensivă

Implementarea celor două programe naționale bisericeşti adoptate de Sinodul Bisericii Ortodoxe Române de intervenție în sprijinul familiei creştine – „Programul pastoral şi social în vremuri de criză economică" şi „Anul omagial al Sfântului Botez şi al Sfintei Cununii în Patriarhia Română" – se va confrunta nu numai cu realitatea dură a familiei româneşti, ci şi cu un mediu politic național deosebit de nociv care distruge sistematic viitorul neamului românesc. 2010 a fost anul unor măsuri economice anti-criză care au afectat grav stabilitatea familiei în România. Modificarea legislației cu privire la concediul de creştere a copilului nou-născut, prin scăderea indemnizației acordate mamelor, concedierile masive din sistemul bugetar, migrația personalului medical calificat din spitalele româneşti spre țările vestice ale Uniunii Europene, fenomen provocat de reducerea cu 25% a salariilor şi de comasarea spitalelor reprezintă doar câteva dintre loviturile primite de familia românească din partea clasei politice. Nu vom uita să adăugăm la toate acestea şi nefericita, penibila şi total anticreştina inițiativă legislativă de legalizare a prostituției pe care a avut-o un parlamentar al cărui nume nu merită a fi pomenit aici. Toate aceste decizii politice vor favoriza creşterea numărului de avorturi, de divorțuri şi vor descuraja pe tineri în dorința lor de a întemeia o familie.

Biserica noastră este chemată la ofensivă. Societatea românească se păgânizează, familia creştină românească a devenit o excepție de la regula desfrâului generalizat, credința noastră este invadată de false tradiții, de superstiții, de simonie şi de apostazie, poporul rătăceşte în deznădejde şi întuneric. „2011 – Anul omagial al Sfântului Botez şi al Sfintei Cununii în Patriarhia Română" poate reprezenta o şansă acordată renaşterii familiei creştine româneşti, familie îmbrățişată de Biserică întru vindecare în ambele sale dimensiuni – trupească şi duhovnicească. Familia şi naşterea de prunci reprezintă temelia viitorului unui neam, iar sufletele inocente ale copiilor noştri ne cheamă să dăm ascultare lui Hristos: „Lăsați copiii să vină la Mine şi nu-i opriți, căci a unora ca aceştia este împărăția lui Dumnezeu. Adevărat zic vouă: Cine nu va primi împărăția lui Dumnezeu ca un copil nu va intra în ea". (*Sfânta Evanghelie după Marcu 10*, 14-15)

Viza umană – un eşec al multiculturalismului

Culturile diferite ajung, în cele din urmă, să tulbure societatea, punînd-o în faţa unor provocări pentru care nu este pregătită. Imigraţia masivă a noneuropenilor în statele dezvoltate economic ale bătrânului continent are efecte dintre cele mai grave, dar pe care o vreme oficialităţile le-au minimalizat, iar apoi au încercat să le ascundă. Iată încă să acum sunt nevoite să recunoască realitatea şi să ia măsuri. Doctrina statului multiculturat a eşuat şi va fi abandonata, a spus premierul britanic David Cameron într-o conferinţă pe teme de securitate, desfăşurată recent la Munchen, cittat de "The Telegraph". Declaraţia liderului britanic vine la doar câteva luni după ce cancelarul Angela Merkel a afirmat şi ea că „încercările de a construi o societate multiculturală în Germania au eşuat complet".

Alina Ioana Dida

Dezbaterile din presa de azi, produse de criza statului multicultural, pot fi înţelese mai bine dintr-o carte publicată încă din anul 2003 de jurnalista norvegiană Hege Storhaug şi fundaţia Human Rights Service, *HUMAN VISAS – A Report from the Front Lines of Europe's Integration Crisis* (VIZA UMANĂ – Raport din linia întâi a crizei politicilor de integrare din Europa).

Storhaug a scris în 1992 un articol care a produs un scandal de presă şi a adus în faţa opiniei publice din Norvegia existenţa unor realităţi altminteri uşor de bănuit, poate şi cunoscute la nivel oficial, dar asupra cărora se tăcea. O tânără, cetăţean norvegian, născută din părinţi imigranţi, fusese victima unui abuz definit ulterior drept "căsătorie forţată". Fata fusese convinsă să facă o vizită în Pakistan, "la rude", iar acolo fusese căsătorită, sub ameninţarea armelor, cu un văr de gradul doi, astfel încât acesta să obţină viza pentru Norvegia. Ea a reuşit să fugă după câteva zile, să ajungă la ambasada de la Islamabad şi să obţină ajutorul autorităţilor din ţara natală. A divorţat cu greu, după un proces lung, care a făcut vâlvă în Norvegia şi a determinat parlamentul să "definească", în 1995, o nouă infracţiune: căsătoria forţată, prin care o persoană este transformată într-o "viză umană".

Human Rights Service (HRS) este un *think tank* independent politic, înfiinţat în 2000, care îşi propune să înţeleagă societatea multietnică astfel încât politicile de integrare să fie îmbunătăţite, iar drepturile omului respectate. Principiul etic pe care se bazează este: drepturile şi obligaţiile fundamentale se aplică atât copiilor, cât şi adulţilor, indiferent de etnie, cetăţenie sau religie.

Informaţiile folosite în cartea scrisă de Hege Storhaug provin din documente oficiale, statistici, rapoarte ale organizaţiilor profesionale, massmedia, conferinţe şi interviuri. La această fundaţie lucrează multe persoane ale căror familii sunt originare din Pakistan, Kurdistan (regiune geografică împărţită între Turcia şi Irak, ce defineşte şi o realitate etnică), Iran, Maroc, Somalia şi Liban, majoritatea femei; ele au în comun faptul că au fost victimele unor încălcări ale drepturilor omului: căsătoria forţată, privarea de libertate, tortura etc.

Începând din 1950, populaţia Europei începe să-şi modifice structura. Afluxul de imigranţi proveniţi din toate colţurile lumii, necesari în industriile de după cele de-al doilea război

mondial, care foloseau mână de lucru necalificată, are şi efecte secundare, când imigranţii sunt originari din ţinuturi cu au alte valori, mult diferite de cele europene – societăţi în care statutul social al unui om depinde în mod absolut de religie, clan, castă sau clasă. Aspectele negative ale politicilor de imigraţie masivă au devenit vizibile pentru publicul larg la începutul anilor 1990, întâi în ţările scandinave, apoi în ţări ca Anglia, Franţa şi Germania. Presa a semnalat problemele sociale grave cu care se confruntă comunităţile de imigranţi, mai ales cele de origine noneuropeană. În unele ţări europene, cu istoric colonial şi de expansiune, sentimentele de vinovăţie produse de evenimente din ultimele două secole au făcut ca studierea şi dezbaterile asupra acestor fenomene sociale şi culturale să întârzie. În ţările scandinave, care au o istorie uşor diferită şi o altă sensibilitate la asemenea subiecte, autorităţile au sesizat mai devreme problemele cu care se confruntă cei mai vulnerabili membri ai comunităţilor de imigranţi: copiii şi tinerii fără studii sau calificare.

Subiectul imigraţiei a polarizat opinia publică occidentală

Dezbaterile asupra imigraţiei şi integrării sunt mult polarizate în Occident: fie eşti contra celor proveniţi din afara Europei, fie eşti pentru şi, în cazul acesta, te audodefineşti ca "antirasist" sau "umanist". Fundaţia HSR are o altă abordare în această carte, menită să evite reacţiile emoţionale puternice. Ea se defineşte drept "a treia voce", ce recunoaşte că imigraţia din Europa a adus cu ea şi unele practici nedorite (*undesirable practices*), ce nu sunt compatibile cu valorile democraţiei. În general politicile de imigraţie ale ultimelor decenii au "privit" spre bărbaţi (*male oriented*), pornind de la prejudecata că, dacă tatăl de familie are o slujbă, integrarea se va produce de la sine, cu timpul. Autorii demonstrează că în comunităţile de imigranţi există numeroase femei care trăiesc în Europa de peste 20 de ani, dar care nu vorbesc limba ţării de adopţie, pentru

că sunt obligate să trăiască izolat şi să nu aibă contacte cu "străinii".

Fundaţia are ca motto: *integraţi mama şi două treimi din probleme se rezolvă, întrucât mama este cea care îi va integra pe copii.*

Cartea încearcă să răspundă la două întrebări: 1. care sunt problemele de integrare a imigranţilor cu care se confruntă Europa în prezent? şi 2. pot statele europene să înveţe unele de la altele, astfel încât să elaboreze politici de integrare eficiente?

Volumul este structurat pe patru teme mari:

1. Politicile de reunificare a familiei

Cartea prezintă statistici în premieră asupra modelelor de căsătorie (*marriage patterns*) întâlnite în rândul comunităţilor de imigranţi noneuropeni din Norvegia. Ele îi conduc pe autori la concluzia că politica actuală de reunificare a familiei (până în 2003 – n. n) a dus la distrugerea drepturilor individuale şi s-a dovedit contrară efortului de integrare făcut de stat. Este prima lucrare, în Europa, care a făcut un studiu extins al grupurilor de imigranţi.

Fenomenul căsătoriilor cu de-a sila (*fetching marriages*) este larg răspândit: copiii şi nepoţii imigranţilor sunt "măritaţi" cu persoane din ţara de origine, transformându-se în "vize", "obiecte de gaj" şi surse de venit pentru familie. Politica Norvegiei în domeniu (şi a multor alte state, cum se arată în carte) a dus la *apariţia* şi continuă *să permită* acest trafic cu fiinţe umane.

2. Căsătoriile forţate

Sunt cele mai vizibile în mass-media. Victimele acestei infracţiuni, ce presupune mai multe forme de violenţă *de-a lungul* întregii căsnicii, aduc o serie de probleme nerezolvate încă de decidenţii politici, cei din din sistemul medical, de asistenţă socială etc.

3. Divorţul

Multe femei din Europa (sunt documentate mii de cazuri) ajungeau să fie căsătorite, în străinătate, printr-un contract care nu le permitea să divorţeze sau le limita foarte mult dreptul la divorţ, lucru ce contravenea legislaţiei din Norvegia. Totuşi statul norvegian a recunoscut validitatea acestor căsătorii până de curând. Norvegia a fost prima ţară din Europa care a introdus, drept condiţie a reunificării familiei în urma căsătoririi, obligaţia ca în contractul de căsătorie din ţara de origine să fie inclus dreptul soţiei la divorţ.

4. Mutilarea genitală a fetelor

În anul 2000, un documentar de televiziune dezvăluia faptul că fete cu cetăţenie norvegiană sunt mutilate genital, o practică veche de mii de ani în ţinuturi îndepărtate. "Ştirea" a produs mari emoţii, dar măsurile luate (dialogul intergrupuri, măsurile educaţionale şi informarea populaţiei) s-au dovedit paleative. Cartea arată experienţa unui proiect (singular) dintr-un departament francez, ce a avut rezultate încurajatoare, care ar putea fi punctul de pornire al unei politici eficiente.

Lucrarea se adresează în primul rând oamenilor politici din Europa, dar şi lucrătorilor din învăţământ, sănătate, asistenţă socială, poliţie etc. Volumul este de asemenea de interes şi pentru orice persoană dornică să înţeleagă provocările pe care le-a adus imigraţia. Cu atât mai mult cu cât prea mulţi dintre noi suntem grăbiţi uneori să considerăm că "drepturile omului" sunt o noţiune goală de conţinut.

Erorile catolicismului (III)

Autoritatea episcopilor Romei în primul mileniu

1. Veacurile I - III

Epistola Sfântului Clement Romanul

Partizanii suveranității papale pretind că Sfântul Clement a scris Epistola sa către Corinteni în temeiul unei puteri covârşitoare, alipită numelui său de episcop al Romei. Numai că Sfântul Clement nu era episcop al Romei când a scris această scrisoare. De unde ştim? În primul rând este mărturia lui Evsevie[1], apoi pomenirea în Epistolă de *jertfele iudaice* ca fiind încă în vigoare în templul din Ierusalim, templu care a fost distrus în anul 70 d. Hs., sau altfel spus, c*u 23 de ani înainte de urcarea pe scaunul episcopal a Sfântului Clement.*

Disputa pascală

Disputa pascală din secolul II evidențiază foarte clar „autoritatea" de care se bucura episcopul Romei, în acest caz, Victor. În disputa sa cu Policrat al Efesului el amenință cu ruperea legăturilor duhovniceşti, rostind chiar excomunicarea, însă celelalte Biserici nu i-au împărtăşit părerea, îndemnându-1 „de a lucra altmintera şi de a se pătrunde de simțăminte mai paşnice, mai conforme unității şi dragostei ce se cuvin aproapelui"[2]. Ba mai mult, conform aceluiaşi Evsevie, *au existat scrisori de protest adresate papei Victor*, cum este şi cea a lui Irineu[3].

Disputa baptismală

Sfântul Ciprian al Cartaginei susținea rebotezarea ereticilor. În acest demers era sprijinit de doi mari ierahi cu viață sfântă, Dionisie al Alexandriei şi Firmilian al Ierusalimului, dar dezaprobat de Ştefan al Romei şi amenințat de acesta cu excomunicarea. Firmilian este chiar categoric în această privință, numindu-l pe Ştefan „cutezător şi îngâmfat", asemănându-1 cu Iuda[4]. Referitor la Biserica Romei, Firmilian scrie: „Aceia ce sunt la Roma nu țin socoteală de toate lucrurile ce au fost date la început, şi în zadar pretind ei a se sprijini pe autoritatea apostolilor", iar ceva mai departe zice: „Mă mâhnesc adânc, după dreptate, de nebunia vădită a lui Ştefan, care, pe de o parte se slăveşte cu scaunul episcopatului său şi pretinde că este moştenitorul lui Petru, pe care au fost puse temeliile Bisericii, şi care, pe de altă parte, adaugă alți Petri şi zideşte noi clădiri pentru alte biserici, afirmând, cu de la sine putere, că ele țin adevăratul botez... Pe când tu cugeți că toți ceilalți s-au despărțit de tine, tu eşti cel ce s-a despărțit de ceilalți". O altă dovadă că Scaunul

[1] Eusebiu de Cezareea, *op. cit.*, p. 99; Wladimir Guettee, *op. cit.*, p. 22.

[2] Eusebiu de Cezareea, *op. cit.*, cartea V, cap. XXIV, p. 216; Wladimir Guettee, *op. cit.*, p. 25.

[3] Sfântul Irineu, *împotriva ereziilor*, cartea III, cap. II apud Wladimir Guettee, *op. cit*, p. 24.

[4] Firmilian, *Scrisoarea 75*, apud *Ibidem*, p. 33.

Romei era văzut ca egal sunt adresările Sfinților Dionisie şi Ciprian în scrisorile schimbate cu episcopii Romei privind problema rebotezării ereticilor. Astfel, Sfântul Ciprian scrie papei Ştefan[5]: „Am crezut de datorie să vă scriu asupra unui fapt ce interesează unitatea şi vrednicia Bisericii Sobornicești şi să stau de vorbă cu un om atât de statornic şi înțelept ca tine", iar Sfântul Dionisie scrie papei Xist[6]: „Frate, *am nevoie* de sfatul vostru şi *vă cerem părerea* voastră pentru ca să nu greşesc într-o afacere atât de însemnată". Iată cum înțelegeau ceilalți ierarhi „autoritatea" Romei, ca pe o împreună-lucrare în folosul Bisericii Universale.

2. În veacurile IV – V

Merită menționate o serie de evenimente care nu vin deloc în sprijinul supremației papale. In primul rând *Sinoadele Ecumenice au fost convocate de împărați, ceea ce dovedeşte că Biserica nu avea o autoritate centralizată care să convoace toți episcopii.* Al doilea Sinod Ecumenic desfăşurat la Constantinopol, în anul 381, a fost recunoscut ca Ecumenic, *deşi Roma nu a participat*, urmând să aibă o sesiune sinodală la Acquileia. La Sinodul al III-lea, papa Celestin trimite o scrisoare[7] care nu facea decât să sublinieze împreună-slujirea: „ ...Această sarcină de a învăța a fost predată tuturor episcopilor deopotrivă; noi o moştenim cu toții prin drept de moştenire, noi, toți care propovăduim, în locul Apostolilor, numele Domnului în feluritele țări ale lumii, după cuvântul Său: Mergând, învățați toate neamurile. Trebuie să țineți seamă, fraților, că noi am primit o poruncă obştească şi că Iisus Hristos a voit ca toți să o împlinim achitându-ne de această datorie. Suntem cu toții datori a lua parte la străduințile celor cărora toți am urmat". Nici când s-a hotărât alegerea noului episcop al Antiohiei, după moartea lui Meletie, nu s-a urmat părerea Romei, Sinodul din Constantinopol alegându-l pe Flavian, *nu pe Paulin, preferatul papei.* Şi, peste toate acestea, vine *excomunicarea papei Vigiliu de către africani, în anul 551*, care nu lasă loc de interpretări. De asemenea, *convocarea unui sinod la Arles pentru a judeca erezia donatistă, la rugămintea donatiştilor, după ce aceştia au fost declarați eretici în prealabil de sinodul din Roma, dovedeşte că decizia luată în fosta capitală a imperiului nu era infailibilă, irevocabilă.* Dacă papii din vechime se considerau primii, *de ce papa Inocențiu, apărându-l pe Sfântul Ioan Hrisostom, nu s-a folosit de această autoritate pentru a rezolva problema, ci a insistat pe lângă împărăteasa Eudoxia de trei ori pentru convocarea unui sinod ecumenic?*

3. În veacurile VI-VIII

Cel mai interesant episod din această perioadă constituie dialogul pe care papa Grigorie[8] îl are cu Ioan al Constantinopolului. Se ştie că odată cu mutarea capitalei la Constantinopol, acestui scaun i s-a acordat o oarecare cinste, față de care Vechea Romă a protestat vehement. Iată câteva din spusele papei Grigorie adresate lui Ioan, din care reiese că *nici măcar la jumătatea primului mileniu nu putem vorbi de un primat papal*: „Cugetați deci, vă rog, că prin această cutezătoare încredere în sine, pacea Bisericii întregi este tulburată, şi că sunteți vrăjmaşul harului ce s-a dat tuturor deopotrivă... Deci, prea iubite frate, iubiți smerenia din toată inima voastră; căci ea este cea care păstrează unirea între frați şi care păstrează unitatea în Sfânta Biserică Sobornicească... Petru, cel dintâi dintre apostoli şi mădular al Bisericii celei sfinte şi universale, Pavel, Andrei, Ioan - au nu sunt ei capii oarecăror popoare? Şi cu toate acestea toți sunt mădulare sub un singur cap... Şi nici unul din ei n-a voit a fi numit universal. Recunoaşteți, deci, Fericirea Voastră, cât vă îngâmfați în sine-vă când revendicați un titlu ce nici unul n-a avut cutezanța a şi-l

[5] Sf. Ciprian, Scrisorile 72 şi 73 către Ştefan, apud *Ibidem*, p. 30-31.

[6] Sf. Dionisie, *Scrisoarea către Xist*, apud Eusebiu de Cezareea, *op. cit.*, cartea a VH-a, cap V, p. 272; Wladimir Guettee, *op. cit.*, p. 33

[7] Cf. Wladimir Guettee, *op. cit.*, p. 50.

[8] Sf. Grigorie, Papa, *Epistola 25*, Cartea I, apud *Ibidem*, p. 95

însuşi!... Domnul, vrând a rechema către smerenie inimile încă slabe ale ucenicilor săi, le-a zis: Dacă cineva vrea să fie întâi între voi, să fie cel mai mic între toţi; ceea ce ne face a cunoaşte lămurit că cel într-adevăr înălţat este acela care se smereşte în cugetările sale. Să ne temem deci de a fi din numărul acelora care caută locurile întâi în sinagogi, închinăciunile prin târguri, şi care iubesc a fi numiţi învăţători între oameni. *Căci Domnul a zis ucenicilor săi: nu vă numiţi învăţători, căci nu aveţi decât un singur învăţător, şi voi sunteţi toţi fraţi. Nici vă numiţi părinţi, căci nu aveţi decât un Părinte. Ce veţi zice deci, prea iubite frate, la înfricoşătoarea judecată cea de apoi, voi care doriţi nu numai a fi numit Părinte, ci încă Părintele universal al lumii?* Luaţi aminte deci la relele însuflări; fugiţi de tot sfatul smintitor. Cu neputinţă este, într-adevăr, să nu vie smintelile dar, cu toate acestea, vai aceluia prin care vin. În urma titlului vostru viclean şi plin de slavă deşartă, Biserica e dezbinată şi inimile tuturor fraţilor sunt întru sminteală. Am căutat o dată şi de două ori, prin trimişii mei şi prin vorbe smerite, a îndrepta păcatul ce s-a săvârşit împotriva Bisericii întregi; astăzi scriu eu însumi. Nu am lăsat nimic din ceea ce smerenia îmi cerea să împlinesc ca o datorie. De nu voi culege din certarea mea decât dispreţ, nu-mi va rămâne decât mijlocul de a apela la Biserică". Din această scrisoare se extrag următoarele concluzii: că papa Grigorie nu apără cauza sa, ci a Bisericii întregi; că va face apel la întreaga Biserică, deci la Sinod; *că titlul de episcop universal este contrar cuvântului dumnezeiesc şi că denotă viclenie şi slavă deşartă; că nici un episcop nu poate pretinde o autoritate universală, fără a ataca drepturile episcopatului întreg.* Trebuie remarcată şi adresarea către Ioan („Stăpânul meu", „preaiubite frate"), precum şi duhul scrisorii, care nu vine din recunoaşterea unei autorităţi, ci mai degrabă ca de la un egal. „Cine este acela care, împotriva preceptelor Evangheliei şi a hotărârilor Canoanelor, are cutezanţa a hrăpi un nou titlu? Să dea Dumnezeu să nu fie decât unul care, fară a voi să micşoreze pe ceilalţi, să dorească să fie el însuşi universal!..." scrie acelaşi papă[9]. Iată un fragment din scrisoarea sfântului episcop al Romei către patriarhul Alexandriei Evloghie[10]: „Fericirea Voastră a avut grijă să ne spună că, scriind unora, nu le va da mai mult nişte titluri ce nu aveau ca izvor decât mândria, şi se serveşte în privinţa mea de expresia «după cum aţi poruncit». *Vă rog să nu mă faceţi să mai aud vreodată cuvântul poruncă, pentru că eu ştiu cine sunt şi cine sunteţi. Prin rangul vostru,* ***voi sunteţi fraţii mei****; prin virtuţile voastre* ***sunteţi părinţii mei****. N-am poruncit, deci, nicidecum.* M-am îngrijit numai de a arăta nişte lucruri ce mi s-au părut folositoare. Nu găsesc însă că Fericirea Voastră a voit să ţină minte ceea ce tocmai eu voiam a încredinţa amintirii sale, căci *am zis că nu trebuia să-mi daţi mie acest titlu, precum nici altora; şi iată că, în subscrierea scrisorii Voastre, voi îmi daţi mie ceea ce am lepădat, titlurile trufaşe de universal şi papă! Rog pe dulcea Voastră Fericire să nu mai lucreze pe viitor astfel; căci vă răpiţi vouă înşivă ceea ce daţi prea mult altora. Nu cer să sporesc în demnităţi, ci în virtuţi. Eu nu privesc ca o cinstire ceea ce face pe fraţii mei să piardă din propria lor demnitate. Cinstea mea este a întregii Biserici. Cinstea mea este statornicia nestrămutată a fraţilor mei. Eu mă privesc într-adevăr ca cinstit atunci când nu se refuză nimănui cinstirea ce i se cuvine. Daca Fericirea Voastră îmi zice papă universal, tăgăduiţi că aţi fi voi înşivă ceea ce aş fi eu însumi: Ferească Dumnezeu de aşa! Departe de noi cuvintele care umflă deşertăciunea şi care lovesc dragostea creştină!".*

Spre sfârşitul celui de-al VIII-lea veac găsim o situaţie complicată, premergătoare Schismei. Răsăritul era măcinat de conflicte interne, din care cel mai grav a fost criza iconoclastă, în timp ce Apusul începe uşor, uşor să se alipească de franci. Tarasie, acum Patriarh al Constantinopolului consideră necesară întocmirea unui mare sinod care să refacă unitatea Bisericii. *Însă de unde avea să ştie că limbajul smerit al papilor de până acum, apărători ai credinţei, avea să fie înlocuit de o atitudine trufaşă care urma să deservească propriile interese?* Iată ce ton foloseşte

[9] Sf. Grigorie, Papa, *Epistola 20*, Cartea V apud *Ibidem*, p. 98.
[10] Scrisorile Sf. Grigorie, *Scrisoarea 39* apud *Ibidem*, p. 104.

papa Adrian I: „Noi am fost foarte surprinşi de a vedea că, în scrisoarea voastră, se dă lui Tarasie titlul de Patriarh Ecumenic. Patriarhul Constantinopolului n-ar avea nici chiar rangul al doilea, fară consimțământul scaunului nostru; dacă el este ecumenic, are atunci şi întâietatea asupra Bisericii noastre? Toți creştinii înțeleg că aceasta este o pretenție ridicolă“[11].

Cu papa Adrian se inaugurează o nouă etapă în relațiile Roma - Constantinopol. Tot pe timpul lui Adrian I se elaborează Falsele Decretale, punctul comun dintre papalitatea veche şi cea modernă. Cu toate acestea, Biserica era privită în continuare sub semnul sinodalității şi a unității primelor veacuri, după cum rezultă şi din mărturisirea lui Vasile de Ancira care vine în fața Sinodului (al VII-lea) pentru a-şi recunoaşte greşeala: „Pentru aceasta, eu, Vasile, episcop de Ancira, *vrând a mă uni cu Biserica, cu papa Adrian, cu patriarhul Tarasie, cu scaunele apostolice ale Alexandriei, Antiohiei şi Ierusalimului, şi cu toți episcopii şi preoții catolici, fac această prezentă mărturisire prin scris şi v-o prezint vouă ...*“[12]. Deci, papa nu era privit ca unicul centru al unității, ca izvorul puterii catolice.

După moartea lui Adrian I, Leon al III-lea, succesorul său, va continua aceeaşi politică. Cu ajutorul său, Imperiul Roman de Apus a fost restabilit, sub conducerea lui Carol cel Mare. Papalitatea va primi o putere sporită, nu în ultimul rând şi datorită Falselor Decretale care au început să se răspândească din ce în ce mai repede şi care prevedeau, printre altele, că scaunul apostolic care putea judeca totul nu trebuia judecat de nimeni. Visul lui Adrian a fost realizat de Leon al III-lea, iar papalitatea intră într-o nouă eră, *debarasându-se de trecutul demn şi glorios caracterizat de atitudinile demne ale unor papi fară de care creştinismul ar fi suferit drastic.*

4. La sfârşitul primului mileniu

După încoronarea lui Carol cel Mare se instalează puțină pace între Biserici, însă această pace avea să prevadă marea furtună: *Schisma*. În Răsărit se reînnoieşte criza iconoclastă, cu Leon Armeanul, în timp ce în Apus apare opoziția față de tradiția catolică numită galicanism. Cu Nicolae I papii încep să se abată de la apărarea dreptei

[11] Wladimir Guettee, *op. cit.*, p. 119.

[12] *Ibidem*, p. 120.

credințe, emițând pretenții de supremație, implicându-se în politică pentru dobândirea de moşii, aşa cum a fost cazul Siciliei, revendicată acum de apuseni, față de care înțeleptul Fotie, pe-atunci patriarhul Constantinopolului, răspunde: „Noi vi le-am fi lăsat, dacă aceasta ar fi atârnat de la noi, însă fiindcă e vorba de țări şi de hotare, aceasta este o afacere care priveşte Statul. Cât pentru mine, aş voi nu numai înapoia altora ceea ce le aparține, dar încă a lăsa o parte din vechile dependințe ale acestui scaun. Aş fi îndatorat față de cel care m-ar descărca de o parte din povara mea”[13].

Papa Nicolae I se adreseaza lui Fotie ca unui simplu mirean, deşi era hirotonit. Papii vechi nu au folosit niciodată un asemenea limbaj, nici față de împărați, nici față de colegii lor episcopi. Asta pentru că papii de dinaintea lui Nicolae I nu au avut convingerea că: „Făcătorul tuturor lucrurilor a aşezat principatul divinei puteri pe care Ziditorul tuturor făpturilor a dat-o aleşilor săi apostoli; El a stabilit trăinicia lor pe credința tare a verhovnicului Apostolilor, adică a lui Petru, căruia i-a dat mai cu seamă întâiul scaun...” sau pe aceea că „... fară învoirea scaunului şi pontifului roman nu se cuvenea a încheia nimic în orice discuție”[14]. Urmând aceluiaşi duh prezent în mai toate epistolele sale, papa Nicolae îl anatemiează pe Fotie în 863, printr-un sinod convocat la Roma. Împăratul Mihail protestează, dar se trezeşte cu un răspuns plin de dispreț şi de raționamente greşite. În 867, Fotie, numit „tâlhar” şi „adulter”[15] de Nicolae I, n-a mai putut răbda, cum nu mai putea suporta nici amestecul aceluiaşi papă în problema Bulgariei, ori tonul său disprețuitor şi poruncitor. Drept urmare, în capitala imperiului a fost convocat un sinod, la care au participat 1000 de clerici, ambii împărați, dar şi episcopi apuseni, cum ar fi arhiepiscopii de Treba şi Colonia, sau exarhul Ravennei. Sinodul a declarat nulă excomunicarea lui Fotie şi 1-a depus din episcopat pe Nicolae I. Însă pretențiile de a fi numiți suverani pontifi şi papi universali, au continuat cu aceeaşi acrivie şi cu Adrian II şi cu Ioan VIII, dar şi cu cei care i-au urmat, până în zilele noastre.

Desfășurarea Schismei de la 1054

Schisma era o consecință logică a evenimentelor, mai ales în condițiile în care fiecare papă ce urca pe scaunul Romei se socotea urmaşul Sfântului Petru, având pretenții de supremație, pe care predecesorii lor din primele veacuri, cum a fost papa Grigorie, le socoteau lucruri inspirate de diavol.

În 885, papa Ştefan al V-lea îi scrie împăratului Vasile următoarele: „După cum Dumnezeu v-a dat suveranitatea lucrurilor vremelnice, noi de asemenea am primit de la El, prin Sfântul Petru, verhovnicul Apostolilor, suveranitatea lucrurilor duhovniceşti... Nouă ni s-a încredințat purtarea de grijă a turmei; această purtare de grijă este cu atât mai înaltă, cu cât cerul este deasupra pământului. Ascultați ce a zis Domnul lui Petru: Tu eşti Petru, etc. Rog dar Evsevia Voastră de a cinsti numele şi vrednicia verhovnicului Apostolilor, supunându-se hotărârilor sale; căci episcopatul în toate Bisericile pământului îşi trage obârşia de la Sfântul Petru, prin care noi învățăm pe toți credincioşii şi le arătăm sănătoasa şi nestricăcioasa doctrină”[16].

Sfârşitul primului mileniu găseşte Bizanțul în cădere, iar pe împărații bizantini disperați în a încheia alianțe politice cu Apusul. Însă deşi politicul nesocotea dogma, vrednicii ierarhi ai Răsăritului au ştiut s-o apere, cum au facut-o spre exemplu, arhiepiscopul de Tesalonic şi chiar patriarhul Mihail Cerularie, care nu s-au lăsat impresionați de politica de apropiere față de Apus a împăraților bizantini, respingând inovațiile catolice şi pretențiile lor de suveranitate. Despre actul de excomunicare compus de cardinalul Humbert, Steven Runciman scria[17]: „Puține documente

[13] *Ibidem*, p. 133

[14] Nicolae, *Epist. 2, 3, 5 şi 6* în „Colecția Sinoadelor“, Labbe, tom VIII, apud *Ibidem*, p. 129

[15] Wladimir Guetee, *op. cit.*, p. 138.

[16] Ştefan, *Epistola V* în „Colecția Sinoadelor“, Labbe, tom IX apud Wladimir Guettee, *op. cit.*, p. 154.

[17] Steven Runciman, *op. cit.*, p. 48.

importante sunt atât de pline de erori demonstrabile. E într-adevăr extraordinar cum un om de erudiția lui Humbert a putut să compună un manifest atât de *lamentabil* (citiți cu atenție acuzele următoare, pentru a sesiza ridicolul, *nota mea*). El începe prin a-i refuza lui Cerularie atât personal, cât şi ca episcop al Constantinopolului titlul de patriarh. Declară apoi că n-are nimic de spus împotriva cetățenilor imperiului sau Constantinopolului, dar toți cei care-l susțin pe Cerularie sunt vinovați de simonie (*viciul dominant în acel timp în Biserica lui Humbert*), de a încuraja castrarea (o practică urmată *la Roma*), de rebotezarea latinilor (neadevărată pe atunci), de a permite preoților să se recăsătorească (*ceea ce era incorect*, pentru că un bărbat căsătorit putea deveni preot, dar unul deja hirotonit nu se mai putea căsători), de a respinge legea mozaică (ceea ce nu era adevărat), de a refuza împărtăşania bărbaților raşi şi, în cele din urmă, de a omite din crez pe Filioque (*ceea ce era exact opusul adevărului*). După astfel de acuzații plângerea privitoare la închiderea bisericilor latine din Constantinopol îşi pierdea efectul. Anatema finală era urmată de o proclamare a lui Cerularie şi susținătorilor lui drept eretici «prozimiți».

Fiind împărat Constantin Monomahul, iar imperiul atacat de normanzi, i se propuse papei unirea în schimbul sprijinului militar. Papa răspunse cu nerăbdare: „Biserica Catolică, mamă şi fecioară neprihănită, deşi aleasă a umple cu mădularele sale pământul întreg, n-are totuşi decât un singur cap, care trebuie să fie cinstit de toți. Oricine îl nesocoteşte, în zadar pretinde a fi unul din mădularele ei”[18]. Iar în scrisoarea către patriarhul Mihail, după ce aduce reproşuri titularului de patriarh ecumenic, amintind în acest sens de împotrivirea Sfântului Grigorie, papă al Romei, spune, printre altele: „Biserica Romană este atât de puțin particulară încât, în tot universul, *orice națiune care are îngâmfarea de a nu fi de părerea ei, nu poate fi mai mult privită ca făcând parte din Biserică. Ea nu mai este o Biserică, ci o adunare de eretici, o sinagogă a lui Satan... Deci cel ce voieşte a se slăvi cu numele de creştin, să înceteze de a huli şi de a ataca Biserica Romană*; căci în zadar pretinde a cinsti pe Tatăl familiei, dacă necinsteşte pe soția sa!”. Cam acelaşi lucru îl spune şi papa Inocențiu patriarhului Ioan X Camateros la sfârşitul secolului XII: „Întâietatea scaunului roman a fost aşezată nu de om, ci de Dumnezeu, sau, ca să zic mai bine, de Dumnezeu-Omul;... Biserica Universală este aceea care e întocmită din toate Bisericile, după textul literal al cuvântului catolic. În acest înțeles, Biserica Romană nu este universală, ea este numai o parte din Biserica universală, însă cea dintâi şi principală, asemenea capului într-un trup; ea este altfel pentru că plinirea puterii se află acolo şi numai o parte din plinire decurge asupra celorlalte. Această Biserică una este deci, universală, în înțelesul că ea are pe toate celelalte sub dânsa. După adevăratul sens al cuvântului, numai Biserica Romană este universală, pentru că ea este singura care a fost înălțată mai presus de celelalte...”[19]

Tocmai această atitudine a fost cea care 1-a determinat pe patriarhul Mihail Cerularie să refuze legația papală ce avea în frunte pe cardinalul Humbert. Aceştia din urmă au aruncat pe altarul Sfintei Sofia o sentință de excomunicare, apoi au plecat scuturându-şi praful de pe picioarele lor. Atitudinea patriarhului Mihail a fost îndreptățită, acest lucru fiind întărit şi de înfăptuirea Imperiului Latin de Constantinopol, care a durat din 1204 până în 1261. Iată câteva din mesajele cruciaților către papa Inocențiu[20]: „Noi am dus atât de departe cauza Mântuitorului, încât Biserica Răsăriteană, a cărei mitropolie era odinioară la Constantinopol, fiind reunită cu papa, şeful ei, dimpreună cu împăratul şi tot imperiul său, după cum ea era din vechime, se recunoaşte fiica Bisericii Romane, şi voieşte a-i da ascultare cu umilință pe viitor. Patriarhul însuşi are să meargă la Roma spre a primi pallium (mantia), a făgăduit aceasta cu jurământ, dimpreună cu împăratul” (Contele de Saint Paul, ducelui de

[18] Leon IX, *Epistole*, în „Colecția Sinoadelor“, Labbe, tom IX, apud Wladimir Guettee, *op. cit.*, p. 158.

[19] Innochentie al III-lea, *Epistole*, apud *Ibidem*, p. 161.

[20] Wladimir Guetee, *op. cit.*, p. 162; Pr. Nicolae Chifar, *Istoria Creştinismului*, voi. III, Ed. Trinitas, Iaşi, 2002, cap. „Cruciada a IV-a“, pp. 132-138, pp. 187-189.

Louvain). Iar marchizul de Monferrat, şeful cruciadei, scrise papei că a luat Constantinopolul pentru „a aduce un serviciu Sfântului Scaun şi pentru a readuce pe greci la ascultarea ce i se cuvenea". Despre capturarea Constantinopolului, papa Inocenţiu, având în minte numai orgolii lumeşti, zice: „... se poate ca grecii să fi fost pedepsiţi cu dreptate pentru păcatele lor, deşi voi aţi lucrat cu nedreptate vărsând ura voastră asupra lor; se poate ca Dumnezeu să vă răsplătească cu dreptate pentru că aţi fost uneltele propriei sale răzbunări". Şi continuă: „Este sigur că voi puteţi ţine şi apăra pământul ce l-aţi câştigat prin hotărârea lui Dumnezeu; însă cu condiţia că veţi restitui bunurile Bisericilor şi veţi fi totdeauna credincioşi Sfântului Scaun şi Nouă"[21]. *Aşadar, crimele devin virtuţi dacă au ca scop autoritatea Sfântului Scaun.* Prin voia lui Dumnezeu, este de părere acelaşi papă, „*imperiul grecilor trufaşi, superstiţioşi şi neascultători" a trecut la „latinii cei smeriţi, evlavioşi şi supuşi*"[22]. Trebuie să urmărim atitudinea papei Inocenţiu privind scaunul Constantinopolului deoarece dorinţa de putere şi viclenia de care dă dovadă în această problemă sunt reprezentative pentru modul de gândire al papilor moderni, care a dus la schismă. Astfel, după ce împăratul noului Imperiu Latin, Baudouin, îl aşează ca episcop de Constantinopol pe Tomasso Morosini, papa nu-i confirmă alegerea deşi ştia că este „de neam nobil şi cu bune moravuri, înţelept, prevăzător şi destul de învăţat". Motivul? Îl găsim în aceeaşi scrisoare: „cercetând alegerea n-am găsit-o canonică, pentru că laicii neavând nici o putere de a dispune de afacerile bisericeşti, patriarhul Constantinopolului nu trebuia să fie ales prin autoritatea vreunui principe secular. Afară de aceasta, clericii veneţieni ce se zic canonici ai Sfintei Sofii, n-ar fi avut dreptul de a alege, nefiind aşezaţi în această Biserică nici de noi, nici de legaţii sau delegaţii noştri. Pentru aceasta noi am casat această alegere în plin consistoriu"[23]. Pe cine, deci, va desemna papa episcop de Constantinopol? Tot pe Tomasso Morosini. Aceeaşi persoană, mai întâi a fost refuzată pentru ca ulterior să fie acceptată. Diferenţa este că prima dată, Tomasso nu fusese investit în virtutea deplinătăţii papale, în timp ce a doua oară, da. Nimic nu poate fi legitim în Biserică decât prin această putere deplină a papei. Prin acest act solemn, papa Inocenţiu al III- lea afirmă cu tărie

[21] Cf. Villehardoiun; Cf. It. Godef., ad ann. 1203; Raynald. Armai.; Innochent. al III-lea, Epist., apud Wladimir Guettee, *op. cit.*, p. 163

[22] Wladimir Guetee, *op. cit.*, p. 163

[23] *Ibidem*, p. 164.

că: „Prerogativa de har ce a dat Sfântul Scaun Bisericii Bizantine arată lămurit plinirea puterii ce acest Scaun a primit de la Dumnezeu, fiindcă Sfântul Scaun a pus această Biserică în rangul Bisericilor Patriarhale. El a scos-o ca din pulbere, a ridicat-o până la punctul de a o prefera celor ale Alexandriei, Antiohiei şi Ierusalimului; a pus-o alături cu Biserica Romană, mai presus de celelalte”[24]. Acest mod de a interpreta istoria i-a făcut pe mulți să afirme că până la papa Inocențiu al IIIlea, schisma n-a existat. Cele întâmplate până atunci au fost numai nişte proteste ale Răsăritului, proteste vehemente ce-i drept, dar asta pentru că şi Roma inova încontinuu. Adevărata schismă, sunt de părere aceşti istorici, s-a produs acum, pe timpul Imperiului Latin de Răsărit, fiind continuată prin stăruința în novisme şi pretenții absurde, şi de următorii papi.

Conceptul de primat papal continuă cu papa Grigorie VII si al sau „Dictatus Papae” unde se afirmă că papa este sfânt prin natura numirii ca episcop, poate depune împărați, fiind singura autoritate universală, care nu a greşit, nu greşeşte şi nici nu poate greşi vreodată, Scriptura fiind martora acestui fapt[25]. Cu riscul de a fi lungit oarecum discuția, am ales să prezint şi aceste texte privitoare la Marea Schismă, pentru a sublinia diferența de ton şi de atitudine între primii papi şi cei contemporani. Odată cu trecerea timpului şi a inovațiilor Bisericii Romano-Catolice, lucrurile au evoluat în sens negativ. Câteva secole mai târziu, istoria apusului va consemna o nouă schismă, a protestanților, fapt care a avut urmări şi în Răsărit, declanşând uniația. Aşadar, fără a insista şi asupra acestor două evenimente isotrice, putem concluziona că istoria Bisericii Apusene, comparativ cu cea Răsăriteană, a fost una nici măcar paralelă, ci *divergentă*. Aşa se face că în urma Conciliilor Vatican I şi II, Biserica Catolică şi-a pierdut şi ultima fărâmă de deminitate şi har, devenind o *organizație religioasă mondială şi doar atât*. Ruperea catolicilor tradiționalişti (cunoscuți ca vechii-catolici), aggiornamentarea (acceptarea în Biserică a calului troian numit secularizare), ecumenismul (înțeles nu ca dialog, ci ca prozelitism) şi nu în ultimul rând declarațiile ultimilor papi, conform cărora evoluționismul nu este o simplă poveste, *cerându-şi scuze de la Darwin*, afirmația cum că extratereştrii există şi sunt frații noştri, finanțarea a unele programe în acest sens, înlocuirea epiclezei cu a unor dansuri provocatoare (se întamplă în Apus), organizarea de discoteci/carnavale în interiorul bisericilor chiar de către cardinali (susținuți de papa) şi multe alte abateri de acest gen (cu înaltă binecuvântare) sunt dovada cea mai clară că harul a părăsit Biserica Catolică. Ca să nu mai vorbim de erezii (tâlcuite ca dezvoltări diferite ale aceleiaşi Tradiții): Filioque, Imaculata Concepție, Harul creat, Purgatoriul, ideea de răscumpărare (doar ca achitare juridică şi nu îndumnezeire), erezii care se traduc toate prin *hulă la adresa Sfintei Treimi*! Desigur, Dumnezeu va cântări evlavia şi râvna catolicului de rând, nelăsându-l răsplătit, însă (numai) prin iconomie, nu prin Har. Este mare păcat că unii ierarhi, dintr-o falsă smerenie şi pe alocuri ipocrizie, nu conştientizează aceste lucruri, motivați de subiectivismul faptului că, studiind în afară şi luând contact cu diverşi catolici, ei sunt totuşi oameni buni, cumsecade şi dornici de mântuire. Ba mai mult, se afirmă că pe ambele altare există aceleaşi Taine şi acelaşi Hristos! Am auzit un oarecare ierarh, care a afirmat că eretici sunt numai cei ce hulesc Treimea, cu referire la musulmani, budişti, etc.. Aşa este sfințite părinte, nu sunt eretici. *N-au cum să fie eretici, pentru că sunt păgâni, iar erezia presupune (conform DEX): „Doctrină sau credință religioasă care ia naştere în sânul unei biserici, abătându-se de la dogmele consacrate şi care este condamnată de biserica respectivă.*” Este uimitor cu câtă dibăcie se pot jongla cuvintele de către anumite persoane (*cărora şi funcția le conferă o anumită autoritate în cuvânt*) pentru a-şi susține punctul de vedere şi a trece drept înțelepți şi smeriți. Numi propun să îndrept pe cel ce nu vrea să primească îndreptarea, dar sper să pot lumina pe cei care nu s-au aplecat îndeajuns asupra subiectului. Pentru că în materie de credință nu poate exista compromis!

[24] *Ibidem.*

[25] Vezi punctele 11, 12, 23 şi 26 ale acestui act. În engleză la http://www.fordham.edu/halsall/source/g7-dict-pap.html

Eminescu şi unirea românilor

Radu Ilaş

Mihai Eminescu a fost cel mai important dintre promotorii proiectului etno-politico-statal „Dacia Mare", elaborat la începutul secolului al XIX-lea de către nobilii iubitori de patrie. Marele poet a înţeles că refacerea unităţii spaţiului străvechii Dacii era pentru români o problemă de renaştere naţională, iar nu o simplă „afacere", aşa cum încercau să o exploateze marile imperii vecine în folos propriu.

Începând din secolul al XVIII-lea, când trei mari imperii (otoman, ţarist şi habsburgic) înconjuraseră, practic, vatra de vieţuire a neamului românesc şi se confruntau pentru acest spaţiu chiar în interiorul său, în marile cancelarii s-au făcut proiecte, unele oculte, care vizau reconstituirea Daciei, ca stat-tampon între acestea. Boierii români patrioţi visau la unirea Principatelor în „Dacia" sau „Valahia Mare", iar imperiile vecine negociau să obţină foloase din unirea Ardealului cu Principatele Dunărene, formând „regatul Dacia".

Atât Viena, cât şi Petersburgul, au avut în vedere, în anumite contexte, formarea unui stat-tampon, cu numele Dacia, însă fiecare voia să-l ia sub tutelă proprie: „Dacia austriacă" urma să încorporeze Ardealul unit cu Principatele, iar „Dacia rusească" urma să încorporeze Ţara Românească (Valahia), Moldova şi Dobrogea, fiecare voind o Dacie a lui, dar nu una românească. Numele „Dacia" a constituit premisa pe fundamentul căreia, începând de la revoluţia paşoptistă, a fost gândită refacerea statalităţii româneşti în vatra ancestrală a neamului.

Este important de menţionat că Eminescu a cunoscut aceste proiecte, unii dintre autorii lor, îndeosebi învăţaţii ardeleni, fiindu-i mentori îndeosebi în perioada studiilor sale la Viena.

Proiectul „Dacia Mare", în care Eminescu s-a implicat profund, a însemnat: asumarea şi recunoaşterea identităţii naţionale şi acţiunea pentru restaurarea istoriei naţionale. Unirea Principatelor, în anul 1859, sub conducerea lui Alexandru Ioan Cuza, a constituit, pe fond, primul mare pas vizând realizarea, prin cuget şi faptă românească, a proiectului Daciei Mari. Pentru imperiile vecine, numele „Dacia", ca entitate socio-politică creată exclusiv din perspectivă românească, era considerat un atentat la ordinea stabilită prin tratatele parafate.

La vârsta de 17 ani, Eminescu, simţind nevoia să reînvie mândria naţională, a publicat în revista „Familia" (2 aprilie 1867) poemul patetic: „Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie" şi a devenit principalul promotor al punerii în aplicare a devizei „În unire e tăria". Aşa s-a născut ideea organizării unei manifestări spirituale a întregii vetre de vieţuire a neamului, într-un loc cu cea mai adîncă semnificaţie istorică: serbarea de la Putna, prilejuită de împlinirea a 400 de ani de la târnosirea mănăstirii de către Ştefan cel Mare. Această serbare, desfăşurată în zilele de 15-16 august 1871, a constituit, în fapt, *cel dintâi congres al românilor de pretutindeni*. Cu acel prilej, la mormântul voievodal, Eminescu a recitat poezia „Doină populară" – prima variantă a cunoscutului poem „Doina", primită, precum se cunoaşte, cu multă însufleţire de către cei prezenţi, întrucât reflecta dorinţa fierbinte de eliberare a teritoriilor româneşti „de la Nistru pîn la Tisa" de sub dominaţie străină.

După revenirea în ţară şi stabilirea la Iaşi, Eminescu a militat cu o energie nemaiîntâlnită pînă atunci pentru reconstrucţia unităţii etno-politico-statale româneşti. Însă, la demararea proiectului de reconstrucţie a statalităţii româneşti a constatat că în calea acestuia existau două piedici fundamentale: „elementul de disoluţiune", „demagogia României", căruia i se alătura aşa-numita „pătură superpusă", răsărită din

amestecul scursurilor orientale şi occidentale, „fără tradiţii, fără patrie sau naţionalitate hotărîtă". Posibilitatea iniţierii noului proiect etno-politico-statal românesc a fost întrevăzută odată cu înfiinţarea, la Cernăuţi, în octombrie 1875, a Societăţii „Arboroasa". În contextul izbucnirii „crizei orientale", Eminescu a crezut că s-au ivit condiţiile pentru reconstrucţia etno-politico-statală românească şi a trecut la ofensivă. El a atras atenţia că cea mai mare piedică în calea realizării proiectului „Daciei Mari" era Austro-Ungaria. În conlucrare cu conducerea Societăţii „Arboroasa", Eminescu a gîndit şi proiectat acţiuni menite să atragă atenţia asupra situaţiei românilor încorporaţi în Imperiul austro-ungar.

Astfel, a intrat în atenţia serviciilor de informaţii ale Austro-Ungariei, fiind urmărit. În octombrie 1877, în plin război ruso-româno-turc, cînd cea mai mare parte a intelectualităţii române era angajată cu condeiul şi cuvîndul scris în susţinerea războiului cu turcii, Societatea „Arboroasa" şi-a asumat riscul de a înfrunta pe faţă autorităţile austro-ungare. Drept urmare, autorităţile imperiale austro-ungare au arestat cinci membri ai acesteia, între care s-a aflat şi Ciprian Porumbescu, iar societatea a fost desfiinţată. Eminescu a luat cunoştinţă, pe diverse căi, despre ancheta deschisă de autorităţile austriece în legătură cu activitatea „Arboroasei", acuzând Curtea din Viena de nesocotirea unităţii naţiei româneşti. În acest fel, n-a făcut decît să-şi îngroaşe dosarul întocmit de către Biroul Informativ din Viena, care începea să conceapă acţiuni menite să anihileze manifestările sale „naţionaliste". Însă, dezamăgirea lui a fost mare, constatînd că autorităţile statului român n-au sprijinit sub nici o formă acţiunea Societăţii „Arboroasa".

În noiembrie 1877, Eminescu a ajuns la Bucureşti, devenind redactor la ziarul „Timpul", ziarul oficial al Partidului Conservator. Şi-a început colaborarea la ziarul respectiv în 24 noiembrie 1877 cu articolul „Bălcescu şi urmaşii săi".

În scurt timp, Eminescu s-a avântat într-o vastă activitate publicistică destinată emancipării neamului şi apărării memoriei acestuia. Patriotismul a rămas calitatea lui definitorie. Probabil că junimiştii care l-au recomandat pentru ziarul „Timpul" nu şi-au dat seama că Eminescu era un naţionalist neclintit, care nu putea fi modelat în spirit politicianist decît zdrobindu-l.

Evenimentul care a marcat fundamental activitatea sa pe tărâm politico-social a fost Congresul de la Berlin, convocat la iulie 1878 de către cele şapte puteri europene. Eminescu, care ştia că trăieşte în România, stat european, denumit astfel din anul 1862, a auzit că marile puteri foloseau încă sintagma „Principatele Unite Române" pentru a desemna statul român. Mai mult, România nu fusese invitată acolo ca ţară învingătoare în războiul antiotoman şi nici nu fusese tratată ca atare. El a reacţionat extrem de dur faţă de umilirea statului român şi, fără aprobarea forurilor de conducere ale Partidului Conservator, a angajat ziarul „Timpul" într-o campanie de presă împotriva modificării Constituţiei, în sensul cerut de marile puteri europene. În acelaşi timp, a devenit o problemă pentru politicieni, inclusiv pentru conservatori, ideile sale fiind considerate „periculoase".

Eminescu a ajuns la concluzia că, pentru a da viaţă proiectului respectiv, era nevoie de jertfă. Această idee a fost exprimată, la 1septembrie

1879, când în „Convorbiri literare" a publicat poezia „Rugăciunea unui dac".

Proiectul etno-politico-statal gîndit de Eminescu, eminamente anti-austro-ungar, s-a lovit de obedienţa partidelor politice, mai ales a politicienilor, în primul rînd a conservatorilor, dar şi a unor liberali faţă de Puterile Centrale. Împotriva lui Eminescu s-au coalizat toţi cei care s-au autodeclarat din interes politic apărători ai „românismului". Cu toţi aceştia, Eminescu s-a simţit obligat să poarte o polemică publică extrem de violentă, fapt ce i-a creat şi mai mulţi duşmani.

La rândul lor, agenţii serviciilor de informaţii austro-ungare, care au urmărit cu rigoare ideile lui Eminescu şi erau la curent cu „visele" sale, numeau statul preconizat de el „Dacisches Kaiserreich".

Numele lui Eminescu devenise cunoscut în cercurile politice austro-ungare, iar avertismentele au început să-i sperie pe politicienii români. De la Viena, ambasadorul liberalilor, conservatorul Petre P. Carp, a transmis în ţară semnalul reducerii la tăcere a lui Eminescu. Acesta a fost exprimat într-o scrisoare trimisă lui Titu Maiorescu, în care îi atrăgea atenţia pe un ton imperativ: „Şi mai potoliţi-l pe Eminescu!". Eminescu nu şi-a abandonat crezul în reconstruirea statalităţii româneşti, care trebuia să aibă ca suport teritorial spaţiul vechii Dacii. Însă, a fost conştient că în acel context nu trebuiau implicate „pe faţă" autorităţile tânărului şi firavului stat român. De aceea, a recomandat o neutralitatea activă, pentru a feri România de consecinţele unei confruntări directe între cele două imperii. Cu inteligenţa-i recunoscută, el a încercat să le explice politicienilor momentului că „situaţia noastră excepţională ne învaţă că una din condiţiile, de nu ale existenţei, dar ale păcii şi dezvoltării noastre liniştite, e ca să trăim în pace cu amîndoi vecinii (imperiile ţarist şi austro-ungar, n.ns.) şi să lăsăm ca echilibrul între puterile lor să fie garanţia neutralităţii noastre".

În condiţiile înăspririi prigoanei autorităţilor austro-ungare împotriva românilor încorporaţi în imperiu, la Bucureşti, cu sprijinul lui C.A. Rosetti, studenţii români transilvăneni Gheorghe Secăşanu şi Gheorghe Ocăşanu au pus bazele societăţii Iredenta română („România Iridenta"), al cărui obiectiv imediat era contracararea politicii de deznaţionalizare şi de maghiarizare a românilor din Ungaria. În vara anului 1881, „România Iridenta" a pus în circulaţie o hartă cu Banatul pînă la Tisa, Transilvania şi Bucovina, toate considerate „teritorii române". Această hartă care proclama „teritorii române" provinciile istorice Banatul, Transilvania şi Bucovina a fost semnalul reluării cu vigoare a luptei pentru eliberarea românilor aflaţi sub stăpînirea Imperiului austro-ungar şi unirea teritoriilor respective cu „patria mamă", pentru a reconstitui Dacia Mare.

Eminescu s-a alăturat cu toată fiinţa şi priceperea sa reprezentanţilor românilor ardeleni şi bucovineni stabiliţi în Bucureşti, care se simţeau abandonaţi de către puterea politică „din ţară" în lupta pentru câştigarea drepturilor naţionale.

Ideea „Daciei Mari" a fost răspândită şi a prins repede rădăcini chiar şi în interiorul oştirii române. Cu ocazia deschiderii unei expoziţii organizate la Sibiu, la care a fost invitat ca delegat al statului român şi generalul-medic Carol Davilla, acesta „şi-a afirmat ideile cu privire la Marea-Dacie" şi a dispus „să fie îndepărtate portretele împăratului şi împărătesei" şi înlocuite cu cele ale „majestăţii româneşti".

La 24 ianuarie 1882, pe suportul Iredentei române, a luat fiinţă, la Bucureşti, Societatea „Carpaţii", în care a fost cooptat şi Eminescu. Scopul declarat al societăţii a fost sprijinirea ardelenilor emigranţi cu slujbe şi locuinţe în capitala României, însă scopul real era eliberarea Transilvaniei şi refacerea „Daciei Mari". În acest sens, programul Societăţii a fost subordonat pregătirii luptei de eliberare a românilor ardeleni de sub dominaţia austro-ungară.

Societatea „Carpaţii" a început să desfăşoare o acţiune susţinută împotriva stăpînirii dualiste şi în apărarea fiinţei naţionale. Unii membrii au primit sarcini să difuzeze manifeste incendiare şi să militeze prin toate mijloacele de comunicare pentru reîntregirea politică şi teritorială. Eminescu s-a remarcat şi în noua situaţie prin poziţia fermă adoptată faţă de interzicerea de către autorităţile ungare a utilizării limbii şi a unor manuale şcolare româneşti, în special de geografie,

istorie şi literatură, deşi acestea fuseseră aprobate de către Viena.

Societatea „Carpaţii" a fost considerată, chiar de la înfiinţare, ca periculoasă pentru siguranţa Imperiului austro-ungar. Se pare că imediat după înfiinţare, serviciile secrete austriece au reuşit să o „penetreze" informativ. Zvonul privind intenţiile refacerii Daciei Mari au început să circule peste Carpaţi, în Transilvania.

În acest context, autorităţile de la Budapesta au intensificat măsurile necesare prevenirii manifestărilor de simpatie sau de susţinere a luptei naţionale a românilor. Eminescu a simţit ostilitatea crescândă şi tot mai violentă a politicienilor români, îndeosebi a liderilor Proiectului „Daciei Mari" sau a „statului daco-român". El a fost tot mai conştient că poziţia lui la ziarul „Timpul", precum şi atitudinea sa critică la adresa politicianismului antinaţional l-au transformat într-o adevărată ţintă. În acelaşi timp, i s-a întărit convingerea că, odată ce a apucat pe un drum care cerea jertfă, era menit să înfrîngă relele sau să piară, nu să li se plece lor!

Dintr-o astfel de cugetare de geniu s-a născut ideea *Luceafărului*, pe care Eminescu l-a prezentat, „şlefuit", la „Junimea", în 8 octombrie 1882. Versurile sale au sintetizat ideea destinului omului de geniu, prezentă şi în poeziile sale din tinereţe, precum *Gemenii*, *Povestea Dochiei*, *Ursitorile* sau *Povestea magului călător în stele*. Toate acele personaje sau întâmplări făceau parte din patrimonial ancestral al neamului, la renaşterea căruia Eminescu lucra şi cu gîndul şi cu fapta, fără tihnă şi fără odihnă. În noul context, Eminescu a fost atacat dur de către publicaţii din Austro-Ungaria, cu care a început o polemică acerbă. Autorităţile Imperiului austro-ungar au atâtat asupra sa politicieni români obedienţi Vienei, iar diverşi agenţi ameninţau cu ocuparea „Valahiei". El a explicat că aşa-numitul „iredentism românesc" nu era decât reacţia firească faţă de ocuparea unor ţinuturi româneşti de către Imperiul austro-ungar şi a asupririi românilor, arătând că „România irredenta" nu exista decât „în imaginaţia maghiarilor", iar „Daco-Romania" constituia o „invenţiune austro-rusească, făcută de a fi opusă de o putere celeilalte". Însă, el s-a simţit obligat de propria-i conştiinţă să afirme public faptul că mişcarea de eliberare a românilor „de peste munţi" era „un adevăr" şi „o realitate etnologică". Precum se ştie, viabilitatea proiectului a fost testată „pe viu" de către Societatea „Carpaţii" la începutul lunii iunie 1883.

Folosind prilejul dezvelirii, la Iaşi, a statuii ecvestre a lui Ştefan cel Mare (sculptată de Emmanuel Frémiet), Societatea „Carpaţii" a dorit să testeze reacţia concomitentă a celor două imperii – austro-ungar şi ţarist – faţă de proiectul etno-politico-statal al cărui mentor principal era Eminescu. La ceremonia respectivă, desfăşurată la 5 iunie 1883, au participat aproape 10.000 de români din toate provinciile româneşti, inclusiv un grup restrîns de români basarabeni.

Eminescu a participat în calitate de delegat al ziarului „Timpul", în realitate ca reprezentant al Societăţii „Carpaţii". El venise hotărît să facă publică viziunea sa asupra proiectului etno-politico-statal, cu invocarea voievodului Ştefan cel Mare, ca justiţiar al naţiei româneşti. În acest sens, pregătise ultima variantă din *Doină*, scrisă în spiritul doctrinei Societăţii „Carpaţii", pentru a fi citită la ceremonie.

Însă, unii politicieni, în frunte cu liberalul Petre Grădişteanu, profitînd de faptul că festivităţile au fost onorate de prezenţa regelui Carol I, au transformat momentul, voit sau inconştient, într-o „serbare guvernamentală".

Aceste realităţi nepercepute corect de cei mai mulţi dintre cei implicaţi în realizarea proiectului au fost sesizate cu claritate de către Eminescu. Aşa se explică de ce n-a participat la solemnitatea de dezvelire a statuii lui Ştefan cel Mare şi nici n-a prezentat poezia *Doină* la manifestaţia publică, citind-o abia în seara zilei de 5 iunie 1883, la şedinţa societăţii literare „Junimea", ţinută în casa lui Iacob Negruzzi. Pentru mediile politice şi de presă din Viena şi Budapesta, momentul respectiv, interpretat ca provocare directă, a constituit prilejul pentru a proba Europei „pericolul iredentismului românesc" de care, propagandistic, imperiul făcea caz deosebit.

La rîndul lor, autorităţile ţariste au dat o replică simbolică la acţiunea desfăşurată la Iaşi, lansînd vestea dezvelirii a două monumente în

capitala „guberniei Basarabia": statuia țarului Alexandru al II-lea (cel care răpise județele Cahul, Ismail şi Bolgrad din trupul României!) precum şi bustul scriitorului Puşkin („zeul literaturii ruse"). Prin aceasta, țarul Rusiei a ținut să exprime public că nu era dispus să cedeze „gubernia Basarabia"!

Aflat sub presiunea conjugată a autorităților austro-ungare şi țariste, guvernul român s-a desolidarizat de ideea oricărui proiect etno-politico-statal care eluda „spiritul" Congresului de la Berlin şi „ordinea germană" impusă şi apărată în spațiul etnic românesc printr-o înțelegere tainică dintre cele două imperii vecine. Pe cale de consecință, a fost dezavuată orice acțiune a Societății „Carpații", fiind pusă în discuție chiar existența acesteia.

Eminescu a înțeles că atitudinea respectivă va fi urmată de o lovitură aplicată proiectului „Daciei Mari" chiar din partea puterii politice de la Bucureşti.

El a simțit că puterea politică pregăteşte o acțiune de lichidare prin forță a Societății. De aceea, din spirit de apărare a proiectului, a adoptat public o atitudine preventivă, pentru a preîntâmpina posibilele efecte perverse asupra viitorului mişcării naționale româneşti. Agresivitatea cu care cele două imperii au reacționat față de momentul respectiv, l-a convins pe Eminescu că România era înconjurată de „rechini", cărora nu le putea rezista decât prin inteligență politică, simț strategic şi efort național. A fost convins că ideea unirii politice a tuturor românilor în acel moment putea fi periculoasă şi nepractică dacă era abordată abrupt, prin implicarea violentă a politicienilor şi prin stârnirea mâniei concomitente a celor două imperii vecine.

Eminescu a tras un semnal de alarmă în coloanele ziarului „Timpul", arătând că în România, „o țară mică, înconjurată de puternici şi uneori indispuşi vecini", ideea de luare prin forță a Basarabiei, Banatului, Bucovinei şi Transilvaniei „pentru moment e respinsă de toți oamenii politici şi chiar de patrioții înțelepți". Totuşi, s-a simțit dator să recunoască public că ideea de „Dacia Mare" exista în subconştientul colectiv şi că „avea dreptul să doarmă tainică şi liniştită în cugetul cîtorva nobili visători".

În iunie 1883 (la fel ca în 1880!), în citatul articol despre „serbarea guvernamentală" de la Iaşi, Eminescu s-a delimitat net de atmosfera provocatoare în care aduseseră țara demagogii momentului sau agenții infiltrați.

Reprimarea politică a Societății „Carpații" și jertfirea lui Eminescu

Momentul „Iaşi", însă, a transformat Societatea „Carpații" în dușman declarat al Austro-Ungariei, iar pe Eminescu în „obiectiv" permanent pentru serviciile sale de informații. El a sesizat pericolul izbucnirii unui conflict diplomatic, apoi chiar armat între Austro-Ungaria, sprijinită de Germania, şi regatul României, care trebuia adus cu forța în „ordinea germană". De aceea, a încercat să tempereze agresivitatea unor politicieni austrieci, incitați de Budapesta, care exagerau pericolul acțiunilor româneşti vizînd constituirea Daciei Mari. Însă, guvernanții de la Bucureşti, preocupați mai ales de împărțirea şi reîmpărțirea demnităților publice şi a resurselor de putere, au acceptat fără împotrivire sau alte

explicații ideea anihilării Societății „Carpații" şi „potolirii" lui Eminescu, ca soluții necesare reducerii stării de tensiune între regatul României şi Imperiul austro-ungar. Aşa-numitele „discursuri iredentiste" de la Iaşi, din 6 iunie 1883, au constituit pretextul pentru Germania şi Austro-Ungaria de a-i cere imperativ regelui Carol I să se integreze urgent în „noua ordine" europeană, deci în sistemul geopolitic instituit la Congresul de la Berlin din anul 1878. Această integrare urma să fie stipulată într-un tratat între România şi Puterile Centrale (Austro-Ungaria, Germania şi Italia), în 28 iunie 1883. Proiectul de tratat prevedea că România era obligată să se orienteze, politic în primul rând, spre Austro-Ungaria şi interzicea orice acțiuni pentru eliberarea Ardealului.

Consecința imediată a semnării tratatului respectiv era eliminarea aşa-zisei influențe franceze în România şi desființarea Societății „Carpații".

Guvernul român a acceptat destul de greu şi cu rezerve regulile care îi erau impuse României. Discuțiile care au urmat au reprezentat o veritabilă bătălie diplomatică, din care va ieşi un tratat secret şi defensiv, care nu implica România în politica expansionistă a Puterilor Centrale, însă intrarea României în sfera de influență a Triplei Alianțe excludea existența „Daciei Mari" şi, pe cale de consecință, a Societății „Carpații".

Politicienii interni, atît cei conservatori, cît şi liberalii – aflați la guvernare, puternic şi continuu loviți de Eminescu în presă – au simțit că a sosit momentul de a-l elimina pe Eminescu din viața publică şi au lucrat „mînă-n mînă" cu „Occulta" internă şi externă. Liderii celor două partide puteau să-şi dea seama că Eminescu devenise o valoare națională, dar nici unul n-a discutat cu el deschis, de pe poziția interesului național.

„Loja" din spatele Societății „Junimea" şi-a avut rolul ei nefast, iar Titu Maiorescu s-a dovedit a fi „regizorul" intern („din umbră") al întregii acțiuni.

Aşa a fost fabricată, ad hoc, „nebunia lui Eminescu". S-a recurs la această soluție, întrucât „nebunia" declarată public excludea automat din viața publică pe cel ce nu putea face dovada credibilă că este sănătos. În cazul lui Eminescu, aceasta putea fi invocată, fără nici o răspundere, ori de cîte ori venea vorba de scrierile sale, iar creduli se aflau destui în acele vremuri. Deci, scopul urmărit era scoaterea lui Eminescu din viața publică! Ca variantă de rezervă, Eminescu trebuia să ajungă în fața organelor de Poliție, care n-aveau nimic cu poetul ci cu ziaristul politic. Cei care i-au gîndit soarta erau convinşi că dacă Eminescu va intra în conştiința publică drept nebun, nimic din ceea ce a scris nu va mai fi luat în considerare. Momentul exploatării aşa-zisei „nebunii a lui Eminescu" a venit în ziua de 28 iunie 1883, cînd, amânându-se încheierea tratatului cu Austro-Ungaria, a izbucnit flacăra conflictului. Invocînd acțiunile „subversive" ale Societății „Carpații", Austro-Ungaria a notificat suspendarea relațiilor diplomatice cu România şi a rupt relațiile diplomatice cu Regatul României pentru 48 de ore. În acelaşi timp, efective militare executau manevre armate în Carpați, iar presa ungară striga că a venit timpul ca imperiul să-şi anexeze „Valahia".

La rîndul său, cancelarul Germaniei, Otto von Bismack, a amenințat Regatul României, printr-o telegramă secretă către Carol I, cu declararea războiului dacă România nu intră în „noua ordine". Totodată, guvernului I.C.Brătianu i s-a cerut să verifice Societatea „Carpații", sub motivul că desfăşura activitate subversivă, urmărind unirea Ardealului cu regatul României. Astfel, guvernul a dispus măsuri radicale împotriva Societății „Carpații". Poliția a trecut, în forță, la percheziționarea sediului acesteia din strada Ştirbei Vodă şi a domicilului membrilor comitetului de conducere, iar toți cei dovediți ca membri activi ai organizației au fost ulterior expulzați. Apoi s-a lansat semnalul: "Prindeți-l pe Eminescu şi băgați-l la balamuc!".

Scenariul sacrificării lui Eminescu rămîne subiectul şi obiectul unor ample analize şi de zbateri. Fapta odioasă comisă împotriva lui Eminescu este confirmată, în primul rînd, de modul în care a fost acoperită oficial, în stil balcanic. El a fost internat la „sanatoriul" dr. Alexandru Şuțu la „Caritatea" (Caritas), punîndu-i-se falsul diagnostic de „alcoolism şi sifilis".

Deci, agresiunea împotriva sa a fost acoperită, oficial, cu un certificat medical. Ştirea că „a

înnebunit Eminescu" nu a apărut în ziarul „Timpul", unde Eminescu fusese redactor principal, ci în ziarul „Românul" – oficiosul guvernului, de fapt, al aripii rosettiste din partidul liberal, care se aflase în polemică permanentă cu Eminescu. Eminescu a fost ținut în sanatoriul dr. Alexandru Suțu pînă cînd România a aderat la Tripla Alianță, apoi a fost târât din sanatoriu în sanatoriu, cu scurte momente de libertate, pînă la sfîrşitul vieții. Nici unul dintre cei care au participat la săvîrşirea mîrşavei fapte nu şi-a asumat vreodată nici o parte de vină. Unii au inventat momente şi scene ireale, dar credibile pentru cei "săraci cu duhul", pentru a scăpa de urmări, iar alții, laşi, au acceptat să vorbească după mulți ani de la evenimentul respectiv, cînd Eminescu era perceput de mulți semeni aşa cum îl proiectaseră "epigonii" săi.

Încercare de reconstituire a scenariului sacrificării lui Eminescu

Cu puțin timp înainte de această zi fatidică pentru destinul său, Eminescu, găzduit în acel moment de familia Slavici, a simțit, probabil, că era supravegheat de aproape, cu complicitatea lui Titu Maiorescu, a cărui răceală față de el era tot mai pregnantă. Aşa se explică intenția de a se muta la inginerul Constantin Simțion, din conducerea Societății "Carpații", care devenise deja un fel de gazdă de rezervă. El îşi transportase în casa acestuia, puțin câte puțin, bunurile – înțelegînd că nu mai poate convietui alături de „Madame Slavici" (Ecaterina Szöke Magyarosy) care era, foarte probabil, dacă nu agent, cel puțin informator al serviciilor secrete ale Austro-Ungariei. Conflictul cu această „Madame Slavici" (Kati, cunoscută cu numele de Catinca Slavici), devenise aproape permanent, mai ales după ce Eminescu începuse să critice vehement maghiarizarea numelor româneşti din Transilvania. În acest scenariu a fost atras şi publicistul Grigore Ventura, aflat în legături suspecte cu agentul austriac Friderick Lachman. Mărturiile şi sursele de epocă afirmă că în zorii zilei de 28 iunie 1883, înainte de ora 6.00, între Mihai Eminescu şi gazda lui, doamna Ecaterina Szöke Magyarosy, soția lui Ioan Slavici, s-a petrecut o scenă marcată de violență verbală. Probabil că Eminescu, supravegheat de gazda sa, surmenat după o noapte de lucru, a fost provocat de către „Madame Slavici", prin vorbe meşteşugite, pentru a-l face să devină violent. După consumarea scenei respective, Eminescu a plecat la redacția ziarului „Timpul" pentru a lua un exemplar din numărul proaspăt tipărit, a-l duce lui Titu Maiorescu şi a-i arăta acestuia acuzele aduse guvernului față de încălcarea libertății presei. Probabil că el a amenințat că nu se mai întoarce la gazda sa, urmînd să se mute definitiv la inginerul Constatnin Simțion. La ora 6.00, imediat după plecarea lui Eminescu, „Madame Slavici" – foarte probabil, potrivit unui scenariu dinainte stabilit – simțind că „obiectivul" scapă de sub supraveghere, a scris pe o carte de vizită: „Domnul Eminescu a înnebunit. Vă rog faceți ceva să mă scap de el, că e foarte rău". Apoi a trimis acel înscris, printr-o servitoare, lui Titu Maiorescu. Înscrisul respectiv, notat de Titu Maiorescu în Jurnalul său, a fost preluat de toți cei care s-au încumetat să reconstituie acele evenimente!

Acasă la Titu Maiorescu a apărut repede inginerul Constantin Simțion, pe care Eminescu îl considera „prieten" (pînă astăzi nu s-a stabilit cu rigoare dacă acesta fusese anunțat de Titu Maiorescu sau de madame Slavici ori venise potrivit unui plan dinainte stabilit!). Împreună (fără nici o analiză a cazului sau o sumară verificare a conținutului înscrisului), cei doi au plecat la aşa-zisa „Casă de sănătate" a dr. Alexandru Şuțu, adică la spitalul de nebuni. Acolo, Titu Maiorescu i-a cerut dr. Şuțu să-i pregătească o cameră lui Eminescu şi să-l interneze, sub motivul că era nebun (deci, nu i-a cerut să-l examineze, cum era normal!), obligîndu-se să achite costul de 300 de lei pe lună pentru camera respectivă.

Apoi, Titu Maiorescu şi Constantin Simțion s-au înțeles asupra modalităților de acțiune pentru a-l aduce la ospiciu pe Eminescu. Maiorescu urma să meargă la propriul domiciliu, iar Constantin Simțion la sediul Societății „Carpații", pentru a-l aştepta pe Eminescu, a-l imobiliza şi a-l

duce cu forța la ospiciu. În acest punct apare o altă enigmă: Constantin Simțion a devenit doar în acel moment complicele lui Titu Maiorescu sau ei au făcut parte dintr-o conspirație pregătită cu metodă împotriva lui Eminescu? Care a fost motivul real al asocierii celor doi complici pentru a-l imobiliza pe Eminescu şi a-l interna cu forța în ospiciul dr. Al. Suțu?

Singura neliniște a lui Titu Maiorescu a fost ca imobilizarea lui Eminescu să poată fi făcută „fără greutate". Ajuns acasă, Maiorescu l-a anunțat şi pe Theodor Rosetti despre iminenta internare la ospiciu a lui Mihai Eminescu (fapt notat în Jurnalul său); acesta a acceptat tacit acțiunea pusă la cale. De ce trebuia să ştie Theodor Rosetti?

Erau interesate şi implicate şi alte forțe oculte în anihilarea lui Eminescu?

Pe la ora 10.oo, fără să bănuiască ce s-a pus la cale împotriva lui, Eminescu a apărut într-o trăsură în fața casei lui Titu Maiorescu, avînd sub braț ziarul „Timpul" din acea zi (datat, conform obiceiului vremii, o zi mai tîrziu), în care publicase articolul „Pentru libertatea presei şi a jurnalistului" şi protesta față de expulzarea lui Emille Galli, directorul revistei „L'independence roumaine". Eminescu spera să-i poată prezenta lui Titu Maiorescu protestul său sever împotriva măsurilor represive luate de către guvernul I.C.Brătianu. A binecuvîntat, cu privirea fixă, pe soția lui Titu Maiorescu şi pe Ilie Nicolescu (care tocmai pleca de la Titu Maiorescu!), apoi l-a îmbrățişat „tremurând" pe aşa-zisul său binefăcător şi prieten, după care a avut o discuție scurtă cu Maiorescu, al cărui conținut nu se cunoaşte.

Pentru a-l abate de la gândurile care i se înfiripaseră în suflet, Titu Maiorescu i-a arătat statuile reprezentînd „pe Hermes şi pe Venus din Melos", la care Mihai Eminescu a răspuns, cu privirea în extaz: „Lasă, că va reînvia arta antică!".

Potrivit planului stabilit cu acel Constantin Simțion şi cu dr. Alexandru Suțu, fără nici o remuşcare, teamă sau compasiune față de cel pe care-l numea prieten, Titu Maiorescu i-a spus lui Eminescu „că trebue să se ducă la Simțion" (adică la sediul Societății „Carpații", iar omul fusese instruit, ştia ce are de făcut!). Eminescu a acceptat şi i-ar fi cerut 5 lei pentru trăsură, pe care Titu Maiorescu spune că i-a dat (cu toate că fiica sa, Livia, într-o scrisoare către I. E. Torouțiu, din 21 aprilie 1939, va spune că i-ar fi dat doar „2 lei pentru birjă"), apoi Eminescu „a plecat cu trăsura acolo" (adică la sediul Societății "Carpații").

Probabil că Titu Maiorescu l-a pus pe urmele sale pe gazetarul Grigore Ventura, pentru a fi sigur că totul va decurge conform planului şi că Eminescu va ajunge la sediul Societății „Carpații". Nimeni n-a explicat riguros de ce gazetarul Grigore Ventura n-a fost afectat de expulzarea directorului revistei „L'independence roumaine", cu toate că el era redactor la acel ziar! Implicarea lui în urmărirea şi imobilizarea lui Eminescu a avut, probabil, girul Poliției, acesta cumpărîndu-şi libertatea cu prețul libertății lui Eminescu.

Ajungînd în apropierea Societății „Carpații", Eminescu a văzut, probabil, vânzoleala creată de Poliție, care percheziționa sediul acesteia şi a intuit că i se pregătise o capcană. El nu ştia că înăuntru îl aştepta Constantin Simțion cu o echipă gata de a-l imobiliza şi a-l interna la ospiciu.

Cu inteligența-i cunoscută, Eminescu a devenit precaut şi fiind convins că dacă ar fi intrat în sediul Societății era reținut de Poliție s-a întors din drum, încercînd să găsească un loc de refugiu pentru a afla ce se petrece cu adevărat şi a găsi un mijloc de apărare. Din acest moment, reconstituirea acelei zile este dificilă, întrucât s-a făcut, în bună măsură, pe baza relatărilor lui Grigore Ventura (cel pe care I.L.Caragiale avea să-l „imortalizeze" sub numele personajului Rică Venturiano!), consemnate abia în anul 1911, de Al. Ciurcu în ziarul „Adevărul". Potrivit acestora, Eminescu, s-ar fi dus la Capşa, unde l-ar fi întîlnit pe Grigore Ventura, care l-ar fi informat despre interzicerea Societății „Carpații".

Eminescu ar fi reacționat violent, începînd să țină un discurs „politico-socialo-național". Apoi, înfierbîntat, ar fi scos un pistol, ar fi amenințat-o pe soția patronului, Marie Obeline Vautier, şi ar fi strigat: „La toate acestea nu-i decît un leac. Să îl împuşc pe rege!". Grigore Ventura i-ar fi propus să meargă împreună la palatul Cotroceni, pentru a-şi pune planul în aplicare. Eminescu a fost de acord, astfel că au plecat împreună, au ajuns la poarta palatului, însă

Casa memorială Mihai Eminescu din Ipoteşti

„poarta nu s-a deschis", regale nefiind în Bucureşti. Tot Grigore Ventura l-ar fi convins pe Eminescu să meargă la Mitroşevschi, la baie!

Aceasta a fost versiunea oficială, vreme de aproape 70 de ani, deşi, între timp, apăruseră şi relatările Liviei Maiorescu şi ale lui Constantin Dimitriu. Din aceste relatări reiese clar că Eminescu n-a trecut pe la Capşa, nu a amenințat pe nimeni cu pistolul şi, totuşi, a fost ridicat de la baia Mitraşevschi de către „prietenii" săi, care doreau să-l ducă la „balamuc". „Scena cu pistolul de la Capşa" şi „afirmația lui Eminescu că îl va omorî pe rege" au constituit piesele tezei nebuniei sale. Ele au fost asumate numai de către Grigore Ventura, după ce Eminescu fusese declarat nebun, iar internarea sa în ospiciu justificată cu „acte în regulă".

În ultimii ani, unii cercetători ai scenei jertfirii lui Eminescu, plusând, sugerează că prezența lui la Capşa ar fi avut ca scop întîlnirea altor confrați cărora să le aducă la cunoştință cele ce făceau în acea zi guvernul şi curtea regală.

Există şi percepția potrivit căreia Eminescu ar fi fugit la Capşa, unde se afla reprezentantul diplomatic al Americii în România.

Traseul lui Eminescu din acea zi a fost lămurit prin relatările lui Constantin Dimitriu şi Ioan Slavici. Este foarte probabil ca, simțind că vor să-i pună lațul, Eminescu să se fi refugiat în baia publică Mitraşevschi (aflată nu departe de sediul Societății „Carpații"), unde agresiunea Poliției asupra sa devenea mai greoaie!

Această ipoteză este confirmată de Constantin Dimitriu, care, la două săptămâni de la „internarea" lui Eminescu, într-o scrisoare trimisă lui Mihai Brăneanu, redactorul şef al ziarului „România liberă", afirma că Eminescu „a simțit totodată că vor fi siliți cei de lângă el să-l asigure la Balamuc. Deci a fugit într-o baie unde a stat mai toată ziua ascuns". Astfel era relatat, probabil, evenimentul în lumea jurnaliştilor, la scurt timp după producerea sa. La fel avea să relateze şi Ioan Slavici, care confirmă că „la d-l T. Maiorescu el s-a stăpânit, dar s-a dus apoi să ieie o baie ca să-şi potolească nervii şi de la baie a fost dus la casa de sănătate". Pentru conspiratorii care lucrau potrivit unui plan, izolarea lui Eminescu în baia publică Mitraşevschi a fost o şansă de a-l imobiliza fără incidente, întrucît baia publică era singurul loc în care acesta era nevoit să intre fără a avea asupra sa arma de apărare (în orice alt loc, Eminescu ar fi putut opune rezistență, iar arestarea sa putea genera un scandal public!). În procesul-verbal întocmit de Poliție în aceeaşi zi, în jurul orei 19.00 se afirmă că „Eminescu a venit singur la Băile Mitraşevschi şi, fiind atins de alienație mintală, s-a încuiat singur pe dinăuntru şi a refuzat să deschidă".

Feminism marxist cu panaș la PDL, via FCD

Pe 25 ian. a.c., în aula Bibliotecii Centrale Universitare din Bucureşti, a avut loc conferința Femeile în viața publică. *Mentalități şi realități româneşti şi europene, organizată de Fundația Creştin-Democrată, PDL Bucureşti şi Organizația de Femei a PDL.*

Alina Ioana Dida

Dezbaterea a fost moderată de d-l **Teodor Baconschi**, care a trecut direct la subiect, prin prezentarea menirii FCD: "Promovarea unei viziuni politice bazate pe demnitatea persoanei umane, pe respectarea celuilalt. PDL se reclamă de la valorile creştin-democrate ale mişcării populare europene; idealul politeții şi civilității în politică îl are ca reprezentant pe dl Valeriu Stoica (perfect gentleman). Nu trebuie să ducem în derizoriu subiecte grave, cum este violența domestică; discursul politic trebuie să fie civilizat; agresivitatea şi mitocănia trebuie combătute, iar moravurile îmblânzite. În România femeia este prezentată caricatural sau ca obiect. Nu mai există modele, iar copiii sunt derutați. De UE ne despart particularități nu neapărat onorante pentru noi şi se impune structurarea unei liste de subiecte europene."

România, codașă și la femeile-politicieni

D-na **Sulfina Barbu**, preşedinta Organizației de Femei a PDL, apreciază faptul că există bărbați preocupați de participarea femeilor la viața publică din România, unde ele constituie jumătate din votanți. În ceea ce priveşte participarea femeilor în politica activă, mult scăzută, România ocupă locul 25 din 27 în UE (cu procente asemănătoare Turciei şi țărilor musulmane, în general), judecând după următoarele cifre relevante: în parlament sunt 9,7% femei, față de 24% media UE; în guvern sunt 6% femei, față de 25% media UE, iar în administrația locală femeile dețin 3,5% din posturile eligibile. În opinia d-nei Barbu, cauzele acestui fenomen se află în realitățile româneşti: partidele politice, mass-media şi faptul că femeile se țin departe de politică. "Partidele nu au şi nu au avut o politică limpede şi constantă de promovare a femeilor în politică (inclusiv PDL, cu excepția perioadei în care a fost condus de d-l Traian Băsescu). Implicarea femeilor în competiția electorală presupune identificarea competențelor lor, profesionalizarea şi acordarea de credit femeilor. La alegerile parlamentare din 2008, pentru camera deputaților PDL a avut 275 candidați bărbați şi 39 femei; PNL 291, respectiv 44, iar PSD 266, respetiv 49. Oare femeile nu au fost competitive electoral sau procentele se datorează liderilor bărbați? Femeile nu au ştiut să se impună în viața politică.

În familia tipic românească femeile se ocupă de copii, de sănătatea şi educația lor şi de administrarea bugetului. De ce femeile nu sunt creditate şi în politică?

Mediatizarea femeilor politicieni se face într-un anumit fel: ca mondenitate, ca aspect fizic, şi nu pe criteriul competenței. Femeile ce s-au complăcut cu această abordare nu au reuşit în politică. Femeile muncesc în politică, uneori mai mult ca bărbații, iar filtrele interne de partid sunt foarte severe în a le promova; este foarte dificil pentru femei să demonstreze că au competență pe domeniul lor. Când d-l Băsescu a promovat femeile, imediat a fost taxat de presă ca fiind slab şi s-a vorbit peiorativ de "femeile preşedintelui".

Femeile ce au reuşit în politică se dovedesc reticente față de suratele lor, poate pentru că a

rămâne în minoritate în domeniu reprezintă un avantaj" – a afirmat d-na Barbu.

Cotă de femei în Parlament

În toamna anului 2010, d-na Sulfina Barbu a depus o inițiativă legislativă: introducerea pentru partide a unei cote obligatorii de reprezentare a femeilor în politică (de 40% femei pentru locrurile eligibile), urmând ca partidele care nu respectă această cotă să nu mai primească subvenția de la stat. "Cota le-ar oferi femeilor şanse egale de participare la procesul politic. Într-o emisiune TV pe această temă, femeile jurnaliști şi politicieni au desființat cu virulență ideea pentru că nu citiseră textul: nu era vorba de locuri rezervate în parlament sau de eliminarea competiției electorale, ci de profesionalizarea candidaților.

Poate că ideea promovării femeilor a fost de stânga, la începuturile ei, cum a fost şi ideea protecției mediului, dacă privim doctrinele; dar PPE are politici în aceste domenii şi noi trebuie să renunțăm la discursul ipocrit şi duplicitar şi să ne orientăm spre electoratul feminine" – a explicat d-na Barbu.

Trebuie schimbate mentalitățile

D-l **Valeriu Stoica** s-a bucurat să preia ştafeta într-o echipă mixtă, la o dezbatere la care participă şi femei. Titlul inițial al conferinței era provocator: *De ce nu iubim femeile? Masochism, misoginie, mitocănie în politică*. Titlul final are o precizare: *Mentalități şi realități româneşti şi europene*. D-l Stoica declară că nu este specialist, dar îşi pune nişte întrebări la care răspunde singur: "E nevoie de femei în viața publică şi mai ales politică? Da. Există cel puțin trei argumente: dreptatea - Dumnezeu ne-a repartizat în proporții aproximativ egale; faptul că femeile ar igieniza limbajul şi comportamentele din spațiul public şi ar schimba şi estetica arhitecturii acestui spațiu. Au fost vreodată reprezentate şi recunoscute femeile în viața publică şi politică din România? Niciodată, chiar dacă până în 1989 reprezentarea lor în funcțiile de conducere era aproximativ egală, ea era falsă, făcută pe criterii artimetice şi fără conținut. Toate discursurile regimului totalitar aveau premise false. De ce nu sunt reprezentate femeile? Din cauza femeilor, a bărbaților şi a mediului românesc cu obstacolele lui. Femeile nu au curajul necesar, iar tradițiile şi mentalitățile rămase din Evul Mediu sunt un obstacol atât pentru ele, cât şi pentru bărbați. Ce-i de făcut? D-na Barbu a creat un instrument foarte important pentru a debloca accesul femeilor în spațiul public. Dar legile, oricât de bune ar fi ele, nu pot înlocui mentalități şi nu le pot crea peste noapte, dar *ele pot forma mentalități*. Dacă inițiativa legislativă trece, ea îşi va face efectul în timp, poate în ani, poate în decenii; mentalitățile se vor schimba, astfel încât reprezentarea artimetică să fie însoțită de recunoaşterea reală a femeilor; lupta pentru recunoaşterea femeilor este comună bărbaților şi femeilor, pentru normalitate în România."

Sulfina Barbu

Puțină luciditate

D-l Baconschi a făcut un făcut un scurt excurs despre creştinism şi demnitatea femeii, pe care creştinismul a eliberat-o din poziția secundară. "Biserica a asigurat o demnitate egală a oamenilor în fața lui Dumnezeu, tratând bărbații şi femeile într-un registru de complementaritate, nu de antagonism. În cultura politică modernă există personalități feminine ce au slujit binele comun: M. Thatcher, B. Bhutto – care a plătit cu viața –, Angela Merkel, eleva lui Helmuth Kohl, şi chiar Sarah Palin, care a ştiut să îmbine conservatorismul american cu modernitatea. În spațiul românesc, Monica Lovinescu a fost un model de tenacitate, inteligență combativă şi curaj antitotalitar; Elisabeta Rizea - *la celălalt capăt* al universului spiritual, reginele Elisabeta şi Maria (supranumită Regina Soldat), regina Elena, care a salvat sute de evrei în anii '40 ai secolului trecut, dar şi principesa Ileana, o mărturisitoare a creştinismului răsăritean într-o mănăstire din SUA. [...]

Un partid de dreapta trebuie să evite capcana ideologizării. Principiul parității femei-bărbați este paradoxal: el este necesar întrucât în toate partidele mai puțin de 20% din membri sunt femei, dar impus mecanic are un substrat stângist, centralizator şi totalitar. Este nevoie de spirit critic; să nu uităm că o utopie a dus la aberația «omul nou»! Nici în mediul de afaceri nu stăm bine cu indicatorul funcționării democrației şi civilității; doar 3% din preşedinții de companii sunt femei. (Suntem curioşi ce zic soțiile/amantele celor 97% preşedinți! - *n.red.*) Domeniul finanțe-bănci este complet masculinizat şi poate că o parte din derapajele crizei financiare şi economice se explică astfel; femeile şi-ar fi asumat mai puține riscuri. Nu trebuie promovat fără discernământ principiul parității contabile, iar liniile de program nu trebuie să degenereze într-un amalgam feministo-marxist, în care lupta de clasă s-a mutat în domeniul relațiilor dintre sexe. Este necesară o pledoarie neobosită pentru revenirea politeții în viața publică şi politică românească, o promovare a culturii curtoaziei şi respectului; intimidarea de tip macho trebuie să înceteze, poate şi prin măsuri legale. Femeia reprezintă o cutie de rezonanță mai bună față de o agendă publică de real interes național."

„În spatele unui bărbat puternic se află o femeie puternică"

D-na Barbu a completat că NATO are un departament specializat pe egalitatea de gen, iar PPE are o organizație de femei, ceea ce demonstrează că problemele de gen sunt o realitate a zilelor noastre.

La interpelările din sală ("nu e o perspectivă de stânga, dle ministru?!"), d-l Baconschi a vorbit de iarna demografică şi de criza familiei şi a natalității, ce reprezintă teme de securitate colectivă pe temen lung ale UE. Oare nu cumva tocmai feminismul agresiv şi corectitudinea politică – aceea care şi pretinde număr egal de femei şi bărbați în politică – au dus la distrugere familiei?

Ajunsă mai târziu din motive obiective, d-na **Elena Udrea**, preşedinte al PDL Bucureşti, care a ales să nu participle la acțiuni ce-şi propun să rezolve global problemele femeii în societate, a făcut o analiză a propriei experiențe. Dânsa a pornit de la întrebarea lui Mircea Cărtărescu: de ce

Elena Udrea

iubim femeile? "Le iubim pentru că ne oferă şansa unor experienţe unice de autocunoaştere. Şi nu le iubim pentru că ne arată propriile limite. Există o abordare de gen; bărbaţii răspund altfel la întrebarile de mai sus. Nu sunt iubite femeile ce au pretenţia sau tupeul să pătrundă în zone considerate exclusiv de competenţa bărbaţilor. Lipsa de dragoste faţă aceste femei este esenţa temei de la această conferinţă. Politica este zona de *putere maximă*. Pentru alte cariere bărbaţii le sprijină pe femei, dar în politică ele intră în conflict cu ei. [..] Viaţa adevărată presupune gestionarea problemelor societăţii, iar aceasta nu ţine de competenţa femeilor, ci exclusiv de a bărbaţilor. În politica de vârf locurile sunt cam ocupate, iar femeile nu au apucat să ajungă acolo. Ele trebuie să treacă examenul votului; femeile trebuie să ajungă pe o listă minimală de candidaţi şi să aibă suportul unei echipe sau al unei personalităţi pentru a ocupa o funcţie. Bărbat sau femeie, tot ai nevoie de sprijinul partidului, însă doar femeile sunt judecate când sunt susţinute de un bărbat; problema este că cei care pot oferi sprijnul sunt de obicei bărbaţi, care au fost sprijiniţi cândva de alţi bărbaţi. De obicei bărbaţii primesc mai uşor sprijin, chiar dacă au mai puţine merite, sunt mai puţin loiali şi fac mai uşor compromisuri în politică, dar oamenii se uită doar la femei dacă au meritat acel sprijin, în acelaşi context."

Răspunsul unic al femeilor şi bărbaţilor la întrebarea de mai sus i-a fost inspirat d-nei Udrea de un film artistic: "Nu acceptăm cu uşurinţă succesul celorlaţi decât dacă este vorba de artişti sau sportivi; succesul altora ne creează frustrări şi ne generează complexe, pentru că ştim că a existat şansa de a ajunge acolo unde ne-am dorit, dar nu am ştiut să o fructificăm. Un om obişnuit, fără date speciale, ca mine, trebuie să ştie că poate reuşi acolo unde au reuşit şi alţii. Să ne amintim proverbul românesc (sic!): în spatele unei bărbat puternic se află o femeie puternică."

Femeile sunt bune, dar n-au aceleași șanse ca bărbații

D-l Baconschi i-a data poi cuvântul d-nei **Mihaela Miroiu**, pe care a prezentat-o drept o emblemă pentru studiile de gen în România, teoretician şi practician ce promovează o necesară *schimbare de mentalitate*. „Încerc să o schimb şi pe a dvs.", i-a replicat dânsa.

„Într-un stat de drept, oamenii vor să depindă de legi, nu de alţi oameni. Nu trebuie să aştepţi să fii promovat de oameni; legea îţi garantează că ai acces la putere şi la resurse ce pot fi împărţite şi după mintea femeilor. Nu există problema profesionalizării femeilor în politică întrucât mai mult de 70% dintre absolvenţii de masterate în drept, studii politice şi economice, sociologie, relaţii economice internaţionale şi comunicare sunt fete şi femei; un procent asemănător se înregistrează la doctorate. Să fie vorba de profesionalizarea în şmecherie şi cârdăşie? Femeilor nu le lipseşte competenţa reală în gestionarea problemelor politice. De ce lipsesc femeile din domeniu? Ameninţarea cu finanţarea partidelor nu va ţine. BEC trebuie să accepte doar listele ce vor respecta principiul legal: mai mult de 40% pentru ambele genuri. Să ne imaginăm situaţia inversă: o sală de bărbaţi ce fac o conferinţă despre faptul că nu sunt reprezentaţi în politică; ar fi absolut jenant! Dacă bărbaţii din România ar fi striviţi de misandríe, practicată de femei în viaţa privată, aşa cum ele sunt desconsiderate în viaţa publică? Probabil ca nici nu cunoaşteţi temenul de *misandríe*! (Repulsie patologică faţă de bărbaţi – *n.red.*) Poate că o femeie ar imagina o scutire de impozit pentru firme şi statul n-ar mai sponsoriza doi ani de descalificare a femeii în concediul de îngrijire a copilului. Poate că ele ar gândi altfel bugetul armatei, ştiind agresiunile domestice. Femeile poliţist nu «s-ar folosi» de prostituatele de pe centura de lângă academia de profil. Ce ar alege o femeie consilier: bugetul pentru şosea sau pentru canalizarea comunei? [...] Fiecare trebuie să aibă interesele reprezentate în politică. Acest principiu este liberal, nu socialist. Plecăm de la inegalităţi de şanse, dar trebuie să fim egali în competiţie. La noi există capitalişti de resurse, apăruţi prin redistribuirea bunurilor publice în defavoarea femeilor. În armată, poliţie, SRI, unde predomină bărbaţii, salariile sunt mult mai mari decât în învăţământ şi sănătate, unde lucrează

75% femei" – a pledat d-na Miroiu. (Dl Baconschi a adăugat cu diplomație: dacă absolvenții cei mai compatibili sunt femei, trebuie fructificat acest bazin de resurse umane.)

„Nu doar din punct de vedere lingvistic, estetic şi al problemelor femeilor este important ca acestea să fie prezente în viața publică. Numărul creşelor a scăzut de la 12.000 la 3.000 pentru că nu există femei care să apere aceste bunuri. (Oare se-arată primăvara demografică? – n.red.) Țările cu indicele cel mai mare de dezvoltare au cel mai mare număr de femei în politică, de exemplu cele din nordul Europei. Corupția este mai mică acolo unde măcar jumătate din funcțiile de conducere sunt ocupate de femei" – a continuat d-na Miroiu, pe acelaşi ton.

„D-l Stoica a fost, alături de d-l Boc, promotorul principiului egalității de şanse între bărbați şi femei la revizuirea Constituției, în 2003. De opt ani de zile prevederea constituțională nu are urmări. Există o lege lipsită de conținut, ce nu s-a aplicat; instituțiile publice trăiesc în ilegalitate din acest punct de vedere. Atunci nu a fost gândit un principiu constituțional de formă; e necesară schimbarea legii electorale conform propunerii d-nei Barbu. Îmi doresc ca cele prezente aici să fie masa critică pentru dezbaterile parlamentare şi să ofere susținere publică proiectului" – a încheiat d-na Miroiu.

D-l Stoica a promis că va susține inițiativa d-nei Barbu şi le-a încurajat pe femei să intre în politică şi să nu se mire că bărbații sunt mai mulți, pentru că bătălia se dă înăuntrul partidelor votate şi de femei. În fine, a invitat-o pe d-na Miroiu să-şi folosească energia şi în politică.

***

D-na Udrea a revenit în dezbatere: "Cum poate fi folosită cota în competiția internă, din partid? Există şi alte criterii pentru a susține o persoană, nu doar faptul că este femeie. Cine decide care sunt femeile ce vor face parte din cele 40%? Putem rezolva reprezentativitatea la nivelul funcțiilor publice, dar nu criteriile prin care femeile vor face parte din cele 40%. Femeile aflate într-o funcție trebuie să susțină alte femei. Cota e bună pentru schimbarea mentalității, dar nu rezolvăm posibilitatea de a critica evoluția din interiorul partidului."

D-na Barbu a precizat: "Prin cotă partidele sunt obligate să se deschidă spre societatea civilă, mediul academic şi economic."

Comentariul unei studente din sala: mentalitatea din alte țări este alta, iar cota de care are nevoie România nu reflectă faptul ca femeile nu pot sau nu vor să intre în politică, ci doar că ele sunt văzute altfel. Poate că ar trebui să nu existe organizații separate de femei în partide, iar femeile care au reuşit ar trebui să lase "scara" şi pentru alte femei.

D-na Barbu i-a răspuns că într-un partid organizațiile interne lucrează pe politici sectoriale. "Nu ştim cât timp vor fi necesare organizațiile de femei, dar când PPE va desființa organizațiile de femei, atunci le vom desființa şi noi. Aceste organizații nu accentuează diferențele dintre bărbați şi femei". "Dar femeile sunt diferite de bărbați!", a observat dl Baconschi, însă nimeni nu a părut interesat de intervenție.

D-na Udrea i-a răspuns studentei că ea a ajutat foarte multe femei pentru funcții în administrație, în interiorul partidului şi chiar în propriul cabinet – femei care au avut curajul să-şi schimbe viața în bine.

D-na **Sandra Pralong** a spus că acțiunea afirmativă, promovată de *Transparency International*, este absolut indispensabilă pentru a recupera timpul pierdut. Acțiunea afirmativă a făcut ca SUA să aibă un secretar de stat şi un preşedinte afro-americani; în Elveția, din şapte miniştri, patru sunt femei. Şi bărbații din România vor trăi mai bine în urma acestei politici.

D-na **Andreea Paul (Vass)** a răspuns cu o întrebare: "Romeo, respectarea drepturilor omului e de stînga sau de dreapta? Nici una, nici alta. Egalitatea de şanse şi de gen este un obiectiv pentru mileniul III. Există o forță latentă a femeilor în politică, exercitată prin solidaritatea feminină transpartinică şi mărturiile femeilor active în politică. Nu toate femeile fac pasul spre politică şi diriguitorii politici şi intelectualii de marcă explică percepția femeilor în politică. Cota minimală distributivă de gen reprezintă o uşă pentru

interesul doamnelor pentru acest domeniu. Nu este vorba de discriminare pozitivă." Domnia sa trage un semnal de alarmă (bărbaţii începuseră demult să părăsească sala!): coliziunea cu bărbaţii în politică este de fapt o coliziune cu bărbaţii şi *femeile* din politică! "Cele mai mârşave gesturi în politică le fac femeile". La care d-l Stoica a precizat din experienţa politică proprie: mie cele mai urâte lucruri mi le-au făcut bărbaţii.

D-na Paul a a mai adăugat că atunci când în politică vor fi 90% femei, se vor desfiinţa organizaţiile de femei.

D-l Baconschi şi-a felicitat Fundaţia pentru alegerea temei: atmosfera încinsă îl duce cu gândul la adunările sufragetelor. Nu trebuie să patetizăm. Schimbarea atitudinilor a dus deja la progrese cosmice faţă de regimul totalitar, care îi strivea şi pe bărbaţi şi pe femei în politică.

Dna **Floarea Comşa**, psiholog, a făcut referire la indicele şi nivelul de evoluţie al democraţiei în România. "Nu există argumente ştiinţifice care să susţină că domeniul politic este specific

genului bărbătesc. Componentele animus şi anima sunt prezente la ambele genuri. Şiretenia şi intuiţia sunt practicate şi de bărbaţi, dar sunt atribuite femeilor. După modul în care se face politică în România, valoarea nu şi-a putut găsi locul în parlament şi în executiv. De ce partidele nu ar împrumuta criteriile pe baza cărora sunt promovaţi oamenii într-o organizaţie corporatistă – de ex, competenţa? Dacă pentru lista de candidaţi la parlament sunt mai potrivite 80% femei sau, invers, 80% bărbaţi?".

D-l Baconschi a conchis că dezbaterea a fost oportună, diversă, vie, fără clişee şi lozinci şi că ea va marca congresul PDL astfel încât lucrurile să se mişte în direcţie europeană, nu neapărat scandinavă, iar România să ajungă pe locul 15 în UE, în acest domeniu. "Aceasta luptă nu trebuie militarizată; este o cauză non-evidentă, pe care nu o văd ca pe o problemă de societate. FCD şi ISP vor continua să umărească şi să propună dezbateri publice legate de această temă."

A urmat o recepţie, ce s-a desfăşurat într-o atmosferă caldă, tovărăşească.

Publicul a fost format din 82% femei încă de la început, iar la sfîrşit se apropoai de 99% femei.

În calitate de cetăţeană turmentată de deprofesionalizarea presei româneşti, sunt recunoscătoare că am avut ocazia să admir:

- curajul unor doamne, ce nu au avut nevoie de microfon pentru a-şi face auzită vocea în viaţa politică românească;

- discreţia d-lui Stoica, care a ştiut să lucreze cu organizaţiile de femei pentru a-şi atinge obiectivele de om politic bărbat;

- pragmatismul d-nei Barbu în politica sectorială, căreia îi prezic un viitor luminos la departamentul de profil din viitorul guvern;

- uşurinţa cu care d-l Baconschi se exprimă în limba de lemn a corectitudinii politice;

- francheţea dnei Udrea, care ne-a făcut cunoscut, fără teama de concurenţă, secretul reuşitei în viaţa publică şi politică.

Am aflat aici că PDL, un partid ce se pretinde de centru-dreapta, este un vajnic urmaş al marxismului european transpus în viaţă şi că există studenţi/studente la ştiinţe politice ce nu au auzit încă de şcoala de la Frankfurt.

Provocarea cărților

Dan Ciachir, Gânduri despre Nae Ionescu,
Ediția a III-a, Editura Litera Ortodoxă, Ploieşti, 2010, 120 pag.

Ion Alexandru Mizgan

S-a spus, pe bună dreptate, că măreția unei epoci este dată de gândirea profesată de personalitățile care o trăiesc şi care transformă întunericul dinafara lor în lumină a lumii. S-a afirmat, de asemenea, că generația de după primul război mondial a creat în douăzeci de ani o cultură pe care un popor o scoate la iveală, în mod normal, într-un secol. Intelectualității interbelice nu i-a lipsit geniul şi reprezentanții săi au ştiut cum să-l valorifice la maxim în timp optim şi fără nici o întârziere. Intelectualitatea interbelică este unică prin anumite trăsături, dintre care amintim: ancorarea în spiritual, descoperirea religiozității – în special a ortodoxiei –, susținerea ideii de neam şi naționalitate.

Între iluştrii cărturari ai epocii interbelice, un loc de prim rang îl ocupă profesorul şi publicistul Nae Ionescu. Profesor şi ziarist, teolog şi filozof, Nae Ionescu a avut un rol însemnat în formarea şi educarea generației interbelice, iar comparația cu „Luceafărul poeziei româneşti", făcută de Mircea Eliade nu este nici întâmplătoare şi nici exagerată. Mircea Eliade afirma că: «În istoria culturii româneşti moderne, o singură personalitate a avut o influență asemănătoare asupra contemporanilor săi mai tineri. A fost Mihai Eminescu. În timp ce, însă, Eminescu a creat un curent de simțire şi gândire eminescian prin opera sa scrisă, Nae Ionescu exercita o influență socratică, de la om la om, de la suflet la suflet». Dacă Mihai Eminescu, ca scriitor şi publicist, a avut o influență decisivă asupra contemporanilor săi tineri, dar şi asupra posterității, acelaşi lucru se poate spune şi despre Nae Ionescu. Personalitate marcantă şi incomodă pentru unii, Nae Ionescu a fost persecutat în timpul vieții de regimul carlist, opera sa fiind interzisă după moartea lui şi de regimul comunist. Cu toate acestea, Nae Ionescu

Dan Ciachir

a rămas în conştiința contemporanilor şi a discipolilor săi.

Având în vedere că Nae Ionescu nu şi-a publicat opera, fapt care ținea, de altfel, de maniera sa de a fi şi de a gândi, ar fi fost imposibil ca el să devină cunoscut, dacă opera nu i-ar fi fost cu adevărat valoroasă. Valoarea operei sale explică eforturile contemporanilor săi mai tineri de a-i publica lucrările, care nu au fost uitate, cu toate că regimul comunist l-a pus la index pe autorul lor. Încă din vremea regimului comunist, au existat unii scriitori care au citit şi aprofundat scrierile lui Nae Ionescu, încercând să pună în lumină marea sa personalitate. Avem în vedere aici contribuția scriitorului Dan Ciachir, care încă înainte de evenimentele din decembrie 1989 a alcătuit o antologie din articolele publicate de Nae Ionescu în perioada 1919-1926, după modelul lui Mircea Eliade (*Roza Vânturilor*, 1937). Tot înainte de 1989, Dan Ciachir a aşezat pe hârtie câteva considerații despre marele Profesor în eseul intitulat

Gânduri despre Nae Ionescu pe care l-a multiplicat punându-l în circulație în medii literare şi bisericeşti, la fel cum făcuse cu antologia din textele lui Nae Ionescu. După evenimentele din 1989, eseul dedicat lui Nae Ionescu a fost publicat în trei numere consecutive din revista „Steaua" din Cluj în anul 1990, iar în anul 1994 a fost tipărit într-o variantă substanțial îmbunătățită la *Editura Institutului European* din Iaşi.

Recent, scriitorul Dan Ciachir a reeditat în cea de a treia ediție lucrarea *Gânduri despre Nae Ionescu* (Litera Ortodoxă, Ploieşti, 2010). S-a spus că va trebui să mai treacă ceva vreme până când complexa personalitate a lui Nae Ionescu se va dezvălui în toată amploarea ei. Cine va citi rândurile scrise de Dan Ciachir va reuşi să desluşească foarte multe aspecte ale personalității cu totul excepționale ale profesorului Nae Ionescu. În primele pagini ale volumului, autorul vorbeşte despre momentul în care s-a apropiat de Nae Ionescu şi îşi mărturiseşte *„decepția"* pe care a avut-o atunci, întrucât a considerat că *„Nae Ionescu era o cumplită deziluzie"* (pag. 8). Continuând să citească şi să îl recitească pe Nae Ionescu, la îndemnul unui prieten, autorul a început să-l descopere pe Profesor ca atractiv şi drastic. Nae Ionescu, în opinia lui Dan Ciachir, descrie realitatea românească nudă, fără a o împacheta sau a o ambala frumos, acesta fiind şi motivul pentru care Nae Ionescu nu este citit şi înțeles de foarte mulți intelectuali.

Acum, când autorul l-a descoperit pe Nae Ionescu la adevărata lui valoare, se întreabă de ce în anii `70, când despre Nae Ionescu se vorbea ca despre un personaj fabulos, legendar, nu s-a dus la Biblioteca Academiei să citească măcar una din cărțile lui. Dan Ciachir crede că nu te întâlneşti oricând şi oricum cu un scriitor, ci că asemenea întâlniri sunt o chestiune de destin, adăugând că de Nae Ionescu nu se pot apropia în mod real şi cu folos decât oamenii cu plămadă şi *weltanchauung* asemănătoare: oameni care cred în Dumnezeu, în intuiție, în realități, în istoria care se face singură mai mult decât într-o metodă etc.

În ce priveşte preocupările teologice ale lui Nae Ionescu, autorul remarcă ataşamentul acestuia față de Ortodoxie, aşa cum o demonstrează articolele din anii '20, publicate în *Ideea Europeană*. Nae Ionescu vedea în creştinism o formă de legitimare, dar şi de *valorificare a suferinței*, spre deosebire de soluțiile oferite de alte religii, care încercau să evite suferința, să o nesocotească şi să ofere diferite alternative condiției umane. Nae Ionescu considera că viața religioasă a nației, pornită din inimile credincioşilor şi a preoților simpli, este mai vie şi mai bogată decât gândirea religioasă formulată exact. Dan Ciachir relevă faptul că Nae Ionescu a introdus problematica teologic-creştină în mediul universitar, în societățile academice, în publicistică etc. Nae Ionescu a fost acela care a demonstrat că nu e o ruşine să fii intelectual şi mistic şi tot el a intuit valoarea teologilor ruşi din exil. Deşi a jucat un rol important în atragerea tineretului universitar spre Biserică, Nae Ionescu nu a fost un răsfățat al Bisericii şi nici al ierarhiei interbelice. Tot la acest capitol trebuie să amintim şi cursurile lui Nae Ionescu despre catolicism şi protestantism, precum şi cursul său de *Filosofia religiei*, susținut la Universitatea din Bucureşti. Nae Ionescu a fost un om cu o profundă educație creştină. Scriitorul Dan Ciachir remarca faptul că lui Nae Ionescu i s-au adus numeroase reproşuri, însă nici unul dintre contemporanii săi n-a cutezat să-i conteste credința în Dumnezeu ori fidelitatea față de Ortodoxie. Nimeni de la noi, în perioada interbelică, nu a reuşit, aşa cum a făcut-o Nae Ionescu, să dea o înfățişare atât de vie a bogățiilor mentalității răsăritene, consideră Dan Ciachir. Tocmai pentru aceasta Părintele Galeriu îl considera pe Nae Ionescu *„singurul nostru filosof ortodox"*!

Utile şi demne de reținut sunt şi remarcile făcute de Dan Ciachir cu privire la *ucenicii* lui Nae Ionescu. Autorul precizează faptul că în aproximativ doisprezece ani (1925-1937) Nae Ionescu şi-a format o generație de ucenici şi colaboratori remarcabili: Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Mihail Sebastian, Emil Cioran, Gheorghe Racoveanu, Constantin Noica etc. Nu întâmplător autorul reține constatarea lui Alexandru Paleologu care afirma despre Nae Ionescu următoarele: „Opinia mea este că Nae Ionescu a fost unul dintre cei mai inteligenți oameni de pe planeta asta". Dan Ciachir evidențiază şi *socratismul* lui Nae

Ionescu, care, în opinia autorului, îşi are izvorul la Nicolae Iorga, gânditor admiat de Nae Ionescu.

Autorul îl situează apoi pe marele Profesor între cei mai incomozi români, arătând că regele Carol al II-lea a pus să fie arestat, să i se suspende ziarul şi să fie îndepărtat de la catedră, iar mai apoi să fie internat în lagăr. Patriarhul Miron Cristea i-a cerut pictorului Belizarie să-l zugrăvească în chip de drac, aşa cum se poate vedea şi astăzi în pridvorul catedralei patriarhale. Mareşalul Ion Antonescu a cerut stoparea editării postume a cursurilor de *Logică* şi *Metafizică* ale lui Nae Ionescu, deşi acestea nu aveau nici o conotaţie politică. În privinţa „antisemitismului" de care a fost acuzat Nae Ionescu, Dan Ciachir precizează cu fermitate că e nevoie de puţină cultură teologică, pentru a înţelege că „scandaloasa" prefaţă la cartea lui Mihail Sebastian nu are nimic antisemit. Cei care îl acuzau pe Nae Ionescu de antisemitism erau oameni de stânga, rupţi de propria lor tradiţie şi gândire religioasă. Autorul mai precizează faptul că, în timpul regimului comunist, Nae Ionescu nu putea să fie pomenit decât ca reacţionar, fascist, mistic etc.

Spre finalul volumului *Gânduri despre Nae Ionescu*, Dan Ciachir ia în discuţie cele trei versiuni în legătură cu asasinarea prin otrăvire a lui Nae Ionescu. Cartea se încheie cu reproducerea unui interviu – *Teologul „nespecialist"* – acordat de Dan Ciachir revistei *Dilema*, în care acesta evocă statura duhovnicească şi culturală a eruditului Profesor.

Reţinem, drept concluzie a rândurilor de faţă, opiniile lui Dan Ciachir referitoare la *posteritatea* lui Nae Ionescu: „Acest filosof şi gazetar pe care – lucru într-adevăr rar – l-au pus la zid trei regimuri politice diferite între ele – mai ales ultimele două –, l-au pus cu străşnicie la index începând din 1938 şi până azi, rămâne sub obroc nu pentru că ar fi fost «antisemit» sau ar fi făcut «politică de dreapta», ci trage consecinţele realismului său. (...) Atunci când o anumită elită culturală, şi chiar unii intelectuali mijlocii vor ajunge la un anume grad de realism, vor descoperi că au nevoie de Nae Ionescu..." (pag. 10-11).

Cartea lui Dan Ciachir reprezintă o meditaţie a autorului asupra personalităţii lui Nae Ionescu; ea constituie, în acelaşi timp, o mărturisire şi o pledoarie a autorului în vederea situării *corecte* a lui Nae Ionescu, între „graniţele" culturii naţionale.

Foto: Irinel Cârlănaru

Abonați-vă la ROST!

Avantaje:

● Primiți revista acasă ● Nu pierdeți nici un număr al acestei reviste de colecție

● Taxele poştale sunt suportate de redacție

Vă puteți abona:

● trimițând contravaloarea prin mandat poştal (în care specificați citeț numele, adresa completă, telefonul şi perioada de abonament) pe numele Târziu Claudiu Richard, Oficiul Poştal 23, Căsuța Poşatală 27, sector 6, Bucureşti;

● achitând contravaloarea abonamentului în contul **RO25BACX0000000107363250**, deschis la **Unicredit Țiriac Bank, Sucursala Orizont – Bucureşti,** pe numele **Asociației** ROST, cod fiscal 12495302**,** după care veți trimite copia chitanței şi o scrisoare în care solicitați abonamentul la **CP 27, Oficiul Poştal 23, Bucureşti**.

Prețul în țară şi în Rep. Moldova:
– 24 lei – 6 luni
– 48 lei – un an

Prețul în străinătate:
- 50 euro/ an în Europa
- 70 USD/ an pentru celelalte continente

În acest număr semnează: ● **Mihail Băcăuanu** – teolog, publicist, fondator şi webmaster al unor site-uri pe internet pentru apărarea şi promovarea ortodoxiei ● **Iulian Capsali** – regizor, publicist ● **Răzvan Codrescu** – scriitor, ultima carte publicată: *Crucile pustiei: poeme neptice* (Ed. Christiana, Bucureşti, 2010) ● **Alina Ioana Dida** – medic, traducător, a tradus *Revoluția franceză*, de Albert Soboul ● **Irina Dogaru** – Lect. Univ. Drd., Univ. Dimitrie Cantemir, Bucureşti, traducător ● **Arhimandrit Chesarie Gheorghescu** – duhovnicul Mănăstirii Dintr-un Lemn, Vîlcea, doctor în teologie, fost deținut politic ● **Paul S. Grigoriu** – muzician, publicist ● **George Popescu Glogoveanu** – fost deținut politic, eseist, ultima carte publicată: *Pentru o istorie culturală. Societatea „Prietenii Științei"* (Craiova, Sitech, 2008) ● **Pr. Radu Ilaş** – slujitor la capela „Sf. Parascheva" a Spitalului Bagdasar din Bucureşti, profesor, publicist ● **Mihnea Măruță** – jurnalist ● **Constantin Mihai** – prof. dr. în Litere, publicist, ultima carte publicată: *Biserica şi elitele intelectuale interbelice* (ediția a II-a, Iaşi, Institutul European, 2010) ● **Florin-Ciprian Mitrea** – doctor în Ştiințe Politice, cercetător la Institutul de Cercetări Politice, Universitatea Bucureşti ● **Const. Miu** – profesor doctor de limba română, publicist ● **Ion Alexandru Mizgan** – preot, publicist, ultima carte publicată: *Ortodoxie & Catolicism. Polemici cordiale* (Oradea, 2010) ● **Teodora Roşca** – iconar, doctor în teologie, publicist, a publicat cartea *Icoana pe sticlă din Transilvania* (Ed. Tradiții clujene, Cluj-Napoca, 2010) ● **Marcel Răduț Selişte** – preot, publicist, a publicat volumul *Cu căruța prin democrația românească* (2009) ● **Anca Simitopol** – doctorand în Ştiințe Politice la Universitatea din Ottawa, Canada ● **Claudiu Târziu** – jurnalist ● **Octavian Țîcu** – istoric şi politolog, conf. univ. dr., Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Membru al Comisiei Prezidențiale de Cercetare a Comunismului în R. Moldova.

Cei care doresc să-şi completeze colecţia publicaţiei ROST *pot trimite contravaloarea revistei (3 lei/exemplar), prin mandat poştal, pe numele: Târziu Claudiu Richard, OP 23, CP 27 Bucureşti. Precizaţi pe mandatul poştal ce număr al revistei doriţi, în cîte exemplare şi adresa dvs. Pentru informaţii sunaţi la tel.: 0740.103.621*

Nr. 1 – martie 2003, dedicat lui Nicu Steindhardt
Nr. 2 – aprilie 2003, dedicat lui Mircea Eliade
Nr. 3 – mai 2003, dedicat lui Lucian Blaga
Nr. 4 – iunie 2003, dedicat lui Mihai Eminescu
Nr. 5 – iulie 2003, dedicat lui Nicolae Paulescu
Nr. 6 – august 2003, dedicat lui Sandu Tudor
Nr. 7 – septembrie 2003, dedicat lui Nae Ionescu
Nr. 8 – octombrie 2003, dedicat lui Valeriu Gafencu
Nr. 9 – noiembrie 2003, dedicat Părintelui Dumitru Stăniloae
Nr. 10-11 – decembrie 2003, dedicat lui Vasile Băncilă
Nr. 12 – februarie 2004, dedicat lui Nichifor Crainic
Nr. 13 – martie 2004, dedicat lui Mircea Vulcănescu
Nr. 14-15 – aprilie-mai 2004, dedicat lui Radu Gyr
Nr. 16 – iunie 2004, dedicat lui Vintilă Horia – **epuizat**
Nr. 17 – iulie 2004, dedicat lui Ştefan cel Mare – **epuizat**
Nr. 18 – august 2004, dedicat lui Ernest Bernea
Nr. 19 – septembrie 2004, dedicat lui Constantin Noica
Nr. 20 – octombrie 2004, dedicat Părintelui Arsenie Boca – **epuizat**
Nr. 21-22 – noiembrie-decembrie 2004, dedicat Părintelui Constantin Galeriu
Nr. 23 – ianuarie 2005, dedicat lui Vasile Lovinescu
Nr. 24 – februarie 2005, dedicat lui Octavian Goga
Nr. 25-26 – martie-aprilie 2005, dedicat Părintelui Constantin Voicescu
Nr. 27 – mai 2005, dedicat lui Nicolae Iorga – **epuizat**
Nr. 28 – iunie 2005, dedicat Părintelui Arsenie Papacioc – **epuizat**
Nr. 29 – iulie 2005, dedicat Părintelui Zosim Oancea - **epuizat**
Nr. 30 – august 2005, dedicat lui Vasile Voiculescu - **epuizat**
Nr. 31 – septembrie 2005, dedicat Părintelui Liviu Brânzaş
Nr. 32 – octombrie 2005, dedicat lui Aron Cotruş
Nr. 33 – noiembrie 2005, dedicat Părintelui Iustin Pârvu
Nr. 34 – decembrie 2005, dedicat lui Paul Goma
Nr. 35 – ianuarie 2006, dedicat lui Horia Bernea
Nr. 36 – februarie 2006, dedicat lui Ioan Alexandru
Nr. 37 – martie 2006, dedicat Părintelui Teofil Părăian
Nr. 38 – aprilie 2006, dedicat Părintelui Calciu
Nr. 39 – mai 2006, dedicat lui Pan M. Vizirescu
Nr. 40-41 – iunie-iulie 2006, dedicat lui Ion Gavrilă
Nr. 42-43 – august-septembrie 2006, dedicat Părintelui Adrian Făgeţeanu
Nr. 44 – octombrie 2006, dedicat lui Gabriel Constantinescu
Nr. 45 – noiembrie 2006, dedicat lui Simion Mehedinţi
Nr. 46 – decembrie 2006, dedicat Părintelui Rafail Noica
Nr. 47-48 – ianuarie-februarie 2007, dedicat Părintelui Benedict Ghiuş
Nr. 49 – martie 2007, dedicat luiIoan Ianolide
Nr. 50 – aprilie 2007, dedicat lui Marcel Petrişor
Nr. 51 – mai 2007, dedicat părintelui Nicodim Mândiţă
Nr. 52 – iunie 2007, dedicat Mitropolitului Bartolomeu
Nr. 53-54 – iulie-august 2007, dedicat Părintelui Trifa
Nr. 55 – septembrie 2007, dedicat lui Alexandru Mironescu
Nr. 56 – octombrie 2007, dedicat Părintelui Sofian Boghiu
Nr. 57 – noiembrie 2007, dedicat lui Teodor M. Popescu
Nr. 58 – decembrie 2007, dedicat lui Demostene Andronescu
Nr. 59-60 – ianuarie-februarie 2008, dedicat Părintelui Ioanichie Bălan
Nr. 61 – martie 2008, dedicat lui Dan Botta
Nr. 62 – aprilie 2008, dedicat Maicii Mihaela Iordache
Nr. 63 – mai 2008, dedicat Mitropolitului Nicolae Colan
Nr. 64 – iunie 2008, dedicat Aspaziei Oţel Petrescu
Nr. 65 – iulie 2008, dedicat Părintelui Mina Dobzeu
Nr. 66 – august 2008, dedicat Mariei Brâncoveanu
Nr. 67 – septembrie 2008, dedicat Părintelui Chesarie Gheorghescu
Nr. 68 – octombrie 2008, dedicat Părintelui Marcu de la Sihăstria
Nr. 69 – noiembrie 2008, dedicat lui George Racoveanu
Nr. 70 – decembrie 2008, dedicat lui Constantin Oprişan
Nr. 71-72 – ianuarie-februarie 2009, dedicat lui Gheorghe Stănescu
Nr. 73 – martie 2009, dedicat lui Grigorie Leu
Nr. 74 – aprilie 2009, dedicat Părintelui Cleopa
Nr. 75-76 – mai-iunie 2009, dedicat lui George Popescu Glogoveanu
Nr. 77 – iulie 2009, dedicat lui Petru C. Baciu
Nr. 78 – august 2009, dedicat părintelui Dimitrie Bejan
Nr. 79 – septembrie 2009, dedicat monahului Atanasie
Nr. 80-81 – octombrie-noiembrie 2009, dedicat părintelui Roman Braga
Nr. 82 – decembrie 2009, dedicat lui J. V. Iamandi
Nr. 83-84 – ianuarie-februarie 2010, dedicat părintelui Vasile Vasilachi
Nr. 85 – martie 2010, dedicat lui Silviu Dragomir
Nr. 86 – aprilie 2010, dedicat lui Nicu Naum
Nr. 87 – mai 2010, dedicat Olgăi Greceanu
Nr. 88 – iunie 2010, dedicat Pricipesei Ileana
Nr. 89 – iulie 2010, dedicat lui Nicolae Mărgineanu
Nr. 90 – august 2010, dedicat lui Gheorghe I. Brătianu
Nr. 91-92 – septembrie-octombrie 2010, dedicat lui Al. Ciorănescu
Nr. 93 – noiembrie 2010, dedicat lui Dumitru Oniga
Nr. 94 – decembrie 2010, dedicat părintelui Constantin Sârbu